

БОЛОВСРОЛ,
ШИНЖЛЭХ УХААНЫ ЯАМ

БОЛОВСРОЛЫН СУДАЛГААНЫ
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН

БОЛОВСРОЛ ДАХЬ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ, ШИЙДЭЛ

ЦЭЦЭРЛЭГ, ЕБС, МБСБ-ЫН БАГШ, УДИРДАХ
АЖИЛТНЫ ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХУРАЛ

Улаанбаатар хот
2023 он

БОЛОВСРОЛ ДАХЬ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ, ШИЙДЭЛ

ЦЭЦЭРЛЭГ, ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛЬ, МЭРГЭЖЛИЙН
БОЛОВСРОЛ, СУРГАЛТЫН БАЙГУУЛЛАГЫН БАГШ, УДИРДАХ
АЖИЛТНЫ ЭРДЭМ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХУРЛЫН ЭМХЭТГЭЛ

Эмхэтгэсэн: А.Мөнхмагнай

О.Ирвэс

Б.Нямсүрэн

Б.Баярсайхан

Т.Барсболд

Т.Гансүх

Б.Батцэнгэл

Редактор: Б.Баярмаа

Хавтасны дизайнер: А.Мөнхмагнай

Цаасны хэмжээ: 70х100/16

Хэвлэлийн хуудас 27 хх

Зохиогчийн зөвшөөрөлгүй хэвлэн олшруулахыг хориглоно.

АГУУЛГА

БАГШИЙН ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХЭД SOFT SKILLS-ИЙН “ДОТООД УР ЧАДВАРУУД”-ААС САНАЛ БОЛГОХ НЬ.....	5
СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ СУРАЛЦАГЧДЫН ЁС ЗҮЙН ЗАРИМ АСУУДЛЫГ “САЙНЫГ ДАГАЖ, ЗӨВӨӨР ҮЛГЭРЛЭЭ” НӨЛӨӨЛЛИЙН АЖЛААР ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ.....	12
БАГШИЙН ЁС ЗҮЙН ХЭМ ХЭМЖЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ БА ХҮҮХДИЙН ЭРХ, ХАМГААЛЛЫН ХАРИЛЦАН ХАМААРАЛ, АСУУДАЛ- ШИЙДЭЛ.....	21
БАГШ НАР ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАРАА НЭМЭГДҮҮЛЭХ НЬ.....	29
БАГШИЙН ЁС СУРТАХУУНЫ ҮЛГЭР ДУУРАЙЛ АНГИ ХАМТ ОЛНЫ ХАНДЛАГА, ТӨЛӨВШИЛД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ	38
БАГШ СУРАЛЦАГЧДАД ЭЭРЭГ ХАНДЛАГА ТӨЛӨВШҮҮЛЭХЭД ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАР БУЮУ ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛӨХ НЬ	44
УДИРДАХ АЖИЛТНЫ ЁС ЗҮЙ НЬ БАГШИЙН АЖИЛЛАХ МОТИВАЦИД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ.....	51
СУРАЛЦАГЧДАД ҮГЭН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨВ ДАДЛЫГ ТӨЛӨВШҮҮЛЭХ ШААРДЛАГА БА ШИЙДВЭРЛЭХ БОЛОМЖ.....	58
ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ СУРАГЧДЫН ЁС ЗҮЙД ХИЙСЭН СУДАЛГАА, ТҮҮНИЙ ҮР ДҮН	65
ОЮУНЫ ӨМЧИЙН ЗӨРЧИЛ ШИЙДВЭРЛЭХ АРГА ЗАМ.....	70
БАГШИЙН ЁС ЗҮЙД ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛӨХ НЬ	77
СЭДЭВ: БАГШИЙН ЭЦЭГ ЭХТЭЙ ХАРИЛЦАХ ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ НЬ.....	83
ЁС СУРТАХУУНД ҮНДЭСЛЭН ДЭГИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НЬ	92
БАГШИЙН ТҮГЭЭМЭЛ ГАРГАДАГ ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧИЛ, ШАЛТГААН, ХАМААРАГДАХ СУБЬЕКТҮҮДИЙГ СУДЛАХ, ШИЙДВЭРЛЭХ ШИНЭ САНАА ДЭВШҮҮЛЭХ.....	98
СУРАЛЦАГЧИЙГ ҮНЭЛЭХ ҮЕД ГАРЧ БУЙ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ, ШИЙДЭЛ	104
БАГШ СУРАГЧДЫН ХООРОНДЫН ЗӨРЧИЛ, МАРГААН АРИЛГАХ АРГА ЗАМ.....	111

СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН АСУУДЛААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ БОЛОМЖ, ТУРШИН ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БАЙДАЛ.....	118
СУРАЛЦАГЧИЙН ИДЭВХ ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХЭД БАГШИЙН ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛӨХ НЬ.....	129
ЁС ЗҮЙТ МАНЛАЙЛАЛ ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТЭЭР БОЛОВСРОЛЫН САЛБАРЫН ЁС ЗҮЙН ЗАРИМ АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ БОЛОМЖ	135
СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ	141
ЭЦЭГ ЭХ, БАГШ, СУРАЛЦАГЧДЫН ХАРИЛЦААНД ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДЛЫГ “МИНИЙ ХАРИЛЦАА, МИНИЙ ИРЭЭДҮЙ” ХӨТӨЛБӨРӨӨР ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ	150
БАГШИЙН ЁС ЗҮЙ ЭЦЭГ ЭХИЙН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ.....	156
БАГШИЙН МАНЛАЙЛАЛ, EQ ЧАДВАР НЬ БОЛОВСРОЛЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЧАНАР, ҮР ДҮН, СЭТГЭЛ ХАНАМЖИД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ	164
ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН СУРАЛЦАГЧИЙН ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ	170
БАГШ СУРАГЧДЫН ХООРОНД ТУЛГАМДАЖ БУЙ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ БА ТҮҮНИЙГ ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ	178
ӨНӨӨГИЙН НИЙГЭМД АЖИЛЛАЖ БУЙ БАГШИЙН МЭРГЭЖЛИЙН ЁС ЗҮЙН ХЭМ ХЭМЖЭЭНД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙН АРГА ЗАМ, ШИЙДЛИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ.	185
СУРАГЧДЫН СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛИЙН ЧАДАМЖ	191
(EMOTIONAL QUOTIENT)-ИЙГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ АРГА ЗАМ	191
БАГШИЙН ЁС ЗҮЙН ЗАРИМ ЗӨРЧИЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛИЙГ ИЛРҮҮЛЭХ, ШИЙДЭЛ ДЭВШҮҮЛЭХ.....	199
ӨСВӨР НАСНЫ СУРАГЧДЫН ЁС СУРТАХУУНЫ ТӨЛӨВШИЛД ЦАХИМ КОНТЕНТЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨ.....	206
ӨНӨӨГИЙН ХҮҮХДИЙН ХАРИЛЦАА, ХАНДЛАГАД “АФФЕКТИВ ҮЙЛ”-ЭЭР НӨЛӨӨЛӨХ НЬ.....	214

БАГШИЙН ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХЭД SOFT SKILLS-ИЙН “ДОТООД УР ЧАДВАРУУД”-ААС САНАЛ БОЛГОХ НЬ

(I байр)

А.Очирбат¹, О.Баясгалан², Г.Отгонсүрэн³, Б. Пэрэнлэймаа⁴
Дундговь аймаг Эрдмийн Далай цогцолбор сургууль
avirmedochirbat21@gmail.com¹, joylittlehero@gmail.com², otgonsureng47@gmail.com³,
Bpeemaa75@gmail.com⁴

Хураангуй

2022 оныг Боловсрол, шинжлэх ухааны яамнаас “Ёс зүйн жил” болгон зарлаж уриалга гаргасан. 2022 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны сайдын А/545 дугаар тушаалаар “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм”-ийн дахин шинэчлэлтэд хүүхдийн танин мэдэхүйн онцлог, ялгаатай байдал, нийгмийн байдал, суралцах чадвараар ялгаварлан гадуурхахгүй, соёлын олон талт байдалд хүндэтгэлтэй, тэгш хандах зэрэг заалтууд нь багшид шинэ шинэ ур чадварууд хэрэгцээтэй байгааг харуулж байна. Үүнээс үзэхэд багш нарт ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, улмаар шинэ эрин үеийн хүүхдүүдтэй харилцах, тэднийг хөгжүүлэн ажиллахад дэмжлэг үзүүлэх ур чадварыг эзэмших хэрэгцээ үүссэн байна.

Өсвөр насны хүүхдийн сэтгэл зүйн бэрхшээлийн байдлыг үнэлэх судалгааг тус сургуулийн 6-12 дугаар ангийн сурагчдаас түүвэрлэн 363 сурагчийг хамруулан авч судаллаа. Өсвөр насны хүүхдийн сэтгэл зүйн бэрхшээлтэй байдлыг эрсдэл өндөр, дундаж, хэвийн түвшинд авч үзэхэд нийт хамрагдсан хүүхдийн 21.4 хувь эрсдэл өндөр, 28.6 хувь нь дундаж, 50 хувь нь хэвийн түвшинд үнэлэгдсэн байна. Өсвөр насны хүүхдийн сэтгэл зүйн бэрхшээлийн дундаж, эрсдэл өндөр түвшний хүүхдийн мэдлэг, чадварыг ахиулах нь багшийн тулгамдсан асуудлын нэг болж байна. Багш өөрийн ажилдаа Soft skills буюу зөөлөн ур чадваруудыг ашиглаж сурснаар багшийн гаргадаг ёс зүйн зөрчлөөс сэргийлэхээс гадна дундаж болон эрсдэл өндөртэй өсвөр насны хүүхэдтэй харилцах ур чадвараа дээшлүүлэх боломжтой юм.

Түлхүүр үг: Ур чадвар, Soft skills буюу зөөлөн ур чадвар, EQ (Сэтгэлийн ухаан), дотоод ур чадвар, Empathy ур чадвар (Бусдын оронд өөрийгөө тавих ур чадвар)

Судалгааны ажлын зорилго

Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд хэрэгцээтэй зөөлөн ур чадваруудыг санал болгож, ур чадвараа сайжруулах боломжийг тодорхойлох.

Судалгааны ажлын зорилт

1. Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд хэрэгцээтэй Soft skills-ийн буюу зөөлөн ур чадварыг илрүүлэх
2. Сурагчид багшаас хүсэж буй Soft skills буюу зөөлөн ур чадваруудыг илрүүлэх
3. Багш нарын зөөлөн ур чадварыг илрүүлэн, туршлагыг тодорхойлох
4. Багшийн зөөлөн ур чадваруудад дэмжлэг үзүүлсэн үйл ажиллагааны үр дүнг тооцох

Дэвшүүлж буй асуудал

Ирээдүйд роботуудын хийх боломжгүй чадварууд (soft skills) буюу манлайлах чадвар, шүүмжлэлтэй сэтгэлгээ, аналитик болон бүтээмжит сэтгэлгээ, EQ (сэтгэлийн ухаан), хэлэлцээр хийх болон харилцааны чадвар, зөрчилдөөнт асуудлыг шийдвэрлэх зэрэг чадварууд нь ажил олгогчдын хамгийн их хүсэмжилж буй чадварууд юм. Хүний эмоциор гаргаж байгаа аливаа сэтгэл хөдлөлийн үйлдлийг энэхүү soft skills-ийн үр чадварыг эзэмшсэнээр зөв зохицуулах боломжтой юм (Батцэнгэл, 2022, ярилцлага)¹ Эдгээр зөөлөн үр чадваруудаа хөгжүүлэх нь багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга, боломж болох юм гэсэн саналыг илтгэлдээ дэвшүүллээ.

Судалгааны ажлын таамаглал, шинэлэг тал

Багш нар soft skills буюу зөөлөн үр чадваруудаа хөгжүүлснээр багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, хүүхдийн сэтгэл сэтгэл зүйн байдал эрсдэл өндөр, дундаж сурагчидтай ажиллахад дэмжлэг болно.

Судалгааны арга зүй

Судалгааг тоон, чанарын аргыг ашиглан боловсруулалтыг хийж гүйцэтгэлээ.

- Асуулга анкетын аргаар: Суралцагчдаас багшийн Soft skills буюу зөөлөн үр чадваруудыг илрүүлэх, багшаас багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд Soft skills буюу зөөлөн үр чадваруудыг илрүүлэх
- Фокус бүлгийн ярилцлагын аргаар: Багш нарын зөөлөн үр чадварыг тодорхойлох

Онолын хэсэг

Л. С. Выготский үзсэнээр: Нийгмийн түүхэн туршлагыг эзэмшинэ гэдэг нь хүн төрөлхтний хөгжлийн явцад бий болсон, зөвхөн хүнд байдаг чанаруудыг эзэмшинэ. Багшийн харилцаа нь өвөрмөц хамтын ажиллагаа учраас сурган хүмүүжүүлэх харилцааны явцад хүүхэд хөгжих нөхцөлийг бий болгоно.

Багшид мэргэжлийн онол, арга зүйн үр чадваруудаас гадна багшийн дотоод зөөлөн үр чадварууд хэрэгцээтэй байгааг багш сурагчийн хооронд үүсэж байгаа зөрчил, түүнийг шийдвэрлэж буй арга замаас харж болно.

Сатирын үзэл баримтлалын тодорхойлолтоор Хүнд Би-гийн дотоод нөөцүүд нь эрүүл саруул, бүрэн дүүрэн амьдралаар амьдрахад хүрэлцэхүйц юм хэмээн чадваруудыг дурьсан байдаг. Үүнд: Бусдын сэтгэл санааг хуваалцах чадвар, оюун ухааны хувьд өсөх чадвар, сэтгэлийн хөдөлгөөний илэрхийлэх чадвар, өөрийгөө болон бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, хүндэтгэх чадвар, Хамтран ажиллах чадвар, алдаагаа хүлээх ба залруулах чадвар, шийдвэр гаргах ба хэрэгжүүлэх чадвар гэх мэт чадваруудыг хамааруулан авч үзсэн байна.

А.Бандурагийн “Өөрийн зохицуулалт”-ынхаа ачаар бид бүхэн аливаа үйлдлийнхээ үр дагаврыг төсөөлөн харах бөгөөд багшийн ёс зүйн харилцаанд тулгарч буй асуудлаас өөрийгөө зохих ёсоор авч гарах, урьдчилан сэргийлэх үр чадвараа хөгжүүлэн, ашиглах боломж байгааг онолын хэсгээс онцлон дүгнэлээ.

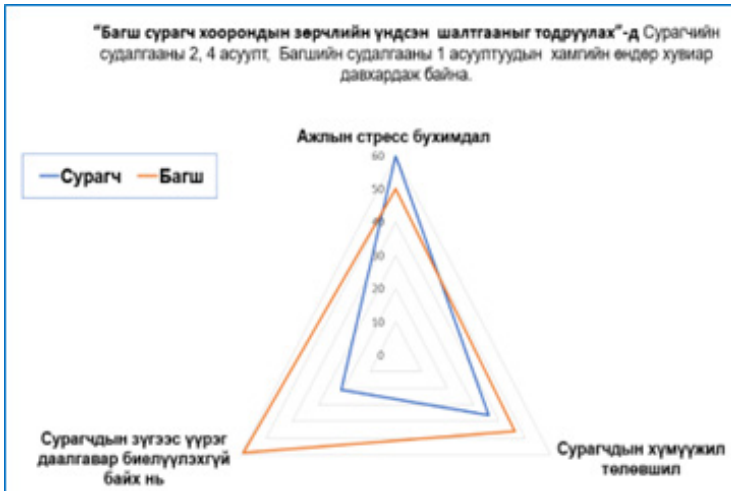

Зураг 1: Багшийн үр чадварын бүсчилсэн загвар

¹ Батцэнгэл, Б. (2022), ярилцлага, Зөөлөн үр чадвар гэж юу болох. https://www.youtube.com/watch?v=9E9_33Ln-1LA&t=1402s

Судалгааны хэсэг

Судалгааны ажлын үр дүн

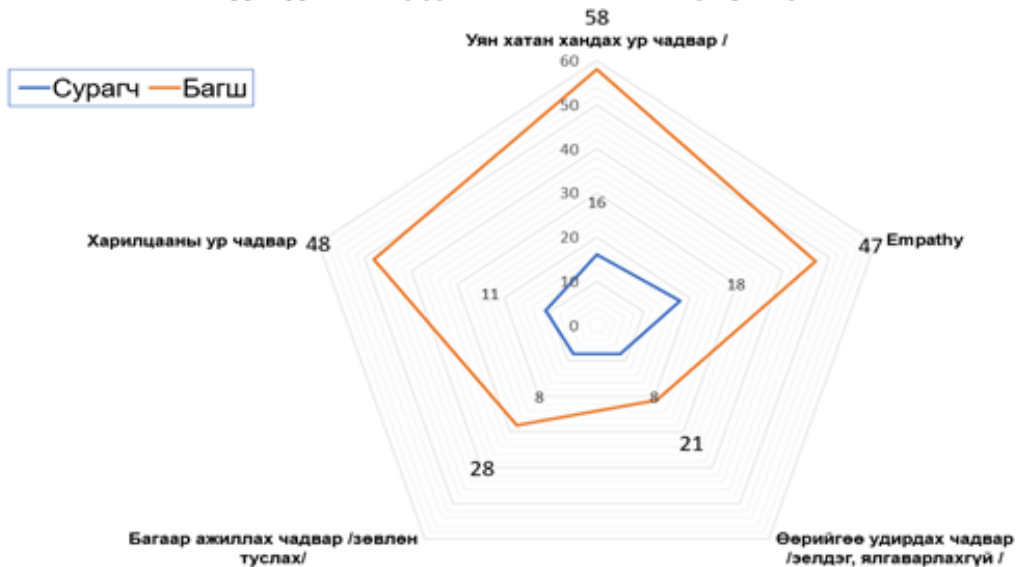

Зураг 2. Багш, сурагчдын зөрчлийн шалтгаан

Судалгаанд нийт 109 багш, 278 сурагчийг хамруулан багш сурагч хоорондын зөрчлийн үндсэн шалтгааныг тодруулахад:

- Ажлыг стресс бухамдал – сурагч 60%, багш 50%-тай,
- Сурагчдын зүгээс үүрэг даалгавар биелүүлэхгүй байх – Сурагч 21%, багш-59%,
- Сурагчдын хүмүүжил төлөвшил-Сурагч 36%, багш -46%-иар давхардсан байна.

"Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс сэргийлэхэд хэрэгцээтэй Soft skills-н зөөлөн ур чадваруудаас" Сурагчийн судалгааны 5 асуулт, Багшийн судалгааны 2 асуултуудаас илрүүлэхэд хамгийн өндөр хувиар давхацсан 5 чадвар

Зураг 3. Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд хэрэгцээтэй зөөлөн ур чадварууд

- Soft skills-н зөөлөн ур чадваруудаас багшид хамгийн хэрэгцээтэй байгаа чадваруудыг нийт 109 багш, 278 сурагчийг хамруулан, сурагч, багшийн асуулгаас нэгтгэн үзэхэд: Уян хатан хандах ур чадварт багш-58%, сурагч-16%, Бусдын оронд өөрийгөө тавих чадварт багш-47%, сурагч-18%, харилцааны ур чадварт багш-48%, сурагч-11%, өөрийгөө удирдах чадварт багш-21%, сурагч- 8%, багаар ажиллах ур чадварт багш-28%, сурагч-8%-иар тус тус өндөр хувиар давхардан гарсан байна.

Фокус бүлгийн ярилцлагад нийт 23 багшийн арга, туршлагаас авч үзэхэд: Зөөлөн ур чадваруудын харилцааны ур чадвар, менежмент хийх, хэлэлцээр хийх чадвар, ятгаж үнэмшүүлэх чадвар, дэмжин туслах чадвар, бусдын оронд өөрийгөө тавих зэрэг чадваруудаар асуудлыг шийдвэрлэж байна.

Хамрагдсан багш нараас авч үзэхэд дараах арга, туршлагаар шийдвэрлэсэн байна. Үүнд:

№	Арга, туршлагын санаа, нэр	Ашигласан ур чадвар нь
1	Гэр бүлтэй уулзаж өөрөө хүүхэд зөөж өгдөг байсан.	Харилцаа холбооны ур чадвар
2	"Багшдаа хэлэх үг" захидал бичүүлэх - Багш нь итгэлийг нь алдахгүй, нууцыг хадгална гэж итгүүлсэн - Нууцыг хадгалдаг	Хэлэлцээр хийх чадвар, ятгаж үнэмшүүлэх чадвар, дэмжин туслах чадвар, бусдын оронд өөрийгөө тавих
3	Бүх зүйлийг нь цэгцтэйгээр цэгцэлж өгдөг (хичээлийг хуваарь, бүх дэвтрийг нүүрлэж чиглүүлж өгдөг)	Дэмжин туслах чадвар
4	Ярилцах /Ганцаарчилсан уулзалт зөвлөгөө/	Харилцааны ур чадвар
5	Багш өөрөө Мэдээлэл цуглуулах (багшийн өгсөн үүрэг, даалгаврыг хэрхэн биелүүлж байгааг ажиглах, хэнтэй хэрхэн харилцаж байгааг ажиглах, хичээл хэрхэн хийж	Менежмент хийх чадвар

Зураг 4. Фокус бүлгийн ярилцлагын багш нарын арга, туршлага.

Багш нарын фокус бүлгийн ярилцлагын үр дүнд багшид хэрэгцээтэй ур чадваруудаас багаар ажиллах - 30.4%, харилцааны ур чадвар - 34.7%, бусдын оронд өөрийгөө тавих, хүүхдийг ойлгох- 43.4%, зөв чиглүүлэх, дасгалжуулах - 47.8%, асуудал шийдвэрлэх - 52.1 хувь (давхардсан тоогоор хувиалан үзэхэд) илүү чухал гэж үзлээ.

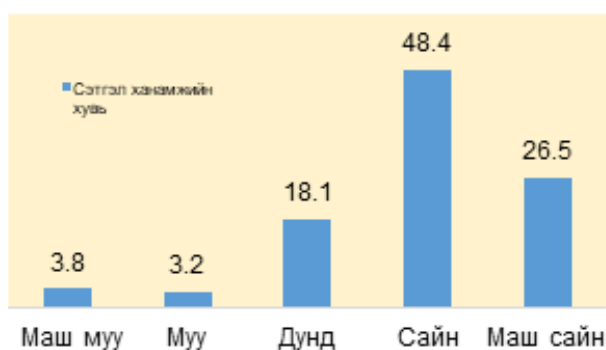
Туршиж хэрэгжүүлсэн байдал

Багш нарын зөөлөн ур чадварыг дэмжин зохион байгуулсан сургалт, түүний үр дүн:

Боловсролын сэтгэл зүйч 2021-2023 оны хичээлийн жилд багш нарын сэтгэл зүйн боловсролыг дэмжих, ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, зөөлөн ур чадварт дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор "Би хэн бэ?", "Хүүхэдтэй ажиллах арга зүй", "Стресс менежмент", "Хүүхдийн нас сэтгэхүйн онцлог", "Хүүхдийн сэтгэл зүйн гэмтэл", "Өөрийгөө хайрлах нь" сэдэвт сургалтуудыг Дундговь аймгийн ерөнхий боловсролын лаборатори "Эрдмийн далай" цогцолбор сургууль, Баянжаргалан, Өлзийт сумын ерөнхий боловсролын сургуулиудын нийт 100 багш нарт зохион байгууллаа.

Зураг 5. Багш нарт "Сэтгэл зүйн боловсрол олгох сургалт"

Зураг 6. Сэтгэл ханамжийн судалгааны нэгтгэл

Багшнараас сэтгэл ханамжийн судалгаагаар 5 асуулгын хүрээнд боловсруулан тооцлоо. Сэтгэл зүйн боловсрол олгох сургалтуудад хамрагдсан багш нарын зөөлөн ур чадваруудыг (харилцааны ур чадвар, бусдын оронд өөрийгөө тавих) нэмэгдүүлсэн, багш нарын ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд дэмжлэг үзүүлсэн эсэхэд сайн- 48.4%, маш сайн- 26.5%-иар үнэлж байгаа нь сургалт багш нарт үр дүнгээ өгч байгааг харуулж байна.

Багш нарын тулгамдсан асуудлыг зөөлөн ур чадвараар шийдвэрлэсэн ганцаарчилсан уулзалтын тэмдэглэл, гарсан өөрчлөлт.

"Багшийн тулгамдсан асуудлыг ганцаарчилсан уулзалтаар дэмжлэг өгч ажилласан ажиглалтын тэмдэглэл, багшид гарсан үр дүн"					
№	Багшийн оролцоо	Уулзалтад хамрагдсан тоо	Уулзалтын хугацаа минут	Багшид тулгамдсан асуудал	Шийдвэрлэсэн байдал
1	Да	2	120	Ангитай ажиллах харилцах харилцааны асуудал	Багш, сэтгэл зүйн хамтран ажилд нь сургалт зохион байгуулсан
2	У	3	180	Багшийн стресс, хүүхдтэй харилцах харилцааны асуудал	Багш, сэтгэл зүйнтэй хамтран эцэг, эх асран хамгаалагчдад сургалт явуулж хамтран ажилласан
3	Б	3	123	Хүүхдтэй харилцах харилцааны асуудал	Харилцааны асуудалтай хүүхдийг багш сэтгэл зүйнтэй

Боловсролын сэтгэл зүйчийн 2021- 2023 оны хичээлийн жилд багш нартай хамтран ажилласан ажлын тэмдэглэл, ахлах ангийн сургалтын менежерийн 2014 - 2022 хүртэлх хугацаанд багш нартай ажилласан явцын тэмдэглэлийг үндэслэн багшид тулгарсан асуудал бэрхшээлийг зөөлөн ур чадвараар шийдвэрлэх боломжтой гэдгийг дараах ажиглалтын тэмдэглэлээр харуулж байна.

Багшийн тулгамдсан асуудлыг ганцаарчилсан уулзалтаар дэмжлэг өгч ажилласан ажиглалтын тэмдэглэлд нийт 24 багшийг түүвэрлэн хамрууллаа. Багш нар давхардсан тоогоор 45 удаа, 26 цаг 09 минутыг уулзалтад зарцуулсан байна. Багшид тулгамдаж буй асуудлыг нэгтгэн авч үзэхэд: Багшийн стресс (ажлын байрны, хүүхдийн асуудлыг шийдвэрлэхэд тулгамдсан) - 50%, Харилцааны асуудал, бэрхшээл (асран хамгаалагч, сурагч, багш хоорондын) - 50%. Багш нар тулгамдсан асуудлаа шийдвэрлэхдээ: Сэтгэл зүйн зөвлөгөө – 16.6%, Хамтын ажиллагаа (нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйн, менежер) - 37.6%, Эерэг харилцаа хандлага (эцэг, эх, сурагч, багш) - 45.8%-иар шийдвэрлэсэн байна. Шийдвэрлэсэн байдлаас үзэхэд багш нарт дараах зөөлөн ур чадваруудад ахиц гарсан байна. Үүнд: Өөрийгөө удирдах чадвар, хамтран ажиллах чадвар, бусдын оронд өөрийгөө тавих (empathy), харилцааны ур чадвар, асуудлыг шийдвэрлэх чадварууд байна.

Ерөнхий дүгнэлт

- Боловсролын салбар дахь тулгамдсан асуудлуудаас багшийн ёс зүйн зөрчилтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэх боломжийг эрэлхийлж энэхүү илтгэлдээ багш, сурагчдын хооронд гардаг ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд хэрэгцээтэй зөөлөн ур чадваруудыг санал болгож, багш ур чадвараа сайжруулан өдөр тутмын үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх боломжтойг санал болгохыг зорилоо.
- Суралцагчдын багшаас хүсэж буй ур чадваруудад зөвлөх, дэмжин туслах ур чадвар, харилцааны уян хатан чадвар, багшийн чиглүүлэг нь сурагчийн хүсэл сонирхол, хэрэгцээнд тулгуурласан зэрэг зөөлөн ур чадварууд зонхилон илэрсэн тул багш өөртөө хөгжүүлэх хэрэгцээтэйг илтгэж байна.
- Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд уян хатан чанар, нөхцөл байдалд дасан зохицох чадвар, хүн хоорондын харилцааны ур чадвар, бусдын оронд өөрийгөө тавих (Empathy- сурагчдынхаа оронд өөрийгөө тавьж ойлгох) чадвар, хүндрэлтэй нөхцөлд тохируулж харьцах зэрэг зөөлөн ур чадварууд чухал гэж үзэж байгаа тул уг чадварыг хөгжүүлэх, нэмэгдүүлэх нь зүйтэй юм.
- Фокус бүлгийн ярилцлагад сонгогдсон туршлагатай багш нарын хувьд зөвлөн туслах, сурагчдаа оношлох, бусдын оронд өөрийгөө тавих ур чадваруудаа илүү нэмэгдүүлснээр асуудлыг оновчтой шийдвэрлэх боломжтой гэж дүгнэж байна.

- Боловсролын сэтгэл зүйч ерөнхий боловсролын сургуульд ажиллаж багш нарын сэтгэл зүйн боловсролыг дэмжих сургалт, ганцаарчилсан уулзалтуудыг зохион байгуулснаар Soft skills буюу зөөлөн ур чадваруудыг багш нарт хөгжүүлэхэд, дэмжлэг болж байна.
- Багш, сурагчийн асуулгын үр дүн, фокус ярилцлага, ганцаарчилсан уулзалтын дүгнэлтээс үндэслэн багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд өөрийгөө удирдах ур чадвар, хүндрэлтэй нөхцөлд уян хатан хандах ур чадвар, ятгаж нөлөөлөх, харилцааны ур чадвар, бусдын оронд өөрийгөө тавих (Empathy - сурагчдынхаа оронд өөрийгөө тавьж ойлгох) зэрэг Soft skills буюу зөөлөн ур чадварууд, тэр дундаа “Дотоод ур чадвар”-т хамаарах эдгээр ур чадваруудыг санал болгож байна. Бидний санал болгож буй Soft skills буюу дотоод зөөлөн ур чадваруудыг багш нарт хөгжүүлж, нэмэгдүүлснээр БШУЯ-ны сайдын 2022 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн А/545 дугаар тушаалаар батлагдсан “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм”-ийн 4.2.1, 4.2.6, 4.2.7-р зүйлд заасан багшийн мэргэжлийн ёс зүйн шаардлагуудыг зөрчихгүйгээр биелүүлэхэд багшид хэрэгцээтэй ур чадварын дэмжлэг болно.

Санал

Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх Soft skills-ийн ур чадваруудыг сайжруулах, дэмжихэд чиглэгдсэн дараах саналуудыг дэвшүүлж байна.

- Аймгийн багшийн ёс зүйн зөвлөл, сургуулийн ёс зүйн зөвлөл нь багшийн зөөлөн ур чадварыг дэмжсэн, хөгжүүлсэн, дадал олгоход чиглэсэн олон талт үйл ажиллагааг төлөвлөн зохион байгуулах.
- Сургуулийн дотоод журамд багш бүр ёс зүйн зөрчлөөс сэргийлэх чиглэлээр өөрийн мэргэжлийн ур чадварыг эзэмших, ахиулах үүрэг бүхий заалтыг оруулж, ажлын үр дүнг тооцох.
- Багшийн өөрийн хөгжлийн төлөвлөгөөнд зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх, нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн ажлуудыг оруулж, үнэлэх боломжийг бүрдүүлэх
- Багшийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн багшийн мэргэжлийн хөгжлийн бүлгийг ажиллуулахад дэмжлэг үзүүлэх

Ном зүй

1. Мягмар,О. (2014). Хүний хөгжлийн сэтгэл зүйн лекцүүд, Улаанбаатар.
2. Мягмар,О. (2012). Сэтгэл зүйн зөвлөгөө. Улаанбаатар.
3. Мягмар,О. (2010). Сэтгэл судлал нэгдүгээр дэвтэр. Улаанбаатар.
4. Одонгуа,Н., Уянгаа,Г., Ерөө,Д. (2022). Зөөлөн ур чадвар., Улаанбаатар.
5. Батболд,Ш. (2020). Сэтгэл судлалын сонгодгууд, Улаанбаатар.
6. “Чадварлаг багш” хөтөлбөр
7. “Багшийн хөгжлийн тухай” хууль
8. “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм”
9. Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны албан ёсны цахим хуудас
10. Одсүрэн,Б. (2022) “Softskills чухал уу?, Hardskills чухал уу?” /<https://peak.mn/news/softskills-chukhal-uu-hardskills-chukhal-uuu/>

11. <https://helpfulprofessor.com/?s=21%20soft%20skill&fbclid=IwAR1xYX5MtmjclduSsJv-vDFpYLaPO2Y6KJq0TvmkWXMvQ8F1LcFkYGhz0LKY>
12. <https://www.theyardfoundation.org/blog/the-power-of-empathy-how-you-can-make-the-world-a-better-place?fbclid=IwAR0Mbgm4Y6Dnixla67Cjbxuhc4-2Lq98YiJrGKrOyoZXt-6Gd1rlQ1avi5hA>
13. Батцэнгэл.Б. (2022). Ярилцлага, Зөөлөн ур чадвар гэж юу болох, https://www.youtube.com/watch?v=9E9_33Ln1LA&t=1402s

СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ СУРАЛЦАГЧДЫН ЁС ЗҮЙН ЗАРИМ АСУУДАЛЫГ “САЙНЫГ ДАГАЖ, ЗӨВӨӨР ҮЛГЭРЛЭЭ” НӨЛӨӨЛЛИЙН АЖЛААР ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ

(II байр)

*Б.Ууганцэцэг, Н.Болормаа, Т.Лхамдэжид, Ш.Наранцацралт, Р.Ариунболор
Сэлэнгэ аймаг Мандал сумын 2-р сургууль*

Хураангуй

Сүүлийн үед хүмүүсийн цахим хэрэглээ ихсэхийн хэрээр аливаа мэдээллийг шүүлтүүргүй нийтэлж түүнийг нь олон нийт шууд хүлээн авдаг болжээ. Багш суралцагчийн хоорондын ёс зүгүй үйлдлүүд ч нийтэд ил болдог. Энэ нь боловсролын салбар дахь ёс зүйн асуудалд анхаарах болсныг илтгэж байна. Тиймээс 2022 оныг “Боловсролын ёс зүйн жил” болгон зарласан.

Уг ажлын хүрээнд хийгдэх ажлын төлөвлөгөөний 3.1 заалтыг үндэслэн суралцагчдын сургуулийн орчинд гаргадаг зарим ёс зүйн асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулсан. Тус үйл ажиллагаанд 6-12-р ангийн суралцагчид хамрагдсан бөгөөд 2022 оны 10 сарын 17-ны өдрөөс эхлэн 10 долоо хоногийн хугацаанд хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцсон талаар авч үзсэн болно.

Түлхүүр үгс: суралцагч, ёс зүй, нөлөөллийн ажил, урамшууллын карт, ахиц өөрчлөлт

НЭГ. ОРШИЛ

1.1 Үндэслэл

ЮНЕСКО-ийн тунхаглалд улс орон бүр иргэддээ чанартай боловсролыг эзэмшүүлэхийг хөгжлийн гол хүчин зүйл болгон тавьжээ. Энэ утгаар XXI зуунд олон нийтэд ёс суртахууны боловсролыг түгээх замаар зөв амьдрах арга чадвар, ухааныг төлөвшүүлэх нь чухал¹ гэжээ. Иймээс дэлхий нийтээрээ ёс зүйн асуудалд анхаарал хандуулах цаг болжээ.

Боловсрол Шинжлэх Ухааны сайдын 2022 оны 1 сарын 3-ны өдрийн А/01 тушаалын хавсралт 3.1-т “Бүх шатны сургалтын байгууллага суралцагчдын харилцаа, хандлага, харилцааны соёл төлөвшүүлэх зорилтот арга хэмжээг үе шаттай зохион байгуулах” гэж тусгасан.

Энэ ажлын хүрээнд багшийн ёс зүйн асуудлуудыг эрдэмтэд олон талаас нь судалсан судалгааны ажил, эрдэм шинжилгээний бүтээлүүд нэлээд байна. Харин суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг хөндсөн судалгааны бүтээлүүд хомс юм. Энэхүү судалгаагаар бид сургуулийн 20 багшаас суралцагчдын ёс зүйн талаар авсан судалгааны үр дүнд тулгуурлан зохион байгуулсан нөлөөллийн ажлын үр дүнг танилцуулж байна.

1.2 Хэрэгцээ шаардлага

Дээр дурдсанчлан 20 багшаас авсан асуулгуудаас суралцагчдын гэрийн даалгавар хийдэггүй, гар утсаар оролддог, хичээлээс хоцордог, тасалдаг, бүдүүлэг үг хэллэг хэрэглэдэг, багшийг үл хүндэтгэж, өгсөн үүрэг даалгаврыг цаг тухайд нь гүйцэтгэдэггүй гэх мэт ёс зүйгүй үйлдлүүд нь хичээл сургалтаа зохион байгуулахад саад учруулдаг гэж 76% нь үзжээ. Дээрх

¹ Дарьхүү Р.(2016). Ёс зүйн үндсэн асуудлууд. х-207

ёс зүйн тулгамдсан асуудлуудыг шийдвэрлэхийн тулд сургуулийн хэмжээнд “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулах хэрэгцээ, шаардлага бий болсон.

Судалгааны зорилго: “Сайныг дагаж зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлаар сургуулийн орчин дахь суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг шийдвэрлэх, үр дүнг тооцож цаашид сайжруулах арга замыг тодорхойлно.

Дээрх зорилгын хүрээнд дараах зорилтуудыг дэвшүүлж байна:

- Суралцагчдын ёс зүйн талаарх ойлголтыг тодруулах
- “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлаар суралцагчдын сургуулийн орчин дахь ёс зүйн зарим асуудлыг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлох
- Нөлөөллийн ажлын үр дүнг тооцож, цаашид сайжруулах арга замыг тодорхойлох

Судалгааны аргууд: Ажиглалт, ярилцлага, асуулга судалгааны арга

Судалгааны таамаглал: Уг нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулснаар сургуулийн орчин дахь суралцагчдын ёс зүй, харилцаа хандлага, төлөвшилд эерэг өөрчлөлт гарна. Судалгааны шинэлэг тал: “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлаар суралцагч суралцагчаа үнэлэх, бие биеэсээ суралцах нөхцөлийг бүрдүүлснээр хичээлийн идэвх оролцоо, харилцаа хандлага, гэрийн даалгавар хийж буй байдал, анги танхимын цэвэрлэгээ, эд хогшлын бүрэн бүтэн байдал, эмх цэгц зэрэгт ахиц гарч суралцагчдын таслалт, хоцролт буурсан нь судалгааны ажлын шинэлэг тал болно.

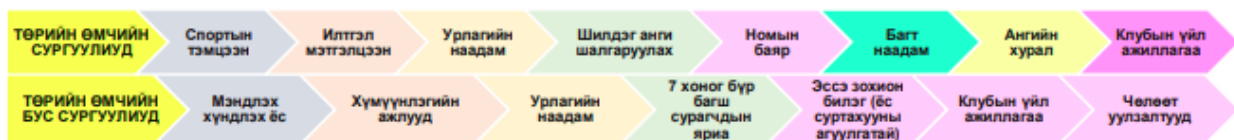
Судалгааны объект: 251 суралцагч, 20 багш, 251 эцэг эх

ХОЁР. ҮНДСЭН ХЭСЭГ

2.1 Судлагдсан байдал

Дэлхийн улс орнууд суралцагчийн ёс зүйн асуудлыг өөр өөрөөр судлан шийдвэрлэдэг. Сургуулиудад суралцагчдын ёс зүйн дүрмийг боловсруулснаар ёс зүйн алдаа, зөрчлийг шийдвэрлэж, хариуцлага тооцон ажилладаг байна. Тухайлбал, Америкийн Нэгдсэн Улсын Виржиниа мужийн хуулинд суралцагчийн ёс зүйн дүрмийг боловсруулан баталж, түүнийгээ нийт эцэг, эх, суралцагчдад танилцуулан зөвшөөрсөн эсэхийг мэдэгдэж байхыг шаарддаг тухай заалт байдаг. Мөн Арлингтоны Олон Нийтийн Сургууль нь суралцагчийн ёс зүйн дүрмэндээ шийтгэх бус аль болох эерэг арга хэмжээ, дэмжлэг, нөхөн сэргээх арга барилыг хэрэглэх болно гэж заасан байна².

Тэгвэл Монгол улсад суралцагчдын ёс суртахууны хүмүүжил, төлөвшлийн чиглэлээр сургуулийн зүгээс ямар үйл ажиллагаа зохион байгуулдаг болохыг судалж үзэхэд доорх үр дүн ажиглагддаг байна³.

2.2 Онолын үндэс

“Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажил нь суралцагчдын сэтгэл зүйн онцлог, сурах хэв маягтай хэрхэн нийцэх, онолын ямар үзэл баримтлалтай тохирохыг судлахыг хичээсэн.

2 Арлингтоны их сургууль, Суралцагчдын эрх, үүрэг: суралцагчийн ёс зүйн гарын авлага, Виржиниа, 2022, Хуудас 18-20
3 Хүүхдийн ёс суртахууны хүмүүжил, төлөвшил (ЕБС-ийн ахлах ангийн сурагчдын жишээн дээр) ЭШӨ

Ёс зүй гэдэг бол хүмүүс бусадтай болон өөрөө өөртөө хэрхэн хандаж биеэ авч явахыг системтэйгээр судлах, мөн түүнчлэн хүмүүсийн ямар зан чанар ба харилцааны хэв маяг эрхэм сайн бөгөөд үлгэр дуурайлал болох ямар нь муу муухай бөгөөд буруутган шүүмжилж засч залруулж байвал зохихыг судалж тодорхойлдог ухаан юм⁴. “Ёс зүй нь хувь хүний ёс суртахуунлаг шинж чанар буюу сайн чанаруудын нийлбэр цогцыг нөгөө талаас хүмүүсийн хоорондын харилцааны хэм хэмжээний нийлбэр цогц юм” гэж Википедиа нэвтэрхий тольд тайлбарлажээ.

Вашингтон дахь “Pew” судалгааны төвийн ангиллаар 1998-2012 онд төрсөн хүмүүсийг Z үеийнхэн гэжээ. Бидний судалгаанд хамрагдсан 251 суралцагч нь 2005-2011 онд төрсөн Z үеийнхэн байна. Тэдний сэтгэл зүйн онцлог нь шударга байх, тэднийг ил тод дүгнэж, урамшуулахыг бусдаас хүсдэг. Мөн суралцах хэв маягт нь харах, бусдыг даган дуурайх байдал голлодог байна⁵.

Суралцахуйн бихевиорист үзэл баримтлалын түлхүүр санаа нь сэдэл ба урамшуулал бөгөөд гол зарчим нь амжилттай суралцахын тулд сэдэл өгч, суралцахуйг алхам алхамаар хэрэгжүүлж, эерэг бататгалыг цаг тухай бүрд нь хийн, дадал болгохын тулд тогтмол давтуулах⁶ гэж үздэг.

Харин нөлөөлөл гэдэг нь хүмүүсийн ойлголт, зан үйл, асуудалд хандах хандлагыг өөрчлөхөд чиглэсэн үйл ажиллагаа юм. Нөлөөллийн ажлыг 2 үндсэн шалтгаанаар явуулдаг. Үүнд:

1. Бодлого, шийдвэр, хөтөлбөр, хууль тогтоомжийг өөрчлөх, шинэчлэх
2. Зан үйл, дадал хэвшлийг өөрчлөх

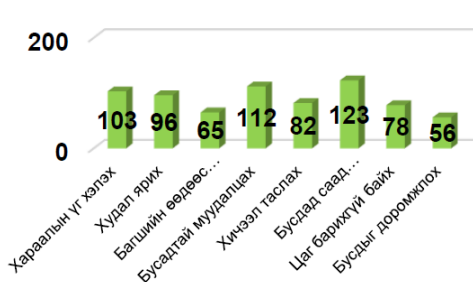
Эндээс “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлэе” нөлөөллийн ажлын гол санаа нь суралцахуйн бихевиорист үзэл баримтлалтай тохирч байна гэж судалгааны багийнхан дүгнэсэн ба үндэслэл нь 2 дахь үндсэн шалтгаанд хамаарч байна.

ГУРАВ. СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

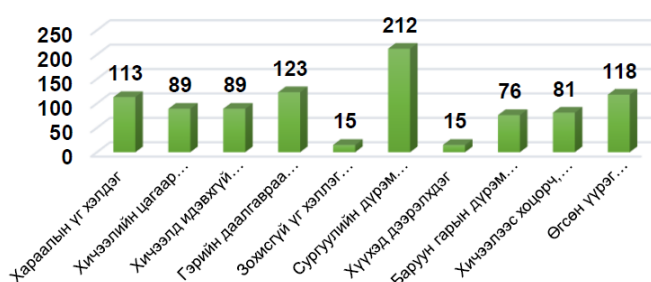
Судалгаанд 6-12 дугаар ангийн 251 суралцагч үүний 64.1%-ийг дунд анги, 35.9%-ийг ахлах ангийнхан эзэлнэ. Хүйсээр нь авч үзвэл: 41.8% нь эмэгтэй, 58.2% нь эрэгтэй суралцагчид байна.

Судалгааны үр дүнг асуулга бүрээр нэгтгэж үзвэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

Зорилт 1: Суралцагчдын ёс зүйн талаарх ойлголтыг тодруулах

Зураг 1. Суралцагчдын ёс зүйгүй гэж үздэг үйлдлүүд

Зураг 2. Сургуулийн орчинд суралцагчдын гаргадаг ёс зүйгүй үйлдлүүд

Дээрх асуулгуудаас дүгнэхэд хамгийн их давтагдсан хариулт нь сургуулийн дүрэм зөрчдөг 212, гэрийн даалгавар тогтмол хийдэггүй 123, өгсөн үүрэг даалгаврыг биелүүлдэггүй 118, хааяа хичээлээс хоцорч тасалдаг 113 байна. Харин хамгийн бага давтагдсан нь хүүхэд дээрэлхэх,

4 <https://sarangoo.blogmn.net/106873/yos-zuin-undsen-oilgolt.html>

5 R. Jurenka, A. Starecek The Learning Styles of the Generation Group Z and Their Influence on Learning Results in the Learning Process

6 Д. Батболд. (2017). Багшлахад учир бий, Улаанбаатар. Хуудас 19-36

зохисгүй үг хэллэг ашигладаг гэж тус бүр 15 суралцагч хариулсан.

3.1 Хэрэгжүүлсэн байдал

Зорилт 2. “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлаар суралцагчдын сургуулийн орчин дахь ёс зүйн зарим асуудлыг шийдвэрлэх

Уг нөлөөллийн ажил нь хүүхэд хамгааллын багийн санаачилгаар 2022 оны 10 сарын 17-оос эхэлсэн. Хуваарийн дагуу “Жижүүр анги” 14 хоногийн хугацаанд суралцагчдын дэг журам, харилцаа хандлага, анги танхимын эмх цэгцийг хянаж, үнэлгээ өгөх ба эмч, багш нарын үнэлгээг авч нэгтгэн, тусгайлсан шалгуур үзүүлэлтийн дагуу (Зураг 3) дүгнэж “Урамшууллын карт”-ыг олгоно. (Хавсралт-1)

Зураг 3. Үнэлгээний зураглал

Зураг 4. Нөлөөллийн ажлын найман шалгуур тус бүрийн гүйцэтгэл (14 хоног тутмаар)

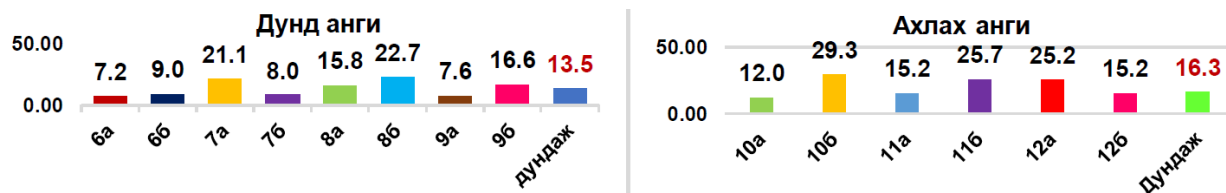
8 шалгуурын гүйцэтгэлээс “Эрүүл мэндийг эрхэмлэгч хамт олон” нь хамгийн их буюу дунд анги 31.6%, ахлах анги 26.9%-иар өссөн. Энэ нь сургуулийн зүгээс “Шүдний эрүүлжүүлэлт аян”-г өрнүүлэн суралцагчдыг үнэгүй эмчилгээнд хамруулсантай шууд холбоотой. Харин “Санаачилгатай хамт олон” шалгуур нь дунд анги 48.6%, ахлах анги 66.7%-иар буурсан нь тухайн 14 хоногийн онцлог буюу сургууль, сум орон нутгийн үйл ажиллагаатай холбоотойгоор суралцагчдын идэвх өөр өөр байна гэж дүгнэлээ.

“Сурлагаар тэргүүлэгч”, “Мэндлэх ёсыг эрхэмлэгч”, “Жагсаалч” хамт олон гэсэн шалгуурууд 14 хоног тутамд тогтмол өссөн байна. Харин бусад шалгуурын хувьд тогтмол ахиц ажиглагдсангүй. Дунд болон ахлах ангийг харьцуулахад дунд ангийн суралцагчдын үнэлгээ өндөр байгаа нь тэдний оролцоо, идэвх, санаачилга илүү байгааг илтгэж байна.

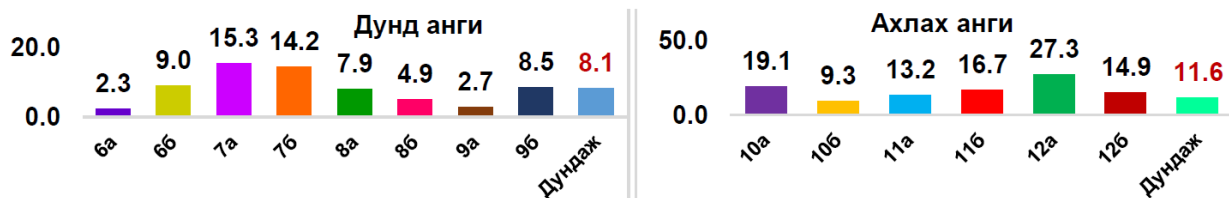
Зураг 5. “Урамшууллын карт” авсан байдал (анги тус бүрээр)

Урамшууллын карт авсан байдлаас харахад 9а анги хамгийн олон буюу 12 удаа авсан нь тус ангийн суралцагчдын суурь хүмүүжил, төлөвшил сайтай байгаатай холбоотой гэж үзэж байна. Харин 10а, 10б, 12а ангиуд нь огт аваагүй нь тэдний нас, сэтгэхүйн онцлогт тохироогүй, оролцоо сул байгааг илтгэж байна. Дунд, ахлах ангиар харьцуулахад 10-12 дугаар ангийн суралцагчдын нөлөөллийн ажилд оролцох оролцоо сул байна гэж дүгнэлээ.

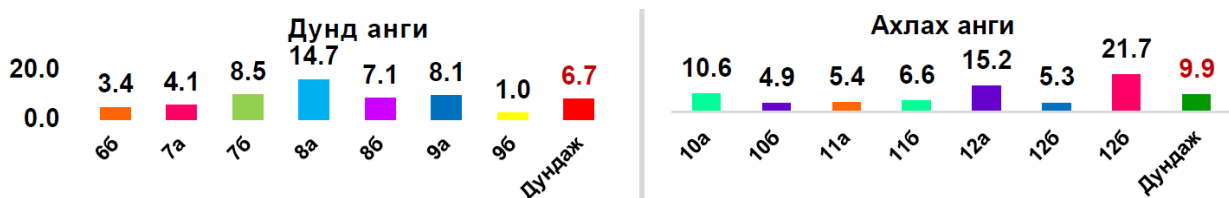
Зураг 6. Гэрийн даалгавар хийж буй байдлын ахиц, өөрчлөлт (анги тус бүрээр)

Дээрх үзүүлэлтээс харахад дунд ангийн суралцагчдын гүйцэтгэл 7.2-22.7% буюу дунджаар 13.5%, ахлах нь 12-29.3% буюу дунджаар 16.3% -иар ахисан байна.

Зураг 7. Хичээлд оролцох оролцооны ахиц, өөрчлөлт (анги тус бүрээр)

Дээрх тоон боловсруулалтаас үзэхэд дунд ангийн суралцагчдын ахиц 2.3-15.3% буюу дунджаар 8.1%, ахлах нь 9.3-27.3% буюу дунджаар 11.6% -иар ахисан байна.

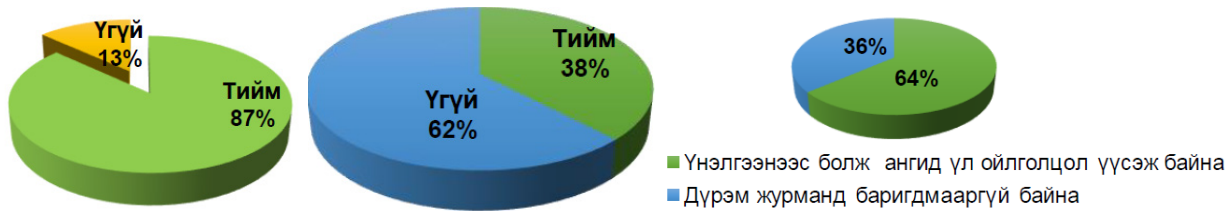
Зураг 8. Хичээлийн таслалт, хоцролтын бууралт (анги тус бүрээр)

Дээрх үзүүлэлтээс харахад дунд ангийн суралцагчдын таслалт, хоцролт 1.0-14.7% буюу дунджаар 6.7% , ахлах нь 4.9-21.7% буюу дунджаар 9.9% -иар буурчээ.

Зорилт 2. Ерөнхий дүгнэлт: Дээрх үр дүнгээс дүгнэхэд (Зураг 4-8) 8 шалгуурын гүйцэтгэл, “Урамшууллын карт” авсан байдлаараа дунд анги нь ахлахаасаа илүү байна. Харин анги тус бүрээр нь авч үзэхэд ахлах ангийнхны гүйцэтгэл өндөр байгаа ажиглагдлаа. Энэ нь эхний 14 хоногт дунд ангиуд өндөр, ахлах ангиуд бага гүйцэтгэлтэй үнэлэгдсэнтэй холбоотой байж болох юм. Мөн дунд, ахлах ангийн суралцагчдыг хооронд харьцуулан үнэлэх нь тохиромжгүй

байна гэж үзэж байна.

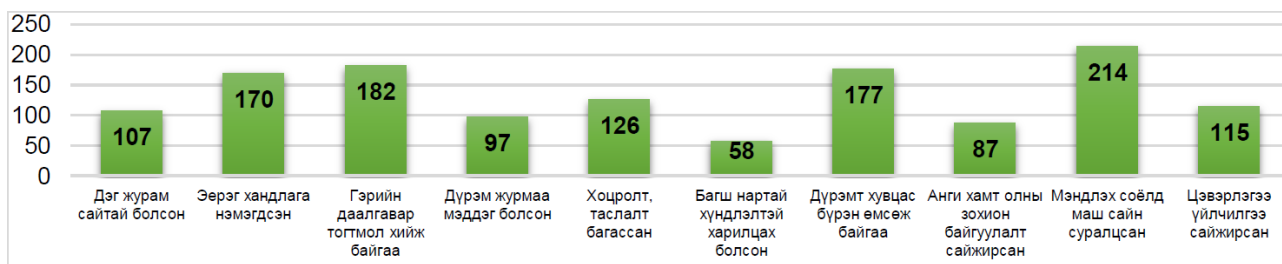
Зорилт 3: Нөлөөллийн ажлын ач холбогдлыг илрүүлэх (суралцагчдаас)

Зураг 9. Нөлөөллийн ажилд оролцсоноор өөрчлөлт гарсан эсэх

Зураг 10. Суралцагчдад бэрхшээл үүсч буй эсэх

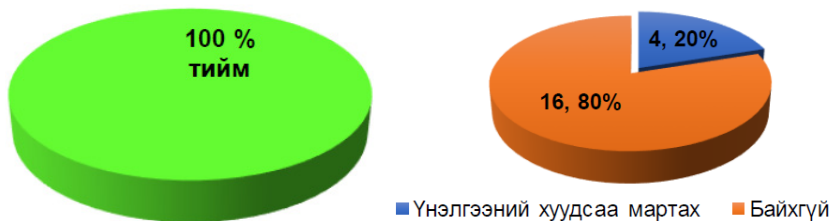
Зураг 11. Суралцагчдад үүсч буй бэрхшээл

Зураг 12. “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлэе” нөлөөллийн ажлаар суралцагчдад гарсан өөрчлөлтүүд

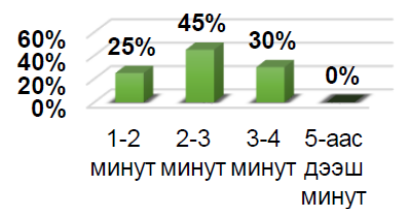
Нөлөөллийн ажилд оролцсоноор төлөвшил, хүмүүжилд эерэг өөрчлөлт гарсан гэж 87% хариулсан. Мэндлэх соёлд суралцсан 214, гэрийн даалгавраа тогтмол хийдэг болсон 182, эерэг хандлага нь нэмэгдсэн 170, хоцролт, таслалт багассан гэж 126 суралцагч хариулсан нь тэдэнд гарсан ахиц өөрчлөлтүүд юм. Харин үнэлгээнээс болж ангийн суралцагчдын дунд үл ойлголцол үүсэх, дэг журмыг сахих нь хүндрэлтэй гэж 38% нь хариулсан.

Зорилт 3: “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлэе” нөлөөллийн ажлын ач холбогдлыг илрүүлэх (багш нараас)

Зураг 13. Суралцагчдад ахиц гарсан эсэх

Зураг 14. Суралцагчдыг үнэлэхэд багш нарт тулгарч буй бэрхшээл

Зураг 15. Үнэлгээний хуудсыг бөглөхөд багш нарын зарцуулж буй хугацаа

Зураг 16. Багш нарт ажиглагдсан суралцагчдын өөрчлөлтүүд

Дээрх асуулгын дүнгээс багш нар уг ажлыг үр дүнтэй байна гэж үзэж байгаа нь харагдаж байна. Мөн багш нарын 45% нь үнэлгээний хуудсыг бөглөж, суралцагчдыг үнэлэхэд 2-3 минут зарцуулдаг гэж хариулсан. Суралцагчдад мэндлэх дадал сайн хэвшиж байна гэж 35% нь, баруун гарын дүрэм баримтлах, гэрийн даалгавраа тогтмол хийх болсон гэж

тус бүр 20% нь хариулсан байна.

Зорилт 3: “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлын ач холбогдлыг илрүүлэх (эцэг эхээс)

Зураг 17. Суралцагчдад өөрчлөлт ажиглагдсан эсэх

Зураг 18. Суралцагчдад ажиглагдсан өөрчлөлтүүд

Дээрх асуулгын дүнгээс харахад 193 эцэг эхийн 72.5% суралцагчдад өөрчлөлт ажиглагдсан гэжээ. Судалгаанд хамрагдагсдын 123 нь гэрийн даалгавраа тогтмол хийдэг болсон, 96 нь өглөө хичээлээс хоцрохгүйг хичээх болсон, 84 нь дүрэмт хувцсаа бүрэн өмсдөг болсон гэсэн хариултуудыг өгчээ. Энэ нь эцэг эхэд ажиглагдсан суралцагчдын эерэг өөрчлөлтүүд юм.

Зорилт 3: Цаашид сайжруулах арга замыг тодорхойлох

Жижүүр ангийн үүрэг гүйцэтгэсэн 5 бүлгийн суралцагчдаас “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлын цаашид сайжруулах арга замыг тодорхойлох зорилгоор ярилцлагын аргаар авсан асуулгын дүнг дараах хүснэгтэнд нэгтгэлээ.

Хүснэгт 1. Ярилцлагын үр дүн

Анги	Цаашид тусгах санал	Анги	Цаашид тусгах санал
11А	* Суралцагчид шаардлагыг биелүүлдэггүй, эсэргүүцэх тохиолдол гарч байгаа учир тэдэнд яриа таниулга хийж, ойлгуулах шаардалга байна.	10Б	* Үнэлгээний хуудас дүгнэх дэвтэр анги бүр өөр тул эцсийн дүн нэгтгэхэд хүндрэлтэй байсан.
9А	* Бусад ангийн сурагчдаа сайн танихгүй байгаа нь хүндрэл учруулж байна.	8Б	* Ахлах ангийн суралцагчдад шаардлага тавихад бага зэрэг дургүйцдэг нь хүндрэлтэй байна.
10А	* Ахлах ангийн суралцагчдыг дунд ангийн суралцагчидтай харьцуулж дүгнэхэд харьцангуй санагдсан. * Үнэлгээний хуудас анги бүрд бага зэргийн ялгаатай байгаа нь 14 хоногийн эцсийн дүнг нэгтгэхэд хүндрэлтэй байна.		

2.4 Хүрсэн үр дүн буюу практик ач холбогдол

- Суралцагчдын гэрийн даалгавар хийж буй байдал нь дунд анги дунджаар 13.5%, ахлах анги дунджаар 16.3%, сургуулийн хэмжээнд 16.5%-иар өссөн үзүүлэлттэй байна.
- Хичээлийн идэвх оролцооны гүйцэтгэл 2.3-27.3%-иар буюу сургуулийн хэмжээнд 11.8%-иар өсчээ.
- Суралцагчдын хичээл таслалт, хоцролт дунд анги 6.7%, ахлах анги нь 9.9%-иар буурснаар сургуулийн хэмжээнд 8.3%-иар буурчээ.
- Нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулснаар суралцагчдад хувийн эрүүл ахуй, дүрэмт хувцсаа бүрэн өмсөж буй байдал, багш, ажилчидтай мэндэлж, хүндэлж буй байдал, анги танхимын цэвэрлэгээ, эмх цэгц, анги хамт олны уур амьсгал, санаачилгад эерэг өөрчлөлт гарсан нь тэдний сургуулийн орчин дахь ёс зүйн зарим асуудлыг тус нөлөөллийн ажлаар шийдвэрлэж байгааг илтгэж байна.

ДҮГНЭЛТ

- Судалгааны үр дүнгээс харахад суралцагчид нь ёс зүйн талаарх ойлголттой боловч сургуулийн орчинд сургуулийн дүрэм зөрчдөг, гэрийн даалгавраа тогтмол хийдэггүй, зохисгүй үг хэллэг ашигладаг, дүрэмт хувцсаа бүрэн өмсдөггүй, хичээлээ шалтгаангүй тасалдаг гэх мэт ёс зүйгүй үйлдлүүдийг гаргадаг байна.
- Судалгаанд хамрагдсан суралцагчдын 87%, багш нар 100%, эцэг эх 73% нь суралцагчдын ёс зүйд ахиц, өөрчлөлт гарсан гэж дүгнэсэн нь “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажил үр дүнтэй байгааг илтгэж байна. Мөн суралцагчдын мэндлэх хүндлэх ёс, гэрийн даалгавар хийх, дүрэмт хувцсаа тогтмол өмсөх, анги танхимаа цэвэрлэх зэрэгт ахиц гарсан төдийгүй харилцаа хандлага, идэвх оролцоонд эерэг өөрчлөлтүүд гарсан гэж багш, эцэг эх, суралцагчид хариулсан нь тэдний ёс зүйн зарим асуудлуудыг тус нөлөөллийн ажлаар шийдвэрлэж болохыг илтгэж байна.
- Тус нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулснаар багш нарт ажлын ачаалал үүсгэж, цаг хугацаа ихээр шаардахгүй байгаа нь давуу талтай юм.
- “Сайныг дагаж, зөвөөр үлгэрлээ” нөлөөллийн ажлын гол санаа нь Бихевиорист үзэл баримтлалын зарчимтай тохирч байгаа нь уг ажлыг суралцагчдад зөв дадал суулгах, хэвшүүлэхэд тохиромжтой гэдгийг онолын хувьд баталж байна.

ДЭВШҮҮЛЭХ САНАЛ

Дээрх судалгаанаас гарсан үр дүн, нөлөөллийн ажлын сул талуудыг шийдвэрлэх арга замыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

1. “Жижүүр анги”-ийн үүрэг гүйцэтгэсэн суралцагчдын саналаар 2023 оны 1 сарын 30-аас үнэлгээний хуудсыг шинэчлэн боловсруулж, ашиглаж эхлээд байна (Хавсралт-2)
2. Судалгааны үр дүнгээс дунд, ахлах ангийн суралцагчдыг харьцуулан үнэлэх нь тохиромжгүй байгаа нь тодорхойлогдсон учир нөлөөллийн ажлын журамд өөрчлөлт оруулж, тус тусад нь үнэлэх шаардлагатай гэж үзлээ.
3. Мөн 10а,б, 12а ангиуд нь урамшууллын картыг огт аваагүй. Гэтэл анги тус бүрийн ахицаас харахад хамгийн их буюу 18.5-22.1% байгаа нь үнэлгээний журамд өөрчлөлт оруулан өөрийнх нь үнэлгээг өөртэй нь харьцуулах зарчмаар үр дүнг тооцох шаардлагатайг харуулж байна.
4. Судалгааны дүнгээс харахад “Санаачилгатай хамт олон” гэсэн шалгуур нь хамгийн бага гүйцэтгэлтэй байгааг нь шалгуурт нийцэх ажлыг зохион байгуулах нь цаг хугацаа, эд материал, хүч хөдөлмөр ихээр зарцуулдагтай холбоотой гэж дүгнэлээ. Иймд нөлөөллийн ажилд тохиромжгүй шалгуур гэж үзлээ.
5. Нөлөөллийн ажил зохион байгуулагдаад тодорхой хугацааны дараа суралцагчдад ахиц ажиглагдахгүй болж, шалгуурыг бүрэн хангадаг болно гэж таамаглаж байна. Энэ үед суралцагчдад бүрэн дадал суусан гэж үзээд уг ажлыг зогсоож болно. Эсвэл үнэлгээний шалгуурт өөрчлөлт оруулж, суралцагчдын гүйцэтгэлд бус чанарыг үнэлэх шинэ журам боловсруулж, нөлөөллийн ажлыг үргэлжлүүлэх боломжтой.

ТҮГЭЭН ДЭЛГЭРҮҮЛСЭН БАЙДАЛ

Сэлэнгэ аймгийн Мандал сумын Түнхэл ЕБ-ын Нийгмийн ухааны тэнхимийн 10 багш, Мандал сумын 1-р сургуулийн А.Нарантөр багштай 9г ангийн 24 суралцагч, Дулаанхаан ЕБС-ын 7 багш, 13 суралцагч ирж, бүтэн 1 өдрийн үйл ажиллагаанд оролцон нөлөөллийн ажилтай танилцан, туршлага судалсан. Харин Мандал сумын 4-р сургууль, Хэрх, Түнхэл ЕБС-ийн урилгаар очиж, Говьсүмбэр аймгийн гадаад хэлний багш нарт цахим уулзалтаар нөлөөллийн ажлаа танилцуулсан. Дархан-Уул аймгийн нийгмийн ажилтнууд, Өвөрхангай аймгийн төвийн бүсийн сургуулиудын уулзалт сургалтын үеэр туршлагаа түгээн дэлгэрүүлэхийг хүссэн хүсэлт ирүүлсний дагуу танилцуулахаар төлөвлөөд байна (Хавсралт-5).

НОМ ЗҮЙ

1. Дарьхүү,Р. (2016). Ёс зүйн үндсэн асуудлууд. Улаанбаатар, хуудас 207
2. Арлингтоны их сургууль. (2022) Суралцагчдын эрх, үүрэг: суралцагчийн ёс зүйн гарын авлага, Виржиниа, хуудас 18-20
3. Хүүхдийн ёс суртахууны хүмүүжил, төлөвшил (ЕБС-ийн ахлах ангийн сурагчдын жишээн дээр) ЭШӨ, Улаанбаатар
4. Jurenka,R., Starecek,A. (2019). The Learning Styles of the Generation Group Z and Their Influence on Learning Results in the Learning Process
5. Батболд, Д. (2017). Багшлахад учир бий, Улаанбаатар, хуудас 19-36
6. Дарьхүү, Р., Золзаяа, М., Оюунгэрэл, Д. Ёс суртахууны боловсрол, Улаанбаатар
7. Gordon, Graham, (2022). Advocacy toolkit: Understanding advocacy, UK:TearFund, page 36.
8. Пүрэвдорж,Ч. (2013). Багшлахуйн менежмент, Улаанбаатар, хуудас 351,355

Цахим эх сурвалж

1. https://www.researchgate.net/publication/329648919_The_Learning_Styles_of_the_Generation_Group_Z_and_Their_Influence_on_Learning_Results_in_the_Learning_Process
2. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0742051X2200275X>
3. <https://www.apsva.us/wp-content/uploads/2022/10/2022-23Student-Code-of-Conduct-Mongolian.pdf>

БАГШИЙН ЁС ЗҮЙН ХЭМ ХЭМЖЭЭНИЙ ХЭРЭГЖИЛТ БА ХҮҮХДИЙН ЭРХ, ХАМГААЛЛЫН ХАРИЛЦАН ХАМААРАЛ, АСУУДАЛ- ШИЙДЭЛ

(II байр)

Г.Намсрай¹, Г.Оюунчимэг¹, Б.Оюунчимэг¹, Э.Цэрэнжаргал¹, Г.Наранжаргал¹, Я.Дүүрэнбилээ²Хөөсгөл аймаг Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургууль¹Боловсрол, шинжлэх ухааны газрын Мэргэжил, арга зүйн хэлтсийн дарга²

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ: СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Зорилго

Багшийн ёс зүйн дүрмүүдэд харьцуулан судалгаа, дүгнэлт хийж, хэм хэмжээний мөн чанар, агуулга болон түүний хэрэгжилтээс шалтгаалсан үр дагаврыг тодорхойлон, шийдвэрлэх арга зүйг боловсруулан хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцох

1.2. Зорилт

- Багшийн ёс зүйн дүрэмд харьцуулалт хийн тодорхой дүгнэлт гарган асуудлыг тодорхойлох
- Багшийн ёс зүйн дүрэм дэх ёс суртахууны хэм хэмжээ ба хүүхдийн эрх хамгааллын эрх зүйн баримт бичгийн харилцан хамаарлыг судлах, тодорхойлох
- Багшийн ёс зүйн дүрэм дэх хүүхдийн эрх, хамгаалалтай хамаарал бүхий хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгаа хийх, тулгамдсан асуудлыг тодорхойлох
- Хүүхдийн эрх, хамгааллын өмнө хүлээсэн үүрэг бүхий ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийг сайжруулах арга зам боловсруулан, хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцох

1.3. Хэрэгцээ, шаардлага

Багшийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийг сайжруулах зорилтот арга зүйг төлөвлөн хэрэгжүүлэх замаар ерөнхий боловсролын сургуульд суралцаж байгаа хүүхэд бүрийг бие махбодын шийтгэл, сэтгэл зүйн болон үе тэнгийнхний дарамт, үл хайхрах байдал, гэмт хэрэг зөрчил, хорт зуршилд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх суурь хэрэгцээ байна.

1.4. Судалгааны арга

Бичиг баримтыг харьцуулан судлах арга, Асуулгын арга, Фокус бүлгийн ярилцлага, Кейс судалгаа, Ажиглалтын арга:

1.5. Судалгааны таамаглал (практик үр дүн)

- Ёс зүйн дүрмүүдийг харьцуулан судалснаар нийтлэг, давхцал их буй хэм хэмжээнүүдийн агуулга, мөн чанарууд нь багшийн хувьд зайлшгүй хэрэгжүүлэх эн тэргүүний ҮҮРЭГ болохыг судалгааны ажлаар тодорхойлно.
- Багшийн ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн асуудал нь хүүхдийн эрх, хамгааллын асуудалтай шууд хамааралтай болох нь нотлогдоно..
- Багшийн ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийг сайжруулахын тулд тулд “ДОТНЫ ЗӨВЛӨГЧ” кейс хүүхэд хамгааллын үйлчилгээг мэргэжлийн багтай хамтран чанартай хүргэснээр хүүхдийн эрх зөрчигдөх байдал багасаж тэдний хөгжилд эерэгээр нөлөөлнө.
- Ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилт нь хүүхдийн эрх, хамгааллын нөхцөл байдалд эерэг нөлөө үзүүлнэ

1.6. Судалгааны шинэлэг тал

2007 оноос хойш 15 жилийн турш хэрэгжиж багшийн ёс зүйн харилцааг зохицуулж ирсэн, салбарын сайдын 2007 оны А/41, 2018 оны А/243 тушаалуудаар батлагдсан ёс зүйн дүрмүүдэд харьцуулан судалгаа хийж, хүүхдийн эрх, хамгааллын асуудалтай холбогдох хамаарлыг тодорхойлж, асуудлыг илрүүлэн, түүнийг шийдвэрлэх арга зүйг туршин хэрэгжүүлж, үр дүнд хүрсэн явдал юм

ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ: ТУЛГАМДСАН АСУУДЛЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

2.1. Ёс зүйн дүрмүүдийн харьцуулалт:

2007 оноос хойш 15 жилийн турш хэрэгжиж багшийн ёс зүйн харилцааг зохицуулж ирсэн, салбарын сайдын 2007 оны А/41, 2018 оны А/243 тушаалуудаар батлагдсан ёс зүйн дүрмүүдэд 5 шалгуур баримтлан харьцуулсан судалгаа хийсэн бөгөөд тухайлсан 1 шалгуур болох “Ёс зүйн хэм хэмжээ”-ний харьцуулалтыг илтгэлийн хураангуйд танилцуулж байна (Энэхүү харьцуулалтын бүрэн эх нь ерөнхий илтгэлд буйг дурдъя...).

Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн багшийн ёс зүйн дүрэм	Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны ёс зүйн дүрэм
Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайдын 2007 оны 41 дүгээр тушаалын хавсралт	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны 05 сарын 01-ний өдрийн а/243 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт
❖ 4 харилцааны хүрээнд 20 ёс зүйн хэм хэмжээг тодорхойлсон	❖ 5-н урьдчилан сэргийлэх үйлийн хүрээнд 25 ёс зүйн хэм хэмжээг тодорхойлсон
Хүүхдийн эрхийн тухай хуулиар тодорхойлсон 4 эрхээс хөгжих, хамгаалуулах эрхийн хүрээн дэх ёс зүйн хэм хэмжээг шинжилбэл:	
А/41-ын хувьд Багш нь хүүхдийн хөгжих эрхийн өмнө хүлээсэн ёс зүйн хэм хэмжээ 5, харин хамгаалуулах эрхийн өмнө хүлээсэн ёс зүйн хэм хэмжээ 6 байна.	А/243-ын хувь Багш нь хүүхдийн хөгжих эрхийн өмнө хүлээсэн ёс зүйн хэм хэмжээ 3, харин хамгаалуулах эрхийн өмнө хүлээсэн ёс зүйн хэм хэмжээ 13 байна.
Өөрөөр хэлбэл нийт 20 ёс зүйн хэм хэмжээний 11 нь буюу 55% нь хүүхдийн хөгжих, хамгаалуулах эрхийн өмнө хүлээсэн үүрэг байна.	Нийт 25 ёс зүйн хэм хэмжээний 16 нь буюу 64% нь хүүхдийн хөгжих, хамгаалуулах эрхийн өмнө хүлээсэн үүрэг байна.
Дээрх шинжилгээнээс харвал хөгжих эрхийн өмнө нийт 8 ёс зүйн хэм хэмжээгээр үүрэг хүлээсэн, хамгаалуулах эрхийн өмнө нийт 19 ёс зүйн хэм хэмжээгээр үүрэг хүлээсэн байна. Үүнээс үзэхэд харьцуулалт хийсэн 2 ёс зүйн дүрмийн хүрээнд нийт 45 хэм хэмжээний 27 хэм хэмжээ нь буюу 60% нь багшийн хувьд хүүхдийн хөгжих, хамгаалуулах эрхийн хүрээнд тодорхойлогдсон байна.	

Ёс зүйн дүрмүүдийн харьцуулалтын ерөнхий дүгнэлт:

5 шалгуур баримталж харьцуулалт хийсэн бөгөөд хамгийн чухал болох ёс зүйн хэм хэмжээнүүдийн агуулга, шинж чанар, зохицуулах харилцааны төрлөөр нь онцолж авч үзлээ. Багшийн ёс зүйн хоёр баримт бичигт хийсэн шинжилгээнээс харахад дараах ёс зүйн хэм хэмжээ хамгийн их давхцаж байна.

Үүнд:

1. Сургууль суралцагчийн эрүүл мэндийг хамгаалах, бэлгийн дарамт, гэмт үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх, үе тэнгийнхэн болон гэр бүл, нийгмийн орчны сөрөг нөлөөнд автахгүй байхад нь анхаарах.
2. Хүүхдийг гэр бүлийн байдал, хөгжил, суралцах чадвараар нь ялгаварлахгүй байх, сурлагын амжилтыг бодитой үнэлэх.
3. Суралцагчийн хичээл сонголтын эрх, амралт чөлөөт цагийг хасах замаар тэдний сурлага болон өөрийн ажилд амжилт гаргаж нэр төр олох, уралдаан тэмцээнд илүүтэй анхаарснаар бүх нийтийн боловсролын чанарыг бууруулахгүй байх.
4. Ном, сургалтын хэрэглэгдэхүүн, бусад зүйлийг тулган борлуулах, хуульд заагаагүй төлбөр, хураамж, хандив өгөхийг шаардах, багшийн санаачилгаар төлбөртэй сургалт, давтлага хийхгүй байх.
5. Суралцагчийн хувийн нууцыг чанд хадгалан, тэдний нэр төр, үзэл бодлыг үгээр басамжлан доромжлох, бие махбодын шийтгэл үзүүлэхгүй байх.

Эдгээр давхцаж буй хэм хэмжээнүүд нь багшид зайлшгүй, заавал, нэн чухал зэрэг үнэлэмжүүдийг өгч байгааг илэрхийлж байна. Мөн 5 багц ёс зүйн хэм хэмжээг нэн чухал хэмээн үзэж 15 жилийн турш багшийн ёс зүйн дүрэмд оруулж, чухалчлан үзэж ирсэн гэж ойлгож байна. Энэхүү харьцуулсан судалгаа, дүгнэлтээс харахад гол АСУУДАЛ, ТОМЬЁОЛОЛ нь “Багшийн ёс зүйн гол хэм хэмжээнүүд ба түүний хэрэгжилт нь хүүхдийн эрх, хамгаалалтай холбоотой буюу түүнтэй шууд хамааралтай” гэдэг нь нотлогдож байна.

2.2. Багшийн ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгаа

Бид асуудал тодорхойлох, илрүүлэх судалгааны 1-р хэсэгтээ ёс зүйн дүрэмд харьцуулалт хийж асуудал, нөхцөл байдлаа тодорхойлон гаргасан бол 2-р хэсэгтээ ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгаа буюу хүүхдийн эрх, хамгааллын нөхцөл байдлыг илрүүлэх судалгаа хийж ажилласан болно.

Энэхүү судалгаанд Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн 2-12-р ангийн 2623 сурагчаас 2166 хамрагдсан. Үүнд: 2-5-р ангийн 1007 сурагчаас 805 сурагч буюу 80%-ийг, дунд ангийн нийт 1024 сурагчаас 813 сурагч буюу 81%-ийг, ахлах ангийн нийт 589 сурагчаас 548 сурагч буюу 93%-ийг тус тус хамруулсан. (Энэхүү судалгааны 6 асуумжийн мэдээлэл, график, нэгж дүгнэлтүүд ерөнхий илтгэлд бүрэн эхээрээ буйг дурдъя.)

2.3. Судалгааны дүгнэлт

Ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгаа буюу хүүхдийн эрх, хамгааллын нөхцөл байдлын судалгааны асуумж бүрийн дүгнэлт:

№	Асуумж	Дүгнэлт
1	Танай АУБ болон бусад хичээл ордог багш нар чинь эрүүл мэндийн талаар сургалт, зөвлөгөө болон үйл ажиллагаа зохион байгуулж байсан уу?	Судалгаанд хамрагдсан 2166 сурагчаас 22.6% нь эрүүл мэндийн талаар сургалт, зөвлөгөө авч байсан харин 77.4% нь үгүй гэж үзсэн байна.
2	Та сургуулийн орчинд үе тэнгийнхний дээрлэхэлтэд өртөж байсан уу?	Судалгаанд хамрагдсан 2166 сурагчаас 22.6% нь эрүүл мэндийн талаар сургалт, зөвлөгөө авч байсан харин 77.4% нь үгүй гэж үзсэн байна.

3	Та АУБ-тайгаа өөрийн гэр бүлийн асуудлаар ярилцаж байсан уу?	Судалгаанд хамрагдсан 2166 сурагчаас 18.7% нь гэр бүлийн асуудлаа ярьдаг харин 81.3% нь үгүй гэж үзсэн байна.
4	Танай АУБ хүүхэд хамгаалал, гэмт үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх талаар зөвлөгөө, сургалт орж байсан уу?	Судалгаанд хамрагдсан 2166 сурагчаас 20.1% нь хүүхэд хамгаалал, гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай зөвлөгөө, сургалт авч байсан харин 79.9% нь үгүй гэж үзсэн байна.
5	Багш нар чамд ямар нэгэн байдлаар бие махбодийн шийтгэл үзүүлж байсан уу?	Судалгаанд хамрагдсан 2166 сурагчаас 34.1% нь ямар нэгэн байдлаар бие махбодын шийтгэлд өртөж байсан харин 65.9% нь үгүй гэж үзсэн байна.
6	Багш нар чамайг хэл амаар доромжилж, басамжилж байсан уу?	Судалгаанд хамрагдсан 2166 сурагчаас 14.1% нь багш нар байнга хэл амаар доромжилж, басамжилж байсан харин 85.9% нь үгүй гэж үзсэн байна.
Ерөнхий дүгнэлт		
“Багшийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийн чанар, үр дүнгээс хамаарч хүүхдийн эрх, хамгааллын эрсдэлт нөхцөл ихсэх ба багасах гэсэн шинж, төлөвтэй” гэсэн ерөнхий дүгнэлтэд хүрч байна.		

Дээрх судалгаагаар илэрсэн тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх, эрсдэлийг бууруулах хамгийн энгийн бөгөөд шилдэг арга бол багш болгон ёс зүйн хэм хэмжээгээ үр дүнтэйгээр биелүүлэх явдал юм. Багш ёс зүйн хэм хэмжээгээ сайн хэрэгжүүлсэнээр хүүхдийн эрх, хамгааллын нөхцөл, байдал сайжрах эерэг хамааралтай байна. Бид бүхэн багшийн ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийг сайжруулахын тулд зорилтот арга зүй болох “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг ашигласан юм.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ АРГА АРГАЧЛАЛ БОЛОВСРУУЛСАН НЬ

3.1. “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалын танилцуулга

Хөвсгөл аймгийн нийгмийн ажилтны холбооноос “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалын боловсруулж бүх ЕБС-иудад хүргэсэн. Бид Хөвсгөл аймгийн боловсрол шинжлэх ухааны газрын зорилтод үндэслэж сургуулийнхаа бодлого төлөвлөлтөнд тусгаж 2021-2022 оны хичээлийн жилд Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн багш нар өөрийн сургуулийнхаа давуу тал онцлогт тулгаарлан бага зэрэг өөрчлөн зургаан алхамчлалтай болгон хэрэгжүүлж, багшийн ёс зүйн дүрмээ чандлан биелүүлж, сургуулийнхаа эрсдэлтэй сурагчдын тоог бууруулах зорилго тавьж ажилласан.

Үйл ажиллагааны чиглэл: АУБ өөрийн ангийн эрсдэлтэй гурван сурагчийг сонгож, сургуулийн нийгмийн ажилтанд бүртгүүлж, сургуулийн сэтгэл зүйч болон бусад мэргэжлийн хүмүүстэй холбох болон өөрийн арга туршлагад тулгуурлан үйлчилгээ үзүүлж сурагчийн тулгарсан бэрхшээлийг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлж тодорхой эерэг үр дүнд хүргэх.

Зорилго: - АУБ нар багшийн ёс зүйн хэм хэмжээгээ сахин биелүүлж хүүхэд хамгааллын үйлчилгээг мэргэжлийн багтай хамтран чанартай хүргэх.

Зорилт: - “Нэг багш-Гурван суралцагч” үйл ажиллагааг ангидаа хэрэгжүүлэх

- Багш нар арга зүй туршлагаа мэргэжил нэгт багш нартаа түгээн дэлгэрүүлэх

3.2. “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалын алхамчлал

№	Үйл ажиллагаа	Анхаарах зүйлс
1	АУБ нар өөрийн ангийн нэг хүүхдийг сонгон авч нийгмийн ажилтанд бүртгүүлнэ.	Сонгон авсан сурагчийн язгуур эрхийг хүндэтгэх багшийн ёс зүйн дүрмийг чанд баримтлах үйлчлэгчийн нууцыг хадгалах өөрийнх нь тулгамдсан асуудалд нууцын гэрээ байгуулан хамтдаа шийдвэрлэх гэж байгаагаа гэр бүлд нь болон өөрт нь зөвөөр ойлгуулах ялгавартай үзэл гаргахгүй байх талаар анхаарах.
2	Өөрийн арга туршлага, арга зүйд тулгуурлан үйлчлүүлэгчтэйгээ харилцаа холбоо тогтоох	
3	Тухайн сурагчийн нөхцөл байдалд олон арга аргачлал ашиглан үнэлгээ хийх, мэдээлэл цуглуулж гол асуудлыг тодорхойлох	
4	Микро, Мезо, Макро, түвшинд үйлчилгээ үзүүлэх ажлын төлөвлөгөө гаргах	
5	Сонгосон хүүхдэд олон талт үйлчилгээ үр дүнтэй хүргэж кейсийг төгсгөх	
6	Өөрийн зорилтод бүлгийн хүүхдэд үзүүлсэн үйлчилгээгээ үнэлэх	

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ: ТУРШИН ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БАЙДАЛ**4.1. Сургуулийн бодлого төлөвлөлтөд тусгасан байдал**

Хөвсгөл аймгийн боловсрол шинжлэх ухааны газрын Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургуулийн 2021-2022 оны хичээлийн жилийн 5-р зорилтод “Хүүхэд бүрийн сургалтын байгууллагын орчинд айдасгүй амар тайван суралцах, аливаа хэлбэрийн гадуурхал, дарамт дээрэлхэлтээс ангид тэгш хүртээмжтэй эрүүл аюулгүй орчныг бүрдүүлэх...” гэсэн байна.

Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн бага боловсролын 805, суурь боловсролын 813, ахлах ангийн 548, нийт 2166 сурагчийг хамруулан зохион байгуулсан “Багшийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийн суурь судалгаа”-гаар илэрсэн хүүхдийн эрх, хамгааллын эрсдэлт нөхцөлийг бууруулах зорилгоор сургуулийн 2021-2022 оны хичээлийн жилийн бодлого, төлөвлөлтөд “Хамгаалагдсан хүүхэд” гэсэн зорилтыг шинээр тусган “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг нийт 76 АУБ нар туршин хэрэгжүүлсэн.

4.2. “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлал хэрэгжүүлсэн байдал

Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн 76 АУБ өөрсдийн ангийн хамгийн өндөр эрсдэлтэй 3 сурагчийг сонгон нийт 228 сурагчийг хамруулан 2021 оны 09-р сарын 15-аас 2022 оны 05 сарын 01 хүртэл туршин хэрэгжүүлсэн. Энэхүү судалгааны ажил, илтгэлдээ ТНУ-ны багш Г.Оюунчимэгийн 6ж ангийн сурагч Б-г жишээ болгон авсан бөгөөд “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалын 6 алхмын хүрээнд хийсэн бүх төлөвлөгөө, судалгаа, баримт, үйл ажиллагаа, үр дүнгийн материал ерөнхий илтгэлд дэлгэрэнгүй байгааг дурдъя.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ: ТУРШИЛТ СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

5.1. Багшийн ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтэд гарсан үр дүн

- 2021-2022 оны хичээлийн жилд Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн нийт 108 багшаас анги удирдсан 76 багш буюу нийт багш нарын 70% нь ангийнхаа эрсдэл өндөртэй гурван сурагчийг сонгон авч нийт 228 сурагчийн эрх, хамгааллын эрсдэлийг бууруулах бодитой арга зүйг хэрэгжүүлж үр дүнд хүрсэн.
- Ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгаагаар илэрсэн багшийн үүргийн хангалтгүй дүн, сурагчдын сэтгэл ханамжийн муу өгөгдлийг тодорхой арга зүй ашиглан хэрэгжүүлсэн нь багш нарын хувьд хүүхдийн эрх, хамгааллын талаар хүлээсэн ёс зүйн хэм хэмжээгээ ухамсарлан биелүүлэх үүрэг хариуцлага сайжирсан.
- Сургуулийн нийт багш нарын 70%-д ёс зүйн хэм хэмжээндээ хандах хандлагад эерэг өөрчлөлт оруулж чадсан.

5.2. Хүүхэд хамгаалалд гарсан үр дүн

- Багшийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийн судалгаагаар сурагчдын эрсдэл өндөр гарсан буюу багш нар хүүхэд хамгааллын талаарх үйл ажиллагааг хангалтгүй гүйцэтгэдэг болох нь харагдсан. Иймд сурагчдийн эрсдэлийг бууруулахын тулд 76 АУБ ангиасаа эрсдэл өндөртэй 3 хүүхдийг сонгон авч “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг хэрэгжүүлснээр нийт 228 сурагчийн сургуулийн болон гэр бүлийн орчин дахь эрсдэлт нөхцлийг бүрэн арилгасан.
- “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг хэрэгжүүлсэнээр судалгаанд хамрагдсан 76 бүлгийн нийт 2166 сурагчаас 228 сурагч буюу 10.4%-ийн эрсдэлийг бууруулж чадсан томоохон үр дүнд хүрсэн.
- Багшийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилт нь хүүхдийн эрх, хамгааллын асуудалтай шууд холбоотой бөгөөд судалгаанд суурилж “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг үр дүнтэй хэрэгжүүлсэнээр сурагчдын хүүхэд хамгааллын асуудал сайжирч, хүүхдийн сэтгэл ханамж дээшилсэн.

ЕРӨНХИЙ ДҮГНЭЛТ

Бид 2007 болон 2018 онуудад салбарын сайдын тушаалаар батлагдсан “Багшийн ёс зүйн дүрэм”-үүдийг тодорхой зорилгоор харьцуулан судалж, ёс зүйн хэм хэмжээний мөн чанарыг тодорхойлж, мөнхүү хүүхдийн эрх, хамгаалалтай шууд хамааралтай болохыг нотлон, хэрэгжилтийн нөхцөл байдлыг сурагчдын судалгаагаар илрүүлэн, илэрсэн эрсдэлийг бууруулах болон ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийг сайжруулах зорилтот арга зүйг туршин хэрэгжүүлж үр дүнд хүрлээ.

Бид энэхүү судалгааны ажлаараа дараах 4 зорилтыг дэвшүүлэн зорилгодоо хүрэх үйлийн алхмаа тодорхойлсон бөгөөд судалгааны ажлын ерөнхий дүгнэлтээ зорилтын биелэлтээр тодорхойлж байна.

Зорилт 1: Багшийн ёс зүйн дүрэмд харьцуулалт хийн тодорхой дүгнэлт гарган асуудлыг тодорхойлох

Биелэлт: 2007 ба 2018 оны ёс зүйн дүрмүүдэд 5 шалгуурын дагуу харьцуулалт хийсэн. Мөн хамгийн гол харьцуулалт болох ёс зүйн хэм хэмжээг авч үзэхэд нийт 9 чиглэл, хүрээнд 45 хэм

хэмжээ мөрдөгдсөөр ирсэн байна. Эдгээрээс агуулга, мөн чанараараа адил буй 5 хэм хэмжээг нэрлэн асуудал тодорхойлсон.

Зорилт 2: Багшийн ёс зүйн дүрэм дэх ёс суртахууны хэм хэмжээ ба хүүхдийн эрх хамгааллын эрх зүйн баримт бичгийн харилцан хамаарлыг судлах, тодорхойлох

Биелэлт: 2 ёс зүйн хэм хэмжээнд хамгийн их давцаж, дахин тодорхойлогдсон тэрхүү 5 хэм хэмжээний агуулга, мөн чанар нь: Багшийн боловсролын тухай хууль, бага дунд боловсролын тухай хууль, хүүхдийн эрхийн тухай хууль, хүүхэд хамгааллын тухай хууль, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулиар хүлээсэн үүрэг байсан бөгөөд энэ утгаараа багшийн ёс зүйн хэм хэмжээ ба хүүхдийн эрх, хамгаалал 2 харилцан шууд хамааралтай гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн.

Зорилт 3: Багшийн ёсзүйн дүрэм дэх хүүхдийн эрх, хамгаалалтай хамаарал бүхий хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгаа хийх, тулгамдсан асуудлыг тодорхойлох

Биелэлт: Хамгийн их давхацсан 5 хэм хэмжээний агуулгаар ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн судалгааг авсан. Энэхүү судалгаанд Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн 2-12-р ангийн 2623 сурагчаас 2166 хамрагдсан. Үүнд: 2-5-р ангийн 1007 сурагчаас 805 сурагч буюу 80%-ийг, дунд ангийн нийт 1024 сурагчаас 813 сурагч буюу 81%-ийг, ахлах ангийн нийт 589 сурагчаас 548 сурагч буюу 93%-ийг тус тус хамруулсан. Судалгааны 6 асуумжаар сурагчдын эрх, хамгааллын эрсдэл их байна гэж дүгнэсэн.

Зорилт 4: Хүүхдийн эрх, хамгааллын өмнө хүлээсэн үүрэг бүхий ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийг сайжруулах арга зам боловсруулан, хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцох

Биелэлт: Судалгаагаар илэрсэн 2 асуудал байгаа нь 1. Багш нар ёс зүйн хэм хэмжээгээр хүлээсэн үүргээ хангалтгүй биелүүлж байна. 2. Үүргийн биелэлт хангалтгүй байгаа учраас эрх хамгааллын эрсдэлт нөхцөл өндөр байна гэсэн 2 дүгнэлтэд хүрсэн.

Иймд ёс зүйн хэм хэмжээний биелэлтийг сайжруулах арга зам болох “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг боловсруулан хэрэгжүүлж хүүхдийн эрх, хамгааллын эрсдэлт нөхцөлийг бууруулж чадсан. Дэлгэрмөрөн цогцолбор сургуулийн 76 АУБ нар ангиасаа эрсдэл өндөртэй 3 хүүхдийг сонгон авч “АУБ-Дотны зөвлөх” кейс аргачлалыг хэрэгжүүлснээр нийт 228 сурагчийн сургуулийн болон гэр бүлийн орчин дахь эрсдэлт нөхцөлийг бүрэн арилгасан

Багш бүр мэргэжлийн онол, арга зүйгээ тасралтгүй хөгжүүлж, ёс зүйн дүрмээр хүлээсэн ёс зүйн хэм хэмжээгээ сахин биелүүлж, мэргэжлийн нэр хүндээ хамгаалах, өргөх замаар хүүхдийн эрх, хамгаалалд эерэгээр нөлөөлж болно гэсэн бодит туршлагаа бид бүхэн танилцууллаа.

Энэхүү судалгааны ажлаар харуулах гэсэн нэгэн логик санаа бол Ёс зүйн хэм хэмжээний хэрэгжилтийн мөн чанарыг ойлгохдоо: “Багш нар эс үйлдэхүй буюу хориглосныг зөрчихгүй байх гэхээсээ илүү үйлдэхүй буюу үүргээ биелүүлэх үйлдэл хийх нь чухал юм байна” гэдэг санаа, дүгнэлт байлаа.

НОМ ЗҮЙ

- Аристотель (2008). Дээд суртахуун. Улаанбаатар
- Батхишиг.А., нар (2018). Нийгмийн ажлын үйлчилгээ ба сэтгэл зүйн тулгамдсан асуудлууд. Улаанбаатар.
- Баатартогтох.Ц. (2017). Нийгмийн шинжлэх ухааны судалгааны араг зүй. Улаанбаатар.
- БСШУСЯ. (2019). Иргэний ёс зүйн боловсрол: сургалтын хөтөлбөр, удирдамж. Улаанбаатар.
- МУБИС. (2010). Бага насны хүүхдийн сэтгэл судлал. Улаанбаатар.
- Цэвэл.Я. (1966). Монгол хэлний товч тайлбар толь. Улаанбаатар.
- Жавзан.Б., Энхбаяр.Б. (2009). Боловсролын сэтгэл судлал. Улаанбаатар.
- Жигжжав.Б. (2019). Багшийн ёс зүй. Улаанбаатар.
- Пүрэвдорж.Ч. (2008). Багшлахуйн менежмент. Улаанбаатар.
- Шүхэрцэцэг.Б нар (2017). Хүүхэд хамгааллын гарын авлага. Улаанбаатар.
- (2018). “Багшийн хөгжлийг дэмжих тухай” хууль. Улаанбаатар.
- Жаргал.Г. (2023). “Боловсролын менежмент, технологи, манлайлал”-ын сургалтын гарын авлага 2022-2023.

Вэб сайт:

- Olloo.mn
- Mier.mn
- Tolgoilogch.mn
- <https://www.legalinfo.mn/>

БАГШ НАР ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАРАА НЭМЭГДҮҮЛЭХ НЬ

(III байр)

Ц.Энхмөнх

Увс аймаг, Улаангом сум 4-р сургууль
enhrii888@gmail.com

Хураангуй

Энэхүү судалгааны ажлаараа Увс аймгийн ЕБС-ийн багш нарын зөөлөн ур чадварын (эгэх харилцаа, сонсох ур чадвар, илтгэх ур чадвар, мультимедиа харилцаа, үгэн бус харилцаа) өнөөгийн түвшнийг багш, сурагчдын судалгааг харьцуулан, дүн шинжилгээ хийх, харилцааны ур чадвараа нэмэгдүүлснээр сургалтад гарах эерэг өөрчлөлтийг туршин судаллаа. Багш, сурагчдын судалгааны асуулгын болон оношлох үнэлгээний найдвартай байдлын Кронбах альфа коэффициентийг тодорхойлсон бөгөөд Хи квадрат тест ашиглан нөлөөллийн хүчийг хэмжсэн.

Түлхүүр үг: Зөөлөн ур чадвар, багш, сурагч, харилцааны ур чадвар

Судалгааны ажлын үндэслэл

- 21-р зуунд эрэлттэй байх ур чадваруудын дийлэнх хувь нь зөөлөн ур чадварт тулгуурлаж байна. Мэргэжлийн салбарт гаргах амжилтын 85% нь зөөлөн ур чадвар, 15% нь хатуу ур чадвараас шалтгаалдаг болохыг эрдэмтэд тогтоогоод байна.
- Зөөлөн ур чадвар хөгжүүлэх институтууд байгуулагдсан бөгөөд одоогийн байдлаар олон улсын 1000 орчим ЕБС зөөлөн ур чадварыг сургалтдаа хэрэгжүүлж байна.
- Монгол улсын ЕБС-ийн суралцагчдаас авсан фокус ярилцлагын үр дүнгээр багш нараасаа хэрхэн ёс зүйгүй байхад суралцдаг. / АТГ /- (Дарьхүү, 2022)
- Судлаачийн судалгаа 1-д хамрагдсан сурагчдын 48.9 % нь багш нар харилцааны ёс зүйгүй гэж хариулсан нь энэхүү сэдвийг судлах үндэслэл болсон.

Дэвшүүлж буй асуудал

ЕБС-ийн багш нарын зөөлөн ур чадварыг нэмэгдүүлснээр 21-р зууны ур чадваруудад суралцах суурь болох бөгөөд цаашлаад 21-р зууны ур чадвартай сурагчийг төлөвшүүлэх боломжтой гэж үзэж байна.

Судалгааны ажлын зорилго

Увс аймгийн ЕБС-ийн багш нарын зөөлөн ур чадварын (эгэх харилцаа, сонсох ур чадвар, илтгэх ур чадвар, мультимедиа харилцаа, үгэн бус харилцаа) өнөөгийн түвшнийг тодорхойлж, дүн шинжилгээ хийх, нэмэгдүүлснээр сургалтад гарах эерэг өөрчлөлтийг турших судлахад оршино.

Судалгааны ажлын зорилт

- Судалгааны дагуу гол асуудлыг тодорхойлох, турших
- Асуудалд тоон болон чанарын шинжилгээ хийх
- Шинжилгээний үр дүнг SPSS-25 программыг ашиглан дүгнэх.

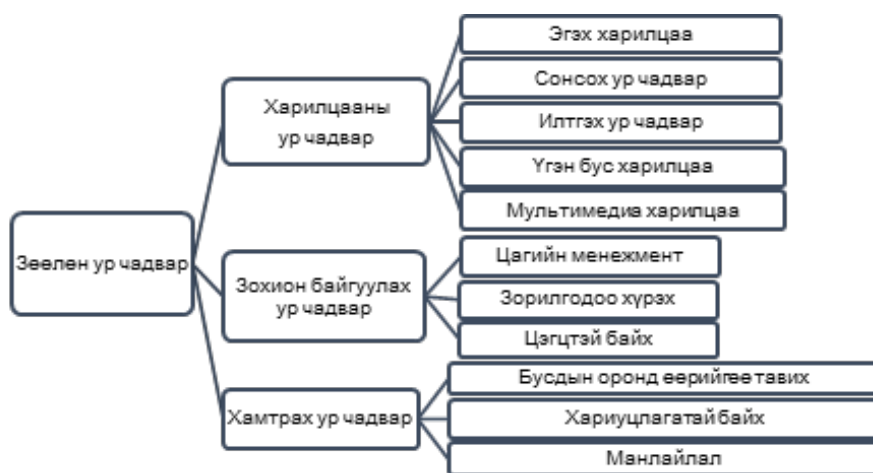
Судалгааны арга

- Асуулгын арга (Нээлттэй ба хаалттай) - Google form ба цаасан хэлбэрээр
- Туршилт хичээл
- Түүврийн арга

Судалгааны ажлын шинэлэг тал

ЕБС-ын багш нарын зөөлөн ур чадвар (харилцааны ур чадвар) сурагчдын сурлагын амжилтад эергээр нөлөөлөх байдлыг туршин судалсан бөгөөд туршилтаар болзолгүй эерэг хандлагын онолтой нийцтэй байгаагаар батлагдаж байна.

Багшийн хамгийн гол үүрэг нь хүнээр хүн хийх өөрөөр хэлбэл, ёс суртахууны зөв төлөвшил хүмүүжилтэй бие хүн болон төлөвшихөд дэмжиж ажиллах ёстой. (Боловсрол, n.d.) Ийм ч учраас багш нарын заавал эзэмшвэл зохих зөөлөн ур чадварын саналыг дэвшүүллээ. (Одонгуа, 2022)

Судалгаа хийсэн байдал, үр дүн

Увс аймгийн ЕБС-ийн багш нарын зөөлөн ур чадварын (эгэх харилцаа, сонсох ур чадвар, илтгэх ур чадвар, мультимедиа харилцаа, үгэн бус харилцаа) өнөөгийн түвшнийг тодорхойлох зорилгоор асуулга судалгаа (судалгаа-1 (314 сурагч), судалгаа-2 (50 багш), судалгаа-3 (254 багш) туршилт судалгаа (10 багш)) хийж харьцуулан, үр дүнг SPSS-25 программ ашиглан боловсруулав.

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.758	11

Хүснэгт 1. Багш, сурагчдын асуулгын найдвартай байдал

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.908	11

Багш нарын судалгааны асуулгын Кронбах альфа нь $0.758 > 0.7$ бөгөөд сайн; сурагчдын асуулгын $0.908 > 0.7$ бөгөөд өгөгдлийн найдвартай байдал сайн гэдгээс нарийвчилсан шинжилгээ хийх боломжтойг илэрхийлж байна.

1. Багш нарын эгэх харилцааны ур чадварыг сурагчид болон багш нарын судалгаанд үндэслэн тодорхойлох:

1.1. Багш нар өөрсдийн тухайн долоо хоногийн хугацаанд хүлээж авсан мэдээлэлдээ анализ хийж ямар хариу үйлдэл үзүүлснийг асуулга судалгаагаар тодруулахад:

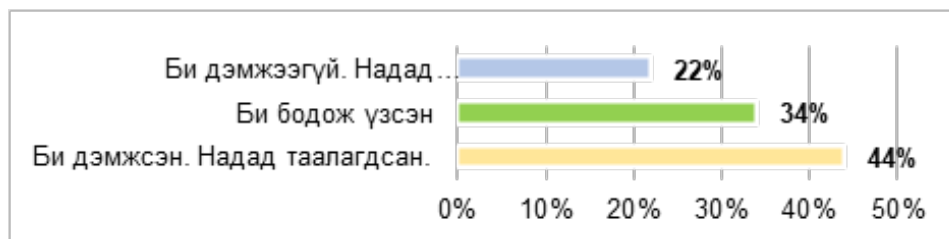

График 1. Эгэх харилцаанд хариу үйлдэл үзүүлсэн байдал

1.2. Багш нарын сурагчдыг ойлгох, харилцах, ярилцах чадварыг сурагчдын судалгаанд үндэслэн тодорхойлоход:

Хүснэгт 2 Багш сурагчидтай эгэх харилцаа үүсгэх байдал

Нийт судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 37.7% заримдаа л зөв харилцдаг, 27.5% ёс зүйгүй харилцдаг гэсэн нь эгэх харилцааны эерэг үйлдэл сул, дутагдалтай байгаагаар тайлбарлагдаж байна. Эндээс үзвэл багш нар сурагчдад нөлөөлөх боломжтой хамгийн энгийн харилцааны зарчмыг зарим тохиолдолд чухалд тооцохгүй байгаа нь илэрхий байна.

1. Багш нар тань тантай зөв харилцдаг уу? * 3. Багш нар тань тантай ёс зүйтэй харилцдаг уу? Cross tabulation								
		3. Багш нар тань тантай ёс зүйтэй харилцдаг уу?						
		Огт үгүй						
		Хаана						
		Заримдаа						
		Ихэнхдээ						
		Үргэлж						
		Total						
1. Багш нар тань тантай зөв харилцдаг уу?	Огт үгүй	Count	7	0	0	0	0	7
	% of Total		2.2%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	2.2%
	Хаана	Count	2	11	3	2	4	22
	% of Total		0.6%	3.5%	1.0%	0.6%	1.3%	7.0%
	Заримдаа	Count	57	4	18	6	33	118
	% of Total		18.2%	1.3%	5.8%	1.9%	10.5%	37.7%
	Ихэнхдээ	Count	0	1	3	29	8	41
	% of Total		0.0%	0.3%	1.0%	9.3%	2.6%	13.1%
	Үргэлж	Count	20	1	1	10	93	125
	% of Total		6.4%	0.3%	0.3%	3.2%	29.7%	39.9%
Total	Count		86	17	25	47	138	313
	% of Total		27.5%	5.4%	8.0%	15.0%	44.1%	100.0%

2. Багш нарын сонсох ур чадварыг сурагчид болон багш нарын судалгаанд үндэслэн тодорхойлох:

2.1. Багш өөрийнхөө харилцах, сонсох байдлыг 5 шкалаар үнэлснийг нэгтгэхэд: Судалгаанд хамрагдсан багш нарын 54.7% бусдыг сонсох чадвар маш сайн, 31.5% ихэнхдээ сайн байдаг гэсэн бол 49.6% бусадтай харилцах чадвар үргэлж сайн байдаг, 33.9% ихэнхдээ бусадтай сайхан харилцаж чаддаг гэжээ. Өөрөөр хэлбэл, багш нарын бусдыг сонсох, бусадтай харилцах чадвар тэдний өөрийн үнэлгээгээр маш сайн байна.

2.2. Багш нар сурагчдыг ойлгож, зөв харилцах байдлыг сурагчдын судалгаанаас тодруулахад: Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 39.3% нь заримдаа л ойлгодог, 49.8% нь заримдаа л сонсдог гэснээс үзвэл бид тэднийг ойлгох, сонсох хамгийн чухал үйлдэл дутагдаж байгаа нь нэг талаараа батлагдаж байна. Гэвч багшийн өөрийн үнэлгээгээр 84%-86% нь бусдыг ихэнхдээ болон үргэлж маш сайн сонсож, харилцдаг гэсэн үнэлэлт гарч буй нь өөрийн үнэлгээг бодитоор хийсэн эсэхэд эргэлзээ төрүүлээ.

Хүснэгт 2.2.2 Хи квадрат тестийн утга

Хи квадрат тестийн P утга 0.000 ($P < 0.05$) статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай буюу багш нарын сурагчдыг ойлгох, сонсох байдал нь харилцаанд нөлөөлж байна.

Тэгвэл хамаарал хэр хүчтэй

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	254.958 ^a	16	.000
Likelihood Ratio	202.817	16	.000
Linear-by-Linear Association	87.286	1	.000
N of Valid Cases	313		

a. 10 cells (20.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .31.

байгааг хэмжиж үзэхэд Phi 0.903 буюу их, Gramer's V 0.451 буюу нөлөөллийн хүч дундаж байна.

2.3. Харилцаанд хамгийн чухал нь ярих биш сонсох (Питер Дракер). Иймд багш нарын бусдыг сонсох чадварыг тодруулах зорилгоор 15 асуулга бүхий сэтгэл зүйн тестийг 5-н шкалаар үнэлүүлж, оноог нэгтгэхэд: (Дарьхүү, 2022)

Судалгаанд хамрагдсан 1-5 жил ажиллаж буй багш нарын 64% муу сонсогч, хэт шүүмжлэгч 6-10 жил ажилласан багш нарын 63% муу сонсогч, шүүмжлэгч 11-15 жил ажилласан багш нарын 60% муу сонсогч, хэт шүүмжлэгч, 16-20 жил ажилласан багш нарын 63% муу сонсогч, шүүмжлэгч 20-оос дээш жил ажилласан багш нарын 48% муу сонсогч байна.

2.4. Харилцах чадварын төлөвийг тодорхойлох зорилгоор 16 асуултыг 5 шкалаар үнэлүүлэн, нэгтгэлийг гаргахад:

Хүснэгт 2.4 Багшийн харилцах байдлын төлөв

Судалгаанд хамрагдсан 1-5 жил ажиллаж буй багш нарын 59.5% харилцах чадвар хэвийн, 6-10 жил ажилласан багш нарын 34% хэвийн харилцааны төлөвтэй бол 41.5% яриасаг, 11-15 жил ажилласан багш нарын 40% хэвийн, 42% яриасаг, 16-20 жил ажилласан багш нарын 58% яриасаг, 20-оос дээш жил ажилласан багш нарын 59% яриасаг байна.

3. Багш нарын илтгэх болон үгэн бус харилцааны ур

чадварын өнөөгийн түвшнийг сурагчид болон багш нарын судалгаанд үндэслэн тодорхойлоход:

Аливаа хүнийг ярьж байхад биеийн үйл хөдөлгөөн ямар бодолтой байгааг нь хэдийнэ илэрхийлсэн байдаг гэдгийг профессор Альберт Мэхрабианы судалгаагаар баталсан бөгөөд харилцаанд 55% нь биеийн хэлэмжээс, 38% нь дууны өнгөнөөс, харин дөнгөж 7% нь үгнээс нь шалтгаалдаг байна. (Мэхрабиан, 7-38-55 rule)

3.1. Багшийн үгэн бус харилцааны өөрийн үнэлгээг сурагчдын хариулттай харьцуулан нэгтгэхэд: Самбарт тайлбарлан, инээмсэглэн зогсох байдал, уламжлалт аргаар хичээллэн суух байдал нийцтэй байна. Харин багш нарын зүгээс сурагчидтай нэг түвшинд сууж харилцах, инээмсэглэх байдалтай байдаг гэж үзсэн бол сурагчдын хувьд харьцангуй бага сонголттой байна. Сурагчдын хувьд самбар луу хуруугаараа заасан, хөмсгөө бага зэрэг зангидсан хэлбэрийг багш нар ихэвчлэн ашигладаг гэж хариулсан бөгөөд энэ нь сургалт уламжлалт хэв

Ажилласан жил * Сонсох чадварын төлөвийн 15 асуулга

Crosstabulation

		Харилцах чадварын төлөв				Total	
		Муу сонсогч, тааруулан харилцах	Хэт шүүмжлэгч	Сайн сонсогч, харилцах	Ондой сайн сонсогч, харилцах		
Ажилласан жил	1-5 жил	Count	11	24	14	8	55
		% of Total	4.3%	9.4%	5.5%	2.4%	21.7%
	6-10 жил	Count	12	26	14	8	60
		% of Total	4.7%	10.2%	5.5%	3.1%	23.6%
	11-15 жил	Count	16	18	14	8	56
		% of Total	6.3%	7.1%	5.5%	3.1%	21.7%
	16-20 жил	Count	13	12	13	2	40
		% of Total	5.1%	4.7%	5.1%	0.8%	15.7%
	20-оос дээш жил	Count	10	11	17	6	44
		% of Total	3.9%	4.3%	6.7%	2.4%	17.3%
	Total	Count	61	91	72	30	254
		% of Total	24.0%	35.8%	28.3%	11.8%	100.0%

Та хэд дэх жилдээ ажиллаж байгаа вэ? * Харилцах байдлын төлөвийг тогтоох 16 асуулга Crosstabulation

Харилцах байдлын төлөв									Total
		Харилцаа ны чадвар сул	Үл дуу цөөн, зогсож	Заримдаа л нийтнэ	Хэвийн	Яриасаг	Хэт яриасаг		
Та хэд дэх жилдээ ажиллаж байгаа вэ?	1-5 жил	Count	0	1	3	22	11	0	37
		% of Total	0.0%	0.5%	1.4%	10.6%	5.3%	0.0%	17.8%
	6-10 жил	Count	1	1	8	14	17	0	41
		% of Total	0.5%	0.5%	3.8%	6.7%	8.2%	0.0%	19.7%
	11-15 жил	Count	0	2	6	20	21	1	50
		% of Total	0.0%	1.0%	2.9%	9.8%	10.1%	0.5%	24.0%
	16-20 жил	Count	0	0	8	6	21	1	36
		% of Total	0.0%	0.0%	3.8%	2.9%	10.1%	0.5%	17.3%
	20-оос дээш жил	Count	0	0	3	14	26	1	44
		% of Total	0.0%	0.0%	1.4%	6.7%	12.5%	0.5%	21.2%
	Total	Count	1	4	28	76	96	3	208
		% of Total	0.5%	1.9%	13.5%	36.5%	46.2%	1.4%	100.0%

маягаасаа гарч чадахгүй байгаагийн нэг баталгаа мөн.

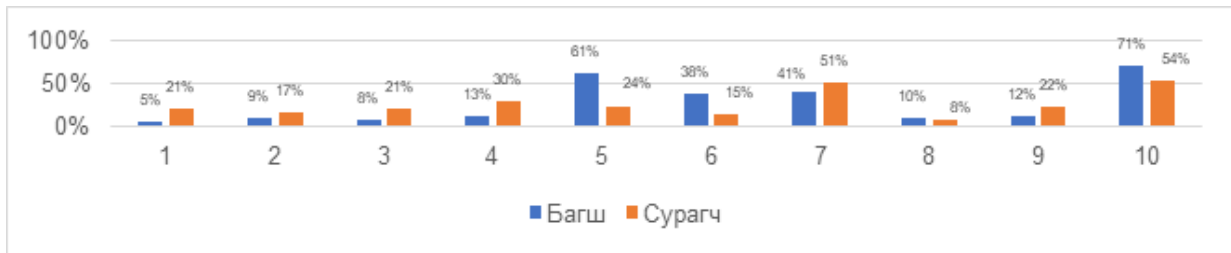

График 3.1 Багшийн биеийн хэлэмж

3.2. Багшийн илтгэх, орчноо мэдэрч бусадтай харилцах чадварын өөрийн үнэлгээг авч үзэхэд: Орчноо мэдэрч бусадтай харилцдаг гэж 80.3% үзсэн бөгөөд, 59.5% илтгэх чадвараа ихэвчлэн сайн гэж үзсэн бол 32.3% заримдаа л сайн гэж үзсэн.

3.3. Багш нар өөрийн дуу хоолойны өнгийг мэддэг эсэх, орчиндоо тохируулан өөрчилж чаддаг эсэхийг багш сурагчдын судалгаанаас тодруулахад: Моод, медиан нь 2 бөгөөд тийм гэж хариулсан бол дундаж нь 1.8-1.93 буюу дийлэнх хувь дуу хоолойны өнгийг чухал гэж боддог байна.

3.4. Багшийн дуу хоолойны өнгө аяс, итгэн үнэмшүүлэх, илтгэх чадварыг сурагчдын үнэлэлтээр тодорхойлоход: Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 46% нь багш нарынхаа итгэл үнэмшил төрүүлэхүйц ярих байдал, илтгэх чадварыг дунд, дуу хоолойны өнгө аясын хувьд 60.1% тохиромжтой өнгө аясаар ярьдаг гэсэн нь багш нарын өөрийн үнэлгээтэй нийцтэй байна.

4. Багш нарын мультимедиа харилцааны өнөөгийн түвшнийг сурагчид болон багш нарын судалгаанд үндэслэн тодорхойлох.

4.1. Багш нар интернэт ашиглан ихэвчлэн хийдэг зүйлсийг нь асуулга судалгаагаар тодорхойлж үзэхэд мультимедиа харилцааны олон хэлбэрийг өдөр тутамдаа ашигладаг юм байна.

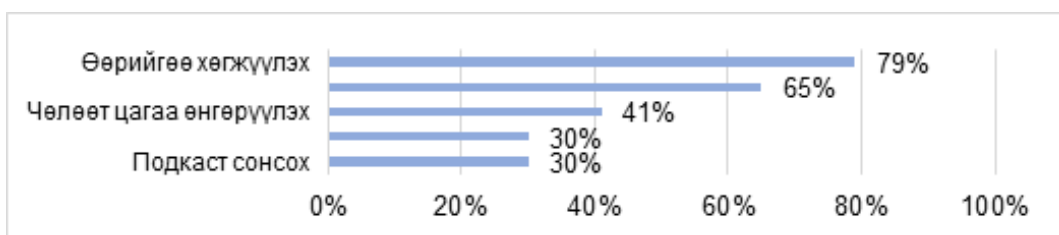

График 4.1 Мультимедиа харилцааны хэлбэр

4.2. Багш нартайгаа онлайн орчинд харилцах харилцаа эерэг эсэхийг тодруулахад: Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 40.5% багштайгаа шууд харилцаж чаддаг гэсэн бол онлайн орчинд 58.3% ихэвчлэн эерэг харилцаатай гэж үзсэн. Энэ нэг талаараа мультимедиа харилцааг сурагчдыг төлөвшүүлэх зорилгоор ашиглаж болно гэдгийг харж болох юм.

Хи квадрат тестийн P утга 0.000 ($P < 0.05$) статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай буюу багш нарын танхимд сурагчидтай харилцах харилцаа нь мультимедиа харилцааны үед ч нийцтэй

байгаа бөгөөд харилцаанд нөлөөлж байна. Нөлөөллийн хүчийг хэмжиж үзэхэд Phi 0.710 буюу нөлөөллийн хүч их байна.

Туршилт судалгаа, үр дүн

Туршилт А хичээл нь К. Рожерсийн “Болзолгүй эерэг хандлага”-ын онолд тулгуурласан бөгөөд туршилтыг 10-н судлагдахууны хүрээнд 2 удаагийн давтамжтайгаар давхардсан тоогоор 227 сурагчийг хамруулж судаллаа.

Туршилт Б хичээлийг мөн тухайн сурагчдад сөрөг харилцааны орчныг зориудаар төлөвлөн бэлтгэсэн бөгөөд сургалтын дараах оношлох үнэлгээ болон сэтгэл ханамжийн түвшнийг асуулгын арга болон тухайн агуулгын эзэмшилтийн түвшнийг тодорхойлон үнэлж нэгтгэв (Хавсралт 3).

Үнэлгээний үр дүнгийн найдвартай байдал: Дотоод тогтвортой байдлыг SPSS 25-ын Кронбах альфаг ашиглан тооцоолов. Дотоод нийцтэй байдал нь Кронбах альфа-ийн утга 0.9-өөс их байвал маш сайн бөгөөд 0.7-оос багагүй байвал хүлээн зөвшөөрөгддөг (Blunch, 2008). Фактор бүр нь хамгийн багаар бодоход 3 хувьсагч хэмжилттэй байх ёстой бөгөөд 2 хувьсагч хэмжилт нь заримдаа зөвшөөрөгддөг. (Ц.Навчаа & Түмэнбаяр)

Кронбах альфа $0.913 > 0.7$ тул хэмжилтийн найдвартай байдал маш сайн.

Туршилтын үр дүнг нэгтгэн дүгнэхэд: Эерэг харилцааны орчинд хичээллэсэн сургалтын дараах оношлох үнэлгээний $R=0.941$ бөгөөд гарааны үнэлгээтэй эерэг

хүчтэй хамааралтай, сөрөг харилцааны орчинд хичээллэсний дараах оношлох үнэлгээний $R=0.759$ эерэг дунд зэргийн хамааралтай байгаа нь харилцааны эерэг орчинд сурагч илүү өөрийнхөөрөө бүтээлч суралцаж чадна гэсэн “Болзолгүй эерэг хандлага”-ын онолтой нийцтэй байгаагаар батлагдаж байна.

Сурагчид ямар багшийн хичээлд идэвхтэй оролцдог, суралцдагийг туршилт хичээл болон судалгааны үр дүнгээс ажиглахад:

Statistics			
Харилцааны эерэг орчинд хичээлээ ойлгосон эсэх асуулга	Багшийн эерэг харилцаа таалагдсан эсэх	Харилцааны сөрөг орчинд хичээлээ ойлгосон эсэх	Багшийн сөрөг харилцаа таалагдсан эсэх
Mean	1.92	1.99	1.54

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	158.485 ^a	16	.000
Likelihood Ratio	154.721	16	.000
Linear-by-Linear Association	92.931	1	.000
N of Valid Cases	314		
a. 5 cells (20.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1.38.			

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.913	.923	3

		Correlations		
		Гарааны үнэлгээ	Эерэг харилцааны орчин бүрдсэн үед заагдсан хичээлийн дараах оношлох үнэлгээ	Сөрөг харилцааны орчин бүрдсэн үед заагдсан хичээлийн дараах оношлох үнэлгээ
Гарааны үнэлгээ	Pearson Correlation	1	.941**	.759*
	Sig. (2-tailed)		.000	.011
	N	10	10	10
Эерэг харилцааны орчин бүрдсэн үед заагдсан хичээлийн дараах оношлох үнэлгээ	Pearson Correlation	.941**	1	.700*
	Sig. (2-tailed)	.000		.024
	N	10	10	10
Сөрөг харилцааны орчин бүрдсэн үед заагдсан хичээлийн дараах оношлох үнэлгээ	Pearson Correlation	.759*	.700*	1
	Sig. (2-tailed)	.011	.024	
	N	10	10	10
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).				
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).				

- Инээмсэглэдэг
- Нээлттэй ярилцдаг
- Уурлаж бухимддаггүй
- Үл тоодоггүй, ялгаварлан харилцдаггүй
- Үг хэлээр доромжилдоггүй
- Хичээлээ сонирхолтой арга барилаар заадаг
- Хамгийн гол нь тэдэнд чадна гэсэн урам зориг өгч, итгэл үнэмшил төрүүлж чаддаг багшийгаа хүндэлдэг, анхаардаг, үлгэрлэл дуурайлал авдаг гэсэн нь зөөлөн ур чадвараа нэмэгдүүлснээр хүүхэд бүрийнхээ хүсэмжит багшийн дүр төрхийн нэгээхэн хэсгийг бүрдүүлэх бөгөөд цаашлаад сургалтын үр дүнд эергээр нөлөөлөх боломжтой гэдэг судалгааны үр дүнгээр батлагдаж байна.

Дүгнэлт

- Судалгаанд хамрагдсан багш нар өөрийн үнэлгээгээр эгэх харилцааны үед ихэвчлэн эерэг болон төвийн сахисан хандлагатай гэж үзсэн бол сурагчид багш нар бидэнтэй ёс зүйгүй харилцдаг гэж 40.9%, зөв харилцдаггүй гэж 46.9% хариулснаар тайлбарлагдаж байна.
- Багш нарын сонсох ур чадварын өнөөгийн түвшний дийлэнх хувь нь өөрийгөө маш сайн сонсогч, харилцагч гэж үнэлсэн гэвч сэтгэлзүйн тестийн үр дүнгээр ердөө 40.1% сайн сонсогч, харилцагч бөгөөд 36.5% нь харилцах чадварын төлөв хэвийн бөгөөд тэнцвэртэй харилцааг баримталдаг гэдгээс үзвэл судалгаанд хамрагдсан багш нарын дийлэнх хувийн сонсох чадвар нь сул байна. Энэ сурагчдын судалгаа (хүснэгт 1.2) багшийн судалгаа (хүснэгт 2.3)-тай нийцтэй байгаагаар батлагдлаа.
- Багшийн биеийн хэлэмж харилцаанд голлох үүргийг гүйцэтгэдэг. Гэвч бид өөрийн биеийн хэлэмжийг анзаардаггүй, ач холбогдол өгөхгүй байгаа нь нэг талаараа

- өөрийгөө бүрэн дүүрэн илэрхийлж чадахгүй байгаагийн нэг шалтгаан болж байна.
- Багш нар мультимедиа харилцааны олон хэлбэрийг ашиглаж байгаа ч энэ харилцаа нь сурагчдын харилцааны нэг хэсэг болсон гэдгийг төдийлөн тусгаж ажиллахгүй байгаа нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна. Хи квадрат тестийн P утга 0.000 ($P < 0.05$) статистик ач холбогдол бүхий ялгаатай буюу багш нарын танхимд сурагчидтай харилцах харилцаа нь мультимедиа харилцааны үед ч нийцтэй байгаа бөгөөд харилцаанд нөлөөлж байна. Нөлөөллийн хүчийг хэмжиж үзэхэд Φ 0.710 буюу нөлөөллийн хүч их байна.
 - Туршилт хичээлийн дараах судалгааг нэгтгэхэд эерэг харилцааны орчинд хичээллэсэн сургалтын дараах оношлох үнэлгээний корреляцийн коэффициент $R=0.941$ бөгөөд гарааны үнэлгээтэй эерэг хүчтэй хамааралтай, сөрөг харилцааны орчинд хичээллэсний дараах оношлох үнэлгээний $R=0.759$ эерэг дунд зэргийн хамааралтай байгаа нь харилцааны эерэг орчинд сурагч илүү өөрийнхөөрөө бүтээлч суралцаж чадна гэсэн “Болзолгүй эерэг хандлага”-ын онолтой нийцтэй байгаагаар батлагдаж байна.
 - Мэдэхгүй зүйлээ заана гэдэг нь ёс зүйгүй байдал учир бид зайлшгүй зөөлөн ур чадваруудад суралцах, сайжруулах, өөрчлөлт шинэчлэлийг өөрөөсөө эхлүүлэх, ирээдүйгээ бэлтгэхэд анхаарах шаардлагатай байна.

Цаашид дэвшүүлэх санал

1. СӨБ, ЕБС-ийн багш бүр өөрийнхөө ур чадварыг тодорхойлох, зөөлөн ур чадварын суурь болох харилцааны ур чадвараа, харилцааны ур чадварын суурь болох сонсох ур чадвараа нэмэгдүүлэх өөрийнхөө бодит ур чадвараа хүлээн зөвшөөрөх, дасгал ажиллах, дадал болгох.
2. Аймаг, нийслэлийн сургууль, БШУГ-ын зүгээс багш нарын зөөлөн ур чадварын түвшин тодорхойлох, ахицыг тооцоолон ажиллах.
3. БШУЯ болон Боловсролын Судалгааны Үндэсний Хүрээлэнгийн зүгээс зөөлөн ур чадварын сургалтыг чиглэл бүрээр зохион байгуулах, багш бэлтгэх сургуулиуд хувь хүний зан төлөвийг тодорхойлж элсэлт авах, зөөлөн ур чадварт сургах. Сурагчдын зөөлөн ур чадварыг үнэлэх тогтолцоог бүрдүүлэх.

НОМ ЗҮЙ

- Боловсрол. (огноо байхгүй). legalinfo.mn. <https://legalinfo.mn/mn/detail/9020>
- Боз.И. (огноо байхгүй). Анги удирдах урлаг. Улаанбаатар.
- Ганзориг.Ө. (2022). Боловсролын реформ хөдөлгөөн. <https://www.facebook.com/psychologybasededucation/>
- Дарьхүү.Р. (2022). Төрийн албан хаагчийн ёс зүй. Улаанбаатар.
- Дрю.К. (2023). helpfulprofessor.com
- Жамц.Л. (огноо байхгүй). Ерөнхий сэтгэл судлал. Улаанбаатар.
- Клер.Р., Килбэйн.Р. (2021). Багшлахуйн загвар. Улаанбаатар.
- Натали.Б., Милман., Мэхрабиан.А. (7-38-55 rule). <https://worldofwork.io/2019/07/mehrabians-7-38-55-communication-model/>
- Одонгуа.Н., ба бус. (2022). Зөөлөн ур чадвар. Улаанбаатар.
- Одсүрэн.Б. (2018). PEAK. <https://peak.mn/news/softskills-chukhal-uu-hardskills-chukhal-uuu>
- Рей.А. (2020). [Linkedin.com. https://www.linkedin.com.translate.google/pulse/human-knowledge-doubling-every-12-hours-amitabh-ray?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mn&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=wapp](https://www.linkedin.com.translate.google/pulse/human-knowledge-doubling-every-12-hours-amitabh-ray?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mn&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=wapp)
- Цэдэв. (2016). Судалгааны ажлын арга зүй. Боловсрол судлал, 48.
- Whitmore. (1972). Харилцааны ур чадвар.
- Wikipedia. (2023 оны 2 22). https://en.wikipedia.org/wiki/Unconditional_positive_regard
- Дэмбэрэл.Ц. (2022). Монголын боловсрол өнөө ба ирээдүй.
- <https://jargaldefacto.com/article/bolowsroliin-reform?lang=mn>
- <https://psychology-mn.blogspot.com/2010/10/body-language.html>
- https://www-scienceofpeople-com.translate.google/body-language-examples/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mn&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=wapp
- https://www-ibm-com.translate.google/blogs/ibm-training/skills-transformation-2021-work-place/?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=mn&_x_tr_hl=en&_x_tr_pto=wapp<https://www.jargaldefacto.com/article/eq-ba-itgel-naidwar>
- <https://ikecult.wordpress.com/2019/07/27/universityteacher/>
- http://unjiitechnology.blogspot.com/2016/03/blog-post_16.html
- https://en.wikipedia.org/wiki/Unconditional_positive_regard
- <https://positivepsychology.com/unconditional-positive-regard/>

БАГШИЙН ЁС СУРТАХУУНЫ ҮЛГЭР ДУУРАЙЛ АНГИ ХАМТ ОЛНЫ ХАНДЛАГА, ТӨЛӨВШИЛД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

(III байр)

Д.Энхээ¹, О.Гангамөрөн²
Өмнөговь аймаг Даланзадгад сум 3-р сургууль
enkheee.0429@gmail.com¹
gangaabold41@gmail.com²

1. УДИРТГАЛ

Багш бол үг болон үйл хөдлөл, мэргэжлийн ур чадвар, байгаа байдлаараа нийгмийн аль ч давхаргад үлгэр дуурайл үзүүлдэг байх ёстой. Тиймээс ч боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдрийн А/243 дугаар тушаалаар баталсан ёс зүйн дүрмийн 2.1.4-т "Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл" гэсэн заалтыг оруулсан байдаг бөгөөд боловсролын салбар 2022 оныг ёс зүйн жил болгосон. (<http://edub.edu.mn/post/4220>) Суралцагчийн тухайн үйл ажиллагаанд хандах хандлага эерэг байж аливаа зүйл амжилтад хүрдэг тул сурагчдын багшид хандах сэтгэл зүйн хандлага ямар байгааг мэдсэнээр, анги хамт олныг хэрхэн төлөвшүүлэх арга замыг олж зөв үйл ажиллагаагаараа ёс зүйтэй үлгэрлэх нь багш бидний зорилго болно. Иймээс ч багшийн ёс зүйн дүрмийн нийтлэг үндэслэлийн 1.1-д ёс зүйн дүрмийн зорилгыг тусгасан байдаг. Хүүхэд насны хамгийн чухал сурах зүйл нь дуурайх хандлага байдаг учир хүүхдэд сургаал, мэдлэгээс илүү туршлагаар баян, үлгэр жишээч байдалтай хүмүүс илүү чухал юм. Энэ үед хүүхдүүд хүндэлдэг, хайрладаг, биширдэг хүмүүсийнхээ үзэл бодол, үг хэл, үйл хөдлөлийг дуурайн төлөвшдөг (Жантен Каяа). Тэгвэл багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл хүүхдийн төлөвшилд нөлөөлөх нь хамгаас чухал гэж үзэж болно. Тэгвэл бид өнөөдөр сурагчдаа удирдаж заах биш дунд нь орж аливаа үйл ажиллагаанд өөрийн биеэр үлгэрлэн оролцсоноор анги хамт олны хандлага, төлөвшилд ямар өөрчлөлт орсон, хэрхэн нөлөөлсөн болохыг судалгаа, ажиглалт хийж, сурагчдыг бид гэсэн сэтгэлгээтэй нэгдмэл, биеэ даасан тэргүүний хамт олон болгож төлөвшүүлэхэд багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл, зөв арга барил зайлшгүй хэрэгтэй гэдгийг нэг багшийн удирдсан 2 ангийн сурагчдын төгсөх үеийн хандлага, төлөвшилд гарсан өөрчлөлт болон, зөвхөн нэг багшийн арга барилаар судалгааг хийж дүгнэлт гаргах нь явцуу байж болох талтай гэж үзээд өөр багшийн удирдсан ангийн сурагчдын суралцах явцдаа гарсан хандлага, төлөвшлийн өөрчлөлтөөр бас нэгэн үр дүнг илрүүлснээр, багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл нь анги хамт олны хандлага, төлөвшилд нөлөөлжбайна гэж үзээд илтгэлээ бичлээ.

1.1. Судалгааны зорилго

ЕБС-ийн сурагчдын хамт олныг бүрэлдүүлэх ажлын одоогийн байдалд дүн шинжилгээ хийж, багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл хамт олон төлөвшүүлэхэд ямар нөлөө үзүүлдэг болохыг тодорхойлоход судалгааны зорилго оршино.

1.2. Судалгааны зорилт:

1. Багш анги удирдаж эхэлсэн үеийн сурагчдын анхны хандлагыг дунд ахлах ангиар нь харьцуулах

2. Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайлаар сурагчдын хандлага, төлөвшил хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг ажиглан, судалж үр дүнг тодорхойлох
3. Багш анги удирдаж эхэлсэн үед сурагчдад төрсөн анхны хандлага ямар байгааг ижил түвшний 2 ангид харьцуулж үзэх
4. Багштайгаа хамтран ажиллах явцад сурагчдад гарч буй хандлага, төлөвшлийг ажиглан өөрчлөлтийг илрүүлэх
5. Хамт олны хандлага төлөвшлийн өөрчлөлтийг багш нараар үнэлүүлж, үр дүнг батлах.

1.3. Түлхүүр үг:

1. Багшийн ёс зүй - сурган хүмүүжүүлэгчийн баримталбал зохих шаардлага дэг
2. Үлгэр дуурайл - хүний үйл ажил, сахилга дэг журмын тал дээр даган дуурайх жишээ
3. Анги хамт олон - хамт суралцаж буй бүх хүн
4. Хандлага, төлөвшил - бие хүнд төлөв суух
5. Нөлөөлөл - Нөлөө үзүүлэх үйлийн үр дүн
6. Үр дүн - Эцсийн ашиг тус нийлбэр дүн, ажил хэргийн хүрсэн түвшин

1.4. Сэдэв сонгосон үндэслэл:

Сурагчдыг би биш, бид гэсэн сэтгэлгээтэй нэгдмэл, биеэ даасан хамт олон болгож төлөвшүүлэхэд багшийн ёс зүйн, зөв арга барил зайлшгүй хэрэгтэй гэдгийг судалгаагаар баталсан тул “Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл анги хамт олны хандлага, төлөвшилд нөлөөлөх нь” сэдвийг сонгон авсан.

1.5. Судалгааны аргууд:

- Сэдэвт холбогдох СХУ, сэтгэл зүйн ном зохиол, бусад материалуудыг уншиж, дүн шинжилгээ хийх арга
- Хамт олны гишүүн тус бүрийн багшид хандах хандлага, төлөвшлийг судлах социометрийн арга
- Хамт олны хандлага төлөвшлийн ялгааг харьцуулах дедуктив арга
- Хамт олны хандлага төлөвшил хэрхэн өөрчлөгдөж буйг мэдэх ажиглалтын арга
- Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл хамт олны төлөвшилд нөлөөлснийг мэдэх ярилцлагын арга
- Сурагчдын хандлага, төлөвшилд өөрчлөлт хэрхэн гарсныг ажиглалт, асуулгын арга
- Хамт олны хандлага төлөвшлийн өөрчлөлтийг багш нараар үнэлүүлж, ерөнхийлөн дүгнэх арга

1.6. Судалгааны ажлын шинэлэг тал:

Сурагчдыг бид гэсэн сэтгэлгээтэй нэгдмэл, биеэ даасан хамт олон болгож төлөвшүүлэхэд багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл, зөв арга барил зайлшгүй хэрэгтэй гэдгийг нэг багшийн удирдсан 2 ангийн төгсөлт болон өөр багшийн дунд ангид суралцах явцдаа хүүхдийн хандлага, төлөвшилд гарсан өөрчлөлтөөр харьцуулж судалсан нь бидний судалгааны ажил шинэлэг юм.

1.7. Судалгаа хийсэн талбар:

Өмнөговь, Даланзадгад сумын ерөнхий боловсролын 3 дугаар сургуулийн 2014 оны 7г, 2019 оны 12б, 2020 оны 10а, 2022 оны 12а; 2014 оны 6в, 2022 оны 6г, 2020 оны 12а, мэргэжлийн багш нар.

ХОЁР. ОНОЛЫН ХЭСЭГ

2.1. Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайпын асуудлыг судалсан байдал:

Сурган хүмүүжүүлэгч бид сурагчийнхаа өмнө хүлээсэн үүрэг, мэргэжилдээ үнэнч байх гэсэн багшийн ёс зүйн дүрмийг дагаж, мөрдөн үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Тэгвэл багшийн ёс зүй гэдэг нь бидэнд юу хийх ёстой, юу хийх ёсгүйг хэлдэг. Ёс суртахуун нь хувийн итгэл үнэмшлийн системд суурилдаг тул багш сурагч бүрийн хувийн хандлага, төлөвшилд нөлөөлөхүйц үлгэр дуурайлыг үзүүлэх нь чухал. Ёс суртахууныг “Тухайн ажлын нөхцөл байдалд хувь хүн болон бүлгийн зорилгодоо хүрэхийн тулд үзүүлэх мэргэжлийн сонирхол, урам зориг” гэж үздэг. (Bentley and Rempel 1980). Багш бол сурагчдын сургалтын талаар суралцахад нь дэмжлэг үзүүлэх үүрэгтэй төдийгүй тэдний хандлага, үнэлэмж, зан төлөвт нөлөөлж чаддаг гол үлгэр дуурайл юм. Эерэг үлгэр дуурайл нь үлгэр жишээ болж, хүүхдүүдэд утга учиртай амьдрах урам зориг өгдөг. Эрдэмтэд хүүхэд ахуй насандаа сурч боловсрох чадварын ихэнхийг ажиглалт, дуураймал аргаар олж авдаг болохыг харуулсан Иймээс багш өөрийн хувийн чанар, зан үйлийг өөрийн үйл, амжилтаараа дамжуулан үлгэр дуурайл болсноор сурагчид ямар нэгэн зааварчилгаагүйгээр шууд хүлээн авч, үлгэрлэн дуурайж төлөвшдөг. Багш хүүхэд бүрийн хандлага, төлөвшилд нөлөөлснөөр тухайн анги хамт олны төлөвшилд багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл чухал байр суурь эзэлнэ. Тэгвэл хамт олон бүрэлдэн төлөвших гол асуудал нь багш сурагчийн харилцах идэвхтэй үйл ажиллагаа бөгөөд багшийн зүгээс хүүхэд бүрд хүрч тэдний сэтгэл зүйг зөв удирдан чиглүүлж, хамт олныг төлөвшүүлэхэд голлон анхаарах юм.

2.2. Сурагчдын хамт олны төлөвшлийг судалсан байдлаас:

Бид сурагчдын хамт олны төлөвшилтэй холбогдол бүхий онол арга зүйн асуудлыг илүү чухалчлан авч судаллаа. Сэтгэл зүйч А.Г.Ковалев хамт олны төлөвшилд удирдлагын сэтгэл зүй, байр суурь чухал гэж үзсэнийг бид судалгаандаа тулгуурлан “Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл” (Багшийн ёс зүйн дүрэм, 2.1.4). чухал юм байна гэж авч үзсэн. Хамт олон төлөвшлийн онцлог нь гишүүдийн хоорондын харилцаа, гүйцэтгэж буй үүрэг, бусдад нөлөөлөх манлайлал, зохион байгуулалт, “бид” гэсэн мэдрэмжийн ойлголт ба хамт олны нэгдэл нягтрал юм (Сэтгэл зүйч Ш.Бюллер). Анги хамт олны гишүүд нь үзэл бодлын хувьд төлөвшиж амжаагүй, багшийн ерөнхий удирдлагад ажилладаг, хүүхдүүд ерөнхийдөө өөдрөг дэврүүн сэтгэлтэй байдаг тул хүүхэд бүрийн төлөвшил нь багш тухайн анги хамт олонтой хэрхэн ажиллаж, хамт олныг хэрхэн төлөвшүүлж байгаагаас шууд хамааралтай. Сурагчдын хамт олны төлөвшил сайжрах тусам ажил хэрэгч шинж чанар, хичээл хүмүүжлийн олон талт харьцаа холбооны эзлэх жин нэмэгддэг. Олон төрлийн харилцаа холбоонд хамтач байдал бий болно.

ГУРАВ: ТУРШИЛТ СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

3.1. Судалгаа 1

Судалгааны зорилго: Багш анги удирдаж эхэлсэн үеийн сурагчдын анхны хандлагыг социометрийн аргаар судалж, дунд ахлах ангиар нь харьцуулах (Д.Энхээ багш дунд ангиас нь эхлэн хариуцсан 2014 оны 7г ангийн 35 сурагч, ахлах ангид ороход нь өөр багшаас дамжуулан авсан 2020 оны 10а ангийн 31 сурагч).

Үр дүн: Хоёр ангийн сурагчдын багшид хандах анхны сэтгэгдлийг харьцуулахад 7-р ангид дааж авсан ангийн сурагчдын 73.7% нь багшийн арга барилыг шууд хүлээж авсан эерэг хандлагатай, 12.3% нь эргэлзсэн, харин сөрөг хандлагатай сурагч байсангүй. 10-р ангиас дааж авсан сурагчдын 25% нь эерэг, 55% нь эргэлзсэн, 20% нь сөрөг сэтгэгдэлтэй байсан. Ийнхүү хоёр ангийн сурагчдын хооронд эрс ялгаа гарсан тул багш “хэлэх биш, биеэр үлгэрлэх” өөрийн арга барилаа сурагчдадаа ойлгуулах, илүү дотно ажиллаж, хамт олныг эерэг хандлагатай төлөвшүүлэх хэрэгтэй гэдгийг ойлгон, 10-р ангийн 31 сурагчийг дааж авснаасаа эхлэн “Аливаа үйл ажиллагаанд бидний оролцоо чухал, дараа нь амжилт ирнэ” гэсэн зорилготойгоор анги хамт олондоо ажиглалтын судалгаа явуулж байлаа. Үүний гол зорилго нь аливааг бие даан гүйцэтгэж, өөрийгөө амьдралд бэлтгэх нь чухал болохыг өмнөх 2019 оны 126 ангийн төгсөлтөөс харж болно. Сурагчид маань бүгд мэргэжлээрээ суралцаж байгаа төдийгүй, төрөлх сургуульдаа ирж дүү нартаа хандлага төлөвшлөөс бүх зүйл хамаардагталаар арга туршлагаа түгээдэг. 2019 оны төгсөлт. (Хүснэгт 1)

Мэргэжил, Сургууль	Инженер	Хууль, Эрх зүй	Эмч	Бизнес	Сэтгэл зүйч, НА	Сэтгүүл зүй	ОУХ	Газрын алба, байгаль орчин	Архитектор	Бүгд
МУИС		3		3	2		1	1		10
ШУТИС	5								1	6
ДХИС		2								2
ХААИС								1		1
АШУИС			2							2
ИЗОУИС		1								1
Шихихутуг		1								1
МУБИС					1	1				2
Нийт	5	7	2	3	3	1	1	2	1	25

3.2. Судалгаа 2

Судалгааны зорилго: Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл сурагчдын хамт олны хандлага, төлөвшилд нөлөөлсөн үр дүнг “Халуун сандал” ярилцлагын аргаар судалж, харьцуулалтыг гаргах. (Д.Энхээ багш, 2020 оны 10-р анги 2022 онд 12-р анги)

Үр дүн: 10-р ангид дааж авч байх үеийн сурагчдын анхны хандлагыг төгсөх ангийн хандлагатай харьцуулахад сурагчдын эерэг сэтгэгдэл 25% - 83% болж өссөн, эргэлзсэн 55%-17% болж буурсан, сөрөг сэтгэгдэл 20% - 0% болсон байна. Ийнхүү 3 жилийн хугацаанд сурагчдад гарсан өөрчлөлтөөс харахад багшийн “хэлэх биш, биеэрээ үлгэрлэх” арга барил үр дүнд хүрсэн гэж үзэж байна. Багшийн ёс суртахууны үлгэр дуурайл"-ыг баримталж сурагчдаа удирдан чиглүүлсэн 2 өөр анги хамт олон (2019 онд төгсгөсөн 126, 2022 онд төгсөх 12а) сурлага, хүмүүжил, төлөвшлөөрөө сургуулийн тэргүүний хамт олон болсон амжилттай.

3.3. Судалгаа 3

Судалгааны зорилго: Багш анги удирдаж эхэлсэн үед сурагчдад төрсөн анхны хандлагыг ижил түвшний 2 ангид дедуктив аргаар судалж, харьцуулах (О.Гангамөрөн багш, 2014 оны 6в, 2022 оны 6г).

Үр дүн: 2 дугаар ангийн сурагчдын анхны хандлагыг харьцуулахад 6 дугаар ангиас нь дааж авсан тул багшийн арга барилыг шууд хүлээж авсан боловч бага ангийн багшдаа дассан учир тухайн багшийн арга барилд эргэлзэж байгаа нь ажиглагдсан. Иймээс сурагчдын давуу талыг хамт олны дунд онцлон мэдрүүлэх, хувь хүний хөгжлийн ном уншуулах, хийх ажлаа төлөвлөж

зорилготой суралцах үйл ажиллагааг багш үлгэрлэн дагуулсан. Судалгаанд дүгнэлт хийсний дагуу энэ ангидаа 5 сарын хугацаанд зорилгынхоо төлөө өдөр бүрийн хийх ажлаа төлөвлөж тууштай хөдөлмөрлүүлж сургах арга барилыг эзэмшүүлсэн үр дүн гарч байна.

Энэ арга барилын үр дүнг өмнөх 2020 оны 12а анги төгсөлтөөс харж болно, (хүснэгт 2)

Мэргэжил Сургууль	Инженер	Хууль, Эрх зүй	Малын эмч	Бизнес, ЭЗ	Сэтгэл зүйч, багш	Төмөр зам	Номын сан	Архи- тектор	Бүгд
МУИС				1	1				2
ШУТИС	3								3
дхис		2							2
ХААИС	1		2					1	4
БХИС				1					1
ИЗОУИС		1							1
СУИС							1		1
МУБИС					4				4
Коллеж	1					2			3

3.4. Судалгаа 4

Судалгааны зорилго: Багштайгаа хамтран ажиллах явцад сурагчдын төлөвшил, хандлагад гарсан өөрчлөлтийг ажиглалт, асуулгын аргаар тодруулах. (О.Гангамөрөн багш, 2022 оны 6г ангийн 37 сурагч)

Үр дүн: Хамтран ажилласан 5 сарын хугацаандаа сурагчдын төлөвшил хандлагад гарсан өөрчлөлтөөс үзэхэд багшийн зорилго төлөвлөгөөтэй ажилладаг арга барилыг сурагчид илүү өөртөө тусган авсан нь үр дүнгээ өгч эхэлж байгаа харагдаж, сурагчдын хандлага төлөвшилд цаашид нэлээд өөрчлөлт ахиц гарах боломжтойг багшийн зүгээс үзэж байна.

3.5. Судалгаа 5

Судалгааны зорилго: Хамт олны хандлага төлөвшлийн өөрчлөлтийг багш нараар үнэлүүлж, үр дүнг батлан, ерөнхийлөн дүгнэх. (2022 оны 12а 30 сурагч, 6г 37 сурагч, мэргэжлийн 19 багш)

Үр дүн: Багш нарын өгсөн үнэлгээнээс үзэхэд багшийн үлгэр дуурайл (зорилго төлөвлөгөөтэй ажиллах, биеэрээ үлгэрлэн бие даалгах) үйл ажиллагааны үр дүн хамт олны хандлага төлөвшилд нөлөөлсөн гэдгийг баталж байна.

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ

4.1. Гарч буй бэрхшээл, давах арга зам:

Тохиолдсон бэрхшээл	Арга зам
- Цахим сургалтын үед 10-р ангиас нь дааж авсан хүүхдүүдтэй өөрийн арга барилаар ажиллаж, ойлголцоход цаг хугацаа шаардсан. - Сурагчдын амьдралын дадсан хэв маягийг өөрчлөхөд ажиллагаа их орсон. - Хүүхдүүд зорилго ямар хэрэгтэй болохыг мэдэхгүй, хүрэх арга замаа тодорхойлж чадахгүй байсан.	- Цахимаар хамт байгаа мэт харьцаж, хүүхэд бүрд чи чадна гэсэн сэтгэгдэл төрүүлж, танхимд аливаа ажил үүргийг бие даалган өгч, багш биеэрээ үлгэрлэн дагуулсан. - Арга барил эзэмшүүлэхийн тулд өдөр бүр уйгагүй шалгаж, эцэг эхтэй хамтран шаардлага тавьж, дадал хэвшлээ яагаад өөрчлөх хэрэгтэйг хэлж ойлгуулсан. - Багш зорилго, төлөвлөлтөө хэрхэн хийж, биелэлтээ яаж тооцдогийг өөрөө үлгэрлэн харуулж ойлгуулсан.

4.2. Дэвшүүлсэн санаа

Багш бүх талаараа хүүхдэд үлгэр дуурайл болж байдгийг мартаж болохгүй. Сурагчдад багшийн муухай гэсэн болгон муухай, сайхан гэсэн болгон сайхан санагддаг. Үүнийг анзаарсан ч, анзаараагүй ч тэднийг чиглүүлдэг гэдгээ ямагт санаж, харьцаа үйл хөдөлгөөндөө анхаарч явах хэрэгтэй. Хүүхэд багшаасаа илүү их үлгэр дуурайл авдаг нь багш хүнийг бүх талаараа улам анхааралтай, болгоомжтой хандахыг шаарддаг. Иймээс бид ёс зүйг эрхэмлэн, багш бүр “хэлэх биш, биеэрээ үлгэрлэх” хэрэгтэй.

4.3. Ерөнхий дүгнэлт

Хүүхдийн зан чанар, хандлага зөв төлөвшиж, хүмүүжихэд орчин тойрны хүмүүсийн чанар, үзэл бодол, үйл хөдлөл, маш том байр суурь эзэлдгийг бид мартаж болохгүй. Иймээс бид хүүхдээсээ өмнө өөрийгөө засаж, зөв үлгэрлэснээр хүүхэд зөв үйл, хандлагатай болж төлөвшинө. Сурагчид сургуульдаа зөвхөн багш төдийгүй найз нөхөд, хамт олноосоо олон зан чанар сурч авдаг. Олон нийт хувь хүнд өөрийн өнгө аясыг шингээдэг тул багш хүн тухайн хүүхдийн орчин болох анги хамт олныг зөв хандлага, төлөвшилтэй болгоход голлон анхаарч, тэдний дунд хүүхэд мэт орж өөрөө биеэрээ үлгэрлэх нь илүү үр дүнтэй болох нь нэг багшийн удирдсан 2 ангийн сурагчдын тегсөх үеийн хандлага, төлөвшилд гарсан өөрчлөлт болон, зөвхөн нэг багшийн арга барилаар судалгааг хийж дүгнэлт гаргах нь явцуу байж болох талтай гэж үзээд өөр багшийн удирдсан дунд ангийн сурагчдын суралцах явцдаа гарсан хандлага, төлөвшлийн өөрчлөлтөөр үр дүнг илрүүлсэн болно.

ТАВ. НОМ ЗҮЙ

1. С.Батхуяг, Ш.Ичинхорлоо. “Сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс” УБ., 2000
2. Исмаил Боз “Анги удирдах урлаг”
3. Жантен Каяа “Багшид өгөх зөвлөгөө”
4. Д.Лхагвасүрэн. “Боловсрол судлалын судалгааны арга”. УБ., 2010
5. Махмут Ачыл “Сурган хүмүүжүүлэгчийн биеийн хэл”
6. МУБИС.БС. “Багшлахуйн нууц”. УБ.,2017
7. О.Мягмар. “Хүний хөгжлийн сэтгэл зүйн лекцүүд. УБ.,1999
8. Я.Цэвээнлхазал. “Сэтгэл зүйн оношилгоо”. УБ.,1995
9. УБИС. Монгол-Данийн төсөл. “Өсвөр, ахлах насны хүүхдийг судлах арга зүй”. УБ.,2002
10. Хүүхдийг хүмүүжүүлэх эерэ гарга УБ., 2017 он
11. <http://edub.edu.mn/post/4220>
12. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1256287.pdf>
13. <https://www.vtaide.com/png/ERIC/Teacher-Morale.htm>

БАГШ СУРАЛЦАГЧДААД ЭЕРЭГ ХАНДЛАГА ТӨЛӨВШҮҮЛЭХЭД ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАР БҮЮУ ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

(III байр)

Г.Цэвэгжав
Орхон аймаг ЕБ-ын 13-р сургууль

Хураангуй

Өнөөгийн боловсролын ёс зүйн асуудал боловсролын салбарын тулгамдаж буй асуудлын нэг гэдгийг судлаачид дуу нэгтэйгээр хэлэх болсон. Энэ хүрээнд багш суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг дээшлүүлэхийн тулд багш суралцагчдын харилцааг судлах явдал чухал байна. Багш суралцагчдын харилцаанд зөөлөн ур чадвар тэр дундаа харилцааны зөөлөн ур чадвар нөлөөлнө гэж үзсэн нь энэхүү сэдвийг судлах үндэслэл болсон. Харин эдгээр чадварыг хэрхэн эзэмших, зөөлөн ур чадвар гэж юу болох, хатуу ур чадвараас ялгарах онцлогийг таних, мөн Z үеийн хүүхдүүд ямар багшаар хичээл заалгахыг, ямар багшийг үлгэрлэн дуурайхыг хүсдэг, өнөөгийн нийгэм дэх багш сурагчдын хоорондын харилцааны түвшин гэх мэт зөөлөн ур чадварын асуудлыг энэ судалгаанд авч үзлээ. Зөөлөн ур чадварын харилцааны асуудалд үндэслэн багш сурагчдын хоорондын харилцааг тодорхойлж, сөрөг хандлагыг багасгах ач холбогдолтой юм.

Түлхүүр үг: Багшийн ёс зүй, зан харьцаа, зөвлөмж, сөрөг хандлага, уриалга

УДИРТГАЛ

Зөөлөн ур чадварт (soft skill) тухайн ажлыг хийхэд шаардагдах хувь хүний шинж чанар, хувийн онцлог шинж, нийгмийн төрөлх шинж буюу харилцааны ур чадварууд багтдаг бол хатуу ур чадварт багтдаг тусгай мэдлэг, мэргэжил, ур чадвараас илүү тоолж, тооцоолох боломжгүй ур чадварууд багтдаг. Эдгээр шинж чанарууд тухайн хүн бусадтай хэрхэн харилцаж байгаагаар тодорхойлогддог. Зөөлөн ур чадвар нь бүхий л салбарт чухал хэрэгцээтэй байдаг төдийгүй боловсролын байгууллагад тулгамдаж буй гол асуудлын нэг юм (Отгонбаяр, 2020)

Боловсролын чанарыг дээшлүүлэхийн тулд багшийн чанар, суралцагчийн төлөвшил, мэргэжлийн хандлагын асуудлыг чухалчилж судалгааг нарийвчлан хийж ирсээр байна. Сурах сургах үйлийн үр өгөөж, чанарт хандлагыг чухалчилж буй өнөө үед зөөлөн ур чадвар хэмээх ойлголтыг багш нарт түгээн дэлгэрүүлэх явдал юм. Багшийн ёс зүйн зөрчил үүсэхэд нөлөө үзүүлж буй багш суралцагчийн хоорондын харилцааг тодорхойлж, сөрөг хандлагыг багасгах арга замыг тодорхойлохыг зорилоо.

Багш суралцагчийн харилцаа нь бие биеэ хүндэтгэсэн, ойлгосон байх тусам сургалт үр дүнтэй болдог (Ичинхорлоо, 2009). Ийм харилцааг бий болгоход харилцаандаа анхаарч дүгнэлт хийж суралцагчидтайгаа харилцах хэв шинж, хандлагаа өөрчлөх ямар боломж байгааг олж, харилцааныхаа хэлбэрийг тодорхойлох нь зохистой тул сурагчдын дунд хэлэлцүүлэг явуулж, багш сурагчдын хоорондын харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлж, улмаар багшийн зөөлөн ур чадвар сурагчдад эерэгээр нөлөөлж буйг жишээ баримтаар илрүүлэх, санал, зөвлөмж боловсруулж нийтэд түгээх зорилт дэвшүүлсэн юм.

Багшийн харилцаа, хандлагын талаас дараах судлаачид судалсан байна. Грекийн эрдэмтэн Евдокиа Каравса-Дукас багш, суралцагчийн харилцаа талаас нь шинжлэх хандлагыг хэмжээсжүүлэх тухай, Францын сурган хүмүүжүүлэгч Пьер Потвин нар сурагчдын сургууль завсардах эрсдэлийг бий болгож буй хоёр дахь хүчин зүйлд багшийн харилцаа нөлөөлж буй талаас судалсан байна.

Харилцааны ур чадвар нь зөөлөн ур чадварын нэг бөгөөд хувь хүний зайлшгүй эзэмших ур чадвар юм. Н.Отгонбаяр (2020) нарын эрдэмтэд “Суралцагчдын зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх нь” бүтээлдээ хувь хүнтэй өөртэй нь холбоотой, үнэлж тодорхойлоход төвөгтэй, хугацаа их шаарддаг, хувь хүн рүү чиглэдэг учраас түүнийг хөгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай гэжээ. Үүнийг хөгжүүлэхийн тулд багш, суралцагчдын хоорондын харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлж, харилцааны эерэг хандлагыг төлөвшүүлэх нь чухал байна. Энэ ажлын хүрээнд:

ЕБ-ын 13-р сургуулийн 11-р ангийн 47 сурагчаас MENTIMETR программаар 4 чиглүүлэх асуултаар нээлттэй хариулт авсан (Зураг 1).

45

хэрэгтэй, тийм багшийг сурагчид хүсдэг болох нь харагдсан. Сурагчид ихэвчлэн ялгаварлан гадуурхах, дүнгийн асуудлаас, өөрийг нь ойлгоогүй тохиолдолд багштайгаа зөрчилддөг ч зарим сурагчийн хариуцлагагүй, бүдүүлэг байдлаас болж багшийг ёс зүйгүй үйлдэл гаргахад хүргэж байна.

Сурагчдын дунд хэлэлцүүлэг явуулсан байдал:

Сурагчдын талаас багш сурагчдын хоорондын зөрчил ямар байдлаар үүсдэг, түүнийг эергээр шийдэхийг тодорхойлох зорилгоор:

а. ЕБ-ын 13-р сургуулийн 11-р ангийн 30 сурагчид Нэрт зохиолч Хасан Пулур-ын "Үйл явдал ба хүмүүс" буланд тавигдсан зохиолыг уншин багш бүр дүгнэлт хийн хэлэлцсэн. Эндээс сурагчдын санал нэгдсэн зүйл нь сурагч охины гаргасан алдааг багш эерэгээр хүлээн авч харилцаа тогтоосон бол охинд тийм зүйл тохиолдохгүй, багш хүнд байдалд орохгүй гэсэн санаа байлаа.

б. Багш сурагчдын харилцаанд багшийн ёс зүй нөлөөлөх нь сэдэвт хэлэлцүүлэг

ЕБ-ын 13-р сургуулийн 11-р ангийн 30 сурагчийг 5 баг болгон хувааж 2 цаг 10 минутын турш бодит кэйсд тулгуурлан "БАГШ СУРАГЧДЫН ХАРИЛЦААНД БАГШИЙН ЁС ЗҮЙ НӨЛӨӨЛӨХ НЬ" сэдэвт хэлэлцүүлэг өрнүүлсэн. Хэлэлцүүлэгт баг бүр кэйс дэвшүүлж ярилцсан юм.

1. Ямар тохиолдолд багштайгаа зөрчилддөг вэ?

Кэйс 1 - Багш манай ангийн А-г үргэлж ахтай нь харьцуулдаг. Ах нь манай сургуулийн манлайлагч сурагч харин манай ангийн А бол үг дуу цөөтэй, хичээлдээ тааруу ч түүнд маш олон давуу тал байдаг. Ингэж харьцуулдаг нь бидэнд таалагддаггүй.

Кэйс 2 - Шилжиж ирсэн нэгэн сурагч: Манай ангид ордог байсан ... багш санал бодлоо хэлэх үед бидний санал бодлыг сонсолгүйгээр өөрийн санал бодлоо тулгадаг байсан тэр нь таалагддаггүй учраас шилжихэд хүрсэн.

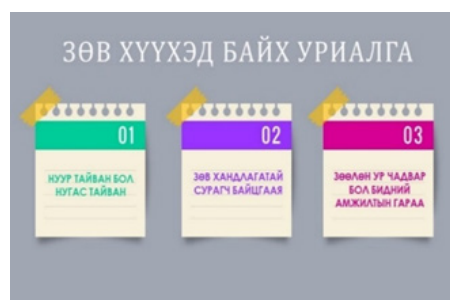
2. Багштайгаа зөрчилдөхгүй байх ямар арга байна вэ? (Эерэг аргаар шийдсэн кэйс)

Кэйс 3 - Би волейболын секцэд явж байгаад хичээлийн ачааллын улмаас бэлтгэлээ хэд хэдэн удаа тасалж, бэлтгэлдээ очоогүй. Хэдэн өдрийн дараа очиход багш: Дараагийн бэлтгэлээс ирээд хэрэггүй ээ, таслаад байвал үр дүнг гарахгүй гэсэн. Тэгэхэд би: уучлаарай багшаа, би үнэхээр үргэлжлүүлж явмаар байна. Дахиж бэлтгэлээ таслахгүй гэж гуйсны эцэст багш зөвшөөрч, одоог болтол бэлтгэлдээ үргэлжлүүлэн явж байгаа талаар ярьсан.

Кэйс 4 - Би ... багштай дүнгийн асуудлаас болж зөрчилдөөнд хүрсэн. Багштайгаа ярилцсаны эцэст бид ойлголцож чадсан нь харилцааны зөрчлийн гол асуудал нь ярилцаж, ойлгох нь чухал гэдгийг хэлж байсан.

Эндээс үзэхэд: Сурагчид багштайгаа зөрчилдөх гол шалтгаан нь бусдыг мэдэрч ойлгох чадвар, харилцаа, хандлагын асуудал дутмаг байдгаас үүдэн харилцааны зөрчлүүд үүсээд байна гэж үзэж байна. Эндээс бид ангиараа эерэг хандлагын уриалга дэвшүүлэн, сургуулийн албан ёсны бүлгэмд байршуулан сурагчдад түгээн дэлгэрүүлсэн. Албан ёсны бүлгэмд түгээснээр сурагчдад гарсан үр дүн:

- Зөөлөн ур чадвар гэх ойлголтын талаар мэдлэгтэй болсон,
- Бусад ангиуд зөв хүүхэд байх уриалга дэвшүүлж, чөлөнж хэлбэрээр бусад ангиудаа уриалан дуудсан,
- Анги хамт олны уур амьсгалд эерэгээр нөлөөлж ёс зүйтэй сурагчдыг бий болгосон гэсэн олон ач холбогдолтой байлаа.

Зураг 2. Дэвшүүлсэн уриалга

2. Багш зөөлөн ур чадварыг харилцаа болон хамтын ажиллагаандаа ашигладаг талаар:

Зураг 3. ЗУЧ-г харилцаа болон хамтын ажиллагаандаа ашигладаг талаарх судалгаа, 160 багш

Хүснэгт 1. Нээлттэй асуулга

1. Багш сурагчдын хоорондын харилцааны зөрөг аргууд юу вэ?	Ойлголцох, Хүндлэл, Зөв харилцаа, Ярилцах бие биеэ ойлгох, Нууцыг нь задлахгүй байх, Ёс зүйтэй хандлага харилцаа, Сурагчдаа сонсох, шавь төвтэй сургалт, Бүдүүлэг үг хэллэг хэрэглэхгүй харилцаа, Бусдыг хүндэлж чаддаг...
2. Хувийн хариуцлагыг хэрхэн хөгжүүлэх вэ?	Үүргээ ухамсарлах, Цаг баримтлах, бие даалган сургах, Үүргээ ухамсарлаж хариуцлагатай хандах, Мэдлэгээ дээшлүүлэх хувь хүн өөрөө л хичээж, харилцаа хандлагадаа дүгнэлт хийж сайжирна, хариуцлага тооцож байх, Зарчимч зан чанарт суралцах, Сахилга баттай байх, төлөвлөгөө, Хандлагаа өөрчлөх.

Судалгаанаас харахад: 160 багш хамрагдсаны 71% нь Зөөлөн ур чадвар гэх ойлголтыг мэддэг болох нь харагдаж байна. Багш нар сурагчдаа зөв хандлагатай, сайн сонсогч, бусдыг өөрийгөө хүндэлдэг, зорилгоо тодорхойлсон, хүмүүжил сайтай байлгахыг эрмэлздэг. Өнөөдөр боловсролын байгууллагад ажиллаж байгаа багш бүрийн хэлдэг бэрхшээл нь 'Хүүхдүүд юм хийхгүй, идэвхгүй, зорилгогүй...' Иймд сурагчдын хичээл зүтгэл багшийн хүссэн хэмжээнд хүрэхгүй багш шавь 2 ойлголцож чадахгүй байх нь багш сурагч хоорондын хамтын ажиллагааны төдийгүй харилцааны зөрчилд хүргэдэг. Энэ асуудлыг шийдэхийн тулд зөөлөн ур чадвар хэмээх ойлголтыг хараахан мэдээгүй байгаа эхний ээлжинд Орхон аймгийн 13-р сургуулийн багш нарт зориулсан ЗӨВЛӨМЖ-ийг бэлтгэн гарган багш нарт хүргэлээ. Зөвлөмжтэй уншиж танилцсанаар багш нарт дараах ахиц гарсан нь ажиглагдлаа.

- Зөөлөн ур чадварын талаар мэдлэг ойлголттой болсон, тэгснээр өдөр тутмын ажилдаа зөөлөн ур чадвар гэх нэр томъёог ашиглах болсон
- Хамт олны уур амьсгал сайжирсан
- Багш суралцагчдын хоорондын харилцаанд гарах зөрчил буурсан
- Бусдын санаа бодлыг хүндэтгэн, харгалзан үздэг болсон гэх мэт өөрчлөлтүүд гарсаныг ажиглалаа.

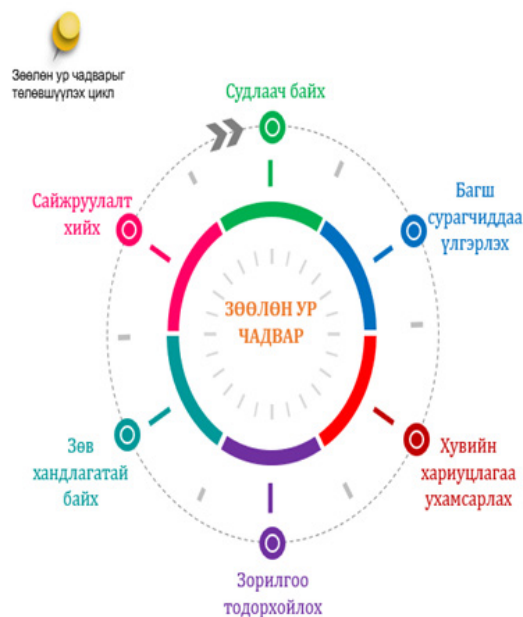

Зураг 4. Багш нарт хүргэсэн зөвлөмж

БАГШ НАРЫН ДҮНД ЯВУУЛСАН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

Судалгаанд Эрдмийн сан сургууль - 1 багш, ЕБ-ын IV сургууль - 1 багш, ЕБ-ын XIII сургууль - 15 багш, НИЙТ-17 багш хамрагдсан. Багш нартай доорх асуулгын хүрээнд ярилцаж, судалгааны үр дүнд боловсруулалт хийж, ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАР-ыг төлөвшүүлэх циклийг гаргалаа.

- Багш нар хамтран суралцахуйн суурь юу вэ? Багаар ажиллах, нийтэч, бусдыг ойлгох, хүндэтгэх
- Хувийн хариуцлагыг хэрхэн хөгжүүлэх вэ? Баг удирдуулна, цаг төлөвлөх, зорилгоо тодорхойлох, хүүхэд бүрд тохирсон давуу талд нь тулгуурласан үүрэг өгөх
- Багш сурагчдын хоорондын харилцааны эерэг аргууд юу вэ? Багш хамт олон, хүүхдийг хүндэлж харьцдаг байх, ямарч тохиолдолд бусдад эерэг хандах, инээмсэглэл бол харилцааг зөөллөх арга, мэндлэх, хүндлэх, урамшуулах.

Зураг 5. ЗУЧ-г төлөвшүүлэх цикл

Багш, суралцагчдад эерэг хандлага төлөвшүүлснээр гарсан үр дүн

Зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх чиглэлээр багш сурагчдын хоорондын харилцаанд гарч буй зөрчлийг тодорхойлж, сөрөг хандлагыг багасгах уриалга дэвшүүлэн дараах давуу талуудыг бий болгож байна. Үүнд:

1. Зөөлөн ур чадвар гэх онолын ойлголтыг нэг дороос авах зорилго бүхий зөвлөмж хийж, цаашид боловсролын салбарт зөөлөн ур чадварыг түгээн дэлгэрүүлэх боломжийг бий болгож зөөлөн ур чадвартай иргэдийг бий болгох,
2. Багш сурагчдын хоорондын харилцааны ёс зүйн зөрчил үүсдэг шалтгааныг хэлэлцэн, харилцааны ур чадварыг өөртөө төлөвшүүлэх.

Цаашид дэвшүүлэх санал

- Зөөлөн ур чадварын талаар ойлголтыг нийгэмд сурталчилж, түгээх.
- Багшийн ажлыг үнэлэхдээ зөөлөн ур чадварыг эзэмшин, ёс зүйн хэм хэмжээг мөрдөн ажиллаж байгааг оруулан дүгнэх.

ДҮГНЭЛТ

Багшийн ёс зүйн зөрчил үүсэхэд нөлөө үзүүлж буй багш суралцагчийн хоорондын харилцааг тодорхойлж, сөрөг хандлагыг багасгах арга замыг эрэлхийлэх зорилготой хийсэн энэхүү судалгааны ажлаа гүйцэтгэн дараах дүгнэлтийг гаргаж байна. Үүнд:

1. Боловсролын салбар дахь ёс суртахууны тулгамдсан асуудлыг судалж, шийдэх арга замыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд багш, суралцагчийн хоорондын харилцаанд тулгамдаж буй асуудал нь өргөн хүрээний ойлголт болох нь судлаачдын бүтээлээс харагдаж байна. .
2. Багш суралцагчийн хооронд тулгамдаж буй асуудлуудын гол хүчин зүйл нь харилцаа бөгөөд харилцааг эерэг болгохын тулд олон талын үйл ажиллагаа явуулж болохын зэрэгцээ хамтарсан хэлэлцүүлэг зохион байгуулж болно. Хэлэлцүүлгийн үр дүнд сурагчид өөрсдийн санаачилгаар уриалга гаргах сэдэл тэмүүлэл төрдөг байна.
3. Багш нарын харилцаа хандлагыг төлөвшүүлэх хүрээнд тэдний зөөлөн ур чадварын талаарх мэдлэг ойлголт дутмаг байна. Зөөлөн ур чадварын талаарх ойлголт нь харилцааны ур чадварыг олгох чухал асуудал тул мэдлэг ойлголтыг сайжруулах шаардлагатай байна гэж дүгнэлээ.
4. Багш нараас авсан судалгаанд зөөлөн ур чадвар нэр томьёо, ойлголтыг мэддэггүй багш нар 21%-ийг эзэлж байсан тул эхний ээлжинд Орхон аймгийн 13-р сургуулийн багш нарт зөвлөмж бэлтгэн ойлголтыг хүргэсэн. Ингэснээр багш нар сургалт хүмүүжлийн ажилдаа зөөлөн ур чадварыг тусгасан ажлуудыг зохион явуулж, мэдлэг, ойлголтоо гүнзгийрүүлэх юм. Цаашид энэхүү зөвлөмжийг аймгийн БШУГ-аар дамжуулан бусад сургуулиудад түгээж хамтран ажиллах нь чухал байна.
5. Багш суралцагчийн хамтын ажиллагаа нь хүүхдэд мэдлэг олгохоос гадна зөөлөн арга барил эзэмшүүлэх, "хүнтэй зөв харилцах, хүндэтгэх ухаанд" сургах зэрэг эерэг хандлага төлөвшүүлснээр багш, суралцагчийн хоорондын харилцаанд эерэг үр дүн гарна гэж үзлээ.

НОМ ЗҮЙ

1. Авдай, Ч. Энхтуяа, Д. (2019). Судалгаа шинжилгээний ажил гүйцэтгэх арга зүй, Улаанбаатар
2. Даваасамбуу, Д. (2007). Багшийн хөгжил, түүнийг үнэлэх дэмжих асуудлууд-2006 оны шилдэг илтгэлүүд. Улаанбаатар: Боловсролын хүрээлэн.
3. Жигжжав, Б. (2020). Багшийн ёс зүй. Улаанбаатар: МУБИС.
4. Ичинхорлоо, Ш. (2009). Сургалтын арга зүйн шинэчлэл. Улаанбаатар.
5. Ичинхорлоо, Ш. (2020). Багшийн ёс зүй. Улаанбаатар хот: МУБИС.
6. Мягмар, О. (2011). Судлаач багшийн гарын авлага. Улаанбаатар
7. Нэргүй, Н. (2013). Багшлахуйн хөгжил. Улаанбаатар: БШУЯ.
8. Oxford. (2006). Англи-Монгол толь бичиг. Улаанбаатар: Monsudar.
9. Отгонбаяр, Н. (2020). Суралцагчдын зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх нь. УБ: Отгонтэнгэр их сургууль.
10. Пулур, Х. (2002). Үйл явдал ба хүмүүс.

11. Увш, П., & Наранчимэг, Н. (2000). Орчин үеийн сургалтын талаар багшид өгүүлэх нь. Улаанбаатар: Удирдлагын академи.
12. Цэвэл, Л. (1966). Монгол хэлний тайлбар толь. Улаанбаатар: Улсын хэвлэлийн хэрэг эрхлэх холбоо.
13. Энхтүвшин, С. (2016). Багш боловсролын агуулга, багш мэргэжилтний чадамжийн шинэчлэлийн асуудалд. Улаанбаатар: Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт.
14. Энхцэцэг, Б. О. (2013). Бүтээлч сэтгэлгээ хөгжүүлэх аргын онол, арга зүй, хэрэглээ. Улаанбаатар: МУБИС.

Цахим эх сурвалж

15. <https://www.weforum.org>
16. БШУЯ. (2022). https://www.meds.gov.mn/news?category_id=11390

УДИРДАХ АЖИЛТНЫ ЁС ЗҮЙ НЬ БАГШИЙН АЖИЛАХ МОТИВАЦИД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

(Тусгай байр)

Б.Мөнхжаргал¹, Л.Ану²

Дархан-Уул аймаг ЕБ-ын лаборатори “Оюуны ирээдүй” цогцолбор сургууль
bmunkhjargal356@gmail.com¹, Anu.Lhamaa1111@gmail.com²

Хураангуй

Удирдах ажилтны ёс зүйн таагүй харилцаа, хандлага нь багшийн хөгжил болон ажиллах эрч хүчинд хэрхэн нөлөөлж байгааг өнөөгийн бодит байдалд тулгуурлан дүн шинжилгээ хийж, цаашид анхаарах асуудлыг илрүүлэх талаар энэхүү илтгэлд тусгасан болно.

ТҮЛХҮҮР ҮГ: Удирдах ажилтны ёс зүй, мотиваци, үе хоорондын ялгаа

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

Удирдах ажилтны ёс зүйн таагүй харилцаа, сөрөг хандлага нь багш нарын ажлын байрандаа тогтвортой ажиллах, хөгжихөд хэрхэн нөлөөлж байгаа өнөөгийн байдалд дүн шинжилгээ хийх, цаашид анхаарах асуудлыг илрүүлэх, гарах арга замыг эрэлхийлэх

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛТ

- Удирдах ажилтны ёс зүйн харилцаа хандлагын талаар багш нараас санал асуулга авах
- Боловсролын салбар дахь удирдах ажилтны ёс зүйн өнөөгийн байдалд дүн шинжилгээ хийх
- Цаашид анхаарах санал зөвлөмжийн боловсруулах

ШИНЭЛЭГ ТАЛ, АЧ ХОЛБОГДОЛ

- Багшийн хомсдолд орж буй энэ үед удирдах ажилтны ёс зүйн харилцаа хандлага нь багш тогтвор суурьшилтай ажиллах, хөгжих мөн үе хоорондын ялгаанд хэрхэн нөлөөлж байгаа талаар судалж дүн шинжилгээ хийж, цаашид анхаарах санал зөвлөмжийг боловсруулсан.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

- Мэдээлэл цуглуулахад: Асуулгын арга, ажиглалтын арга, ярилцлагын арга
- Мэдээлэл боловсруулахад: Тоон болон чанарын судалгааны арга, Цуглуулсан мэдээлэлд анализ хийж дүгнэлт хийх аргыг ашигласан болно.

СУДАЛГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ: ЕБ-ын 8 сургуулийн 96 багш, 25 удирдлага

СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН БҮТЭЦ

Судалгааны ажил нь удиртгал, 2 бүлэг, бүлгийн дүгнэлт, ерөнхий дүгнэлт, товчилсон үг, санал, зөвлөмж, ном зүй, хавсралт зэргээс бүрдсэн.

СЭДВИЙН СУДЛАГДСАН БАЙДАЛ

Оросын эрдэмтэн М.А. Аралова "Хамт олны бүрдэл" (2005), Троян А.Н (2005). "Удирдах ажилтны ёс зүйн дүрэм, хэм хэмжээ"-ний талаар өгүүлсэн байна. Боловсролын менежмент сэтгүүлд "Боловсролын удирдах ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн тулгамдсан асуудлыг сургуулийн орчинд шийдвэрлэх арга зам" хэмээх илтгэл нь 2012 онд хэвлэгдэн гарсан. Тус сэдвийн хүрээнд "ЕБС-ийн удирдлагын ёс суртахууны өнөөгийн байдлыг судалсан нь" бүтээлээр 2013

онд Л.Урантуяа, "ЕБС-ийн удирдах ажилтны харилцаа, ёс суртахууны өнөөгийн байдал", мөн Б.Өлзийдэлгэрийн 2015 онд магистрын зэрэг горилсон судалгааны ажил болох "ЕБС-ийн удирдлагын ёс зүй ба түүнд холбогдох зөрчлийг судалсан үр дүн" гэх бүтээлүүд бий. Энэхүү бүтээлүүд ЕБС-ийн удирдах ажилтны харилцаа, ёс суртахууны өнөөгийн байдлыг тодорхойлж гарч буй бэрхшээл болон зөрчилд дүн шинжилгээ хийж, цаашид сайжруулах арга замын талаар өгүүлсэн байна.

СЭДЭВ СОНГОСОН ҮНДЭСЛЭЛ

Монгол улсын хувьд боловсролын салбарыг тэргүүлэх салбараа болгон нийгмийн хөгжил дэвшлийн суурь үндэс хэмээн хүлээн зөвшөөрч энэхүү салбарыг хөгжүүлэхэд ихээхэн анхаарч ирсэн. Тийм ч учраас энэхүү салбарыг удирдан чиглүүлж яваа удирдах ажилтан, удирдлагын манлайлал, ур чадвар нь чухал нөлөөтэй. Гэвч харамсалтай нь сүүлийн жилүүдэд багшийн хомсдолд орж, багшийн эрэлт хэрэгцээ хот, хөдөөгүй бий болсон нь боловсролын салбарын хувьд тулгамдаж байгаа асуудлын нэг болжээ. Энэ нь нийгэм, эдийн засгийн олон хүчин зүйлтэй холбоотой боловч нөгөө талаасаа энэхүү салбарын манлайлал болох удирдах ажилтны ёс зүйн таагүй хандлага, харилцааны ур чадварын дутмаг байдалтай холбоотойгоор олон багш нар ажлаас гарах, солих хандлага их байна. Тухайлбал зөвхөн энэ хичээлийн жил эхлээд удаагүй байхад нэг сургуулийн бага ангийн 20 багшийн 19 нь, мөн 100 гаруй багштай сургуулийн 50 гаруй багш удирдлагын ёс зүй, дарамтаас болж ажлаасаа гарах гэж байгаа талаар Монголын багш нарын үйлдвэрчний эвлэлийн удирдлагуудын зүгээс албан ёсоор мэдээлж энэ асуудал олон нийтийн анхааралд өртөж байсан. Ийм учраас удирдах ажилтны ёс зүйн харилцаа, хандлагын өнөөгийн байдлыг тодорхойлох, дүн шинжилгээ хийх, цаашид анхаарах асуудлын талаар та бүхэнтэй саналаа хуваалцах зорилгоор энэхүү илтгэлээ хэлэлцүүлж байна.

НЭГ. ОНОЛЫН ХЭСЭГ

1.1 Удирдах ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн тухай ойлголт

"Удирдахуй" гэдэг бол "хүнтэй ажиллах урлаг" гэсэн ойлголт хандлага руу илүү шилжиж байна. Удирдагч гэдэг бол хувь хүн, бүлэг хамт олныг манлайлан зохион байгуулах, удирдан чиглүүлэх, тэдний дотоод хүч нөөцийг дайчлах нэн хариуцлагатай үүргийг хүлээж ажилладаг өвөрмөц мэргэжилтэн. Ренсис Лайкерт удирдагчийн дөрвөн арга барилын хэв маягийн ангиллыг гаргасан байна.

1. Дарангуйлан удирдагч

3. Хамтран зөвлөгч

2. Найрсаг удирдагч

4. Оролцоонд тулгуурласан удирдагч

Ёс суртахуунтай сайн удирдлага байгууллагаа хөгжүүлж, ажилчдаа сайн ажиллуулж, бүтээлч эерэг уур амьсгал бүхий байгууллагын соёлыг бүрдүүлж байдаг. АНУ-ын Колорадо дахь Бүтээлч манлайллын төвөөс явуулсан өргөтгөсөн судалгаагаар шилдэг удирдлагыг бусад менежерээс онцгойрон ялгахад хүргэж буй хүчин зүйл бол удирдлагад нь ажиллаж буй хүмүүстэй тогтоосон сайн харилцаа, тэдний сэдлийг ойлгон урамшуулан дэмжиж чаддаг байх нь чухал гэдгийг харуулсан байдаг. Удирдах ажилтан хүн байгууллагынхаа хүний нөөцийн хүчин чадлыг бүрэн дайчлахын тулд бусдыг урмаар мялааж, сэтгэлийг бадраах мэдлэг, туршлага, ур чадвар сайтай байхаас гадна тэдэнд ажил нь бүх талаар эерэг сэтгэл хөдлөл, мэдрэмж төрүүлж байхаар ажлыг зохион байгуулах чадвартай байх нь чухал. Орчин үед удирдах ажилтны түвшинд "ёс зүйт манлайлал"-ын тухай ярих боллоо. Ёс зүйт манлайлал гэдэг бол нээлттэй, шударга байж, хүмүүст адил тэгш хандах, эрх мэдлээ урвуулан ашиглахгүй

байх гэсэн үг. Ёс зүйт манлайлал нь итгэлцлийг чухалчилдаг, нээлттэй шударга харилцаа. Чин сэтгэлээсээ бусдад хандах хандлага, хүсэл эрмэлзэлийг үүсгэх явдал юм (Г.Бямбажав, 2010). Ийм л удирдагчдыг байгууллага, хамт олон, нийгэм, дэлхий ертөнц хүсэн хүлээж байна.

1.2 Мотиваци (идэвхжүүлэлт)-ийн тухай ойлголт ба багшийн ажилд үзүүлэх үр нөлөө

Мотиваци гэдэг бол хүн өөрийн болон байгууллагынхаа нэгдмэл зорилгод хүрэхийн тулд өөрийгөө болон бусдыг өдөөн түлхэх үйл ажиллагаа юм. Харин үүнийг үйл ажиллагаанд өдөөн түлхэгч сэтгэлийн дотоод хүч, сэдлийг мотив гэнэ. Идэвхжүүлэлтийн онолуудыг 2 ангилна.

1. Агуулгын (сонгодог)

2. Процессын (орчин үеийн)

Мотивацийн агуулгын онолуудын харьцуулалт Абрахам Маслоу, Мак Клелланда, Герцбергийн онолууд нь бүгд хүний сэтгэл зүйд тулгуурласан байдаг. Үүнээс үндэслэн ер нь хүний үйл ажиллагааны мотив бол уг чанартаа сэтгэл зүйн ухааны судлагдахуун мөн. Монголчууд хүнийг хоёр “би”-гээс тогтдог гэдэг. Нэгдүгээрт, “бие би”, хоёрдугаарт, “сэтгэл би”. “Бие би”-г эцэг эх буюу байгаль төрүүлдэг, харин “сэтгэл би”-г нийгмийн харилцаа төлөвшүүлнэ. Хүнийг удирдана гэдэг бол юуны өмнө “сэтгэл би”-г удирдах, түүнд нөлөөлөх явдал юм. Хүний “сэтгэл би”-д нөлөөлөхөд уул хүний сэтгэл зүйн хэв шинж их нөлөөтэй. Энэхүү мотивацийн онолуудаар багшийн ажиллах сонирхол эрч хүч, урам зориг нь удирдах ажилтны хэр зэрэг идэвхжүүлж өгөхтэй салшгүй холбоотой болох нь амьдрал практикт нотлогдсоор байна. Дэмжсэн, урамшуулсан, зөвлөсөн, ёс суртахуунлаг байдал нь багш нарыг идэвхжүүлж, бүтээлч үйлд хөтлөн чиглүүлдэг. Харин удирдлагын зүгээс гаргаж буй ёс зүйн таагүй хандлага нь багш нарын сэтгэл зүй, ажлын бүтээмжид сөргөөр нөлөөлдөг болохыг бодит байдал харуулж байна.

ХОЁР. СУДАЛГАА

2.1 Удирдах ажилтны ёс зүйн талаарх судалгаа (Багш, удирдах ажилтнаас авсан санал асуулга)

Боловсролын салбар дахь удирдах ажилтны ёс зүй, харилцаа, хандлагын талаар 96 багш, 25 удирдлагаас түүврийн аргаар судалгаа авч үзэхэд дараах үр дүн харагдаж байна.

Багш, удирдах ажилтнаас авсан судалгааны дүгнэлт

Удирдах ажилтны ёс зүй багшийн ажиллах сонирхол, сурч хөгжих хүсэл эрмэлзэлд хэр нөлөөлдөг талаар тодруулахад багш нарын 53 хувь, удирдах ажилтны 42 хувь нь маш их нөлөөлдөг гэж (График 1) хариулсан бол удирдах ажилтны ёс зүйн байдлыг 33 хувь нь сайн, 62 хувь нь тааруухан гэж үнэлсэн байгаа нь (График 2) удирдах ажилтны ёс зүйн асуудал боловсролын салбар дахь тулгамдсан асуудлуудын нэг болж байгааг харуулж байна. Ёс зүйн хувьд гаргаж буй түгээмэл алдааг тодруулахад 21 хувь нь багш нарынхаа сэтгэл санаа, хүсэл бодлыг мэдэрч ажиллахгүй байна, удирдах арга барил дутмаг, ёс зүйн хэм хэмжээ барьдаггүй гэж 32 хувь, багшийн ажлыг үнэн бодитой үнэлдэггүй гэж 24.0 хувь, ажилтнуудаасаа хөндий, албаны захиран тушаах хэлбэрээс салж чадахгүй, 23 хувь нь дүгнэсэн байна. (График 3) Ялангуяа багш нарын өдөр тутмын ажлын үйл явцыг хянах, чиглүүлэх чиг үүрэг бүхий сургалтын менежерүүдийн ёс зүйн асуудлын талаар багш нар нэлээд шүүмжлэлтэй хандаж байлаа. (График 4) Аливаа ажил үүргийн хуваарилалт шударга бус, багш нарын ажлыг үнэн зөв бодитой шударга үнэлэхгүй байх, ажлын шаардлагыг жигд тавьж чаддаггүй, бусдын нэр хүндэд халдсан үг хэл, яриа гаргах, өөрийн ажил үүрэгт хамааралтай ажил үүргийг багш нараар гүйцэтгүүлэх, татгалзсан тохиолдолд таагүй харилцаа хандлагыг гаргах гэх мэт ёс суртахууны зөрчлүүдийг гаргадаг болохыг тодорхойлсон. (График 5) Энэхүү байдал нь багш нарын ажиллах эрч хүч, урам зориг, ажлын бүтээмжид нөлөөлдөг төдийгүй ажлын байрандаа тогтвор суурьшилтай ажиллахад тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж байгаа дүр зураг харагдаж байна (График 6).

2. БАГШИЙН АЖИЛЛАХ СОНИРХОЛ БА УДИРДАХ АЖИЛТНЫ ЁС ЗҮЙН ХАМААРАЛ

2.1. Удирдах ажилтны ёс зүйн хандлага нь багшийн ажиллах идэвхэд нөлөөлөх нь

Удирдах ажилтны ёс зүйн таагүй харилцаанаас болж багшийн ажиллах эрч хүч буурдаг гэж 74.3 хувь, урам хугардаг гэж 23.3 хувь нь (График 6) илэрхийлсэн байгаа нь удирдах ажилтан удирдах арга барилаа цаг үеэ мэдэрч өөрчлөх, хөгжих, өөрөө тасралтгүй суралцах нийгмийн хэрэгцээ шаардлага байгааг харуулж байна. Удирдлагын ёс зүйн хандлагыг, ёс суртахууны үндсэн зарчмуудтай харьцуулахад дараах дүр зураг харагдаж байна.

Хүснэгт 1. Ёс суртахууны зарчмуудыг өөрийн шүүлсэн байдлаараа бусдад үлгэрлэх байдал

Ёс суртахууны зарчим	Удирдах ажилтны баримтлах ёс зүйн хэм хэмжээ	Ёс зүйн хувьд гаргаж буй зөрчил
Зөв боловсон харилцаа	Бусдыг сонсох хүлээцтэй хандах Хүндэтгэлтэй хандах	Намайг сонс Загнах, зандрах Би бол чиний удирдлага гэх

Хүнлэг энэрэнгүй байх	Бусдыг ойлгох Бусдад хүндэтгэлтэй хандах Өрөвдөх,энэрэх	Уян хатан биш Бусдын санал бодлыг үгүйсгэх,өөрийн байр сууриа тулгах
Хичээнгүй Хөдөлмөрч зан чанар (Б.Оонтуул, 2015)	Үүрэг хариуцлагаа ухамсарлах Байгууллага, хамт олныхоо ирээдүйн төлөө санаа тавьдаг Ажлын зарчим шаардлагыг баримталдаг Үр бүтээлтэй ажилладаг	Зөвлөх туслах биш зааварчлах, шаардах, шалгах, хянах Зөвхөн өөрийн эрх ашгийг эхэнд бодох Ажлын шаардлага, дарамт хоёроо ялгадаггүй Бусдын хөдөлмөрийг ашиглах
Эв эеийг хичээх	Эрх тэгш хандах Нөхөрсөг, элгэмсэг байх Хамтарч ажиллах	Ялгаатай хандах Ихэрхүү байх Найз нөхөд, тойрон хүрээлэгчдэд үйлчлэх
Бусдын нэр хүндийг хүндэтгэх	Бусдын ажил төрөл, хувийн асуудалд хүндэтгэлтэй хандах	Ажил хэргийн нэр хүндийг унагаах Бусдын үгээр ажиллах
Шударга байх	Шударга үнэлэх Ажил үүргийг шударга хуваарилах	Шударга бус хандах Ажил үүргийн хуваарилалтыг ялгаатай өгөх

Удирдах ажилтны хувьд удирдах эв дүй, хувь хүний төлөвшил, биеэ авч явах соёл, харилцаа, хандлага зэрэг ёс зүйн хэм хэмжээг өөриймшүүлсэн байдал нь зөрчил, алдаа гаргахад тодорхой хэмжээгээр нөлөөлж байна (Хүснэгт 1).

Удирдах ажилтаны зүгээс багшийн ажиллах сонирхол, хүсэл эрмэлзэлийг хэрхэн өдөөж өгдөг болохыг багш, удирдах ажилтнаас тодруулахад дараах хариултыг өгсөн байна.

Хүснэгт 2

Багш	Хувь	Удирдах ажилтан	Хувь
Эелдэг, найрсаг эерэг хандах	36.2%	Урамшуулах	45%
Тэгш, шударга үнэлдэг байх	33.1%	Магтах сайшаах	33.7%
Үе хоорондын ялгааг мэдэрч, ойлгох, хүлээцтэй байх	25.8%	Дэмжих, санал бодлыг нь сонсох	21.6%
Сайн сонсогч, зөвлөгч байх	18.5%	Шударга байх	9.1%
Бусдыг ойлгодог, дэмждэг, урамшуулдаг байх	6.5%		

Судалгаанаас харахад удирдах ажилтны ёс зүйн шинжээс эелдэг, харилцаа, хандлага, болон шударга үнэлэх бусдыг ойлгох сонсох, хүлээцтэй хандах, дэмжих, урамшуулах, зөвлөн туслах зэрэг нь багшийн ажиллах сонирхлыг өдөөдөг эерэг хүчин зүйл болох нь харагдаж байна (Хүснэгт 2).

Өнөө үед боловсролын салбарт ажиллагчдын ихэнх нь залуу, дунд үеийн багш нар байна. Үе хоорондын ялгааг ойлгож, мэдэрч, ажиллах арга барилаа шинэчлэх, тэдний сонирхол, хэрэгцээ, итгэл үнэмшил, амьдралын хэв маяг, ертөнцийг үзэх хандлагад маш их ялгаа байгааг ойлгож, хүндэтгэж харилцах, идэвхжүүлэх шаардлага хэрэгцээ бий болж байна.

“Harvard Business Review”-ийн (Jenny Fernandez, 2013) судалгаанд оролцсон “Millennial” үеийнхний 50 хувь, GenZ залуусын 75 хувь нь сэтгэл санааны асуудал л ажлаа орхих гол шалтгаан болсон гэж хариулсан олон улсын судалгааны дүнтэй ижил гарсан байгааг анхаарах шаардлагатай байна. Багш нараас авсан судалгаанд Удирдах ажилтны ёс зүйн таагүй харилцаа хандлагаас шалтгаалж ажлаа солих тухай 44 хувь нь боддог гэж хариулсан байгаа нь (График 6) дээрх судалгааны дүнг батлан харуулж байна. Сэтгэл зүйн хувьд эрүүл мэнд орших, ажлаа баяртайгаар хийх нөхцөлүүдийг байгууллагын соёл дэмжиж, цөм хэсгээ болгосноор залуус тогтвортой чанартай ажиллах суурь бүрдэнэ. Шинэ үеийн залуус өсөлтийн сэтгэлгээг дэмжсэн орчин ба өрсөлдөх чадвар өндөртэй “influencer” удирдлагыг илүү хүсдэг болохыг анхаарч ёс зүйн хандлага, ажлын арга барилаа өөрчлөх нийгмийн хэрэгцээ шаардлага нэгэнт бий болжээ.

СУДАЛГААНЫ НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ

Боловсролын салбарт тулгамдаж буй олон асуудлын нэг бол ёс зүй юм. Багш, сурагчдын ёс зүйн талаар хийсэн судалгаа, мониторинг харьцангуй их байдаг. Харин энэхүү судалгаагаар удирдах ажилтан болох захирал, сургалтын менежер, нийгмийн ажилтан, заах арга нэгдлийн ахлагч нарын ёс зүйн байдал нь багшийн хөгжил, тэр дундаа ажлын байрандаа тогтвортой ажиллах сэдэл тэмүүлэлд нөлөөлж байгаа нь өнөө үед багшийн хомсдол үүсэх бас нэг хүчин зүйл болж байгааг анхаарах шаардлагатай байна.

Удирдлагын зөв менежментээр шаардлага, хүндлэл хоёрыг зөв хослуулах арга барил, ур чадвар дутмаг байдал нь ёс зүйн алдаа гаргахад хүргэж байгааг анхаарвал зохистой. Ажлын шаардлага нэрийн дор багш нарт сэтгэл зүйн дарамт үүсгэх хандлага гаргаж байдгийг багш нар илэрхийлж байна. Удирдах ажилтны ёс зүйн хэм хэмжээнд зөвлөн туслах, манлайлах, хувь хүний өөрийн зан чанар, ёс суртахууны төлөвшил, харилцаа хандлага зэрэг, учир дутагдалтай байгаа нь багш нарын ажиллах эрч хүч урам зоригт нөлөөлж байгааг анхаарах.

Нөгөө талаас удирдлагын техникийн ур чадвар дутмаг (мэдээлэл технологийн чадвар, гадаад хэлний мэдлэг, мэдээлэл боловсруулах, төлөвлөх зэрэг бичиг баримт боловсруулах байдал) нь ёс зүйн алдаа гаргахад хүргэж байгааг анхаарах хэрэгтэй юм. Хичээл сургалтаас гадна өөрийн ажил үүргийн хүрээний гүйцэтгэх ажлаа бусдаар хийлгүүлэх гэж шахах, шаардах, дайчлах, албадах өнгө аяс гаргах нь багшийг мотивацилах биш харин багшид ажлын дарамт, сэтгэл зүйн таагүй мэдрэмжийг төрүүлж залхаадаг байна.

Шинэ үеийн шинэ зууны боловсон хүчин хүч түрэн орж ирж буй энэ цаг үед үе хоорондын ялгааг судалж, ойлгож, ухаарч, хэрэгцээ, сонирхлын ялгаатай байдалд дүн шинжилгээ хийж өөрийн арга барилаа өөрчлөх, өөрсдийгөө чадваржуулах зайлшгүй шаардлага бий болж буйг ухамсарлах нь зүйд нийцнэ. Хөдөлмөрийн харилцааны өндөр ёс суртахуунтай удирдах ажилтан боловсролын салбарт нэн хэрэгцээтэй байгааг бодууштай. Байгууллагын удирдлагууд өөрсдөө ёс зүйн хувьд зөв үлгэрлэн зөв жишиг тогтоож байгууллагын соёлыг бүрдүүлэх учиртайг ухамсарлаж, өөрсдийн үйл ажиллагаандаа хэрэгжүүлэх нь үр дүнтэй.

ЦААШИД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ

Удирдах ажилтны ёс зүйн зөрчлөөс сэргийлэх дараах санал зөвлөмжийг дэвшүүлж байна:

1. Шинэ үеийн залуу боловсон хүчнийг удирдан чиглүүлэхэд удирдлагын манлайлал, хувийн үлгэр дуурайл чухал болохыг судалгааны үр дүн илтгэн харуулж байгаа тул удирдах ажилтныг ёс зүйн хувьд давтан бэлтгэх хэрэгцээ шаардлага бий болж байна.
2. Удирдах арга барилын хувьд захиран тушаах аргаас татгалзаж шинэ зууны арга болох нийгмийн харилцааны “Зөөлөн ур чадвар” сэтгэл зүйн аргыг удирдлага болгоход суралцах.
3. Үе хоорондын ялгаатай байдлыг ойлгох, хүлээн зөвшөөрөх, арга барилаа өөрчлөх, өөрчлөлт шинэчлэлтийг өөрөөсөө эхлүүлэх.
4. Боловсролын удирдах ажилтнуудыг стратегийн удирдлага, менежмент болон харилцаа, ёс суртахууны хөгжүүлэх сургалтад хамруулах (5, 10 жилээр удирдахуйн ухаан мэргэжил дээшлүүлэх).
5. Сургуулиудын хувьд багшийг идэвхжүүлэх удирдлагын сайн туршлагыг нэвтрүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх.
6. Удирдах албан тушаалд ажиллах хүнийг сонгохдоо ёс зүйн зөв хандлага, төлөвшлийг хангасан байхыг гол шалгуур үзүүлэлтээ болгох.

НОМ ЗҮЙ

1. Jenny Fernandez, J. L. (2013 оны 1 18). Harvard Business Review - Ideas and Advice for Leaders. <https://hbr.org/>: <https://hbr.org/2023/01/helping-gen-z-employees-find-their-place-at-work-ээс> Гаргасан
2. Б.Ононтуул. (2015). Багшлахуйн үндэс. МУБИС.
3. Боловсролын менежмент. (2012). “Боловсролын удирдах ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн тулгамдсан асуудлыг сургуулийн орчинд шийдвэрлэх арга зам”.
4. Г.Бямбажав. (2010). “Ёс зүй “. 533.
5. Троян, О. э. (2005). ‘Хамт олны бүрдэл. Москва.

СУРАЛЦАГЧДААД ҮГЭН ХАРИЛЦААНЫ ЗӨВ ДАДЛЫГ ТӨЛӨВШҮҮЛЭХ ШААРДАЛАГА БА ШИЙДВЭРЛЭХ БОЛОМЖ

(Тусгай байр)

Ч.Баасанжав¹, Д.Хандсүрэн², С.Баярмаа³

НЭБ-ын 48 дугаар сургууль

Baasanjav.ch@school48.edu.mn¹, xandaa0628@gmail.com², Bayarmaa.s@school48.edu.mn³

НЭГ. ОРШИЛ

1.1 Судалгааны үндэслэл:

Монгол Улсын Засгийн Газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “Монголын түүх, хэл, соёл, зан заншил, эх оронч сэтгэлгээ, үндэсний өв уламжлал, шударга ёсны үзэл, хандлага болон олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн агуулгаар баяжуулсан монгол хүний хүмүүжлийг дээдэлсэн, монгол хүний онцлогт тохирсон зан чанар, хүмүүжил, сургалтын хөтөлбөрийг өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр цэцэрлэг, сургуульд хэрэгжүүлнэ”¹ гэсэн зорилт дэвшүүлсэн билээ.

Уг зорилтыг ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрт тусгахдаа: хүүхдийг хүнлэг, эх оронч, үндэсний ухамсар, бахархалтай, эх орноо хайрладаг, хүрээлэн байгаа орчноо хамгаалдаг, харилцааны зөв хэвшилтэй, бусдыг хүндэлдэг, хариуцлагатай, амьдрах ухаантай, итгэл даах чадвартай иргэн болгон төлөвшүүлэх агуулгыг тусган хэрэгжүүлэх”- ээр төлөвлөсөн.

1. 2021 оны боловсролын статистик мэдээгээр Монгол улсын хэмжээнд ерөнхий боловсролын сургуульд нийт 712.400 хүүхэд суралцаж байгаа бөгөөд тэдэнд 35.110 багш хичээл зааж байна.
2. Бие хүн болж төлөвших суурь өсвөр насанд тавигддаг байна.
3. НҮБ “Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030” –д “Бүх нийтээр хүний эрх, нэр төр, арьс өнгө, үүсэл гарал, соёлын олон янз байдлыг хүндэтгэдэг, хууль, шударга ёс, тэгш эрх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчмыг дээдэлдэг дэлхий ертөнцийг бүтээгч иргэдийг хөгжүүлж төлөвшүүлэхэд нийгмийн ухааны хичээлийн агуулга шууд хамаарна” гэж заасан.

Дээрх баримтуудаас дүгнэхэд боловсролын үйл ажиллагаанд оролцогчдын олонх болж байгаа суралцагчдын тулгамдаж буй асуудал болох үе тэнгийн дээрэлхэлт-харилцааны зөрчлийг шийдвэрлэх нь чухал байна гэж үзсэн.

1.2 Судалгааны онцлог

Үе тэнгийн дээрэлхэлт буюу Харилцааны зөрчил үүсгэх шалтгаан болж буй зүй бус үг хэллэгийг бууруулж үгэн харилцааны зөв дадал, зөв үг хэллэгийг хэвшүүлэхэд хичээлийн бус цагаар ямар нэгэн хуваарьт сургалтуудаар хэмжин орхигдуулах бус хичээл сургалтын цагаар буюу Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн цагт тулгуурлан шийдвэрлэх боломж байгааг илрүүлэх, туршин хэрэгжүүлсэн явдал юм.

1.3 Судалгааны арга зүй

- Баримт бичгийн дүн шинжилгээ
- Ажиглалтын арга

1 <https://legalinfo.mn/mn/detail/15586>

- Асуулгын арга
- Тэмдэглэл хөтлөх арга

1.4 Судалгааны зорилт

- Харилцааны зөрчилд хамгийн их илэрдэг хэлбэрүүдийг асуулгаар тодруулах
- Харилцааны зөрчил илэрдэг орчныг илрүүлэх
- Зүй бус үг хэллэгээр харилцах дадлыг бууруулах боломжийг илрүүлэх
- Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн агуулга, судлах цагт тулгуурлан үгэн харилцааны зөв дадалд сургах боломжийг дүгнэх

1.5 Хэрэгцээ шаардлага

Хүний эрхийн Үндэсний Комисс 2017 оны Монгол улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх ээлжит илтгэлээрээ хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтийн зарим асуудлыг судалгааны үндсэн дээр хөндсөн байдаг. Уг судалгааг Улаанбаатар хотын 7 дүүрэг, 8 аймгийн нутаг дэвсгэрт амьдарч буй 12-18 насны нийт 4264 хүүхэд, 2743 эцэг эх, асран хамгаалагч, хүүхэд хамгааллын хамтарсан багийн 152 гишүүнийг хамруулсан бөгөөд асуулгад оролцсон нийт хүүхдийн 17,2 хувь нь ямар нэгэн хүчирхийлэлд өртөж байгаагүй гэсэн бол үлдэх 82.8 хувь нь ямар нэгэн байдлаар хүчирхийлэлд өртөж байсан гэж хариулжээ. Тэдний 62 хувь нь үг хэлээр доромжлох, 50.2 хувь нь чимхэх, 43.5 хувь нь цохиж зодох зэрэг бие махбод, сэтгэл санааны хүчирхийлэлд өртсөн байна. Эдгээр дүнг нэгтгээд үзвэл, 10 хүүхэд тутмын 8 нь ямар нэгэн хүчирхийлэлд өртсөн ба энэ нь гэр бүл, сургуулийн орчинд хамгийн их гардаг байна.²

Судалгаанд оролцогчдын 62 хувь нь үг хэлээр доромжлох хүчирхийлэлд өртсөн байгаа нь багш, сурган хүмүүжүүлэгчдийн зүгээс тухайн асуудалд анхаарал хандуулах зайлшгүй шаардлагатай байгааг харуулж байгаа юм.

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны 5 дугаар сарын 1-ний өдрийн А/239 тоот тушаалын хавсралт 9 судалгаагаар Монгол улсад дөрвөн сурагч тутмын нэг нь хүчирхийлэлд өртдөг ба 6-12-р ангийн сурагчдын 98.6 хувь нь сургуулийн орчинд ямар нэгэн төрлийн хүчирхийлэлд өртөж, үйлдэж буй гол субъект нь үе тэнгийнхэн нь байдаг.³

Үе тэнгийнхний дарамт бол сэтгэл санааны болоод бие махбодын хүчирхийллийн нэг хэлбэр бөгөөд санаатай, давтамжтай, хүчний тэнцвэргүй гэсэн гурван шинжтэй байна.⁴ Үе тэнгийн дээрэлхэлтийн илрэх хэлбэрүүдийн хамгийн түгээмэл нь үг хэлээр доромжлох хэлбэр. Монгол Улсын хувьд үе тэнгийн дээрэлхэлтийг зохицуулсан эрх зүйн орчин байдаггүй. Гэтэл тухайн асуудал өдрөөс өдөрт цар хүрээгээ тэлж байна.

Иймд сурагчдын ёс бус үг хэллэгийг бууруулах, таслан зогсоох, хүүхдүүдийн бусдад хандах эерэг хандлагыг төлөвшүүлэх зайлшгүй шаардлагатай. Тиймээс сурагчдад харилцааны зөв дадлыг өдөр тутмын сургалтын явцад төлөвшүүлэх боломжийг хайсны үр дүнд Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн агуулга, судлах зүйлд тулгуурлан дээрх хэрэгцээ шаардлагыг хангах боломж байна гэж үзсэн.

1.6 Дэвшүүлсэн асуудал

НҮБ-н “Тогтвортой хөгжлийн хөтөлбөр-2030” – д “...Бүх нийтээр хүний эрх, нэр төр, арьс өнгө, үүсэл гарал, соёлын олон янз байдлыг хүндэтгэдэг, хууль, шударга ёс, тэгш эрх, ялгаварлан гадуурхахгүй байх зарчмыг дээдэлдэг дэлхий ертөнцийг бүтээгч иргэдийг хөгжүүлж төлөвшүүлэхэд нийгмийн ухааны хичээлийн агуулга шууд хамаарна...” гэж үзсэн.

2 ХЭҮК “Монгол улс дахь хүний эрхийн нөхцөл байдлын талаарх 16 дахь илтгэл” УБ., 2017

3 Бүх нийт боловсролын төлөө! Иргэний нийгмийн үндэсний эвсэл. “Үе тэнгийн дарамт, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх аргачлал” гарын авлага” УБ., 2020

4 Боловсролын зөвлөгөө мэдээллийн төв. “Багшид зориулсан гарын авлага” УБ., 2020 он

Бага дунд боловсролын агуулгад заасанчлан Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээл нь сурагчдаа хөгжүүлж, улмаар улсаа хөгжүүлэх эрхэм үүргийг биелүүлэх ба тус хичээлийн хүрэх үр дүн нь сурагчийн ёс зүйн боловсрол, хүмүүжил, төлөвшил бөгөөд сурагчдыг хүмүүжүүлж төлөвшүүлэх үндсэн, гол зорилготой.

Сурагчид бага наснаасаа ёс зүйн ойлголтуудтай танилцаж улмаар хийж буй үйлдэл, хэлж буй үг, бодож буй бодлоо хором бүр ажиглан хянаж, үйлдлээ зөв сэтгэлээр хийж, сэтгэлээ зөв залж, зөв үгээр ярилцаж, зөв шийдвэр гаргадаг, зөв үнэлэмжтэй болох юм. Өөрийнх нь хэрэгцээ үл хангагдах, үзэл бодол зөрчилдөх, улмаар маргаан үүсэх, амьдралд нь саад бэрхшээл тулгарвал хүч хэрэглэхгүйгээр зохицуулах, бусадтай хүнлэг эв эетэй, нэр төрийг нь хүндэтгэж харилцахын учир шалтгааныг ухаарч, бусадтай харилцахдаа тэдний сэтгэл хөдлөлийн мэдрэмжүүд, хэрэгцээг харгалзан үздэг болно.

Өөрийгөө таних нь бусдыг ойлгох, бусадтай харилцан ярилцаж үзэл бодол, үйлдэлдээ шүүмжлэлтэй хандах, өөрийгөө үнэлж дүгнэх, бусдад хүлээцтэй, хүндэтгэлтэй хандаж сурах, бие сэтгэлээ тайван байлгаж, бусдыг ялгаварлахгүй харилцаж сурахад тусалдаг.

Иймээс Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн үндсэн агуулга, эзэмшүүлэх чадваруудад тулгуурлан өсвөр насны сурагчдын бусадтай харилцахдаа хэрэглэж буй зүй бус үг хэллэгийг бууруулах боломжийг илрүүлэхийг зорилоо.

ХОЁР. СУДАЛГААНЫ ОНОЛ

Харилцаа нь харилцан хүндлэлээс эхэлнэ. Харилцаанд хэл яриа маш чухал үүрэгтэй. Хэл яриа бол хүн бусдад өөрийгөө ойлгуулах гол арга хэрэгсэл мөн. Бидний өдөр тутмын харилцаанд тухайн нөхцөл байдалд тохируулан үг хэллэгийг зөв сонгож хэрэглэх чадвар, маргаан хэлэлцүүлэгт оролцох чадвар, наргиан хошигнолыг ойлгох чадвар, бичгийн соёл чухал үүрэгтэй.

Бүдүүлэг үг хэрэглэхгүй байх, хүнтэй зөв мэндлэх зэрэг хүндэтгэл, талархлын үгсийг хэрэглэж сурах нь зөв боловсон харилцааны илрэл мөн. Худал хуурмаг, бүдүүлэг үг хэллэг хэрэглэх нь харилцаанд зөрчил, үл ойлголцол авчирдаг. Үг гэдэг их хүчтэй. Сайхан үг хүнийг амьдралын замаа зөв сонгож, өсөн дэвжихэд тус дэм болдог бол бодлогогүй хэлсэн болчимгүй үг бусдын санаа сэтгэлд хар толбо үлдээдэг.⁵

Харилцааг хэрэгслээр нь үгэн ба үгэн бус гэж 2 ангилна. Харилцааны явцад огт дохиж зангахгүй хүн ховор. Үүний нэгэн адилаар нэг ч үг хэлэхгүйгээр цэвэр дохионы хэлээр ярих шаардлага тэр болгон гардаггүй. Үг яриаг дохио зангаа, дуу хоолойны өнгө амилуулан баяжуулж байдаг бол дохио зангааг үг өгүүлбэрээр тодруулан, утга төгөлдөр болгоно гэсэн байна. Харилцааны энэхүү 2 хэрэгсэл нь хоорондоо нягт уялдаатай, харилцан бие биенээ баяжуулж байдаг зүйлүүд юм.

Үгэн бус харилцаа: Харилцааны явцад мэдээллийн 20-40% нь үг яриагаар, үлдсэн 60-80% нь гадаад төрх байдал, дохио зангаагаар дамждаг гэж зарим сэтгэл зүйчид үздэг байна. Хүмүүс харилцааныхаа явцад нийт мянга гаруй үгэн бус тэмдэг дохиог хэрэглэдэг болохыг тогтоожээ.

Харилцааны үгэн бус хэрэгсэлд дараах зүйлүүд орно: Нүүрний хувирал, байдал, дуу хоолойн өнгө, дохио зангаа, биеийн байрлал хөдөлгөөн. Хүн сэтгэлээ хэдий чинээ хөгжүүлж дэвшүүлнэ өөртөө төдий чинээ өндөр шаардлага тавина, өөрийгөө төдий чинээ сайн хянана.⁶

5 Т.Нэмэхжаргал нар. Ёс зүй сурах бичиг УБ., 2021

6 Дарио Салас Соммэр. XXI зууны ёс суртахуун УБ., 2021

Харилцааны ёс зүйг ердийн ухамсрын түвшинд зөв амьдрах ухаан гэж ойлгож болно. Ёс зүй бол хүн хүнтэйгээ харьцах, ёс суртахууны үнэт чанарыг эзэмшүүлэх, нийгмийн харилцааны бүхий л хүрээнд мөрдөх ёс суртахууны хэм хэмжээг ухамсарлуулах үйл ажиллагаа, түүний үр дүн юм.⁷ Хүүхдийн ёс суртахууны төлөвшил гэдэг нь түүний хүмүүсийн дунд биеэ зөв авч явах, бусадтай харьцах зэрэг эгэл жирийн хэм хэмжээнүүдийн дадал хэвшилтэй болох үйл явц юм.

Хүүхэд наснаасаа найз нөхөд, үе тэнгийнхнээ ойлгож, хүлээн зөвшөөрч, хүндэлж сурах нь ирээдүйд бусадтай зүй зохистой харилцдаг, багаар ажиллах, бусадтай хамтрах чадвартай бие хүн болон төлөвших суурь хандлага нь болох юм. Хүүхэд гэдэг нь хөгжин төлөвших, нийгэмших үйл явцаар дамжин өөрийгөө танин мэдэж, хөгжүүлэх чадвартай, ертөнцийг үзэх өөрийн үзэлтэй иргэн бие хүн болж төлөвших замд явж буй нийгмийн харилцааны субъект юм.

ГУРАВ. ХИЙСЭН СУДАЛГАА, ТҮҮНИЙ ҮР ДҮН

Суралцагчдын үгэн харилцааны зөрчил, илрэх хэлбэр, шалтгаан нөхцөл, түүнийг бууруулах арга замыг илрүүлэх зорилгоор 2022.04.18-2022.04.22-ны хооронд Нийслэлийн 48, 111 дүгээр сургууль, Сүхбаатар аймгийн 2 дугаар сургуулийн 6 дугаар ангийн нийт 530 суралцагчаас 8 асуулга бүхий судалгааг авсан болно. Судалгааны 4 асуулт нь хаалттай, 2 асуулт нь холимог, 2 асуулт нь нээлттэй асуулт байсан.

1. Харилцааны зөрчилд хамгийн их илрэх хэлбэрүүдийг нэмжлээр.

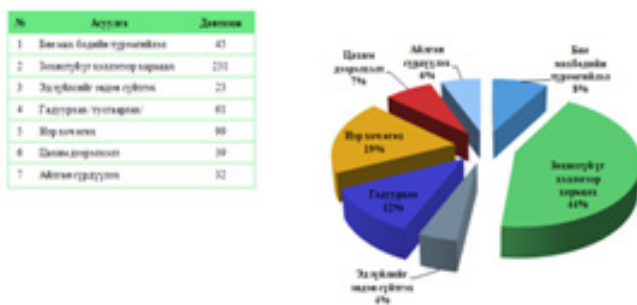

График 1.1 Харилцааны зөрчилд хамгийн их илрэх хэлбэрүүд

Харилцааны зөрчилт хэлбэрүүдээс танд болон таны найз нөхдөд тохиолдож байсан уу? гэсэн асуултад 57% нь “Тийм” гэсэн хариулт өгсөн нь суралцагчдын дунд харилцааны зөрчил байна гэдгийг илэрхийлж байна.

Судалгаанд оролцогчдын 44% нь харилцааны зөрчлийн хамгийн түгээмэл хэлбэр нь зохисгүй үг хэллэгээр харьцах гэж хариулсан байгаа нь Хүний эрхийн үндэсний комиссын судалгааны дүгнэлттэй ижил үр дүнг харуулж байна.

2. Харилцааны зөрчилт хэлбэрүүдээс танд болон таны найз нөхдөд тохиолдож байсан уу?

График 1.2 Харилцааны зөрчлийн тохиолдол

3. Харилцааны зөрчилд хамгийн их илрэх хэлбэрүүдийг нэмжлээр.

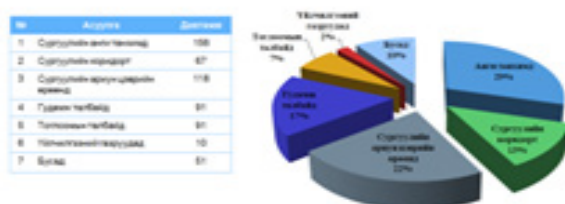

График 1.3 Харилцааны зөрчил гарч буй орчин

Харилцааны зөрчил сургуулийн анги танхимд тохиолддог гэж буюу 29% нь, сургуулийн ариун цэврийн өрөөнд гэж 22% нь хариулсан байгаагаас үзвэл сурагчид сургуулийн орчинд харилцааны зөрчилд өртөж байна.

Харилцааны зөрчил үүсгэдэг хүчин зүйл нь насны ялгаа, бие бялдарын ялгаа байдаг нь судалгаагаар тогтоогдсон.

5. Харилцааны зөрчил үүсгэгч нь хэн байдаг вэ?

№	Асуулга	Датгал
1	Ахлах ангийн суралцагчид	138
2	Ангийн суралцагчид	110
3	Бусад бүлгийн суралцагчид	213
4	Төлөөчид	9
5	Бусад	55

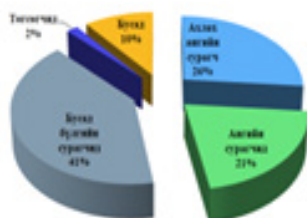

График 1.5 Харилцааны зөрчил үүсгэгч

4. Харилцааны зөрчил үүсгэгч хүчин зүйлсийг тооцвол хэрхэн?

№	Асуулга	Датгал
1	Бусад арга	177
2	Хүний, хэрэгсэл, бусад хүчин зүйлсийн арга	65
3	Амьдралд үзүүлэх арга	65
4	Амьдралд үзүүлэх арга	147
5	Амьдралд үзүүлэх арга	62

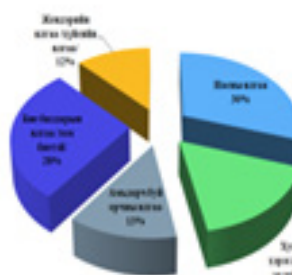

График 1.4 Харилцааны зөрчил үүсгэдэг хүчин зүйлс

Харилцааны зөрчлийг бусад бүлгийн суралцагчид үүсгэдэг гэж 41% нь, ахлах ангийн суралцагчид 26%, ангийн суралцагчид 21%, бусад 10%, төгсөгчид 2% гэж хариулжээ.

86% нь харилцааны зөрчил үүсгэгч нь харилцааны зөв дадал, хандлагад суралцаагүй гэдэгтэй санал нийлнэ гэсэн бол, 14% нь санал нийлэхгүй гэсэн байна.

Харилцааны сөрөг хандлагын үед хэрэглэдэг үгсээс бичнэ үү гэсэн нээлттэй асуултад бусдыг доромжилсон, гадуурхсан хараалын бүдүүлэг үгсийг суралцагчид бичсэн байна.

Харилцааны сөрөг хандлагыг бууруулах саналыг эрэмбэлэн үзвэл:

1. Бусадтай зөв, эвтэй байх, ёс зүйгүй үгийг хэрэглэхгүй байх, хичээх, бие биетэйгээ эерэг харилцах, сургалт явуулах
2. Зөрчил гаргаад байгаа хүүхдүүдтэй ярилцах, зөрчил гараад байгаа газрыг камержуулан хүүхдүүдийг нь олж уулзан ярилцах, эцэг эхэд нь мэдэгдэж ярилцах, уулзах
3. Иргэний ёс зүйн хичээлийн цагийг нэмэх, хүүхэд бүртэй ярилцах, харилцааны зөрчлийн эсрэг дүрэм гаргах
4. Сургуулийн сэтгэл зүйч сар бүр ангиудтай тогтмол уулздаг байх
5. Ярилцах, буруу зүйлийг нь ухаарах, эцэг эх нь илүү анхаарах хэрэгтэй, эцэг, эх, багш хараа хяналтаа сайжруулах, эрх тэгш хандах
6. Зөрчил гаргагчийг сургуулиас хөөх, шийтгэх арга хэмжээ авдаг байх

6. Харилцааны зөрчил үүсгэгч нь харилцааны зөв дадал, хандлагад суралцаагүй гэдэгтэй санал нийлнэ үү?

№	Асуулга	Датгал
1	Taah	499
2	Bay	73

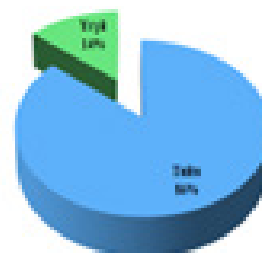

График 1.6 Зөв дадал, хандлага нь зөв харилцааг үүсгэдэг

VI, VII ангийн “Иргэний ёс зүйн боловсрол” хичээлийн сургалтын хөтөлбөрт хийсэн дүн шинжилгээ

Хүснэгт 1. “Иргэний ёс зүйн боловсрол” хичээлийн агуулга

Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн агуулга						
Анги	Өөрийгөө таньж хөгжүүлэе		Бусдыг хүндэлж баярлуулъя		Уламжлалт өв соёлоосоо суралцъя	
6-р анги (66 цаг)	Үйлдлээ хянаж, засъя	Бусдаас суралцъя	Үг сонсож суръя	Хэрэгжүүлж баярлуулъя	Ураг удмаа мэдэхийн ач тус	Монголын уламжлалт баяр ёслолтой холбоотой зан үйл
	12 цаг	10 цаг	12 цаг	14 цаг	8 цаг	10 цаг
7-р анги (66 цаг)	Хүний мэдрэмж	Амьдралын зорилго	Бусдын эрдмээс суралцъя	Төв шулуун зан төрхийг эрхэмлэе	Амар амгалан, аз жаргалтай байхын тулд үйлийг үрийг мөрдье	Монголын уламжлалт баяр ёслолтой холбоотой зан үйл
	8 цаг	4 цаг	16 цаг	10 цаг	22 цаг	6 цаг

ДӨРӨВ. ТУРШИЖ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БАЙДАЛ

Сургуулийн 2021-2022 оны хичээлийн жилийн зорилтод тусгагдсан “...Хүүхэд бүрийн ялгаатай байдал, тэгш оролцоог хангаж, хамтран суралцах соёл, мэдлэг чадварыг төлөвшүүлэх...” чиглэлийг хэрэгжүүлэхэд судалж буй хичээлийн агуулга, сургалтын цагийг ашиглах боломжийг судалж дунд ангийн Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн сургалтын хөтөлбөрт дүн шинжилгээ хийсэн.

1. VI ангийн 303 суралцагчаас хамтран суралцахад тулгарч буй асуудлыг илрүүлэх зорилгоор асуулга судалгаа хийсэн.
2. Судалгааны үр дүнд тулгуурлан Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн агуулгын хүрээнд суралцагчдад “Ажиглая, ухааръя, дадуулъя” сэдэвт тэмдэглэлийг 2022.04.28-2022.05.27-ны хооронд хөтлүүлсэн.
3. Суралцагчдын зөв дадал, хэвшлийн ахицыг илрүүлэх зорилгоор 2022.09.15-2022.11.15 –ны хооронд 7в, 7г ангийн нийт 66 суралцагчдад “Дадал зуршлын тэмдэглэл” хөтлүүлж дүгнэж үзсэн.

ТАВ. СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ

1. Хүний эрхийн үндэсний комиссын хийсэн судалгаагаар 12-18 насны 4264 хүүхдийн 62% нь үг хэлээр доромжлох хүчирхийлэлд өртөж байсан тухай дүгнэлт нь бидний асуулга судалгааны үр дүнтэй ижил байна.
2. Харилцааны зөрчлийн хамгийн их илэрдэг хэлбэр нь зохисгүй үг хэллэг байна.
3. Сурагчдад харилцааны зөв үг хэллэгийг хэвшүүлэх үйл ажиллагааг ямар нэг хуваарьт сургалтуудаар хязгаарлах бус сургалтын цагаар хэрэгжүүлэх боломж байна.
4. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн “Үг сонсож суръя”, “Үйлдлээ хянаж, засъя”, “Бусдын эрдмээс суралцъя”, “Бусдаас суралцъя” зэрэг нэгж сэдвийн хүрээнд суралцагчдад зохистой үг хэллэгээр харилцах чадварыг эзэмшүүлснээр зүй бус үг хэллэгээр харилцах дадлыг бууруулж болно.

ЗУРГАА. САНАЛ

1. Сургуулийн орчинд хүүхдийн зөв хүмүүжил, төлөвшилд нөлөөлөх хамгийн үр дүнтэй, зардал багатай арга зам бол 7 хоногт 2 цагаар орж байгаа “Иргэний ёс зүйн боловсрол” хичээлийн ач холбогдлыг ойлгуулах (багш сурагчдад).
2. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийг зааж буй багш нар сургуулийн сэтгэл зүйчтэй хамтран ажиллаж үйл ажиллагааны цар хүрээг өргөжүүлэх.
3. Сурагчдад мөрдөх “Харилцааны дүрэм”-ийг боловсруулан гаргаж, хэрэгжилтэд хяналт тавих (Боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, сургууль).
4. Сурагчдад сайн дадал зуршлын тэмдэглэл хөтлүүлж дүгнүүлэх
5. Сургуулийн анги танхим, коридор, ариун цэврийн өрөөнд зөв үг, үйлдлийг илэрхийлсэн санамж үг, зурагт хуудас, зөвлөмж байршуулах.

Сурагчдад гарсан ахицыг үнэлсэн байдал

Нийслэлийн 48 дугаар сургуулийн 7 дугаар ангийн 9 бүлгийн 318 сурагчаар 2022 оны 9,10,11 дүгээр саруудад “Дадал зуршлын тэмдэглэл” хөтлүүлж, сурагчдад гарч буй ахицыг үнэлсэн.

Зөв мэндэлж сурах, бусдад талархах, бусдыг уучлах, бусдад буруу үг хэлэхгүй байх гэсэн 4 дадлыг өөрт дадуулсан байдлыг дүгнэсэн.

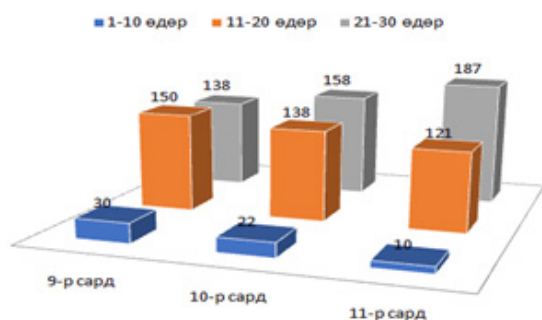

График 2.1 Дадал зуршлын тэмдэглэл хөтөлсөн байдал /тоо/

Хүснэгт 2.1 Дадал зуршлын тэмдэглэл хөтөлсөн байдал (тоогоор)

	1-10 өдөр хэрэгжүүлсэн	11-20 өдөр хэрэгжүүлсэн	21-30 өдөр хэрэгжүүлсэн
IX сар	30	150	138
X сар	22	138	158
XI сар	10	121	187

ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ СУРАГЧДЫН ЁС ЗҮЙД ХИЙСЭН СУДАЛГАА, ТҮҮНИЙ ҮР ДҮН

(Тусгай байр)

Д.Отгонцэцэг
НЭБ-ын 60 дугаар сургууль
otgontsetseg.d@school60.edu.mn

Түлхүүр үг: Ёс зүй, сурагчдын ёс зүй, цахим орчин

СЭДЭВ СОНГОСОН ҮНДЭСЛЭЛ

Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 276 дугаар тогтоолын хэрэгжилтийг хангах зорилгоор Боловсрол Шинжлэх ухааны сайдын 2018 оны А/608 дугаар тушаалаар “Цэцэрлэг сургуулийн орчинд гар утас цахим хэрэгсэл болон олон нийтийн сүлжээг зохистой хэрэглэх журам” –ийг баталж ерөнхий боловсролын сургуулиудад хүргүүлсэн, 2022 оны хичээлийн жилийг Боловсролын салбар ёс зүйн жил болгон зарласан гэх заалтууд, мөн тоо баримтуудыг үндэслэл болголоо.

ЗОРИЛГО

Сурагчдын цахим орчны ёс зүйн зарим асуудлыг илрүүлэн эрсдэлээс урьдчилэн сэргийлэх боломжийг нэмэгдүүлэх.

ЗОРИЛТ

- Цахим орчин дахь сурагчдын ёс зүй,болон хэрэглээг судлах
- Цахим орчны халдлагаас өөрийгөө хамгаалах арга замуудыг илэрүүлэх
- Цахим орчин дахь ёс зүйн боловсролыг нэмэгдүүлэх, нөлөөллийн ажлыг хийх

СУДАЛГААНЫ АРГА

Асуулгын арга, асуудалд дүн шинжилгээ хийх, математик статистикийн арга

ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ СУРАГЧДЫН ЁС ЗҮЙД ХИЙСЭН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

2.1. Сурагчдын цахим орчин дахь хэрэглээг судлах

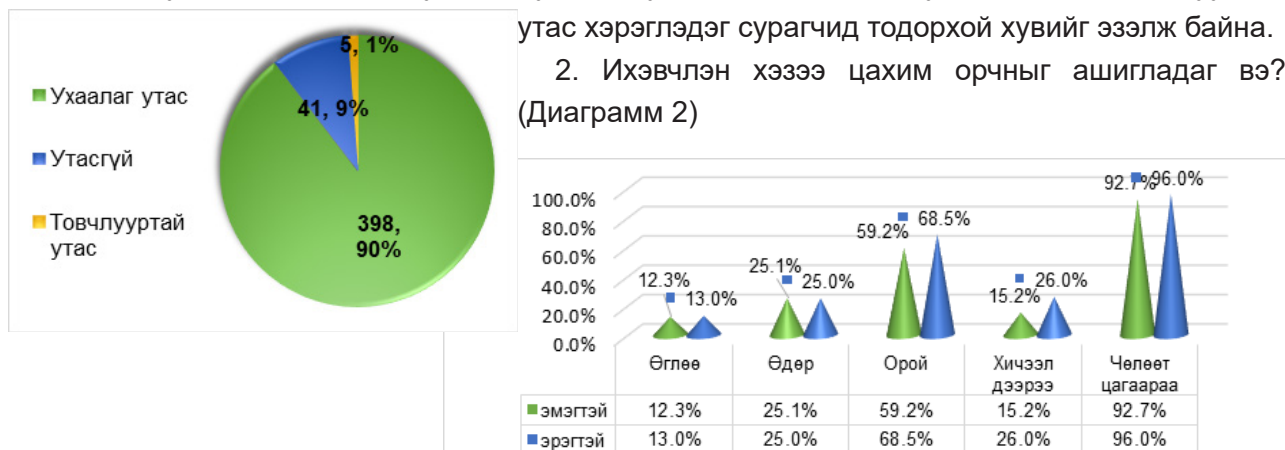
Нийт 12-18 насны 444 сурагчаас асуулгын, ярилцлагын, ажиглалтын арга ашиглав.

1. Та ямар төрлийн гар утас хэрэглэдэг вэ? (Диаграмм 1)

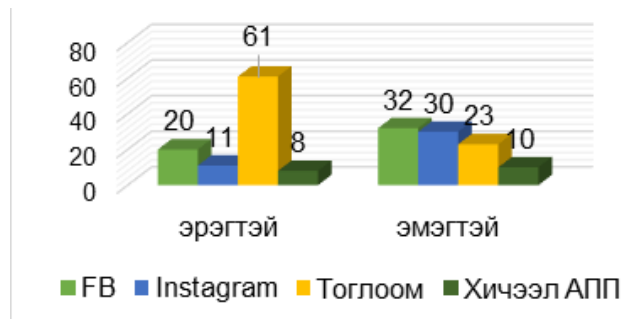
Дараах судалгаааас ихэнх сурагчид ухаалаг утас хэрэглэдэг, мөн утасгүй болон товчлууртай

утас хэрэглэдэг сурагчид тодорхой хувийг эзэлж байна.

2. Ихэвчлэн хэзээ цахим орчныг ашигладаг вэ? (Диаграмм 2)

14-16 насны сурагчдаас (8 дугаар ангиас 11 ангийн сурагчид хамаарагдсан) дараах судалгааг авахад өглөө, өдөр, орой, мөн хичээл дээрээ гээд ямар ч үед цахим орчин ашиглаж байна. Эмэгтэй сурагчид эрэгтэй сурагчдаас арай илүү цахим орчныг ашиглаж байна. Сурагчдын 94% буюу дийлэнх сурагчид чөлөөт цагаараа цахим орчинд тогтмол оролцож, цахим орчныг чөлөөт цагаа өнгөрөөх хэрэгсэл болгож байна.

3. Цахим орчинд чөлөөт цагаа хэрхэн өнгөрүүлдэг вэ? (Диаграмм 3)

Цахим орчинд чөлөөт цагаа өнгөрөөхдөө эрэгтэй сурагчдын 61% нь тоглоом тоглож өнгөрүүлдэг бол эмэгтэй сурагчдын 62% нь ихэнх цагаа фейсбүүк болон инстаграмд өнгөрүүлж байна.

2.2. Цахим орчин дахь сурагчдын ёс зүйг судлах

1. Бусдын зургийг зөвшөөрөлгүй авч сошиал орчинд хэрэглэж байсан уу? (Диаграмм 4)

Эрэгтэй сурагчдын 43% нь тийм гэж хариулсан бол эмэгтэй сурагчдын 25% нь тийм гэж хариулсан байна.

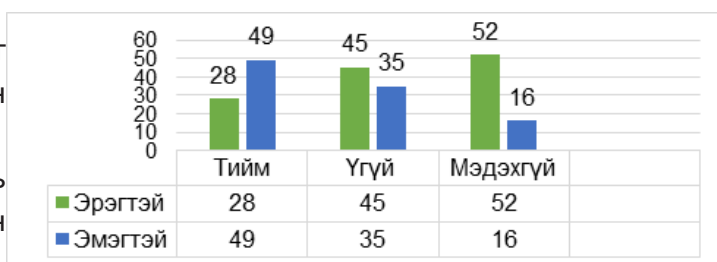
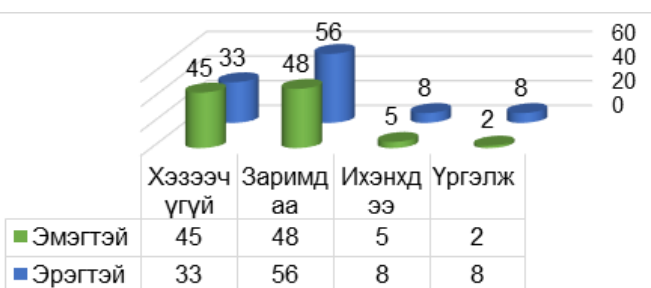
2. Бусдын постод сэтгэгдэл бичихдээ зүй бус үг, хэллэг хэрэглэж байсан уу? (Диаграмм 5)

Эрэгтэй сурагчдын 60 гаруй хувь нь бусдын пост болон зураг доор зүй бус үг хэллэг бичиж байна. Эмэгтэй сурагчдын 50 гаруй нь мөн пост болон зураг доор зүй бус үг хэллэг бичиж байн

3. Сошиал орчинд бусдын зүй бус үг хэллэг болон гадуурхалд өртөж байсан уу? (Диаграмм 6)

Эмэгтэй сурагчдын 49% орчим хувь нь бусдын зүй бус үг хэллэг болон гадуурхалд өртөж байсан.

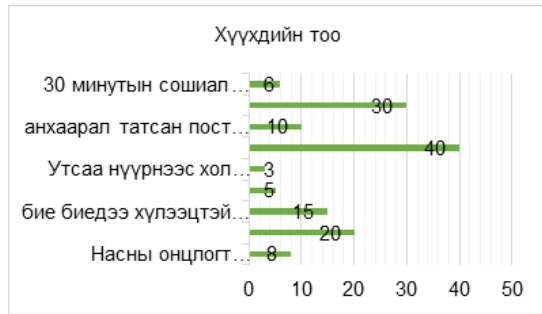
Эрэгтэй сурагчдын 28% зүй бус үг хэллэг болон гадуурхалд өртөж байсан.

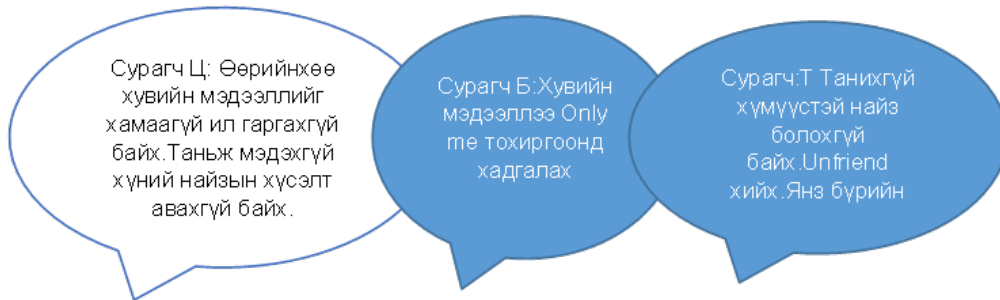
2.3. ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ СУРАГЧДЫН АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТЫГ СУДЛАХ

1. Та цахим орчны аюулгүй байдлыг хангах талаар ойлголттой юу? (Диаграмм 7, 8)

Фейсбүүк хэрэглэхдээ таван хүүхэд тутмын нэг нь таньдаггүй хүний найзын хүсэлтийг хүлээж авдаг байна. Энэ нь хувийн мэдээллээ бусдад алдах үүнээс болж өөрийгөө ямар нэг хэлбэрээр эрсдэлд оруулж болзошгүй байна.

3. Цахим орчны аюулгүй байдлыг хангахын тулд чи юу хийж чадах вэ? Бичнэ үү. (Схем 5)

Сурагчид интернэтийн аюулгүй байдлын талаар тодорхой хэмжээний мэдлэгтэй байна КЕЙС (бодит үр дүнд тулгуурлан судлав).

Сурагч А фейсбүүкдээ 1500 гаруй найзтай. Түүний зургийг зөвшөөрөлгүй олон нийтийн сүлжээнд элдэв үгтэйгээр нийтэлсэн. Үүнээс болж сурагч А сэтгэл гутралд олон хоногоор оров.

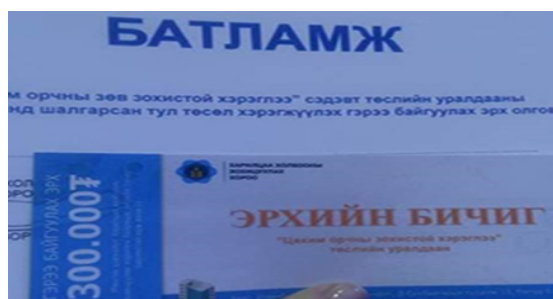
Дүгнэлт - Сурагч А танихгүй хүн найзаараа авахгүй байсан бол ийм асуудал гарахгүй байсан.

- Зураг нийтэлсэн хүн олон нийтийн сүлжээнд бусдын зургийг зөвшөөрөлгүй нийтэлж болохгүйг мэддэг бол ийм асуудал гарахгүй.

ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ТӨСӨЛ, ХӨТӨЛБӨР

Цахим орчинд өөрийгөө болон бусдыг хүндэтгэх, зөв зохистой хэрэглээг хэвшүүлэх, зүй бус харилцаанаас урьдчилан сэргийлэх, бусдыг гадуурхаж, дарамтлахгүй, бусдын гадуурхлаас ангид байх талаарх мэдээ, мэдээллийг хүүхдүүд бие биедээ хүргэх, таниулах, сурталчлах ажлыг зохион байгуулж байна. Үүнд: "Цахим орчны зөв зохистой хэрэглээ" төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэн нийслэлийн шилдэг 10н төслийн нэгээр шалгарсан. Тус төслийн хүрээнд:

1. 6-9-р ангийн сурагчдын дунд гар зургийн уралдаан явуулсан.
2. 10-12-р ангийн сурагчдын дунд ханын сонин хийсэн.
3. Нийт сурагчдын дунд unfriend хийх аян зохион байгуулсан.

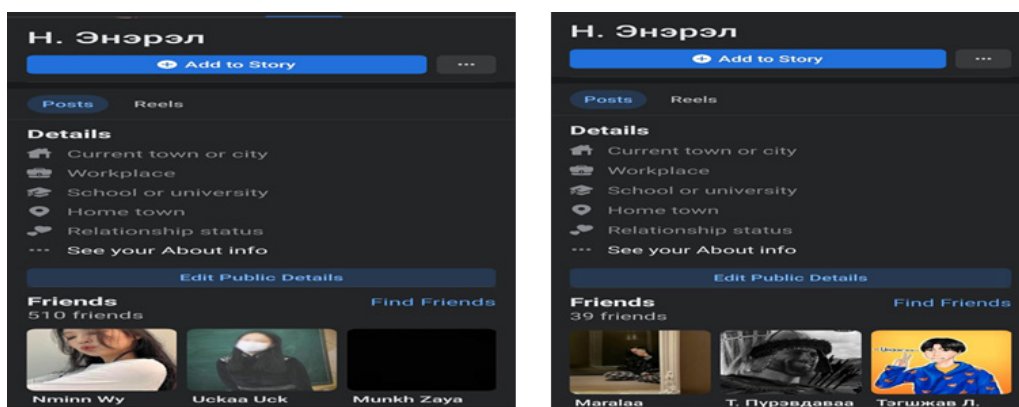

(Зураг 5)

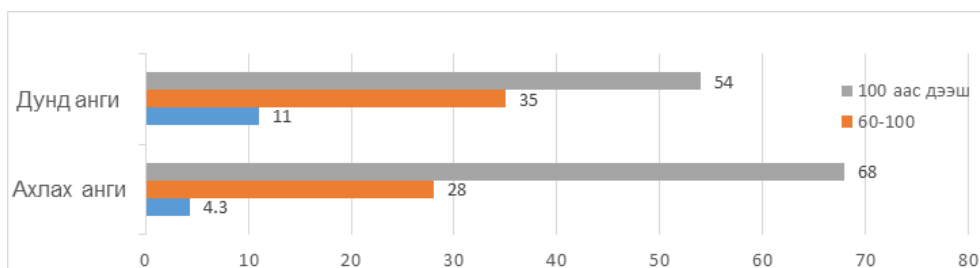

Зураг 6. 6-9-р ангийн сурагчдын дунд гар зургийн уралдаанд ирүүлсэн шилдэг бүтээлүүд

Ахлах дунд ангийн сурагчдын unfriend аянд нэгдсэн байдал

Ахлах анги	Дунд анги
Дунджаар нэг хүүхэд 30-300 хүүхдийг unfreind хийж нийт 87900 танихгүй хүмүүсийг өөрийн facebook хассан байна.	Дунджаар нэг хүүхэд 50-420 хүүхдийг unfreind хийж нийт 57600 танихгүй хүмүүсийг өөрийн facebook хассан байна.

Unfriend хийсэн бүлгийн зураг (Схем.6)

СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ

Цахим орчны хэрэглээ судалгааны үр дүнгээс харахад : Сурагчдын 92 хувь нь ухаалаг утас хэрэглэдэг, тэдний 99 хувь нь нүүр номын хаягтай байна. 14-16 насны сурагчдаас авсан судалгаанаас харахад өглөө, өдөр, орой , мөн хичээл дээрээ гээд ямар ч үед цахим орчинд оролцож байна.

Цахим орчны ёс зүйн судалгааны үр дүнгээс харахад : Сошиал орчинд охидын 49% нь ямар нэгэн зүй бус үгээр дайруулах, гадуурхалд өртөх зэргээр цахим гадуурхал, дарамтыг өөрийн биеэр туулсан төдийгүй эдгээрийн 48 % нь өөрийгөө хамгаалж зүй бус үг хэллэг, үйлдэл хийж байна. Хөвгүүд хувьд охидын бодвол цахим гадуурхалд өртөх эрсдэл 2 дахин гэсэн ч бусдын зургийг зөвшөөрөлгүй авч ашиглах, зүй бус үг хэллэг хэрэглэх нь охидоос 10%-иар хувиар илүү байна.

Цахим орчин дахь сурагчдын аюулгүй байдлын судалгааны үр дүнгээс харахад: Судалгаанд таван хүүхэд тутмын нэг нь таньдаггүй хүний найзын хүсэлтийг хүлээж авдаг байна Сурагчид цахим орчны аюулгүй байдлын талаар тодорхой ойлголттой боловч хэрэгжүүлэхдээ анхаардаггүй юм байна.

Ерөнхий дүгнэлт.

Судалгаагаар өсвөр насны хүүхдүүдийн интернэтийн хэрэглээ 90 хувиас дээш буюу маш өндөр байгаа нь харагдлаа. Судалгаанаас харахад өглөө, өдөр, орой , мөн хичээл дээрээ гээд ямар ч үед сурагчдын 94% буюу ихэнх сурагчид чөлөөт цагаараа цахим орчинд тогтмол оролцож, хөвгүүд цахим тоглоомыг, охид фейсбүүк, инстаграмыг чөлөөт цагаа өнгөрөөх талбар болгож байна. Өсвөр үеийн 49 хүртэлх хувь нь цахим орчинд зүй бус үг хэллэг, гадуурхал, гадуурхалд өртдөг байна. Мөн энэхүү хөвгүүд охидын хувь ялгаатай байдаг нь харагдлаа.

Ялангуяа зүй бус үгээр хэлүүлэх, бусдын зургийн зөвшөөрөл ашиглах ёс зүйн алдаа ихээхэн гаргадаг байна. Гурван хүүхэд тутмын нэг нь цахим орчны хувийн нууц мэдээллээ хадгалах тохиргоог огт мэддэггүй бөгөөд эцэг эхчүүд энэ талын мэдлэг нь дутмаг учраас тусалж чаддаггүй байна. Таван хүүхэд тутмын дөрөв нь цахимаар зүй бус утгатай зурвас авдаг бөгөөд сөрөг мэдээллийг шүүх программ хангамжийг ашиглах мэдлэг чадвар дутмаг байна.

ОЮУНЫ ӨМЧИЙН ЗӨРЧИЛ ШИЙДВЭРЛЭХ АРГА ЗАМ

(ЕБС-ийн багш нарын жишээн дээр)

Б.Батбаяр
Архангай аймаг Ихтамир сумын ЕБС
batbayr.barbaatar@gmail.com

Хураангуй

Оюуны өмч хүний авьяас билгийн эх сурвалжаар бий болсон хууль дүрмийн хүрээнд хэрэглэгдэх, ашиглагдах үнэт зүйл байтал сүүлийн жилүүдэд оюуны өмч үнэгүйдэх явдал байсаар байна. Үүнд юу нөлөөлж байна, шийдвэрлэх ямар боломжууд байгааг илтгэлдээ тусгалаа.

Түлхүүр үг: багшийн ёс суртахуун, оюуны өмч, сурах бичиг, хууль

Сэдвийн үндэслэл, ач холбогдол:

Мэдээлэл технологийн дэвшлийг даган боловсролын салбарт олон эерэг дагавар бий болсон. Олон зууны турш ард иргэдийг соён гэгээрүүлж боловсролыг түгээж ирсэн багш нарын арга зүй, технологийн мэдлэг чадварт багагүй ахиц дэвшил гарсан. Гэвч ЕБС-ийн багш нар оюуны өмчийн бүтээлийг хууль бусаар ашиглах, хэвлэн нийтэлж ашиг олох явдал гарсаар байна.

Сүүлийн жилүүдэд боловсролын салбар ёс зүйн асуудалд голлон анхаарах болсонтой уялдуулан уг сэдвийг сонгон авч судалгаа хийсэн ба ЕБС-ийн багшийн оюуны өмчийг зөрчсөн үйлдлийг бодит жишээ баримтаар харьцуулан судалснаараа ач холбогдолтой.

Сэдвийн судлагдсан байдал

Оюуны өмчийн ач холбогдол, хууль тогтоомжийн талаар эрдэм шинжилгээний өгүүллэг, илтгэлүүд байх боловч дурдан буй уг асуудлыг өнөөдрийг хүртэл эрх зүйн болон боловсрол судлалын судалгаанд тусгайлан авч судлаагүй байна.

Судалгааны зорилго

ЕБС-ийн багшийн оюуны өмчид хандах байдал нь бүхэлдээ багш мэргэжлийн ёс зүйн болон багш боловсролын шинэчлэлд анхаарах асуудал мөн гэдгийг философи, хүмүүнлэгийн онолын талаас эргэцүүлэх, бодит жишээ баримтаар тайлбарлах зорилго тавилаа. Энэхүү зорилгын хүрээнд дараах зорилтыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Багшийн ёс зүй, ёс суртахууны талаар судлах,
2. Оюуны өмчийн үүсэл хөгжил, энэ талаарх Монгол улсын хууль тогтоомжуудыг харьцуулан судлах,
3. ЕБС-ийн багш нарын оюуны өмчид хандаж буй байдлыг тандан судлах,
4. Нийгэм судлал гарын авлагыг бусад гарын авлагатай харьцуулан судлах.

Судалгааны шинэлэг санаа, онцлог

ЕБС-ийн багшийн оюуны өмчид хандах хандлагыг боловсрол судлалын анхдагч болон хоёрдогч эх сурвалжид тулгуурлан багшийн ёс зүй, ёс суртахуунтай холбон тайлбарлахыг оролдсон ба гаргаж буй оюуны өмчийн зарим зөрчлийг практиктай уялдуулан судалгаа хийж байгаараа онцлогтой. ЕБС-ийн багшийн оюуны бүтээлийг тусгайлан хамгаалах эрх зүйн орчин, энэ хүрээнд хийгдэх үйл ажиллагаа хангалтгүй байна гэдгийг энд товчхон тэмдэглэе.

Судалгааны арга зүй

Судалгаанд өргөнөөр ашиглагддаг аргууд болох харьцуулалтын арга, баримт бичиг судлах арга, асуулгын аргыг ашиглав.

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Ёс зүй бол ёс суртахууныг судалдаг, нийгэмд хэм хэмжээний шинжтэй болж, тогтож хэвшсэн нийтлэг ёс, журмыг ёс суртахуун гэж нэрлэдэг.¹

Багшийн ёс суртахуун гэдэг нь багш мэргэжлийнхээ нэр төрийг эрхэмлэн дээдэлж, өдөр тутмынхаа үйл ажиллагаа, харилцаандаа мөрдөж биелүүлэх ёс суртахууны хэм хэмжээ, ухагдахуун, зарчмын цогц юм.²

Хүснэгт 1

Багшийн ёс суртахууны үндсэн шинж	Багшийн ёс суртахууны Зарчим	Багшийн ёс суртахууны шалгуур
- Энгийн, даруу - Зөв үлгэр дуурайлалтай - Сайхан сэтгэлтэй - Шударга г.м	- Хүнлэг, энэрэнгүй - Үүрэг, хариуцлагын мэдрэмжтэй - Мэргэжлийн нэр хүндийг эрхэмлэх	- Үүргээ ухамсарлах - Хариуцлагатай байх - Зөв үзэл бодол, үйлдэлтэй байх

Боловсрол судлалын олон онол, чиглэлүүдэд багшийн ёс зүйтэй холбогдох үзэл санаа байгааг судлаачид ном бүтээлдээ дурдсан байна. Тухайлбал: Хүмүүнлэгийн онолд багш бол шударга ёсыг баримтлан тогтоох ёстой гэсэн санаа байдаг.³

Ёс зүйтэй багш бол хариуцлагатай, шударга, оюуны бүтээлийг дээдэлдэг хүмүүн байх учиртай. Гэвч өнөөгийн Монголын боловсролын салбарт бусдын оюуны бүтээлийг шууд хуулбарлан ашиглах, ном бүтээл болгон ашиг хонжоо олох явдал багагүй гарсаар байна. Тэгвэл "бүтээл" ямар шалгуурыг хангасны үндсэн дээр бүтээлийг туурвисан этгээдэд "зохиогч байх" эрх үүсэх вэ? Үүнд гурван гол шалгуурыг авч үздэг.

1. Бүтээл тодорхой хэлбэрээр биежиж, илрэн гарсан байх
2. Эх бүтээл байх, өөрөөр хэлбэл зохиогч түүнийг хуулбарлаагүй байх
3. Тухайн зохиогчийн оюуны үйл ажиллагааны үр дүнд зарим тодорхой шинэ зүйл бий болсон.⁴

Зохиогчийн эрхийн зөрчил үүсэхэд зохиогч эрхээ хамгаалах хоёр үндсэн арга зам байх боломжтой. Эхний арга нь эрхээ зөрчигдсөн гэж үзэж байвал эрх зөрчсөн үйлдлийг зогсоох шаардлагыг тухайн этгээдэд гаргахын зэрэгцээ төлбөр төлөхийг шаардах эрхтэй байна. Хоёр дахь нь шүүхэд хандаж зөрчигдсөн эрхээ сэргээлгэн, учирсан хохирлоо арилгуулах арга юм.⁵

1 Л.Алтанзаяа нар. Нийгмийн ухаан IV. УБ., 2013. тал-37

2 Ш.Ичинхорлоо, Х.Энхтуяа нар. Ёс зүй хийгээд багшийн ёс суртахуун. УБ., 2020. тал-121

3 Ш.Ичинхорлоо. Багшийн ном. УБ., 2011. тал-11

4 Мөн тэнд. тал-19

5 Мөн тэнд. тал-47

Оюуны өмчид хандах бидний хандлага (асуулга судалгаа)

1. Хэн нэгний оюуны бүтээл болох ном зохиолыг шууд хуулбарлан өөрийн нэрээр бүтээл болгон гаргасан тохиолдлыг та мэдэх үү?

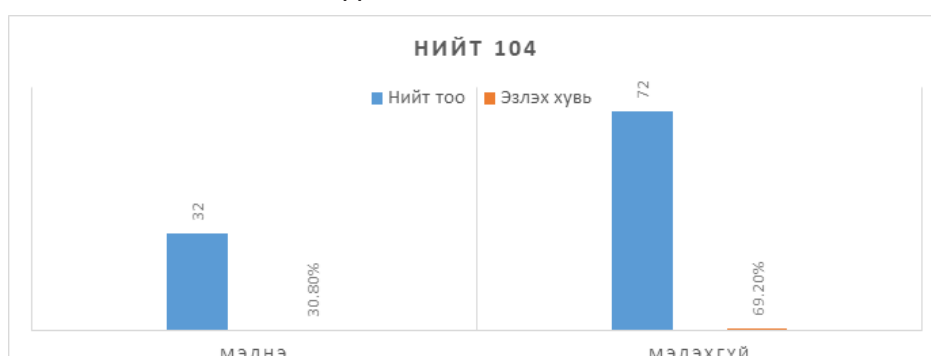

График 1

2. Оюуны бүтээлийг шууд хуулбарлан гаргасан тохиолдол бол

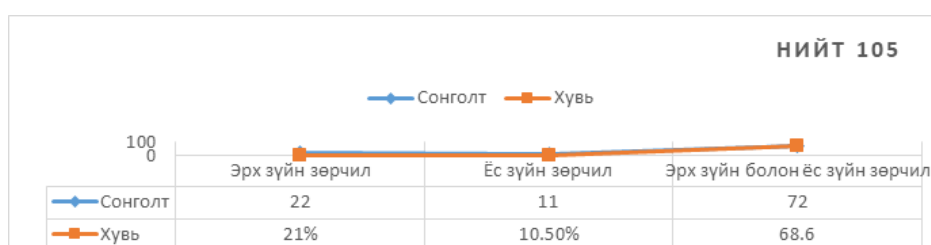

График 2

3. Хэн нэгний оюуны бүтээл болох ном зохиолыг өөрийн нэрээр бүтээл болгон хэвлэсэн үйлдлийг шударга бус үйлдэл гэвэл та санал нийлэх үү?

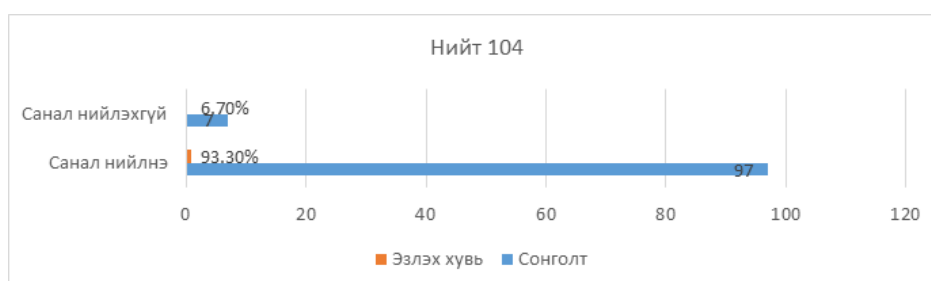

График 3

4. Хэн нэгний оюуны бүтээлийг шууд хуулбарлан ашиг орлого олсон, өөрийн нэрээр нийтэд түгээсэн бол багшид ямар арга хэмжээ авах нь зөв бэ?

График 4

5. ЕБС-ийн багш нарын хүрээнд хэн нэгний оюуны өмчийг шууд хуулбарлан ашиглах үйлдэл хэр байдаг вэ?

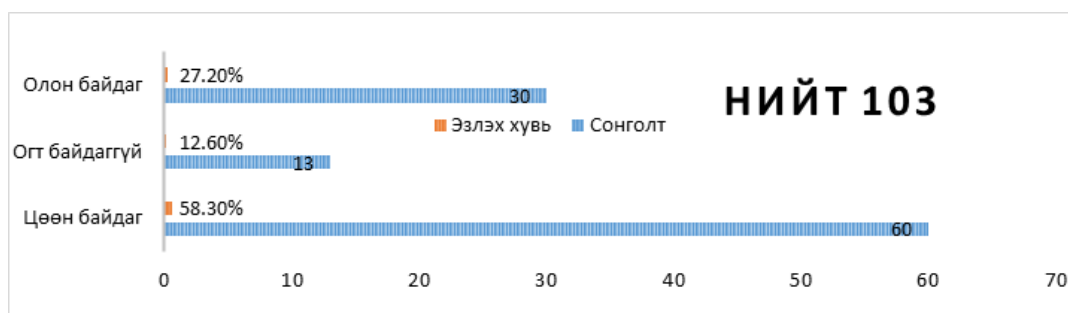

График 5

6. Та оюуны өмчийн талаар хэр сайн мэдэх вэ?

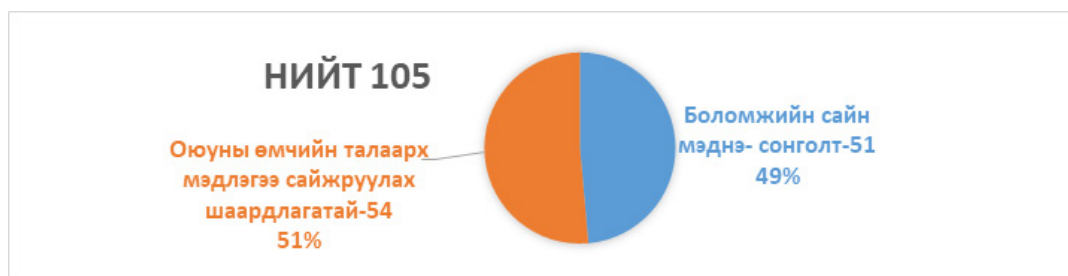

График 6

7. Оюуны өмчийн талаар ЕБС-ийн багш нарын дунд сургалт, зөвлөгөөн болвол та оролцох уу?

График 7

8. Хэн нэгэн багшийн оюуны бүтээлийг хуулийн хүрээнд хамгаалах нь зөв үү? Та өөрийн саналаа бичнэ үү.

График 8

Хүснэгт 2. Судалгаанд ашигласан сорилын ном 1

№	Номын агуулга / бүлэг сэдвээр/	Нийт сорилын тоо	Шинээр хийсэн	Судлаач багшийн номны сорилын тоо	Шууд хуулбарласан		Хэлбэр өөрчилсөн	
					Сорилын тоо	Эзлэх хувь	Сорилын тоо	Эзлэх хувь
1	Нийгэм, нийгмийн харилцаа	130	3	130	120	92.3%	7	5.3%
2	Соёл	115	25	90	90	100%		
3	Эрх зүй	115	31	84	79	94.1%	5	5.9%
4	Эдийн засаг	115	25	90	90	100%		
5	Улстөр	130	6	124	121	97.5%	3	2.5%
6	Олон улсын харилцаа	116	36	84	77	91.6%	3	3.5%
Нийт	Судлаачийн бүтээл	-	-	602	-	95.8%	-	2.9%
	Зохиогчийн бүтээл	721	126		577	80%	18	2.5%
			17.5%		Судлаач багшийн бүтээлээс 82.5% агуулгыг зөвшөөрөлгүй авч ашигласан.			

ДҮГНЭЛТ

Онол, хууль тогтоомжийн талаас нь нэгтгэн дүгнэвэл

- Манай улсад ёс зүйн боловсролын талаар сургалтын агуулгадаа зохих хэмжээгээр тусгаж, иргэний үнэт зүйлс, ёс суртахуун, ёс зүйн мэдлэгтэй иргэн төлөвшүүлэхэд чиглэгдсэн хичээлүүд байдаг. Ёс суртахуунтай иргэн төлөвшүүлэх багш өөрөө ёс суртахуунтай байж оюуны бүтээлийг хайрладаг, дээдэлдэг, хариуцлагатай байхыг боловсролын салбар шаардаж байна.
- ЕБС-ийн багш нарын хуулийн мэдлэг хангалтгүй байгаа тул шударга бус үйлдэл, гаргаж бусдын бүтээлийг хуулбарлан нийтийн хүртээл болгож байгаа явдал нь боловсролын салбарын чухал асуудал болох оюуны өмчийн асуудлыг эргэн харах дүгнэлт хийхэд хүргэж байна.
- ЕБС-ийн багшийн оюуны бүтээлд үл хүндэтгэлтэй хандах хандлага нь хүнлэг энэрэнгүй байх, шударга ёсыг дээдлэх, ёс суртахууны үлгэр дуурайлалтай ажиллах, хуулийг чанд сахих зэрэг багшийн баримтлах ёс зүйд үл нийцэж байна.
- Оюуны өмчийн зөрчил нь зарчим баримтлах ёс зүй (шударга ёс), зан байдлын ёс зүй (шударга байдал), үүргээ хэрэгжүүлэх ёс зүй (мэргэжлийн нэр хүндийг эрхэмлэх), нийцлийн ёс зүй (хууль дүрмийг баримтлах), үр ашигтай байх (өөрийн төлөө бусдыг золиослох) зэрэг ёс зүйн онол, хандлагуудын үзэл санаанд нийцэхгүй байна.

Судалгааны үр дүнг нэгтгэн дүгнэвэл

- Судалгаанд оролцогчдын 30.8 % нь хэн нэгний оюуны бүтээлийг хуулбарлан өөрийн нэрээр гаргасан тохиолдлыг мэднэ гэж хариулснаас үзвэл оюун өмчийн зөрчил бодитой оршиж байгааг илтгэж байна.
- Оюуны бүтээлийг шууд хуулбарлан гаргасан тохиолдлыг судалгаанд оролцогчдын олонх буюу 68.6% нь эрх зүйн болон ёс зүйн зөрчил үзсэн бол 93.3% нь шударга бус үйлдэл мөн гэдгийг хүлээн зөвшөөрсөн байна.
- Судалгаанд оролцогчдын 58.3% нь оюуны өмчийг хуулбарлан ашиглах үйлдэл байдаг гэж үзсэн бол 34.3% оюуны өмчийн зөрчил гаргасан багшид мөнгөн торгууль ногдуулах арга хэмжээ авах нь зөв гэж үзсэн байна.
- Оюуны өмчийн талаарх мэдлэгээ сайжруулах шаардлагатай гэж судалгаанд оролцогчдыгн 51.4% үзсэн бол энэ чиглэлээр сургалт, зөвлөгөөн болвол 57.1 % нь оролцох сонирхолтой байгааг судалгаанаас харж болохоор байна.
- Судалгаанд оролцогч багш нарын олонх нь оюуны өмчийн бүтээлийг хуулиар хамгаалах нь зөв хэмээн үзэж шууд хуулбарлан ашигласан ном бүтээлийн нэрийг дурдсан байна.

Цаашид дэвшүүлэх санал

- ЕБС-ийн багш нар хандлагаа өөрчлөх, оюуны бүтээлийг дээдлэх, нуун дарагдуулах биш шударгаар мэдээлэл хүргэдэг, хариуцлага хүлээдэг байх, зохиогчоос зөвшөөрөл авдаг ёс суртахуунтай байх, мөн өөрийн бүтээлдээ ашигласан ном зүй дурддаг байх.
- ЕБС-ийн багш нар оюуны өмчийн талаарх мэдлэгээ бие даан нэмэгдүүлэх, хууль дүрэм болон Дизайн технологи, Иргэний ёс зүйн боловсрол, Нийгэм судлал хичээлийн сурах бичгүүдийг уншиж судлах.
- ЕБС-ийн багш нар оюуны бүтээлийг нийтэд танилцуулдаг нэгдсэн онлайн групп, пэйж хуудастай болох.
- Оюуны өмчийн газартай хамтран ЕБС-ийн багш нарт оюуны өмчийн талаар сургалт, зөвлөгөөн зохион байгуулж зөрчил гаргахаас урьдчилан сэргийлэх, мэдлэг чадварыг нэмэгдүүлэх.
- ЕБС-ийн багш нарын өнөөгийн хэрэгцээнд бүрэн нийцсэн агуулга, арга зүй, хууль тогтоомж эмхэтгэл бүхий ёс зүйн сайн сурах бичигтэй болох.
- Оюуны өмчийн зөрчил гаргасан ЕБС-ийн багшийн үйлдэлд авах ёс зүйн болон эрх зүйн хариуцлагын арга хэмжээг тодорхой болгох, багшийн ёс зүйн дүрэмд нэмэлт заалт оруулах.

НОМ ЗҮЙ

Монгол Улсын хууль тогтоомж

1. МУ-ын Үндсэн хууль.1992
2. Иргэний тухай хууль.2002
3. Эрүүгийн тухай хууль.2015
4. Зөрчлийн тухай хууль.2017
5. Зохиогчийн эрхийн тухай хууль:<http://legalinfo.mn/law/details/>
6. Оюуны өмчийн тухай хууль. <http://legalinfo.mn/law/details/>

Ном сурах бичиг, гарын авлага

1. Алтанзаяа.Л нар.Нийгмийн ухаан IY. УБ.,2013
2. Алтанзаяа.Л нар.Нийгмийн ухаан YI. УБ.,2014
3. Алтанцэцэг.П нар.Багш боловсролын үндэс. УБ.,2010
4. Батбаяр.Б Нийгэм судлал хичээлийн сорил.УБ.,2019
5. Буян.Д.Нийгмийн тухай мэдлэг.УБ.2017
6. Гэрэлт-Од.Э нар. Нийгэм судлал XI. УБ.,2018
7. Ичинхорлоо.Ш.Багшийн ном УБ.,2011
8. Ичинхорлоо.Ш, Энхтуяа.Х нар. Ёс зүй хийгээд багшийн ёс суртахуун. УБ.,2020
9. Нэмэхжаргал.Т нар. Нийгмийн ухаан III.УБ.,2011
10. Нэмэхжаргал.Т нар Философи, эрх зүйн боловсрол, эрдэм шинжилгээний бичиг 2010/1
11. Тунгалаг.Д.Ёс зүй.УБ.,2013
12. Цолмон.Д.Оюуны өмчийн эрх зүй.УБ.,2003
13. Чулуунаа.Г нар. Зураг зүй,технологи III УБ.,2015
14. Чоймаа.Ш нар. Иргэний боловсрол X.УБ.,2014

БАГШИЙН ЁС ЗҮЙД ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Б.Дилдагүл
Баян-Өлгий аймаг, ЕБ-ын 5-р сургууль
dildagul.b@gmail.com

Түлхүүр үг: Ёс зүй, ёс суртахуун, багш, харилцаа

ОРШИЛ

Багш хүн ямар байх ёстой вэ? Мэргэжилдээ сонирхолтой, ёс зүйтэй, арга зүйтэй байж тодорхой зорилготой, өмнөө зорилт тавин ажиллах ёстой мэргэжил юм. Өнөөгийн багш нар, заах хичээлийн сэдвээ сайн мэдэхийн зэрэгцээ харилцааны чадвар маш сайн байх хэрэгтэй. Учир нь сурагчийн сурах хүсэл болоод сургалтын чанарт багшийн харилцаа нөлөөлнө. Багш харилцааны ёс зүйтэй байвал сургалтын таатай орчин нөхцөл бүрдэх юм.

Шинэлэг тал: Багшийн ёс зүйн асуудалд багш, суралцагчдын харилцаа нөлөөлөхийг судалснаараа онцлог юм.

Сэдэв сонгосон үндэслэл: 2022 оныг боловсролын салбар ёс зүйн жил болгон зарласан. Багшийн хөдөлмөрийн хөлсийг гүйцэтгэлийн үнэлгээний үр дүнгээр үнэлэх болсон ба үүнд сурагч багшийг үнэлэх санал асуулга оруулсан байдаг. Багшийн мэдлэг, ур чадвар төдийгүй харилцаа нь мөн сурагчдад нөлөөлдөг. Иймд эхлээд сайн хүмүүжил, дараа нь сайн сурах арга барилыг сурагчдад эзэмшүүлэх нь зүйтэй.

Зорилго

Багшийн ёс зүйн талаар судалж, багш суралцагчийн харилцаанд гарч буй асуудлыг илрүүлэх, түүнийг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлох.

Зорилт

- Багшийн ёс зүйн талаар мэдээлэл цуглуулах
- Багшийн ёс зүйд харилцааны нөлөөллийн талаар судлах
- Багш, суралцагчийн харилцаанд гарч буй асуудлыг илрүүлэх
- Тулгамдсан асуудлыг шийдвэрлэх арга замыг тодорхойлох

Судалгааны объект

Баян-Өлгий аймгийн Өлгий сумын ерөнхий боловсролын 5 дугаар сургуулийн багш, ахлах ангийн 16 бүлгийн 383 сурагч

Судалгааны арга

- Баримт бичгийг шинжлэн судлах арга
- Статистик боловсруулалтын арга
- Асуулгын арга

ОНОЛЫН ХЭСЭГ

Багшийн ёс зүйн талаар ойлголт

Багшийн ёс зүй гэж чухам юу вэ? Ёс зүй ба (этика) гэдэг нь мораль ба зан суртахууны үүсэл, шинж чанар хөгжлийг нь судалдаг шинжлэх ухаан юм. Ёс зүй нь зөв, буруу зан үйлийг

ялгах, чиглүүлэх үнэт зүйлс болон зарчмын тогтолцоо юм.¹ “Ёс зүй бол хийх ёстой зүйлийн зөв, бурууг ялгах хэм хэмжээ”.² Багшийн ёс зүйд хамт олон дунд багшийн эзлэх байр суурь тодорхой үүргийг гүйцэтгэдэг. Багш суралцагч бүрийг хүндэтгэн харилцах нь сургалтын таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх чухал алхам мөн. Ихэнх тохиолдолд харилцаа ямар өнгө аястай болохыг багш тодорхойлдог учраас анхнаасаа харилцаа эерэг, харилцан бие биедээ нөлөөлж, хүндэлсэн, ойлголцсон уур амьсгалтай болоход нь багш анхаарах нь зүйтэй.

Багш ёс зүйтэй манлайлагч байх ёстой. Тэгвэл ёс зүйтэй манлайлагч багш гэж хэнийг хэлэх вэ? Итгэл, үнэмшил, үнэт зүйлс, ёс зүй, зан чанар, мэдлэг чадвараараа удирдан манлайлж, бусдыг зорьсондоо хүрэхэд нөлөөлөгч. Тухайлбал: Зөв, зохистой зан байдал, үйлдлийг өөрийн биеэр үлгэрлэн үзүүлдэг, аливаа шийдвэрийг гаргахдаа ёс зүйн үр дагаврыг тооцон шударга сонголт хийхийг эрмэлздэг (Katarina K.Mihelic, Bogdan Lipienik “Ethical lidership”).

Судлаач Л.И.Рувинский сурган хүмүүжүүлэх техник гэсэн ойлголтыг "Багш өөр хүн болон хувирах, дуу хоолой, нүүрний хувирал болон биеийн хөдөлгөөн зэрэг хоорондоо зохицон өөрчлөгдөх чадвар" гэж үзсэн байдаг.

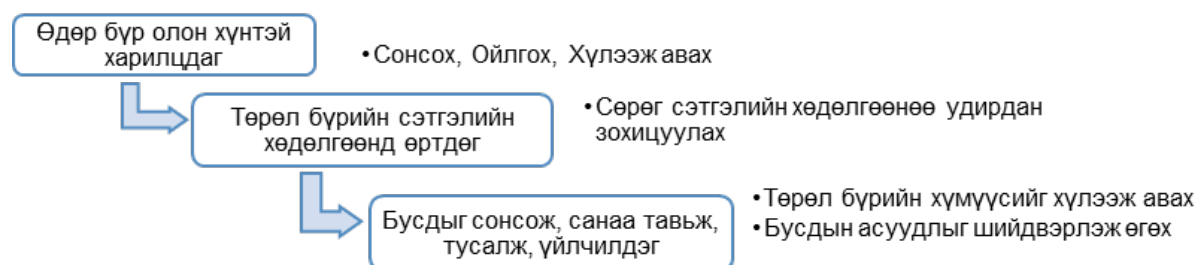
Судлаач И.И.Чернокозов багшийн ёс зүйн асуудлыг дорвитой судалж, дараах хэм хэмжээнээс бүрддэг гэж үзжээ. Хүүхдийг хүндлэн, хүндэтгэх шаардлага хоёрыг хослуулсан, хүүхдийг зөв хайрлах, анхаарал тавих, хүүхдийнхээ дотоод ертөнц, бие авч явах байдлыг үргэлж судалж байх, хүүхдийн боломж, үзэл бодол, авьяас бэлэгт үргэлж анхаарч, өөдрөг хандах, биеэ эзэмдэж, тэвчээртэй байх, хүүхдийн алдаа дутагдалд тэвчээртэй байж, засаж залруулж байх, хүүхдийг доромжилж гомдоож болохгүй, хүүхдэд элэгсэг, найрсаг хандах, үнэнч шударга зарчимч байх, ямагт хүүхдэд зөв үлгэр дуурайл үзүүлэх, биеэ зөв авч явах гэх мэт.

Харилцааны талаар ойлголт

Сэтгэл судлалын шинжлэх ухаанаар бол харилцааг зөвхөн хэн нэгэнд мэдээлэл хүргэх, дамжуулах үйл явцыг гэж үзсээр иржээ. Шинжлэх ухааны үүднээс харилцааг олон янзаар тодорхойлсон байдаг. Жишээ нь:

- Харилцаа бол хүмүүсийн дотоод сэтгэлийн хэрэгцээ, сэтгэл хөдөлгөөний илэрхийлэл мөн
- Харилцаа бол харилцагч хүнээ таних, судлах арга болдог
- Харилцаа нь бие хүнийг төлөвшүүлэх хэрэглүүр, харилцан нөлөөлөл бөгөөд соёл юм

Зураг 1. Багшийн ёс зүйд харилцаа нөлөөлөх нь

“Хүнтэй харилцана” гэдэг бол ямар ч хүнд бодлоготой шинжлэх ухаанаас хавьгүй хэцүү

1 Donald C.Menzel, 2010

2 James Svara, 2015

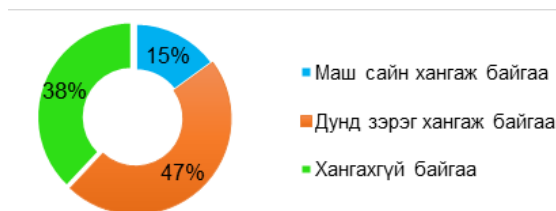
бодлого бодуулдаг ажил юм. Багшийн харилцаа хандлага сурагчийн өөрийн үнэлэмжид нөлөөлдөг. Сурагчид дэмий, ярих даалгавар хийхгүй зүгээр суух, үймүүлэх гэх мэт үйлдэл гаргах үед багш өөрт төрж байгаа сэтгэл хөдлөлөө зохицуулж чадахгүйгээр орилох, олон сурагчдын өмнө зүй бус үг хэллэг хэрэглэснээр хүүхэд өөртөө итгэлгүй болох, өөрийнхөө үнэ цэнийг алдах, улмаар тухайн хичээлд дур сонирхолгүй болоход нөлөөлдөг. Харилцаа зөвхөн үгээр бус, богино хугацаанд үр дүн өгөх ба нөлөө үзүүлж чадах нүдний харц, нүүр гарын хөдөлгөөн, дохио зангаа, дууны өнгө, алхаа гишгээ, сурагчдад ойртох, хүрэх зэргээр биеийн хэлийг ашиглах нь зүйтэй.

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

Энэхүү судалгааны ажилд Баян-Өлгий аймгийн Өлгий сумын Ерөнхий боловсролын 5 дугаар сургуулийн багш нар, ахлах ангийн 383 сурагчийг хамруулсан.

Багш нараас авсан судалгаа, үр дүн

Судалгаанд хамрагдсан багш нарыг хүйсээр нь авч үзвэл 78% нь эмэгтэй, 22% нь эрэгтэй байна.

Асуулт 1. Багш нар харилцааны ёс зүйн хэм хэмжээ, шаардлагыг хангаж байгаа юу?

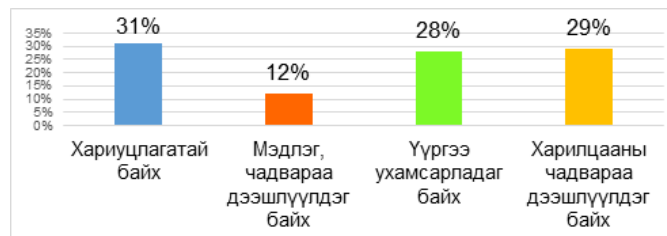

Багш нар харилцааны ёс зүйн хэм хэмжээ, шаардлагыг дунд зэрэг хангаж байгаа нь 47% бол 38% нь хангахгүй байна. Үүнээс дүгнэхэд багшийн

ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдаж байна.

Асуулт 2. Багш ёс зүйтэй байхын тулд өөрийгөө хөгжүүлэх хамгийн чухал зүйлийг сонгоно уу.

Хариуцлагатай байх, харилцааны ур чадвартай байх нь багшийн хувьд хамгийн чухал чадварын нэг болж байна.

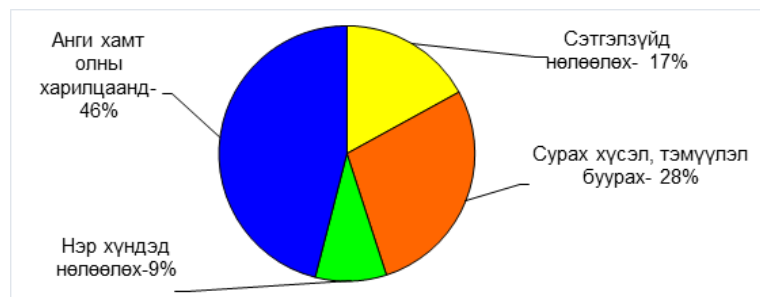
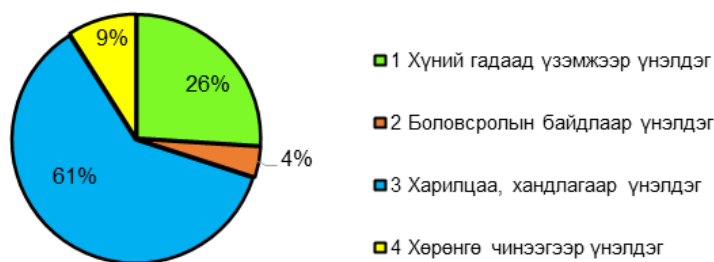
Асуулт 3. Багш нарын харилцааны ёс зүйг сайжруулах арга замыг нэрлэнэ үү.

Хамт олны уур амьсгалыг сайжруулах болон хамт олны харилцаанд эерэг хандлагыг бий болгох үйл ажиллагаа явуулах нь багш нарын харилцааны ёс зүйд нөлөөлөх арга зам юм байна.

Асуулт 4. Багш нарын гаргадаг ёс зүйн нийтлэг алдааг нэрлэнэ үү.

Бусдыг харилцаа, хандлагаар үнэлэх явдал нь багш нарын гаргадаг нийтлэг алдаа байна.

Асуулт 5. Багшийн харилцааны ёс зүйгүй байдал сурагчдад хэрхэн нөлөөлөл үзүүлдэг вэ?

Багшийн харилцааны ёс зүйгүй байдал нь анги, хамт олны харилцаа, сурагчдын сурах хүсэл, тэмүүлэл буурахад хамгийн их нөлөөлдөг байна.

Асуулт 6. Багшийн харилцааны ёс зүйтэй байх хамгийн эрхэм зүйлийг нэрлэнэ үү?

Багшийн харилцааны ёс зүйтэй байх эрхэм зүйл бол өөр өөртөө дүгнэлт хийх, шүүмжлэлийг сонсож дүгнэх юм.

Асуулт 7. Багш ёс зүйн зөрчил гарахад нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг нэрлэнэ үү.

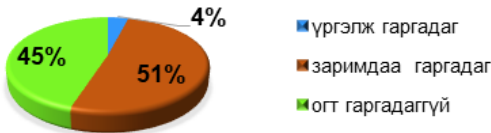
Суралцагчийн харилцаа, хандлага нь багшийн ёс зүйн зөрчил гарахад хамгийн ихээр нөлөөлдөг хүчин зүйлс болж байна.

Сурагчдаас авсан судалгаа, үр дүн

Асуулт 1. Та сургуулийнхаа багш нарын харилцааны ёс зүйд хэр сэтгэл хангалуун байдаг вэ?

Багш нарын харилцааны ёс зүйн асуудалд сурагчид дундаж сэтгэл хангалуун байдаг байна.

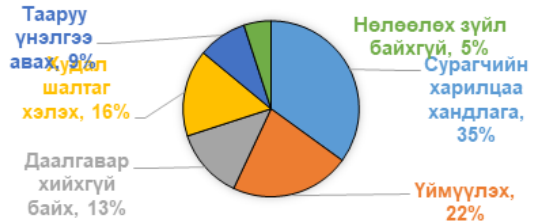

Асуулт 2. Хичээл ордог багш нар харилцааны ёс зүйгүй үйлдэл гаргадаг уу?

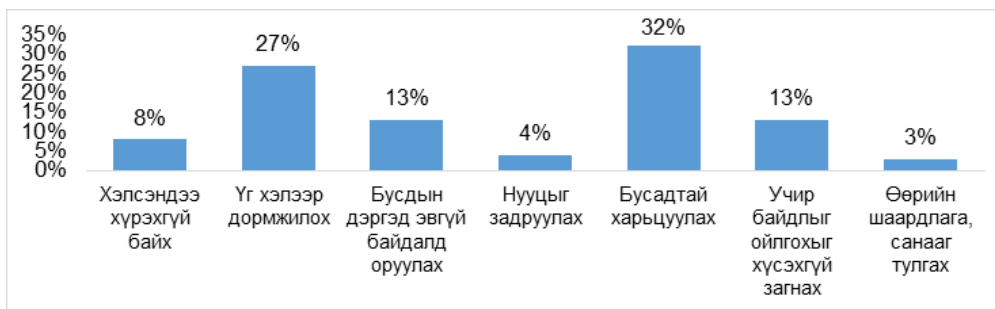
Хичээл ордог багш нарын 51% нь ёс зүйгүй үйлдэл гаргадаг гэж сурагчид хариулжээ.

Асуулт 3. Багш ёс зүйн зөрчил гаргахад сурагчдын зүгээс нөлөөлж буй хүчин зүйлийг нэрлэнэ үү?

Багшийн ёс зүйн зөрчил гаргахад нөлөөлж буй хүчин зүйлс бол сурагчийн харилцаа хандлага болон үймүүлэх явдал байна.

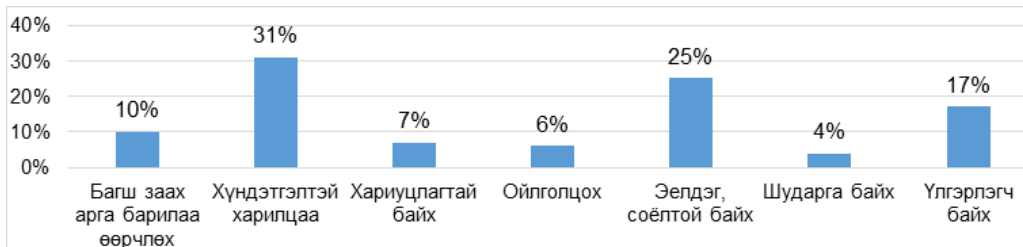

Асуулт 4. Танд болон бусад суралцагчдад багшийн зүгээс гаргаж байсан харилцааны ёс зүйгүй үйлдлээс дурдана уу.

Багш нарын хамгийн түгээмэл гаргадаг ёс зүйгүй үйлдэл бол бусадтай харьцуулах болон үг хэлээр доромжилх явдал байна.

Асуулт 5. Багш нар харилцааны ёс зүйн хувьд ямар байгаасай гэж хүсэж байна вэ?

Сурагчид багш нараас хүндэтгэлтэй харилцаа болон эелдэг, соёлтой байхыг хүсдэг байна.

ДҮГНЭЛТ

Энэхүү судалгаанаас дүгнэхэд багшийн ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдаж байгаа нь харагдаж байна. Үүнд нөлөөлж буй хүчин зүйлийн нэг нь багшийн харилцаа юм. Байгууллагын хамт олны уур амьсгалыг сайжруулах, сургалтын чанарт нөлөөлөх гол зүйлийн нэг нь харилцаа гэдэг нь багш, сурагчдаас авсан судалгааны явцад анзаарагдсан. Хичээл ордог багш нарын харилцаа, үг хэллэгийн сонголт нь сурагчдын сурах хүсэл, тэмүүлэл буурахад хамгийн их нөлөөлдөг болох нь ажиглагдсан байгаа. Ёс зүйгүй хүн хүнийг хүмүүжүүлнэ гэдэг боломжгүй хэрэг. Иймд багш бүр харилцааны ур чадвартай байх нь зайлшгүй шаардлагатай. Учир нь харилцааны чадвар эзэмшээгүйгээс өөрийн санааг ойлгомжгүй илэрхийлэх, тодорхой бус зүйл ярих хандлагатай байдаг. Өдөр тутмын багш, сурагчдын харилцааг ихэвчлэн онцгойлон анхаарч үздэггүй бөгөөд харилцааны зарим муу зуршлуудыг засаж залруулах нь тэдэнд

хэцүү байх магадлалтай. Харилцааны чадвараа хөгжүүлж чадвал сурагчдыг илүү дотно таньж мэдэж, сурах хүсэл тэмүүллийг дэмжих, сургалтын үйл ажиллагааг чанартай зохион байгуулахад түлхэц болохоос гадна ямар нэг дарамтгүй, бусдын итгэлийг илүү хүлээж, тэдэнд сайнаар нөлөөлөх боломжтой. Сурагчид биднээс хүндэтгэлтэй харилцаа, эелдэг соёлтой байдлыг хүсжээ. Хүний сэтгэл зүй, хүмүүжилд нөлөөлөх зэвсгийн нэг ҮГ болно. Багшийн үг нь тухайн байдалд тохирсон оновчтой хурц нөлөөлөх хүчтэй байх ёстой Бид хүүхдийг үглэж биш үлгэрлэж хүмүүжүүлэх нь илүү үр дүнтэй.

Шийдвэрлэх арга зам, цаашид дэвшүүлж буй санал

Багш үндсэн механизмаар суралцагчдадаа нөлөөлөх хэрэгтэй.

1. Өөртөө татах байдлаар (урамшуулах, магтах, сайшаах, сонсох, туслах, дэмжих г.м)
2. Итгүүлэх байдлаар (ахиц амжилтыг олж харах, авьяас, чадварыг нээн илрүүлэх г.м)
3. Ухааруулах (үйлдлээр, үгээр)

Багш дараах чадвараа хөгжүүлэх нь зүйтэй

- Communication - Харилцааны ур чадвар
- Stress Management - Стресс, бухимдлаа удирдах чадвар
- Нийгмийн шаардлагад нийцсэн өөрчлөлт, шинэчлэлтийг хийхийг эрмэлздэг чадвар

Дээрх асуудлыг багш бүр өдөр тутмын үйл ажиллагааныхаа чиглэлд мөрдлөг болгон анхаарч ажиллах хэрэгтэй.

НОМ ЗҮЙ

1. Т.Алтанцэцэг “Харилцааны ур чадвар” УБ, 2014 он.
2. Исмайл Боз “Анги удирдах урлаг” УБ, 2005 он.
3. О.Мягмар, О.Мөнхжаргал “Харилцааны сэтгэл зүй” УБ, 2008 он.
4. Э.Шинэбаяр, А.Хишигням “Бүтээлч багш - Судалгааны арга зүй” УБ, 2013 он.
5. “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм” 2022 он.

СЭДЭВ: БАГШИЙН ЭЦЭГ ЭХТЭЙ ХАРИЛЦАХ ЗӨӨЛӨН УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ НЬ

П.Энхзаяа¹, Б.Долгормаа², Д.Чинзориг³, Д.Дүүриймаа⁴
Баянхонгор аймаг Баянхонгор сумын Эрдэнэмандал ЕБС-ийн сургууль
epurevdorj4@gmail.com¹, b.domaa2020@gmail.com², d.chinzorig1017@gmail.com, duuriimaa2107@gmail.com⁴

Хураангуй

Монгол Улсын төрөөс Боловсролын талаар баримтлах бодлого шийдвэрт “Бүх хүүхэд найз нөхөд, сургуулийн хамт олон, оршин суугаа газар, нийгмийнхээ нэг хэсэг болж үнэлэгдэж, оролцож, холбогдож байх ёстойг боловсролын салбарт ялгаварлан гадуурхахын эсрэг тэгш боломж, тэгш оролцоо, тэгш хамруулан сургах”¹ гэсэн зарчмуудаар тодорхойлох болоод багагүй хугацаа өнгөрсөн. Гэвч “Төрийн захиргааны болон төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн ёс зүйн дүрэм”²-ээр багш нарт үүрэгжүүлсэн “Албан үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд хариуцах” гэсэн заалт хэрэгжихгүй байгаагаас сургалтын чанарт ахиц гарахгүй байна гэж үзэн 2022 оныг боловсролын систем даяар ёс зүйн жил болгож дорвитой өөрчлөлт гаргахаар санхүүжилтийн шинэ реформ нэвтрүүлж,

а) Багш нарт гүйцэтгэлээр урамшуулал олгох³

б) Ажилласан жил харгалзахгүйгээр үндсэн цалинг тэгш тогтоох зэрэг “Үр дүнд суурилсан төсвийн шинэчлэл”⁴ хийсэн нь боловсролын байгууллагуудын, багшлах боловсон хүчнүүдийн сэтгэлгээ, хандлагыг илрүүлсэн, бухимдуулсан, цочирдуулсан үйл явдал боллоо. Иймээс БГҮ-д хандаж буй багш нарын хандлагад дүн шинжилгээ хийж ажлын байранд хамт ажиллаж байгаа багш нарынхаа өөр өөр дээрээ дүгнэлт хийж ухааруулах, хандлагад өөрчлөлт оруулахад хувь нэмрээ оруулах зорилгын дор энэхүү судалгааны ажлыг гүйцэтгэсэн болно. Тус судалгаагаар “Тэгш хамран сургах” зарчим ажлын байранд бараг хэрэгждэггүй бөгөөд багш нар БГҮ-г хүлээн зөвшөөрөхгүй байгаа гол асуудал нь “Эцэг эхээс судалгаа авсан явдал” бөгөөд энд төрийн бодлого ч, тухайн байгууллагын менежмент ч, хувь хүн багш нарын “Зөөлөн ур чадвар” ч хэрэгтэй болохыг тодруулж шийдэл гарц гаргалгаанд хэрэг болохуйц өөрийн сургуулийн зарим нэгэн зөөлөн ур чадвартай багш нарын “Эцэг эхтэй харилцах” арга туршлагаас түгээхийг хичээлээ.

Түлхүүр үг: Харилцаа хандлага, Ур чадвар, Чин сэтгэл, Шударга байдал, Хариуцлага

Оршил

Монгол Улсын хэмжээнд Ерөнхий боловсролын 655 улсын сургуулийн 29324 багш Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээнд хамрагдсан.

Багш нарын 3.23 хувь нь НЭГДҮГЭЭР түвшингийн үнэлгээ авчээ

5

- 1 Насан туршийн боловсрол УБ-2018. Хуудас 36. Монгол Улсын Их хурлын 2015 оны Дугаар№12 тогтоол Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого /2014-2024/: 2.1.8.
- 2 Засгийн газрын 2019 оны Дугаар №33 тоот тогтоол “Төрийн захиргааны болон төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн ёсзүйн дүрэм” 3.1.5а :Албан үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд бүрэн хариуцах
- 3 Алсын хараа-2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого болон Боловсролын салбарын дунд хугацааны төлөвлөгөө 2021-2030: “Багшийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнд суурилсан цалин хөлсний тогтолцоог хэрэгжүүлэх”
- 4 Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны дугаар №5 тогтоол: Төрийн албан хаагчдад мөнгөн урамшуулал олгох журам:
- 5 Багшийн ажлыг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт
News.Zindaa.mn
Боловсролын үнэлгээний төв сайт

Зөвхөн энэ мэдээлэлийн сайтаас харахад Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээг

- 1) Шударга болсон - 77
- 2) Шударга бус - 370 хандалт иржээ. Үүнээс шалтгааныг тооцвол:
 - Гадаад хэл, Математик гэх нарийн шинжлэх ухааны хичээлүүдийг Биеийн тамир, Дуу хөгжмийн хичээлүүдтэй ижил үнэлэх ёсгүй - 91
 - Багшийг санал асуулгаар биш зөвхөн сурагчдын хөгжлийн ахиц, амжилтаар үнэлэх ёстой - 67
 - Эцэг эх чинь АУБ-аас бусдыг мэдэхгүй, танихгүй шүү - 89
 - Суралцагсдыг түүвэрлэж биш анги нийтээр эсвэл түвшин бүрээс ижил тоогоор сонгож авах ёстой - 51
 - Анги дүүргэлтээ багасгах - 30 гэсэн байна.

Үүнээс үүдэж өөрийн аймаг орон нутгийн багш нар “Ажлын байрандаа ажил үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд гүйцэтгэж байна уу?” БГҮ-ний бодит байдалд ямар хандлагатай байна? Ямар асуудал тулгамдаж байна. Асуудлыг шийдвэрлэхэд ямар хувь нэмэр оруулах вэ? гэж судалгаа хийх үндэслэл, хэрэгцээ шаардлага бий боллоо.

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

Төрийн албан хаагчийн болон Багшийн мэргэжлийн ёсзүйн дүрмийн “Албан үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд хариуцах” гэсэн чиг үүргийн заалтын хэрэгжилтэнд дүн шинжилгээ хийх

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛТ

- 2022 онд Монгол улсад анх удаагаа хэрэгжүүлсэн БГҮ⁶-д Багш нарын хандаж буй хандлага, сэтгэл ханамжид дүн шинжилгээ хийх
- Боловсролын зарчимд нэн тэргүүнд тавигдаж байгаа төрийн бодлого “Ялгаварлан гадуурхахын эсрэг “Тэгш ёс, тэгш боломж, олон талт оролцоог хангаж тэгш хамруулан сургах” гэсэн зарчим өнөөгийн багшийн ажлын байранд хэр зэрэг хэрэгжиж буйг тодруулах
- Багш ажлын байрандаа “Албан үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд гүйцэтгэх” багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээг өсгөхөд ямар асуудал тулгамдаж байгааг эрж хайх
- Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний сэтгэл ханамжийг дээшлүүлэхэд тулгамдсан асуудлыг шийдэх багшийн үнэт чанарын ёсзүй буюу “Зөөлөн ур чадвар”-ыг илрүүлэх, түгээн дэлгэрүүлэх
- Багшийн Зөөлөн ур чадвар буюу үнэт чанарын ёс зүй ажилласан жил буюу туршлагаас хамаарах эсэхэд дүгнэлт өгөх

СУДАЛГААНД ХЭРЭГЛЭСЭН АРГА ЗҮЙ:

1. Асуулгын арга
2. Социометрийн судалгааны арга
3. Баримтын шинжилгээний арга
4. Тандалтын арга

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Онолын үндэслэл

Багшийн ёс зүйг үүргийн ба үнэт чанарын ёс зүй гэж хоёр хуваадаг. ёс зүйтэй байхын тулд ур чадвартай байх ёстой. Учир нь ур чадвар өндөр байх тусам ёс зүйн алдаа бага гарна. ёс зүй

6 БГҮ- Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээ

бол хүнийг хүн болгодог, хүн байлгадаг эрхэм үнэт зүйл.

Өнөөдөр хүн төрөлхтөн “Vuga world” Дэлхийд амьдарч байна.

Volatility-Хувьсамтгай, Uncertainty-Тодорхойгүй, Complexity-Төвөгтэй, Ambiguity-Эргэлзээтэй орчинд ажиллах шаардлага тулгарч байна. Иймд багш нар ийм орчинд зохицож, оршин тогтнох, өрсөлдөх чадвараа нэмэгдүүлэх, ёсзүйгээ дээшлүүлэхийн тулд Багшийн зөөлөн ур чадвараа хөгжүүлэх шаардлага үүсч байна.

Хүснэгт 1. Онолын харьцуулалт

Хатуу ур чадвар - Үүргийн ёс зүй	Зөөлөн ур чадвар- Үнэт чанарын ёс зүй
Мэргэжлийнхээ нэр хүндийг эрхэмлэдэг байх, хууль дүрэм журмаа хүндлэн сахидаг байх, цаг баримталдаг, хариуцлагатай байх, аливаад тэвчээртэй, хүлээцтэй ханддаг байх, багшийн үүрэг, хариуцлага, шударга ёс, мэргэжилдээ эзэн болох чадвар, багшийн нэр хүнд, зөв үлгэр дуурайл	Мэргэжлийн байх, манлайлах, цагийн менежмент сахидаг, Асуудлыг шавийнхаа өнцгөөс харж сайн шийдвэрлэдэг байх Тэгш ёсыг баримталж олон талт оролцоог хангадаг, Сэтгэл хөдлөлөө удирдаж чаддаг байх, Өөрчлөлтөд бэлэн байх, Багаар ажиллаж харилцан ойлголцох, итгэх, хүндэтгэх, шүүмжлэлтээр сэтгэх, урам зоригоо хуваалцдаг байх ⁷

Сурлагын чанарт амжилт гаргаж байгаа багш нарын туршлагаас Эцэг эхчүүдтэйгээ харилцах нь хүүхдэд амжилт авчирдаг гэсэн дэлхийн түвшний шилдэг багш нарын судалгааны үр дүнг энэхүү судалгаандаа ашиглаж байгаа. Боловсролын үндсэн тулгын 3 чулуу Багш, сурагч болон эцэг эхийн хоорондын харилцаа сайн байх тусам сурагчийн амжилт эерэг, өндөр байдаг.

Эцэг эх, багш нар нь хоорондоо нүүр тулан харилцдаг хүүхдүүд дараах зүйлийг хийх магадлал өндөр байдаг ба доорх өөрчлөлтүүд сурагчдад гардаг.

- Хичээлээ таслахгүй байдаг
- Гэрийн даалгавраа бүрэн хийдэг
- Өндөр үнэлгээ авахын төлөө эрмэлздэг
- Хичээл, үйл ажиллагаанд оролцоотой болдог
- Сургуулийн талаар эерэг сэтгэгдэлтэй болдог юм байна⁸.

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

1. Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээнд хандах хандлагыг илрүүлэх асуулгын судалгаанд Номундалай, Эрдэнэмандал, Эрдэм сургуулиудын янз бүрийн мэргэжилтэй, янз бүрийн ажилласан жилийн туршлагатай багш нар хамрагдсан.

А. Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний арга механизмыг юу гэж ойлгож байна вэ?

- Шударга 9.5%
- Шударга бус 60.7%
- Мэдэхгүй 29.8% нь хариулжээ.

Б. Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээнд оролцогчдоос хэнийг илүүц гэж үзэж байна вэ? (Зөвхөн 1 сонголт)

- Захирал судалгаа өгсөн 8.4%
- Эцэг эх судалгаа өгсөн 47%
- Сурагчид судалгаа өгсөн 2.5%
- Сурагчдаас түүврээр шалгалт авсан 19.3%
- СНА судалгаа өгсөн 10.8%
- Илүүц байхгүй, бүгд оролцох ёстой 12% нь хариулжээ.

В. Сурлагын чанарт ахиц гаргах, хоцрогдлыг арилгахад хэнтэй хамтарч ажиллавал илүү

⁷ (2022)Нийгмийн харилцааны ур чадвар /Зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх нь/ Aplus.mn

⁸ GURUN ACADEMY. Est. 2015. Сэтгэлзүйчдийн нийгэмлэг “эцэг эхчүүд, сурагчидтай зөв харилцах, тэдний сэтгэлзүйн хандлагыг зөв ойлгох” Хуудас 8

хурдан үр дүнд хүрнэ гэж бодож байна вэ?

- Сургуулийн захирал 2.4%
- Сургалтын менежер 1.2%
- Эцэг эх 25%
- Сурагчид 61.9%
- Бусад багш нар 9.5%
- Сургуулийн нийгмийн ажилтан 0%

Энэхүү судалгааны үр дүнд БГҮ-г багш нарын ихэнх нь “Шударга бус” болсон гэж үзэхдээ дийлэнх нь эцэг эх БГҮ-д оролцох нь “Илүүц”, мөн дийлэнх нь “Эцэг эхтэй хамтран ажиллахад үр дүнд хүрнэ” гэж үзэхгүй байна. Шалтгаан буюу асуудал нь юунд байгааг 8-р ангийн 60 гаруй суралцагчдын эцэг эхээс тандалтын аргаар судалсан.

А. Багш нараас “Та хичээл заадаг ангийнхаа эцэг эхийн хуралд оролцож байсан удаа бий юу?”

- Үгүй 69%
- Тийм 31% гэж хариулсан бол

Б. Эцэг эхээс “Таны хүүхдийн эцэг эхийн хуралд АУБ-аас өөр хичээл заадаг багш нар оролцож байсан уу?”

- 5 хүртэлх багш нар оролцож байсан 16%
- Огт оролцдоггүй 84%

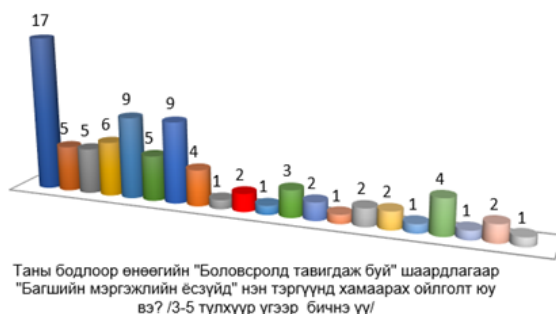
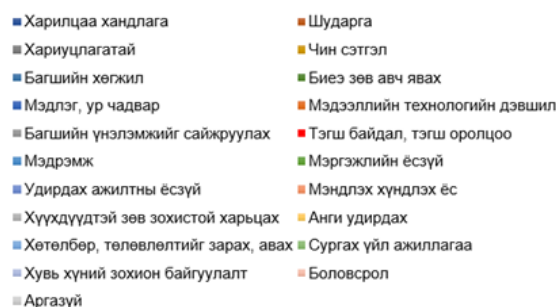
В. Эцэг эхийн хурлаас өөр ямар үйл ажиллагаагаар бусад хичээлийн багш нартай хамтран ажиллаж байсан бэ? гэхэд

- Байхгүй 88%
- Тэмцээнд оролцдог 8%
- Сургалт, мэдээлэл хийдэг 4% гэж хариулсан байна.

Энэхүү үр дүн нь бидний сургалтын үйл ажиллагаанд дунд болон ахлах ангид АУБ-аас бусад багш нарыг эцэг эх таньдаггүй, мэддэггүй, мэдүүлэх таниулах гэж тодорхой үйл ажиллагаа хийгддэггүйгээс Багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээнд “Эцэг, эх”-ийг оролцуулах нь “Илүүц” гэж үзсэн байна. Иймээс цаашдын Төрийн бодлого шийдвэрт, байгууллагын үйл ажиллагааны төлөвлөлтөд энэ талын ажил арга хэмжээг зохион байгуулах, багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний арга аргачлалыг сайжруулах, боловсронгуй болгох шаардлагатай гэж харагдаж байна

Зураг 1: Багш нар ажлын байрандаа “Тэгш хамран сургах” зарчмыг мөрдөж байгаа байдал:

Судалгаанд оролцсон 80 гаруй багш нараас зөвхөн 2ш багш “Тэгш оролцоо, тэгш байдал” гэдэг үгийг бичсэнээс харахад Багш нар “Ажлын байрандаа албан үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд гүйцэтгэхгүй байна” гэсэн үр дүн харагдаж байна.

Хүснэгт 2. Хамт олон дотор таатай харилцаа үүсгэгч зөөлөн ур чадвартай багшийг илрүүлэх

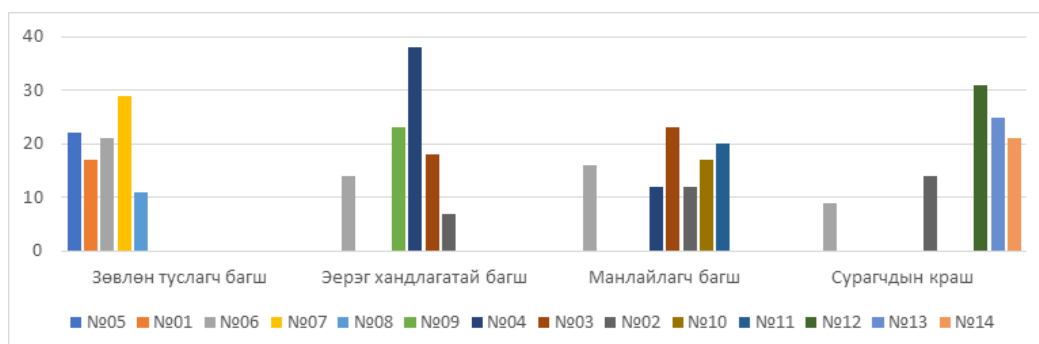
№	Социометрийн асуулга	Нийт сонгогдсон нэрс ба сонголтын тоо	Энд багтсан ахмад багш нарын нэрсийн тоо, сонголтын эзлэх хувь	Үр дүнгээс гарах Дүгнэлт
1.	Та байгууллагынхаа албан үүргийн чиглэлээр ажил мэргэжлийн зөвлөгөө авахыг өөрийнхөө тэнхимээс хэнд хамгийн түрүүнд хандах вэ?	50 хүний нэр 88 сонголт хийгдсэн.	8 хүний нэр сонголтын 51.14%	Ахмад багш нар хамт олон дотроо аливаа асуудалд Зөвлөгч байдаг.
2.	Та тэнхимээрээ аялал зугаалгат явах болбол хэн хэнтэй нэг гал болохыг хүсэх вэ?	64 хүний нэр 92 сонголт хийгдсэн.	7 хүний нэр сонголтын 29.35%	Ахмад багш нар сэтгэл хөдлөлөө барьж хүлээцтэй ханддаг.
3.	Тэнхим дотор бичил баг үүсгэж Онигооны уралдаан зохиовол хэн хэнтэй нэг баг болохыг хүсэх вэ?	40 хүний нэр 66 сонголт хийгдсэн.	6 хүний нэр сонголтын 54.55%	Ахмад багш хамт олон дотор хошин наргианч харилцаа үүсгэдэг.
4.	Та хувийн асуудлаараа харилцаа үүсгэж тусламж хүсэх шаардлага гарвал өөрийнхөө тэнхимээс хэн хэнд хамгийн түрүүнд хандах вэ?	36 хүний нэр 58 сонголт хийгдсэн.	7 хүний нэр сонголтын 72.41%	Ахмад багш нар ажлын байрны үүсдэг элдэв асуудлыг тохиромжтой байдлаар шийддэг.
5.	Танд хэн нэгнээс ажил мэргэжлийн туршлага судалж тайлан хамгаалах үүрэг ногдвол өөрийнхөө тэнхимээс хэн хэнд хамгийн түрүүнд санал тавих вэ?	44 хүний нэр 64 сонголт хийгдсэн.	9 хүний нэр сонголтын 89%	Ахмад багш нар мэргэжлийн ур чадвараараа манлайлагч байдаг.

Хүснэгт 3. Хамт олон дотор таатай харилцаа үүсгэгч хамгийн олон сонголт авсан багш нар

№	Багш нарын нэрсийн КОД	Нас	Ажилласан жил	Социометрийн асуулгын дугаар					Нийт сонгогдсон тоо
				1	2	3	4	5	
1	№01	55	36	9	6	9	15	9	48
2	№02	55	35	9	0	0	6	9	25
3	№03	58	37	6	3	0	6	6	21
4	№04	57	36	0	6	9	3	0	18
5	№05	55	35	6	0	0	3	9	18
6	№06	55	35	3	0	0	0	12	15
7	№07	50	30	6	3	0	6	0	15
	Сонголтын хувь			45/88	18/92	18/66	39/58	45/64	160/368

Хамт олон дотор ахмад багш нар мэргэжлийн ур чадвараараа манлайлагч, таатай харилцаа түгээгч нь байдаг.

8-12-р ангийн 312 суралцагчдыг хамруулан дараах 4 номинациар “Хүүхдийн нүдээр зөөлөн ур чадвартай багш” тодруулах судалгаа явуулсан.

Зураг-2. Хүүхдийн нүдээр зөөлөн ур чадвартай багшийг илрүүлэх асуулгын судалгаа

Хүснэгт 4. Хүүхдийн нүдээр Зөөлөн ур чадвартай багшийн код тайлал

Энд дээрх хамт олон дотор таатай харилцаа үүсгэдэг ахмад багш нарын 01 ба 11 дугаартай 2 багш орж ирсэн. Бусад нь 10 хүртэл жил ажиллаж байгаа Залуу багш нар байсан. Иймээс эдгээр судалгаануудын үр дүнд Багшийн зөөлөн ур чадвар нь ажилласан жил буюу туршлагаас хамаарахгүй зөвхөн ажилдаа хандах ЧИН СЭТГЭЛЭЭС хамаарна гэдэг үр дүнг харж байна.

Зураг 3: Зөөлөн ур чадвартай ахмад багшийн даасан ангийн хөгжил, төлөвшлийг илрүүлэх тандалт судалгаа

Хамгийн олон сонголт авч хамт олон дотроо эерэг харилцаа түгээдэг ахмад багшийн 6 жил даан ажиллаж байгаа 11в гэдэг анги 10-12-р ангид хичээл заадаг 31 багшийн сонголтоор бүх төрөлд масс амжилтаараа манлайлагч байдаг гэж судалгаагаар гарчээ.

Хүснэгт 5. Зөөлөн ур чадвартай ахмад багшийн эцэг эхтэй ажиллах аргазүйн судалгаа

№	Асуулга	Хариулт	Дүгнэлт
1.	Та хүүхдийн багштайгаа ямар хэлбэрээр харилцдаг вэ?	Утсаар-18 Фэйс группээр- 6 Нүүр тулсан ярилцлагаар- 15	Хувийн тохироо хийдэг. Гэр бүл бүрт хамгийн сайн тохирох аргыг олж судалдаг.
2.	Хичээлийн жилийн эхэнд ба эцэст хүүхдийн тань багш тантай зорьж уулздаг уу?	Тийм-20 Үгүй-1	
3.	Хичээлийн жилийн дундуур тантай хэдэн удаа биечлэн уулзсан бэ?	Нэг-7 Хоёр ба түүнээс дээш-14	
4.	Та хүүхдийнхээ эцэг эхийн хуралд оролцсон уу? Оролцсон бол жилд хэдэн удаа?	Нэг-8 Хоёр ба түүнээс дээш-9 Үгүй-4	Хуучинсаг арга барилаар Нэг талыг барьж ярьдаг.
5.	Эцэг эхийн хурлаар голчлон ямар асуудал яригддаг вэ? Шийдвэрлэсэн чухал асуудлаас санаж байгаа асуудал байна уу?	Сурлага, хүмүүжил, тэмцээн, уралдаанд оролцох	
6.	Таны хүүхдийнхээ АУБ-аас авсан мессэж, захидал, уулзалт яриа зэрэг харилцаанаас хамгийн их эерэг сэтгэгдэл үлдээсэн зүйл байна уу?	Үнэтэй зөвлөгөө өгдөг-10 Сэтгэлдээ баярлаж явдаг-3 Байхгүй-6 Мэдэхгүй-2	Эцэг эхийн түншлэлтэй.

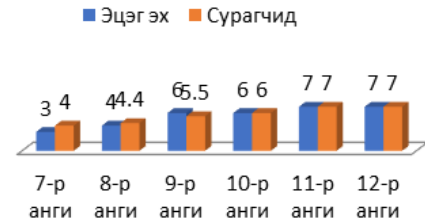
Эцэг эхтэйгээ нүүр тулж дотно түншлэлийн харилцаа тогтоодог.

Хүснэгт 6. Хүүхдийн нүдээр Зөөлөн ур чадвартай багшийн эцэг эхтэй харилцах аргазүйг илрүүлэх баримтын шинжилгээ

Кейс судалгаа	Асуудал нь	Шийдэл нь
6-р ангийн сурагч А	6-р ангид орж ирэхдээ уншиж чаддаггүй, муухан завхон нэг үетэй үг цээжээр зөв бичдэг, хичээлд суух сонирхолгүй нэгэн байсан	Багш кейс хөтөлсний үр дүнд тэрээр дуулах дуртай гэдгийг мэдэж ангийнхаа урлагийн үзлэгт гоцлол дуу дуулуулах болж, дууны үгийг цээжлүүлэх хэрэг гарсан. Ингээд сонирхолд нь тулгуурлан дууныхаа шүлгийн эхний мөрнөөс эхлэн үсгээ нүдлэн үгээ уншиж дуулж эхэлсэн.Тогтоож нүдэлсний дараа 2 дахь мөрөө уншиж нүдлэв. Ингээд А маань үүндээ урамшин сайн уншдаг болсон бас бичих чадвар харьцангуй сайжирсан.

Сурагч Ж.	Ангийн хүүхдүүд нь цуг суухдаа дургүй Ганцаардмал, шоовдор байлаа.	Эцэг эхийн хурал хийхдээ манай ангийн хамгийн хөөрхөн онц сурлагатай охины өвөө нь гэртээ тамхи татдаг үүнээс болж тэр охин ангидаа муухай үнэртэй охин гэж гадуурхагдан уйтгартай байдаг нь харамсалтай тэр өвөө өнөөдөр энэ хуралд сууж, “энэ асуудлыг” мэдсэн болохоор охиныхоо төлөө яг энэ оройноос эхлэн гэртээ тамхи татахгүй байхаа гэдэгт итгэж байна гэж хэлээд л өнгөрсөн. Харин 7 хоногийн дараа сурагч “Ж”-ийн эмээ “Манай хүн гэртээ тамхи татахаа больсон шүү танд их баярлалаа” гэж хэлж байсан.
-----------	--	--

Зураг 4. Хүүхдийн нүдээр Зөөлөн ур чадвартай Залуу багшийн Кейс ажиллагаагаар эцэг эхтэй харьцаж олсон амжилт, эцэг эхийн оролцоог нэмэгдүүлсэн үр дүн.

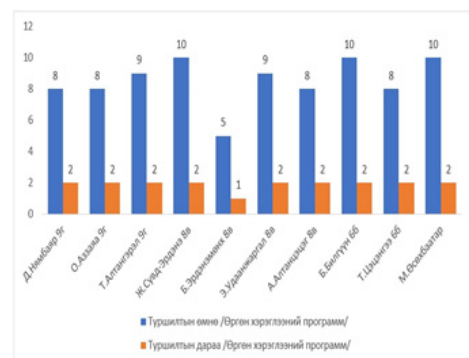
Ийнхүү 3 дахь жилдээ ажиллаж буй залуу багш 6-р анги хүлээн аваад 12-р анги төгсөхөд сургуулийн “Шилдэг хамт олон” өргөмжлөл хүртэж багш бүрийн хайр талархал хүлээсэн хамт олон болсон байна. Бусад анги удирдсан багш нартаа зориулж өөрийн туршлагаас “Анги удирдах бичил дидактик” гарын авлага боловсруулан гаргасан байна.

Хүүхдийн нүдээр зөөлөн ур чадвартай гэж тодорсон 3 дугаартай 3 дахь жилдээ ажиллаж буй залуу багш "Family link" application хэрэглэж эцэг эхчүүд нь сурагчдын гар утас, цахим хэрэглээ, тоглоом зэрэгт хяналт тавих хялбар боломжийг олгосон. Энэ нь дараах давуу талтай.

1. Хүүхдийн хаана яваа байршлыг заана.
2. Хүүхдийн гар утасны цэнэг, сүлжээг харуулна.
3. Утсан дээрээ суулгасан хориотой болон насанд нь тохироогүй тоглоом программыг хянах боломж олгоно (Эцэг, эхээс зөвшөөрөл авч байж хүүхдийн утсан дээр сууна).
4. Facebook, tik tok, instagram, youtube зэрэг өргөн хэрэглээний программыг ашиглах цагийг тааруулж болно. Энэ нь хүүхэд хэт их утас оролдохоос сэргийлж байгаа юм.
5. Мөн өдөр, 7 хоног, сараар хүүхдийнхээ утасны хэрэглээг харьцуулсан судалгааг харах боломжтой программ байна.

Хүснэгт 7. Апп туршилтын үр дүн

Family link /Хугацаа/	
Программыг туршихаас өмнө /Өргөн хэрэглээний программ/	Туршилтын дараа /Өргөн хэрэглээний программ/
Youtube - 5 цаг	Youtube - 1 цаг
Facebook - 3 цаг	Facebook - 1 цаг
Instagram - 3 цаг	Instagram - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг
Youtube - 5 цаг	Youtube - 1 цаг
Facebook - 4 цаг	Facebook 1- 4 цаг
Tiktok - 5 цаг	Tiktok - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг
Tiktok - 4 цаг	Tiktok - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг
Tiktok - 3 цаг	Tiktok - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг
Youtube - 4 цаг	Youtube - 1 цаг
Facebook - 6 цаг	Facebook - 1 цаг
Tiktok - 3 цаг	Tiktok - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг
Youtube - 5 цаг	Youtube - 1 цаг
Facebook - 5 цаг	Facebook - 1 цаг

Зураг 5. Апп туршилтын үр дүн

ДҮГНЭЛТ

1. Багшийн зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх, урамшуулах дэмжих шударга тогтолцоо бол олон ургальч ялгаатай байдлыг хүндэлж, бүх багш нараа эн тэнцүүхэн хүндэтгэж харьцах, хүн нэг бүрийн хүчин зүтгэл оролцоог дэмжих үүднээс олон талт оролцооны үнэлгээний системийг нэвтрүүлж байгаа гэдгийг хараахан ойлгохгүй байна.

2. Тэгш хамруулан сургах зарчмыг ажлын байрандаа мөрдөж ажиллахгүй байгаа бөгөөд багшийн ёсзүйн дүрмийн “Ажлын байрандаа албан үүргээ мэргэжлийн түвшинд гүйцэтгэх” заалт хэрэгжихгүй байна.
3. АУБ-аас бусад багш нар эцэг эхтэйгээ хамтран ажилладаггүй, боловсролын “Тулгын гурван чулуу”-ны нэгийг орхигдуулдагаас “Сурлагын чанарт ахиц гардаггүй”, БГҮ ч тааруу гардаг гэж болохоор байна.
4. Хамт олондоо болон хүүхдүүдэдээ “Зөөлөн ур чадвартай багш” хэмээн тодорч буй багш нар нь “Эцэг эхийн оролцоог хангах, тэдэнтэй хамтран ажиллах, харилцах төрөл бүрийн аргагүйг эрж хайдаг, илүү хөдөлмөрдөг “Чин, сэтгэл” байна гэдгийг дээрх туршлагууд харуулж байна.
5. Багшийн “Зөөлөн ур чадвар” ажилласан жил буюу туршлагаас хамаардаггүй. Гагцхүү чин сэтгэл, хариуцлагаас хамаардаг.

ЦААШИД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ САНАЛ

1. Багш, Эцэг эх, хүүхэд гурав нь Боловсролын тулгын 3 чулуу гэдгийг санаж эцэг эхтэйгээ ойр дотно хамтарч ажиллах боломж нөхцөлийг сургуулийн захиргаа бүх мэргэжлийн багш нарт бүрдүүлэх шаардлагатай.
2. Боловсрол шинжлэх ухааны газарт “Анги удирдах урлаг” буюу Анги удирдсан багшийн арга ажиллагааг зааварладаг чиглүүлдэг, хөгжүүлдэг мэргэжилтэнтэй болох хэрэгтэй байна.
3. Анги удирдсан багшийн “Ангитай ажиллах цаг”-ийг гаргаж сургалтын хөтөлбөрт оруулан дүгнэдэг, үнэлдэг ач холбогдол өгдөг баймаар байна.
4. Ажилдаа “Чин сэтгэл” гаргаж хүүхэд сурахад тулгардаг бэрхшээлийг шийдэхийн төлөө асуудлыг эрдэг хайдаг, боддог, сэтгэдэг, илүү хөдөлмөр зүтгэл гаргадаг зөөлөн ур чадвартай багшийг арга саам хийж нэр төдий албан үүргээ гүйцэтгэж цаг нөхцөөдөг хатуу ур чадвартай багшаас ялгаж харах урамшуулах дэмжих шударга тогтолцоог улам боловсронгуй болгох шаардлагатай.
5. Багш нарын ажлын үр дүнгийн урамшууллын хөшүүрэг болдог “Мэргэжлийн зэрэг олгох, хасах журам”-д ажилласан жилийн хугацаа шаарддаггүй гагцхүү ажлын үр дүн гүйцэтгэл тооцох хэрэгтэй байна.

НОМ ЗҮЙ

1. Насан туршийн боловсрол (2018) хуудас 28. Монгол Улсын Их хурлын 2015 оны Дугаар №12 тогтоол: Төрөөс боловсролын талаар баримтлах бодлого /2014-2024/: 2.1.8 “Сурагчдад тэгш боломж олгох”
2. Засгийн газрын 2019 оны Дугаар №33 тоот тогтоол: “Төрийн захиргааны болон төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн ёсзүйн дүрэм” 3.1.5а /Албан үүргээ мэргэжлийн өндөр түвшинд бүрэн хариуцах”
3. Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны дугаар №5 тогтоол: Төрийн албан хаагчдад мөнгөн урамшуулал олгох журам:
4. Алсын хараа-2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого болон Боловсролын салбарын дунд хугацааны төлөвлөгөө 2021-2030: “Багшийн ажлын гүйцэтгэл, үр дүнд суурилсан цалин хөлсний тогтолцоог хэрэгжүүлэх”
5. GURUN ACADEMY. Est. 2015. Сэтгэл зүйчдийн нийгэмлэг “эцэг эхчүүд, сурагчидтай

- зөв харилцах, тэдний сэтгэлзүйн хандлагыг зөв ойлгох” Хуудас 8 www.gurunacademy.edu.mn
6. Багшийн ажлыг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт News.Zindaa.mn, Боловсролын үнэлгээний төв сайт
 7. Апп болон плэй стор /app & play store / <https://familylink.google.com>
 8. (2022) Нийгмийн харилцааны ур чадвар /Зөөлөн ур чадварыг хөгжүүлэх нь/ Aplus.mn
 9. Б.Норовдоо (2020) “Тэгш хамруулах боловсрол” Улаанбаатар:Монгол дахь Хүүхдийг ивээх сан Хуудас 72-73

ЁС СУРТАХУУНД ҮНДЭСЛЭН ДЭГИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ НЬ

Х.Мэндбаяр¹, П.Амарцэнд²
Булган аймаг Хишиг-Өндөр сумын ЕБС
mendeekhorloo@gmail.com¹, aa2938397@gmail.com²

ҮНДЭСЛЭЛ

2021 оны байдлаар боловсролын салбарт нийт ерөнхий боловсролын 848 сургууль, 35100 гаруй багш, 712400 гаруй сурагч боловсролын харилцаанд өдөр тутамд оролцож байна. Багшийн ёс зүйн зөрчлийг нь төрийн албан хаагчийн ёс зүйн дүрэм, боловсролын тухай хуулинд заасан багшийн үүрэг гэх мэт эрх зүйн баримт бичгээр зохицуулдаг. Харин сурагчдын ёс зүйн зөрчлийг зохицуулах тодорхой эрх зүйн баримт бичиг байдаггүй. Өнөөдөр ерөнхий боловсролын сургуулиудад хэрэглэж буй 5 төрлийн 44 зүйл бүхий сурагчийн дүрэм нь сурагчдын ёс зүйн харилцааны зохицуулалт болж чадахгүй байгаа учир сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон тодорхой, оновчтой дэг шаардлагатай байна. Дээрх хэрэгцээ шаардлагад тулгуурлан боловсролын салбарт гарч буй ёс зүйн асуудлыг тодорхой хэмжээгээр бууруулж, багш сурагчдын харилцаанд эерэг нөлөө үзүүлэх, дагаж мөрдөхөд хялбар байх дэгийг зохион хэрэгжүүлэх шинэ шийдлийг олохын тулд энэхүү сэдвийг сонгон авч судаллаа.

ЗОРИЛГО

Сурагчдад дэг журмыг даган мөрдүүлсэнээр ёс зүйн зөрчил багасаж буйг харуулах

ШИНЭЛЭГ САНАА

- Дэг журмыг сурагчдын хэлэлцүүлгийн үеэр баталж, түүнийгээ хүн бүр ойлгож, ухамсарласны үндсэн дээр хэрэгжүүлэх, хяналт тавих тогтолцоо болгон хэрэглэх
- Би-Бид, Бид-Чамд буюу дэг журмыг өөрөө ойлгож, ухамсарласны дараа хэрэгжүүлэх

СУДАЛГААНЫ ТААМАГЛАЛ

Дэг журмыг өөрсдөөр нь зохиолгож, ойлгуулж, ухамсарлуулж өгөх нь ёс зүйн зөрчлийг багасгаж, үүргээ ухамсарлах чадвартай иргэн төлөвшүүлэх боломжтой.

ОНОЛЫН ҮНДЭСЛЭЛ

Өнөөгийн боловсролын чиг хандлага дан ганц мэдлэг чадварыг үнэлэх бус чадамжийг үнэлэх чиглэлд орж буйг бид анхаарах нь зүйтэй. Бидний илтгэлээрээ дамжуулан хэлэх гэсэн санаа нь сурагчид дэг журам хэрэгжүүлж сурснаар нөхцөл байдалд үнэлэлт өгөх, зохицон амьдрах чадвар нь нэмэгдэх ба энэ нь чадамжийг үнэлэх суурь болох боломжтой гэж үзэж буйд байгаа юм. Мөн дүрэм журмыг ойлгож ухамсарласны үндсэн дээр хэрэгжүүлэх нь тухайн хүний суурь чадамж болох юм гэдгийг батлахыг зорьж буй билээ. “Ёс зүй, хүмүүжил хэмээхүй нь хүний зөв буруугийн хөтөч буюу хүн чанарын ноён нурууг барих хэмжүүр үнэлэмжийн илэрхийлэл.” Тиймээс ёс зүйтэй, хүмүүжилтэй иргэн төлөвшүүлэхэд суурь ойлголт чухал.

Сурагчдыг төлөвшүүлэх томоохон боломж нь сургуулийн орчинд хэрэгжүүлэх дэг журам бөгөөд түүнийг ёс суртахуунд үндэслэн өөрийн үнэлэмж, оролцоо, хамтын үйл ажиллагаагаар дамжуулан хэрэгжүүлэх нь үр дүнд хүрэх боломжтой юм. Харин сурагчийг хандлага төлөвшилтэй болгохын тулд эцэг эх, багш, сурагч гурвын хоорондын нээлттэй харилцаа, идэвх зүтгэлээс гадна сурагчийн нийгэмд буй дэг журмыг хэрхэн дагаж биелүүлдэг хандлага хийгээд түүний цаад учир утгыг ойлгож, ухамсарлаж буй байдал хамаатай.

Ёс зүй, ёс суртахууны онол, үзэл баримтлал

Ёс суртахуун нь ямар шийдвэрийг гаргаж болох, болохгүй, хийж болох, эс болох, сайн ба муугийн алин болох, өөрийгөө олны дунд хэрхэн баримжаалахыг тодорхойлогч зүй тогтлын дотоод шинжид хамаарна. Мэдлэгийг сургалтын явцад олдог бол ёс суртахууны үнэт зүйлийг амьдралын туршлагаар буюу дадал зуршлаар олж авдаг. Өөрөөр хэлбэл, хувь хүний үнэнч, хариуцлагатай сайн чанарууд шинжлэх ухааны ном зохиол уншсанаар бий болохгүй, харин өдөр тутам давтан хэвшил болон тогтдог. Мөн амьдрал ахуйд нэвтэрсэн, илүү тогтвортой, түүхэн ёсоор бүрэлдэн тогтсон хэм хэмжээ, горим журмыг ёс суртахуун гэж ойлгож болно. Хүний амьдралын хамгийн энгийн харилцаанаас эхлээд хамгийн дээд зэргийн төвшний үйлдлийг хүртэлх бүхий л ажиллагааг зохицуулах үүргийг ёс суртахуун гүйцэтгэнэ.

Тиймээс бид ёс суртахуунд үндэслэн дэгийг хэрэгжүүлэх нь зөв юм гэдэг гаргалгааг хийж байна. Үүнийгээ “Би-гээс бид биднээс чамд” гэсэн загвараар тодорхойлж байна. Би буюу сурагч өөрт холбоотой дэгийг ухамсарлан ойлгож, хэрэгжүүлэхийн тулд өөрийгөө хянадаг, зохицуулдаг байх ба хамтын орчинд бусадтай хамтран дэг журамтай орчинг бий болгох юм. Зарим сурагчид дэгээ биелүүлэхгүй тохиолдолд нөхдийн зүгээс хяналт тавих шаардлага тавих замаар бусдад нөлөөлөн хэрэгжүүлнэ гэж төсөөлж байна.

Дэг журам ба хүүхэд

Дэг журам бол юу хийхийг зөвшөөрдөг, юу хийхийг хориглодог заавар бөгөөд эмх цэгцтэй байдлыг бий болгох, эрх тэгш харилцаа үүсгэх, бусдыг хүндэтгэх гэх мэт ач холбогдолтой.

Ямарваа нэгэн үйл ажиллагаа явуулж буй бүхий л газарт дэг журам байдаг ч түүнийг тэр бүр дагаж мөрдөх нь ховор байдаг. Харин дэг журмыг хамгийн сайн биелүүлж дагаж мөрддөг салбар бол спортын салбар. Спортын дүрмийг бүх оролцогчид төдийгүй хөгжөөн дэмжигчид хүртэл мэддэг, хүлээн зөвшөөрч хэрэгжүүлдэг. Сурагчдын дунд хэрэгжүүлж байгаа дүрмийг үүнтэй адилаар хүүхэд бүр ойлгож хүлээн зөвшөөрч байгаа тохиолдолд үр дүнтэй хэрэгжих боломжтой. Ингэж чадвал сургуулийн орчинд үүсч буй ёс зүйн зөрчил буурах юм.

Энэхүү дэг журмыг хэрэгжүүлэх эзэн нь орчин цагийн хүүхэд гэж нэрлэгдэх “Z”, “Alpha” үеийнхэн. Бүтээлч, ухамсартай, сэтгэлгээ сайтай, бие даасан байдлын үнэ цэнийг илүү мэдэрдэг гэх мэт сайн талтай хүүхэд нь өөрөө бүтээлчээр дэг журмаа зохиож, түүнийгээ ухамсарлах чадвартай болох нь батлагдаж байна.

Иймээс эдгээр хүүхдүүдийг ямарваа нэгэн үйл ажиллагаанд татан оролцуулах болон сургалтын үйл ажиллагааны явцад, цаашлаад дэг журамтай холбоотой асуудалд онцлог, ялгаатай байдлыг нь харгалзан үзэж хувь хүний давуу талыг гаргасан даалгавар өгөх нь үр дүнтэй. Гагцхүү тэр давуу тал нь тухайн сурагчийн төлөвшил, нийгэмд хандах хандлага, биеэ авч явах байдал болох учиртай. Хамгийн гол нь эдгээр чадварыг суурь түвшингээс нь эхлэх буюу сургуулийн дэг журмыг сахиж мөрдөж дадуулсанаар бий болно гэж үзэж байна.

АРГА ТУРШЛАГА, СУДАЛГАА**Арга, туршлага**

Хичээлийн үеийн дэг:

МУ-ын зөвлөх багш, НУ-ы багш Х.Мэндбаяр нь хичээл заадаг ангиуддаа “Хичээллэх үеийн дэг”-ийг 2014 оноос эхлэн хэрэгжүүлж байна. Энэхүү дэг нь:

1. Мэндэлснээс хойш хичээлд анхаарна.
2. Сонсож, хүлээж, хүндэтгэж, оролцоно.
3. Цэвэр орчинд цэгцтэй сууна.

Дэгийг хичээлийн жилийн эхэнд сурагчдад сайтар танилцуулан санал солилцон гар өргөн баталгаалжуулдаг. Мөн самбарын хажууд байрлуулан, хичээл орох бүрд сурагчид мэндчилгээтэй хамт давтан хэлж идэвхжүүлдэг байна. Ингэснээр сурагчид илүү идэвхжин дэг журамтай, хариуцлагатай байдлаар хичээлд оролцож чаддаг. Мөн бусдыг хүндэтгэх хүлээн зөвшөөрөх чадварыг илүү шаарддаг учир эрх тэгш байдал хангагдаж ямар нэг ялгаварлалт хязгаарлагддаг. Энэ нь сурагчдын өөртөө итгэх итгэлийг, хариуцлагатай байдлыг нэмэгдүүлж чаддаг. Нөгөө талаар багш хичээлээ сайн төлөвлөх, сурагчдыг нягт үйл ажиллагаагаар хангаж идэвхийг өрнүүлж байх нэг үндэс болдог сайн талтай. Өөрөөр хэлбэл, багш сурагч хоёулаа дэгийг хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагад нийцүүлэн хамтран ажиллана гэсэн үг.

2023 оны 1-р сараас эхлэн сургуулийн дунд, ахлах ангийн бүх багш нар хичээлийн нэгдсэн дэг хэрэгжүүлж эхэлсэн нь сурагчдын сурах чадвар, боломжид томоохон түлхэц болж байна. Хичээлийн дэгийг тогтмол хэрэгжүүлснээр багш сурагчид аль алинд нь сэтгэл хангалуун байдал бий болж багшийн талаарх сурагчдын үнэлэмж ч нэмэгдэж байгаа юм.

Ангийн харилцааны дэг:

ТНУ-ы багш П.Амарцэнд нь даасан 8а ангидаа “Ангид баримтлах харилцаа”-ны дэгийг 2022 оны 9-р сараас эхлэн 7 хоногт 1 дэг гэсэн зарчмаар хэрэгжүүлж байна. Ингэхдээ ангид тулгамдаж байгаа болон дутагдалтай асуудлуудыг сурагчдын хамтын саналд үндэслэн гарган ирж эрэмбэлэх замаар нэн тэргүүний асуудлаа сонгон хэрхэн хэрэгжүүлэх аргаа хэлэлцсэн байна.

Үүнд: 1-р долоо хоногт мэндлэх долоо хоног, 2-р долоо хоногт мэндлэх хүндлэх, 3-р долоо хоногт талархах, уучлал гуйх долоо хоног гэх мэтээр өмнөх долоо хоногийн дэгийг дараагийн долоо хоногт хамт хэрэгжүүлдэг. Үүний тулд сурагчид өөрсдийн үйл байдалд дүгнэлт хийж өөрийгөө хянах зарчмаар дэгийг хэрэгжүүлэх боломжтой. Хэрэв дэгээ хэрэгжүүлж чадахгүй бол нөхөд нь шаардах сануулах, ахиц гаргахгүй бол тоглоомын байдлаар шийтгэх зэргээр хэрэгжүүлж байна. Ангид харилцааны дэгийг хэрэгжүүлснээр сурагчдын идэвх оролцоо, хамтач байдал, эрх тэгш байдал, бусдадаа шаардлага тавих, хүлээн авах зэрэг чадвар хандлагууд сайжран багш ажилчдын зүгээс нийт ангийг үнэлэх үнэлэмж нэмэгдсэн сайн талтай.

Сургуулийн түвшинд хэрэгжүүлсэн туршилт

Дээрх арга туршлагуудад үндэслэн сургуулийн түвшинд дагаж мөрдөх дэгийг гаргах, хэрэгжүүлэх ажлыг сургуулийн нийгмийн ажилтантай хамтран зохион байгуулсан. Мөн дэгийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхдээ дунд, ахлах ангийн 7 сурагчаас бүрдсэн дэгийн зөвлөл байгуулсан нь дэг журам хэрэгжүүлэхэд томоохон түлхэц болсон. Эдгээр арга туршлага болон туршилтын өмнөх үеийн судалгаанд үндэслэн дэгийг:

1. Хичээллэх үеийн дэг
2. Хичээлээс бусад үеийн дэг гэсэн үндсэн хоёр хэсэгт хуваан үзэх нь зөв гэж үзсэн.

Сургуулийн түвшинд хэрэгжүүлэх дэгийг сурагчдын хэрэгцээ сонирхолд нийцүүлэн өөрсдийнх нь идэвхтэй оролцоонд түшиглэн зохиох, хэрэгжүүлэх арга замыг тодорхойлох ажлыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэв. Сурагч бүрийн оролцоог хангах, саналыг тусгах, сонирхолтой, ойлгомжтой, товч, тодорхой байх, зургаар илэрхийлж болохуйц байх, нийт сурагчдын дунд хүртээмжтэй байх, хэмжиж тооцох боломжтой байх зэрэг шаардлагуудыг харгалзан үзсэн болно. Үйл ажиллагааны үе шат:

1. Дэг журам гэж юу болох яаж хэрэгжүүлэх, ямар ач тустай талаар танилцуулга хийх
2. Анги тус бүр дагах дэг журмаа хэлэлцэх
3. Нэг ангиас 3-5 сурагч оролцон бүлгийн хэлэлцүүлэг хийх (дунд, ахлах анги тус бүр)
4. Хэлэлцсэн дэгийг танилцуулах, нийтэд ил тод болгох
5. “1 анги – 1 долоо хоног” гэсэн аяны дагуу хяналт тавьж, хэрэгжүүлэх
6. Улирлын эцэст дэгийн үр дүнг нэгтгэж, дэг журмыг хамгийн сайн биелүүлэгч анги хамт олныг сайшааж, урамшуулах (жишээ нь 2 цаг зааланд тоглох эрх гэх мэт)

Ангийн болон бүлгийн хэлэлцүүлгийг хийх явцад сурагчдын харилцааг зохицуулах, биеэ авч явах чадварт түлхэц болохуйц дүрэм зохиохыг сануулж байсан ба яг харилцааг зохицуулах дүрэм зохионо гэдэг нь тийм ч хялбар бус байсан. Харин үйлийг удирдах дүрэм зохиоход хялбар байсан боловч энэ дүрэм тийм ч шаардлагатай биш гэж үзсэн болно.

1 анги 1 долоо хоног аяныг хэрэгжүүлэхээс өмнөх долоо хоногт багш нар жижүүр хийж үлгэрлэн дуурайл үзүүлсэн нь туршилтын нэг сонирхолтой хэсэг байв.

Дүрмийг сурагчид зохиох, танилцуулга хийх, хэрэгжүүлэх үйл явцад сурагчид нэг бүрчлэн оролцож байсан учир тэдэнд сонирхолтой, өөртөө итгэх итгэл идэвхийг сэргээсэн ажил болж байлаа. Сурагчид бие биедээ шаардлага тавих үед үл тоох хандлагууд гарсаар байсан учир шаардлага тавьж буй ангийн сурагчдыг тусгай таних тэмдэгтэй болгон тухайн өдрийн сайн мэдээг ханын самбараар мэдээлэн, ангиудын дүрмийн хэрэгжилтийг тооцох зэргээр арга хэлбэрийг баяжуулан ажилласнаар үйл ажиллагаа тогтмолжиж байна. Мөн дүрмийг зургаар илэрхийлэн анги бүрийн ангийн булан, сургуулийн коридорт ил харагдахуйц байршуулсан нь үр дүнтэй байна.

Судалгаа, үр дүн

1. Туршилтын өмнөх судалгаагаар өмнө хэрэглэж байсан дэг нь ямар учраас өнөөгийн шаардлагад тохирохгүй байгааг болон дэгийн талаарх ойлголтыг илрүүлэхийг зорьсон.

Сурагчид дэг баримтлахгүй байгаагийн шалтгаан юу вэ?

- Тулгамдаж буй асуудлыг нь зохицуулж чадахуйц биш
- Хэт зааварласан, тулгасан шинжтэй
- Дадал хэвшил болж чадаагүй
- Ойлгомжтой, товч тодорхой биш гэх мэт хариултыг судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь хариулж байгаагаас сургуулийн дэгийг энгийн ойлгомжтой болгох шаардлагатай гэж үзсэн болно.

Хичээлийн цагаар ёс зүйн алдаа илүү гардаг байна. Үүнээс харвал ерөнхий боловсролын сургууль дээр сурагчдын дагаж мөрддөг дэг нь сурагчдын хувьд баруун гарын дүрэм, дүрэмт хувцас өмсөх гэх мэт хэвшмэл байдаг бол багш нарын хувьд хичээлийн үеийн дэг мэтээр хариулсан нь ерөнхий ойлголттой болохыг харуулж байна. Тиймээс дэгийг хичээлийн үеийн болон хичээлээс бусад үеийн дэг гэж ангилан үзэх боломжтой ба багш, сурагчийн хоорондын харилцааг зохицуулах дэг журам хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

2. Туршилтын явцын үеийн судалгаа нь дэгийг хэрхэн хэрэгжүүлэх, бэрхшээлийг даван туулж, сайжруулах арга замуудыг тодруулахад чиглэгдсэн.

Орчин цагийн сурагч болох Z, Alpha үеийнхэнд өмнө хэрэглэж байсан сургуулийн дэг журам нь төдийлөн хэрэгцээ шаардлагыг нь хангадаггүй байсныг илтгэж байна. Ахлах ангийн сурагчид өөрсдөө дэг журмыг хэлэлцэн батлах сонирхол ихтэй байна. Мөн туршилтын явцад дэгийг нүдэнд харагдахуйц газар байрлуулж өгсөн нь дадал, хэвшил болгоход нөлөөлсөн.

Жижүүр ангийн сурагчдад шаардлага тавихад гарч буй хүндрэл: Зарим сурагчид тавьсан шаардлагыг хүлээж авдаггүй, бусад сурагчдаасаа ялгарахгүй байна гэх мэт бэрхшээлүүдийг харгалзан жижүүр ангийг таних тэмдэгтэй болгож, ангиудыг дүгнэж, СНА, АУБ, жижүүр багш, үйлчлэгч нартай хамтран ажиллах байдлаар сайжруулсан.

3. Туршилтын дараах судалгаа нь цаашид авч явах санаа, онцлогыг тодруулахыг зорилоо.

Сурагчид дэг журам дагаж мөрдөх ач холбогдолыг ойлгосон ба өөрсдийн зохиосон дэгийг дагахад бэлэн байгааг илтгэж байна. Хичээлийн үеийн дэг мөрдөх нь сурагчид хичээлдээ илүү анхаарч, бусдыг сонсож, багш сурагчид бие биенээ хүндэлдэг зэрэг давуу талуудыг бий болгож байна.

Сургуулийн нийгмийн ажилтны судалгаагаар сургууль дээрх ёс зүйн зөрчил өмнөх 2022 онд 38 байснаас энэ онд 4 болж буурсан үр дүн харагдаж байна.

ДҮГНЭЛТ

Ерөнхий боловсролын сургуулийн харилцаанд оролцогчдын олонх болж буй сурагчдын харилцааг зохицуулах дэг журам хангалтгүй байна. Өнөөгийн байдлаар ихэнх сургуулиудын хэрэгжүүлж буй 5 төрлийн 44 зүйл бүхий дэг нь бүтээлч, сониуч, хурдтай, бие даасан байр суурь бүхий онцлогтой өнөөгийн сурагчдын онцлог, хэрэгцээ шаардлагыг хангахгүй хэт зааварласан, тулгасан, харилцааг бус үйлдлийг зохицуулах шинжтэй байна.

Аливаа хүн ёс суртахуунтай байна гэдэг нь нийгэм дэх сайн, сайхан гэгдэх үнэт зүйлсийг ойлгон ухамсарлаж, өөриймшүүлэх явдал бөгөөд сурагчийн дагаж мөрдөх дэг журам нь тэднийг ёс суртахуунтай байхад хөтөлнө.

Тэгвэл сурагчид дэгийг дагаж мөрдөх нь харилцааны хувьд эрх тэгш байдлыг бий болгох, бусдыг хүндлэх, гадаад буюу дотоод орчиндоо дүн шинжилгээ хийж өөрийгөө зохицуулан авч явах, биеэ удирдах чадварыг суулгаж өгдөг учир дэгийг хэрэгжүүлэх нь ач холбогдолтой юм.

Иймээс “Би-с бид, биднээс чамд” загвараар дэгийг хэрэгжүүлэх ажлыг туршин үзэхэд сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохирсон, сонирхолд нийцсэн дэгийг хэрэгжүүлэхэд сурагчид сэтгэл зүйн хувьд бэлэн, идэвхтэй, сонирхолтой байгаа бөгөөд гагцхүү тэдэнд зөв удирдлага, чиглүүлэг хэрэгтэй байгаа нь ажиглагдсан.

Туршилт, судалгааны явцаас дүнэхэд өмнө хэрэглэж байсан дэгийг сайжруулан тоог цөөрүүлж, сурагчдын хэрэгцээ сонирхолд нийцүүлсэн нь дэгийн хэрэгжилтэнд эерэгээр нөлөөлсөн. Мөн туршилтын явцад сурагчдын сонирхол буурах хандлага илэрсэн тул тухай бүрд нь идэвхжүүлэх арга хэлбэрүүдийг сонгон ашиглах нь зөв байв. Тухайлбал урамшуулах, хянах, дүгнэх, хамтын оролцоог хангах, нээлттэй мэдээллэх гэх мэт.

Дэгийг зохиохдоо ойлгомжтой, товч тодорхой, нийцтэй, хүртээмжтэй байх зэрэг шаардлагыг баримтлан, захирамжилсан үг хэллэгээс зайлсхийх нь сурагчдад ойлгож, ухамсарлаж,

хэрэгжүүлэхэд илүү дөхөм болсон.

Ийнхүү ёс суртахуунд үндэслэн дэгийг өөрчлөн хэрэгжүүлснээр өөрийгөө удирдаж, зохицон амьдрах чадвар бүхий, хуулийг дээдлэгч иргэнийг бий болгох үндэс суурь тавигдах юм. Нөгөө талаар боловсрол дахь хандлагыг үнэлэх олон улсын үнэлгээнд сурагчдыг бэлтгэхэд учирч буй бэрхшээлийг даван гарах боломж бүрдэнэ. Иймээс бидний туршин хэрэгжүүлж буй судалгааны ажил нь цаашид үр нөлөө үзүүлнэ гэдэг нь нотлогдож байна.

БАГШИЙН ТҮГЭЭМЭЛ ГАРГАДАГ ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧИЛ, ШАЛТГААН, ХАМААРАГДАХ СУБЪЕКТҮҮДИЙГ СУДЛАХ, ШИЙДВЭРЛЭХ ШИНЭ САНАА ДЭВШҮҮЛЭХ

Э.Ариунзул¹, А.Хонгорзул², Г.Саруул³, Н.Дагиймаа⁴
Говь-Алтай аймаг Есөнбулаг сумын 2-р сургууль
Enkh.Ariunzul@gmail.com¹, Khongoroo888@gmail.com², Bnairamdai391@gmail.com³,
nyamjantsandagiimaa1001@gmail.com⁴

Хураангуй

Ёс зүйн зөрчил гаргахаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд багш нар хүүхэдтэй ажиллах арга барил, ёс зүйн мэдлэг ойлголтоо дээшлүүлэхэд анхаарч ажиллах шаардлага үүсч байна. Иймээс өөрсдийнхөө харилцаа, хандлагыг өөрчилж эерэг байлгах, эцэг эх, асран хамгаалагчдад хүмүүжлийн эерэг аргаар хүүхдийнхээ хүмүүжилд нөлөөлөх сургалтыг хийдэг байх, хүмүүжлийн доголдол гаргаж байгаа сурагчтайгаа хүүхэд хамгааллын багаараа ажиллаж, асуудлын шийдлийг олох, төлөвшүүлэх зэрэг шаардлага үүсч байна.

Энэ чиглэлээр авсан судалгаандаа Говь-Алтай аймгийн Есөнбулаг сумын 2 дугаар сургуулийн 299 сурагч, 55 багшийг хамруулав. Багш нарын түгээмэл гаргадаг зөрчлүүдийг илрүүлэх, багшийн ёс зүйн зөрчилд давамгайлж байгаа нөлөөлөх субъектүүдийг судлах, багш нарын гаргадаг зөрчлийг бууруулахад гол үүрэгтэй хүчин зүйлүүдийг судлан шинэ санаа шийдлийг олон төрлийн нөлөөллийн ажлаар туршиж үзлээ.

Түлхүүр үгс: багшийн ёс зүй, ёс суртахуун, шинэ санаа, ёс зүйн зөрчил, шалтгаан, нөлөөлөх субъект.

Оршил

Багш нар ёс зүйн дүрмээ сайтар судалж, ажилдаа баримталж хэрэгжүүлснээр багшийн ёс зүйг зөрчсөн аливаа үйлдлийг гаргахаас урьдчилан сэргийлж чадах ба багш бол сурагчдад үлгэр дуурайлал болдог хүн учир энэ тал дээр зайлшгүй анхаарах шаардлагатай асуудал мөн. Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2022 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн А/545 дугаар тушаалаар цэцэрлэг, сургуулийн багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм, ёс зүйн зөвлөлийн ажиллах журам шинэчлэн батлагдлаа.

Сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт, гадуурхал, сошиал орчин дахь аюулгүй байдлын зөрчил, багш ажилтнуудын ёс зүйгүй үйлдэл 2021 онд хэд хэдэн удаа гарсан тул Боловсролын салбар 2022 оныг Ёс зүйн жил болгон зарлалаа.

Сэдвийн судлагдсан байдал

2018 онд "Боловсролын үнэлгээ, шинэчлэл" ТББ, "Гүүд Нэйборс" ОУТББ-ын Монгол дахь Төлөөлөгчийн газраас хийсэн "Багшийн ёс суртахууны төлөвшил" сэдэвт судалгаанд хот, хөдөөгийн нийт 30 сургуулийн тухайлбал, нийслэлийн 10 ЕБС-ийн 423 багш, Дархан -Уул аймгийн 10 ЕБС-ийн 400 багш, Өмнөговь аймгийн 10 ЕБС-ийн 285 багш буюу нийт 1108 багш

хамрагдсан.

Нэгдүгээр зорилт: Багш нараас ёс зүйн дүрмээ хэрхэн дагаж мөрдөж байгаа талаар судлах

1. Багшийн ёс зүйн дүрмийг та уншиж судалсан уу?
55 responses

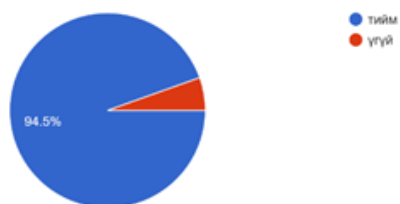

График 1.

6. Ёс зүйн дүрмээ та хэр мөрддөг вэ?
55 responses

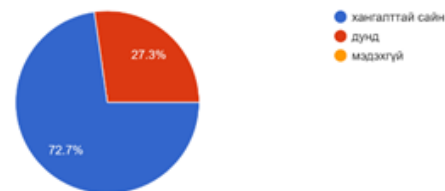

График 2.

“Багш нараас багшийн ёс зүйн дүрмийг та уншиж судалсан уу?” гэсэн асуултад 94.5% нь “тийм”, 5.5% нь “үгүй”, “Ёс зүйн дүрмээ та хэр мөрддөг вэ?” гэхэд 72.7% нь “хангалттай сайн”, 27.3% нь “дунд зэрэг” мөрддөг гэж хариулжээ. Багш нар ёс зүйн дүрмээ уншиж судалсан ба

уншихад хэтэрхий урт цаг хугацаа шаарддаг нь бэрхшээл болж байна. Багш нар өөрсдийгөө дүрмээ биелүүлж хангалттай сайн мөрддөг байна гэж үзсэн.

3. Багшийн ёс зүйн дүрмийг ямар хэлбэрээр хүргэвэл илүү ойлгомжтой байх вэ?
55 responses

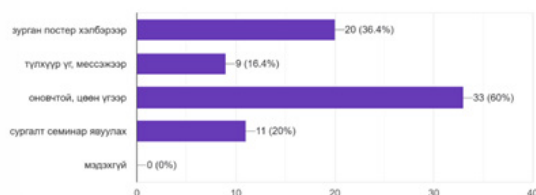

График 3.

“Багшийн ёс зүйн дүрмийг ямар хэлбэрээр хүргэвэл илүү ойлгомжтой байх вэ?” гэсэн судалгаанд (давхардсан тоогоор) “оногтой цөөн үгээр” гэж 60%, “зурган постер хэлбэрээр” гэж 36.4%, “сургалт семинар явуулах” гэж 20%, “түлхүүр үг, мессажээр” гэж 16.4% нь хариулжээ.

Багш нарын дийлэнх нь (94.5%) ёс зүйн дүрмээ уншиж судлан дагаж мөрддөг гэжээ. Ёс зүйн дүрмээ уншихад хэт урт, цаг хугацаа их шаарддаг, хуулийн хүнд үг хэллэгтэй байгаа нь бэрхшээл болдог. Иймд багш нарт ёс зүйн дүрэмд тусгасан олон зүйл заалтыг энгийн ойлгомжтой хэлбэрээр хүргэдэг байх, мөн сургуулийн ёс зүйн хорооны үүрэг, үйл ажиллагааг танилцуулж, ёс зүйн дүрмийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр нэгдсэн сургалт семинар хийгдэх хэрэгтэй нь судалгаанаас харагдаж байна. Багш нарын түгээмэл гаргадаг зөрчлүүдээс урьдчилан сэргийлэхийн тулд ёс зүйн дүрмийг ойлгомжтой байдлаар зурган постер хэлбэрээр ажлын байран дээр байршуулах нь зүйтэй гэж үзлээ.

Хоёрдугаар зорилт: Багш нарын түгээмэл гаргадаг зөрчлүүдийг судлах

5. Багшийн ёс зүйн зөрчил ямар хэлбэрээр түгээмэл илэрдэг вэ?
55 responses

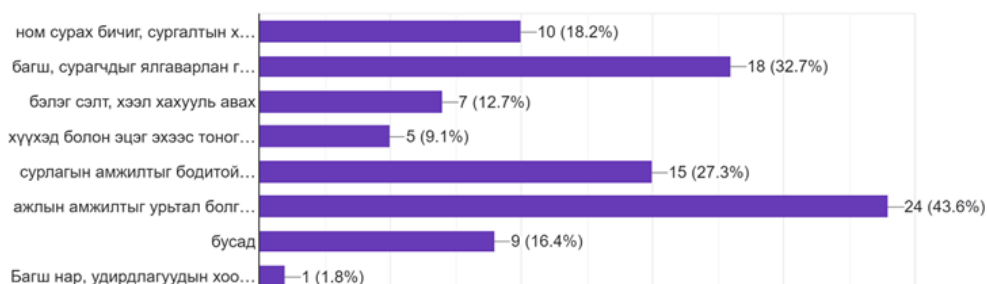

График 4.

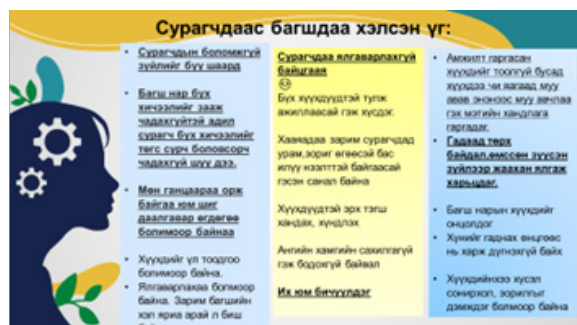
Багшийн ёс зүйн зөрчил ямар хэлбэрээр илэрч байгааг судлахад 43.6% нь “ажлын амжилтыг урьтал болгон сурагчдыг олон цагаар уралдаан тэмцээнд бэлтгэдэг”, 27.3% нь “сурлагын амжилтыг бодитой үнэлдэггүй”, 32.7% нь “багш, сурагчдыг ялгаварлан гадуурхснаас”, 18.2% нь ном сурах бичиг, сургалтын хэрэглэгдэхүүн зарснаас”, “бэлэг сэлт, хээл хахууль авах”, 7% нь “хүүхэд болон эцэг эхээр тоног төхөөрөмж авахуулах”-д зөрчил үүсдэг гэжээ.

ГАА-ийн Есөнбулаг сумын 2 дугаар сургуулийн 299 сурагчаас Google Form ашиглан 2022 оны 10 сард сэтгэл ханамжийн судалгааг аваад багш нартаа танилцуулсан.

Сурагчдаас багшдаа хэлэхийг хүссэн үг:

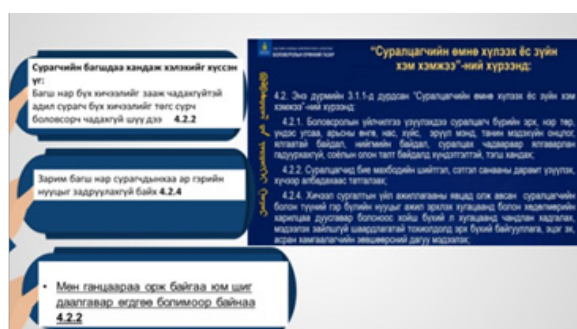
Зураг 1.

Зураг 2.

Зураг 3.

Зураг 4.

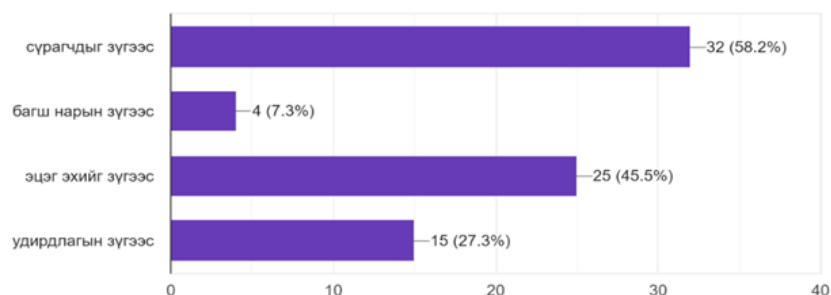
Багшийн ёс зүйн зөрчил ямар хэлбэрээр илэрч байгааг судлахад багш нарын ихэнх хувь нь “ажлын амжилтыг урьтал болгон сурагчдыг олон цагаар уралдаан тэмцээнд бэлтгэдэг” нь 4.2.6 “Суралцагчийн өмнө хүлээх ёс зүйн хэм хэмжээний хүрээнд- Сургалтын орчинд хүүхдийн эрх зөрчигдөх, эрүүл мэнд хохирох” ёс зүйн зөрчил юм. “Сурлагын амжилтыг бодитой үнэлдэггүй”, “багш, сурагчдыг ялгаварлан гадуурхах” түгээмэл зөрчил болж байна. Сурагчдын сэтгэл ханамжийн судалгаанаас үзэхэд, багш нарыг харилцаа хандлагаа эерэг байлгах, үл ялгаварлах, хүүхдийг сонсдог ойлгодог байх, өөртэйгөө найз шигээ харьцдаг байхыг ихэнх нь хүссэн байгаа нь багшийн ёс зүйн зөрчил байсаар байгааг илтгэж байна.

Гуравдугаар зорилт: Багшийн ёс зүйн зөрчилд давамгайлж байгаа нөлөөлж буй субъектүүдийг судлах

“Багшийн ёс зүйн дүрмийг дагаж мөрдөхөд аль харилцаанд илүү бэрхшээл тулгардаг вэ?” гэсэн асуултад “сурагчдын зүгээс” (58.2% нь), “эцэг эхийн зүгээс” (45.5% нь), “удирдлагын зүгээс” (27.3% нь), “багш нарын зүгээс” (7.3% нь) гэж хариулжээ.

График 5.

7. Багшийн ёс зүйн дүрмийг дагаж мөрдөхөд аль харилцаан дээр илүү бэрхшээл тулгардаг вэ?
55 responses

Эндээс “Багш нарын гаргадаг алдаа, зөрчлийн шалтгаан”-ыг судалгаанд оролцогчдын багагүй хувь нь сурагчид (43.4% нь), эцэг эхтэй (31.8% нь) холбон авч үздэг нь харагдаж байна. Түүнчлэн багшийн өөрийн зан чанар (35.8% нь), ажлын ачаалал (18.6% нь) нийгмийн орчин (11.3% нь) зэргээс болдог гэж үзжээ. Эдгээрээс гадна удирдлага, санхүүгийн байдал, хүмүүсийн харилцаа хандлага, хамт олон гэр орны стресс болон хүүхдийн тоо олон зэргээс шалтгаалж багш нар ёс суртахууны зөрчил гаргадаг гэж үздэг болох нь дээрх диаграммаас харагдаж байгаа.

Дөрөвдүгээр зорилт: Багш нарын гаргадаг зөрчлийг бууруулахад гол үүрэгтэй хүчин зүйлүүдийг судлах

График 6.

Багшийн ёс зүйн зөрчлийг бууруулахад багш өөрөө гол үүрэгтэйг судалгаанд хамрагдсан багш нарын 70 гаруй хувь нь ойлгож байгаа нь сайшаалтай. Багшийн ёс зүйн зөрчлийг бууруулахад багшийн гэр бүл 47.4%, сургуулийн удирдлага 34.3% , сурагчид 34%-ийн нөлөө үзүүлнэ гэж үзэж байна. Сурагчдын харилцаа хандлага, суурь хүмүүжил төлөвшилд чиглэсэн сургалтыг явуулах, хүүхдийг ойлгох, хүндлэх, ойр дотно харилцах нь эерэг харилцаа үүсэхэд нөлөөлнө гэж үзлээ.

Тавдугаар зорилт: Судалгааны дүгнэлтэд үндэслэн шинэ санаа дэвшүүлэх, туршиж хэрэгжүүлэх нөлөөллийн ажлуудыг зохион байгуулж үр дүнг тооцох

Зураг 5. Дэвшүүлж буй шинэ санаа, шийдэл

Судалгааны хүрээнд туршиж хэрэгжүүлсэн нөлөөллийн ажил, үр дүн

Хүүхэд –Хүмүүжлийн Эерэг Арга сургалтыг тасралтгүй 2022 оны 10-р сараас хойш зохион явуулж байна.

Тэгш Хамруулсан Олон Нийтийн Оролцоот Сургууль төслийн хүрээнд ээлжит хичээлийн соёлоор дамжуулан багш сурагчдын харилцаанд эерэгээр нөлөөлөх арга зүйгээс суралцаж байна.

Хүүхэд "Хүмүүжлийн эерэг арга" нөлөөллийн ажлын хүрээнд сургалт явуулж, сургуулийн сэтгэл зүйчтэй хамтран эцэг, эх, асран хамгаалагчид, сурагчдад зөвлөгөө, мэдээллийг хүргэсэн. Багш сурагчдын хоорондын ёс зүйн зөрчлийг бууруулах чиглэлээр нөлөөллийн ажлуудыг зохион байгуулснаар дараах үр дүнд хүрсэн. Хүүхдүүдээс "Чи болон ангийн найзууд чинь сургуулийн орчинд болон ангидаа баяр хөөртэй, тайван байж чаддаг уу?" гэсэн асуулгаар судалгаа авахад 82% нь "чаддаг" гэж хариулсан нь өмнөх судалгаанаасаа 20 хувиар ахисан үзүүлэлт байна.

ДҮГНЭЛТ

Ёс зүйн зөрчил гаргахаас урьдчилан сэргийлэхийн тулд багш нар харилцаанаас харилцаа үүсдэг тул хүүхэдтэй ажиллах арга барил, ёс зүйн мэдлэг ойлголтоо дээшлүүлэхэд анхаарч ажиллах, өөрсдийнхөө харилцаа, хандлагыг өөрчилж эерэг байлгах, эцэг эх, асран хамгаалагчдад хүмүүжлийн эерэг аргаар хүүхдийнхээ хүмүүжилд нөлөөлөх сургалтыг хийдэг байх, хүмүүжлийн доголдол гаргаж байгаа сурагчтайгаа хүүхэд хамгааллын багаараа ажиллаж, асуудлын шийдлийг олох, төлөвшүүлэх зэрэг шаардлага үүсч байна.

Санал

- Ёс зүйн дүрмийг зурган постер хэлбэрээр ажлын байрандаа байршуулах.
- Ёс зүйн дүрмийг тасралтгүй түгээх нөлөөллийн ажлыг санаачлан хийх. Үүнд: Дэвжээ тэмцээн, постерын уралдаан, сургалт, сурталчилгаа, хакатон гэх мэт сонирхолтой арга хэлбэр бүхий шийдэлтэй ажлууд зохион байгуулах.
- Багш өөрийн харилцаа, хандлагаа эерэг байлгах, зөрчлийг шийдвэрлэх эерэг аргуудыг олох.
- Эцэг эхтэй хамтран ажиллах, гэр бүлийн боловсрол олгох, хүүхдийн хүмүүжилд нөлөөлөх сургалтыг явуулах.
- Багш сурагчдын хоорондын харилцааг сайжруулах зорилго бүхий үйл ажиллагааг хичээл бүр дээр тогтмол явуулж, сурагчдын хичээл таслалтыг бууруулах.

НОМ ЗҮЙ

1. Багшийн туслах сайт, Боловсролын салбар дахь зайны сургалтын болон онлайн платформын дэвшил, туршлага арга зүй ОУ-ын эрдэм шинжилгээний хурал. 2021
2. “Олон улсын эрдэм шинжилгээний ажлын сэтгүүлээс” 2021
3. С.Батхуяг /доктор, профессор(Ph.D)/ “Боловсролын үнэлгээ, шинэчлэл” ТББ-ын захирал, “Гүүд Нэйборс” ОУТББ-ын Монгол дахь Төлөөлөгчийн газар 05/09/2018
4. Улаанбаатар Монцамэ хэвлэл 2022 он
5. Ч. Пүрэвдорж. “Багшлахуйн менежмент”. УБ., 2010

СУРАЛЦАГЧИЙГ ҮНЭЛЭХ ҮЕД ГАРЧ БУЙ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ, ШИЙДЭЛ

Ч.Энхсүх¹, Н.Содномцэрэн²
Говьсүмбэр аймаг Сүмбэр сум, 1 дүгээр сургууль
esvesu4@gmail.com¹, mr.so8989@gmail.com²

Хураангуй

Багш хүн суралцагчдад хүн бүрийн үндсэн эрх болох сурах эрхийг хангаж, хамгийн зөвөөр сэтгэгч, зөвлөгч, дэмжигч байж, багшийн ёс зүйн дүрмийг амьдралдаа мөрддөг байх нь зүйн хэрэг мөн юм. Багшийн ёс зүйн дүрэм хэрхэн мөрдөгдөж байгааг судлан, үр дүнг тайлагнах, эцэг эх асран хамгаалагч, суралцагч үнэлгээний ёс зүйг хамтран шийдвэрлэх нөхцөл боломж, хандлагыг төлөвшүүлэх шаардлага урган гарч байна. Нөгөөтэйгээр үнэлгээний арга зүй технологи ажиллагаанд суралцагч асран хамгаалагч харилцан адилгүй ойлголттой байдаг бөгөөд үүнийг бид нэг мөр болгох нь чухал байна. Багш, суралцагч, эцэг эх хамтран шийдвэрлэх боломжийг бүрдүүлэх хэрэгтэй байна.

ОРШИЛ

Сүүлийн үед суралцагчийг үнэлж, дүгнэх олон улсын арга зүйд дараах хандлагууд хүчтэй илэрч байна.

1. Сургалтын үр дүнг үнэлэхээсээ илүүтэй явцыг үнэлэх
2. Даалгаврыг сурагч өөрийн байр сууринаас бүтээж гүйцэтгэх
3. Сурагчийн эзэмшсэн чадварыг цогцоор нь үнэлж, дүгнэх
4. Тухайн нэг сурагчийн амжилтыг үнэлэхээсээ илүүтэй багийн гүйцэтгэлийг үнэлж, дүгнэх
5. Сурагчийн дүнгийн динамикийг авч үзэж, шинжилгээ хийх
6. Бүтээлийн сангаар үнэлж, дүгнэх зэрэг болно.

АНУ-ын багш нарын мэргэжлийн холбооноос 1996 онд суралцагчдын сурлагын амжилтын үнэлгээнд багшийн хүлээх хариуцлага ба мэргэжлийн эрх үүргийг гаргасан байдаг. Багшийн хариуцлага, эрх үүргийг хичээлийн өмнө, явц, хичээлийн дараа гэж ангилдаад үе шат бүр дээр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг заажээ.

Зорилт:

- Багшийн ёс зүйн ямар асуудал гарч байгааг илрүүлэх
- Үнэлгээний журмыг судлан багш суралцагчийг хэрхэн үнэлж буй байдлыг тодорхойлох
- Асуудлыг шийдвэрлэх үнэлгээний арга зүйг санал болгох

Судалгааны арга: Баримтын судалгаа, Асуулга анкет, Ажиглалтын арга, Фокус ярилцлага

Үндсэн хэсэг: Ёс зүйн дүрэм

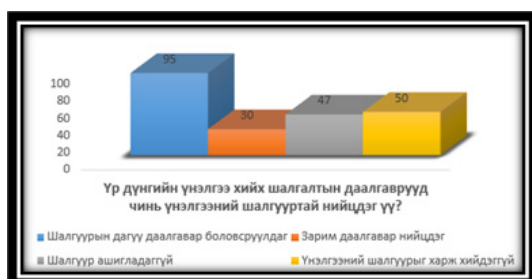
1.1.1. Ёс зүйн хэм хэмжээ өмнө нь

4.2.1. Хүүхдийг гэр бүлийн байдал, хөгжил, суралцах чадвараар нь ялгаварлахгүй байх, сурлагын амжилтыг бодитой үнэлэх;

1.1.2. Багш ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээ

4.2.1. Боловсролын үйлчилгээ үзүүлэхдээ суралцагч бүрийн эрх, нэр төр, үндэс угсаа, арьсны өнгө, нас, хүйс, эрүүл мэнд, танин мэдэхүйн онцлог, ялгаатай байдал, нийгмийн байдал, суралцах чадвараар ялгаварлан гадуурхахгүй, соёлын олон талт байдалд хүндэтгэлтэй, тэгш

55 багш даалгаврын санг ашигладаг гэсэн хариултыг өгчээ.

Дүгнэлт

Судалгаанаас харахад багш бид үнэлгээний шалгуурын дагуу даалгавар боловсруулан дүн үнэлгээг гаргадаг /эцсийн үнэлгээ/ хэмээн хариулсан атлаа ихэнх нь үнэлгээний шалгуурын тухай тийм сайн биш дутмаг ойлголттой байгаа нь судалаанаас харагдаж байна. Иймд багш нарыг үнэлгээний даалгавар боловсруулах /blueprint/ аргазүйн сургаланд хамруулах, чанартай суух, ашиглах эзэмших шаардлагатай нь харагдаж байна.

2.2. АСУУЛГА АНКЕТЫН СУДАЛГАА

2.2.1. Та эцсийн үнэлгээ хийхдээ ямар аргазүй ашиглан /дүн гаргахдаа/ хийдэг вэ? /нээлттэй асуулга/ багш нараас

Нээлттэй асуулгын хариулт	Журигд, заасан үнэлгээний арга
Нэгж хичээлийн үнэлгээний алтан дундаж гаргадаг Бие даалт өгдөг Нэгдсэн шалгалт өгдөг Асуулт бодуу Асуулга тавихтай ажилладаг Ахан шүүлтэг өгдөг Хичээлд оролцож өргөлдөг үнэлдэг Гарын даалгавар өгснөөс үнэлдэг	Ахан болон багшийн шалгалт, Сорил, Туршилт, Судалгааны ажил, Тайлан, Төсөлт ажил, Илтгэл, Эхлэл, Бичлэг, Бичлэгийн хийж гүйцэтгэх

2.2.2. Суралцагчаас авсан асуулгын судалгаа

Асуулт-1: Танд хичээлийн дүн гарахад ямар нэгэн багш нараас шалтгаалсан / ёс зүйн / асуудал тулгарсан уу

97	121	Биеийн асуулга
218		
211	389	Олонийн асуулга
600		

Асуулт-2: Ямар асуудал тулгарсан бэ?

- Хэт их даалгавар үзүүл гэж нэхсэн-9%
- Дүн гаргахдаа хэлээгүй-3%
- Зохиомол дүн тавьсан-3%
- Бие даалт их байсан-20%
- Хэт олон шалгалт авсан-72%
- Царай зүс харсан-5%
- Хүмүүжлээр нь /муу хүүхэд муу гарна гм...-6%
- Хувцас хунар өмссөн зүүснээр нь дүн нэмдэг-5%
- Танилынхаа хүүхдыг сайн гаргадаг-15%
- Ар гэр эцэг эхтэй муудсан болохоор надад дургүй-2%
- Хичээлийн дүн таалагдаагүй-3%

Дүгнэлт: Судалгаанд оролцсон хүүхдүүдээс багш нараас шалтгаалж буй дийлэнх асуудлыг “Хэт олон шалгалт авах”, Бие даалт их байсан” зэрэг асуудлууд дийлэнх хувийг эзэлж байна. Үүнээс дүгнэхэд дүн ямарваа нэгэн шалгуурыг баримтлах нь бага, багш өөрийнхөөрөө дүгнэх асуудал үүсэж байгаа нь харагдаж байна.

Асуулт-3: Хүүхдэд таалагддаггүй багшийн дутагдал /тоогоор - 818/

Харилцааны соёлгүй - 83

Заах арга барил муутай - 120

Амьдралын түвшин, царай зүс, гадаад үзэмжээр ялгаварладаг - 31

Ширүүн догшин авиртай, уурлаж загнадаг - 212

Хэл амаар доромжилж гутаадаг - 81

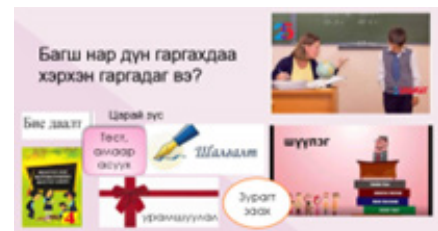
Сурагчдыг шударга бусаар үнэлдэг - 254

Мэдлэг муу - 50

Хувийн үлгэр дууриалал муу -63

Хичээл заахгүй орж гардаг - 81

Авилгал авдаг (янз бүрийн зүйл шахдаг) – 14

Суралцагчийг явцын үнэлгээ болон эцсийн үнэлгээ хийхдээ янз бүрийн дурын арга ашиглан үнэлж байна. Энэ нь тэдэнтэй үл ойлголцол үүсэх гол хүчин зүйл болж байна.

Дүгнэлт: Санал асуулгын үр дүнгээс харахад “Сурагчдыг шударга бусаар үнэлдэг”, “Ширүүн догшин авиртай, уурлаж загнадаг” зэрэг асуудлууд эзэлж байна. Санал асуулгад оролцогчдын “Сурагчдыг шударга бусаар үнэлдэг” хариулт өгсөн нь бид эцсийн үнэлгээний журам хэрэгжүүлэх зөвлөмж заавар зэргийг баримтлахдаа алдаа гаргадаг нь харагдаж байна.

2.2.3. Эцэг эх, асран хамгаалагчаас авсан асуулга

Судалгаанд нийт 200 Эцэг эх, асран хамгаалагч оролцов. Судалгаанаас үзэхэд ихэнх эцэг эхчүүд хүүхэдтэйгээ тогтмол ярилцаж чаддаггүй хэрнээ хичээлийн дүн дээр илүү анхаардаг, мөн хичээл ордог багш нартай уулзаж хүүхдээ дэмждэггүй нь ажиглагдаж байна

Дүгнэлт: Багшийн ёс зүйн тухай судалгаагаа 5 асуулттайгаар ЕБС-ийн 7-12-р ангийн нийт 818 хүүхдээс авсан. Ингээд суралцагчдын асуултанд хариулсан байдлаас үзвэл багш нар ёс зүйн алдааг их бага хэмжээгээр гаргадаг болох нь харагдлаа. Ингэхдээ ихэвчлэн дүн гаргахдаа ялгавартай ханддаг гэж ихэнх сурагч буюу 44,49% нь хариулжээ. Сурагцагчдыг аль нэг талаар нь ялгаварлан гадуурхдаг, хэл амаар доромжилдог алдааг гаргадаг байна. Эцэг, эхийн судалгаанд 200 эцэг, эх хамрагдлаа. Уг судалгаанаас үзэхэд ихэнх эцэг эхчүүд

хүүхэдтэйгээ тогтмол ярилцаж чаддаггүй хэрнээ хичээлийн дүн дээр илүү анхаардаг, мөн хичээл ордог багш нартай уулзаж хүүхдээ дэмждэггүй нь ажиглагдаж байна. Багш хүн хүүхдэд шинжлэх ухааны мэдлэг олгохоос гадна ёс суртахууны хүмүүжил олгогч гол хүн нь байх ёстой. багш өөрөө энэ мэт ёс суртахууны алдаа гаргах нь болчимгүй үйлдэл юм. Иймд ёс зүйн хэм хэмжээгээ баримтлан мэргэжлээ суралцагчаа дээдлэн ажиллавал зохино.

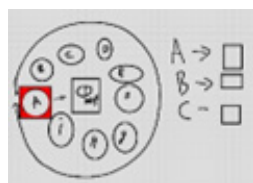
2.3. Ажиглалт туршилтын арга:

2.3.1. Багшийн туршлага /12 жил /

2.4. Бэрхшээлийг шийдвэрлэх фокус ярилцлага, бүлгийн судалгаа :

2.4.1. Оролцооны бүлгийн ярилцлага, судалгаа

Энэ арга нь хөгжлийн онцлогтой сурагцлагч А-г бусад түвшний сурагцагчидтай фокус ярилцлагад оруулж хандлага, төлөвшилийн ахиц, өөрчлөлтийг дэмжин судалж, Суралцах арга барилд суралцуулах замаар Сурлагын амжилт ахицыг дээшлүүлэх, дүн үнэлгээг бусад сурагцагчидтай дөхүүлэх, Суралцахуйн ялгаатай байдлыг оношлоход оршино.

№	Сурагцагч	Хандлага	Төлөвшил	Сурагчын амжилт	Үр дүн
1	Сурагцагч-1	Бусад зургаан суралцагчидтай байсан	Төлөвшил байх чадвартай, хандлагатай байсан	Амжилт оролцоо 50-й	
2	Сурагцагч-2	Хүндэтгэсэн аргаар, хандлагатай байсан	Суралцах арга	75-й амжилт 25%	Төлөвшил хандлагатай байсан, суралцах арга барилд гарч байгаа нь ажиглагдсан
3	Сурагцагч-3	Өмнөх бодолд хандлагатай байсан, хандлагатай байсан	Сонирхолтой бодолд хандлагатай байсан	80-й амжилт байсан, хандлагатай байсан, амжилт байсан	Тавруу хандлагатай байсан, хандлагатай байсан, амжилт байсан

Фокус ярилцлагын үр дүн: 2.5.

СУДАЛГААНЫ НЭГДСЭН ДҮГНЭЛТ

Ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан үнэлснээр үнэлгээ бодитой болж сурагцагчийн сурлагын ахиц амжилт гарч, багшийн гүйцэтгэлийн үнэлгээ, үнэлэмж дээшилнэ.

ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ: АСУУДАЛ ШИЙДЭЛ

3.1. Дэвшүүлж буй санаа

Үнэлгээ бол цаашид дүн тавихын төлөө бус сурагцагчийн мэдлэг, чадварын түвшинг бодитой тогтоох, түүнд үндэслэн сурагцагч юу мэдэж, чадаж байгаа, юуг мэдэхгүй, чадахгүй байгаа, ямар дэмжлэг хэрэгтэй талаар сурагцагч, эцэг эх, асран хамгаалагчдад үнэн зөв мэдээлэх, улмаар сурагцагчийн мэдлэг, чадвар, хандлага төлөвшилд ахиц гаргахад чиглэнэ. Үнэлгээний журам, Хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг хэрэглэх зөвлөмжийг баримтлан багшийн хичээлдээ хэрэгжүүлж буй туршлагаас дараах саналыг дэвшүүлж байна. Жишээ: 8 анги газарзүйн хичээл 7 хоногт 1 цаг 1 улиралд 16 цаг

Сурагцахуйн зорилтын хүрээнд улирлын эхэнд хэрхэн үнэлэхээ сурагцагч, эцэг эх, асран хамгаалагчид танилцуулна. Жишээ нь: 8-р анги эцсийн үнэлгээ хийх (улирлын эцэст)

Монгол орны газар зүйн онцлог	8.1.1 8.1.2
Монгол орны геологийн хөгжил, гадарга, ашигт	8.2.1 8.2.2

агш	Сурталдугуй төрөлт	Хамрах каж	Сурталдугуйн үр дүл	ямар хэлбэрээр үнэлэх
8	ГЭБ.1а.6.а	МО-г-ашиглах	Б.1.1	10 асуултай аялмн хуудас ашиглана.
			Дүн тоолгоогүй байвал	Бүтэцм донговор ажиглана. хэлхнбар
			Б.1.2	5 сэдвийг башлам амаар асуулгана.
			Дүн тоолгоогүй байвал	Теолийн онцг тоолм бүтээл хннэ /хэдмн ч уудас зөвлөлөө өм болно /
			Б.1.3	Бннлнн шалгалт 5 асуулт
			Дүн тоолгоогүй байвал	Газаргүйн зурагт 10 асуулт дээр ажиглана

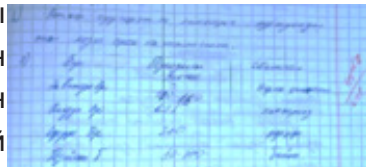
[illegible]

Хичээл эхлэхэд улирлын дүн хэрхэн гаргахыг танилцуулна. Дүн үнэлгээ засуулах боломжийг эрэлхийлнэ. Дүнг бодохдоо өөрийн биеэр өөрийнх нь дүнг бодуулан гаргана. Аль болох нээлттэй чөлөөтэй Суралцагчийн мэдлэг чадвар, хандлага төлөвшлийг үнэлнэ. Ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлана. Зарим суралцагчдад тусгайлан даалгавар бэлтгэн үнэлнэ. Үүнд хөгжлийн онцлогийг харгалзан тусгайлсан хөтөлбөрөөр үнэлэх арга зүйг боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Жишээ нь: Сурагчийн ганцаарчилсан төлөвлөгөө

Дүгнэлт:

Сурлагын хоцрогдолтой болон оюуны хөгжлийн онцлогтой хүүхдийн ганцаарчлан ажиллах төлөвлөгөөг боловсруулан үнэлгээний дүнг бусад суралцагчидтай сурлагын дүнг (хэт ялгаатай бага үнэлснээр суралцагч өөрийгөө голох эрсдэл үүснэ) ойртуулах, чадвар мэдлэг, хандлага төлөвшлийг өөрчлөх, хичээлд сонирхолтой болгох хоцрогдлыг арилгах дүр сонирхол үүсгэх зэрэг олон давуу тал ажиглагдана.

8 ангийн суралч Б.						Хичээл 8	
Сэдвэ	Үнэлгээ	Сайжруулах	Үнэлгээ	Сайжруулах	Үнэлгээ	Сайжруулах	Хялалт жилийн дүн
1. Газарзүйн зургийн ерөнхий мэдлэг шалгах	75						68.3
2. Дэлхийн нэр сарны харилцан байрлал		50					
3. Хүн ам зүйн үзүүлэлтийг хийсгэгээр гаргах				60	80		

3.2. Ерөнхий дүгнэлт

Суралцагчийн үнэлгээний арга зүй, технологи ажиллагаанд багш, суралцагч, асран хамгаалагчийн гурвалсан холбоон дээр сургалтын үйл явц явагддаг. Багш бүр харилцан адилгүй, үнэлгээ хийснээр суралцагч, эцэг эхийн асран хамгаалагчийн хоорондын ёс зүйн асуудал, үүсч өөр өөрийн ойлголттой байдаг бөгөөд үүнийг бид нэг мөр болгох нь чухал байна. Тиймээс бид суралцагчдын хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг хэрэглэх, зөвлөмжийг ашиглан, сурагчдын мэдлэг, чадвар, хандлагыг ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан үнэлсэн. Сурагчдын үнэлэх явцад ганцаарчилсан төлөвлөгөөг боловсруулсан, энэ нь оюуны хөгжлийн онцлогтой хүүхдийг дур сонирхолыг нэмэгдүүлэх, чадваржуулах, мэдлэг бүтээх, хоцрогдолыг арилгах олон давуу тал болон боломжийг нээн илрүүлсэн. Жишээ нь хаяалбар шугамыг дүрслэх, 8.1.1 суралцахуйн үр дүнгийн ажлын хуудсны ажилласнаар Монгол орны газар зүйн гадаргын онцлогийг мэднэ. Гэвч хараахан ажиллаж чадаагүй сурагч үнэлгээгээ сайжруулахын тулд бүтээлч даалгаврыг ажиллана. Ингэснээр ажлын хуудас, бүтээлч даалгавар хоёрын суралцахуйн үр дүн нь дөхсөн, ойртсон, ижил түвшинд байна. Ингэж эцсийн үнэлгээг гаргаснаар багш суралцагчийн хооронд үл ойлголцол багасч үнэлгээ бодитой болно. Үүнийг дагаж ямар нэгэн ёс зүйн зөрчил үүсэх магадлал багасна. Шударга үнэлснээр,

суралцагч өөрийгөө дайчлах, бие даан ажиллах, багаар ажиллах чадварууд сайжирна. Дүн нээлттэй байх нь үүсэж болох олон асуудлаас сэргийлэх, давуу тал, боломж бүрдэнэ.

Багш бүр үнэлгээний шалгуурын дагуу, бюпринт, даалгавар боловсруулж, сурлагын амжилтыг бодит үнэлж, дүгнэх шаардлагатай байна. Суралцагчийн сурлагын амжилтыг хэмжих, мэргэжлийн чадварыг дээшлүүлэх, шаардлагатай байна. Суралцагчийн үнэлгээг бодит үнэлэхэд багш мэргэжлийн алдаа гаргаснаар, ёс зүйн асуудал бий болж байна.

3.3. Түгээн дэлгэрүүлсэн байдал боломж: Санал болгож буй хувилбар

Мигий бие аймгийн БШУГ-ын үнэлгээний аргазүйчээр 2 жил ажиллан аймгийн мэргэжлийн багш нар болон БУЗАН-ийн багш нартаа өөрийн санал болгож буй санал боломжоо сурталчилан түгээн дэлгэрүүлж байна. Дараагийн шатны сургалтыг бусад мэргэжлийн багш нарт явуулан “Хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг хэрэглэх зөвлөмж”-ийг судлан анализ хийн

багш зөвхөн өөрт тохирсон ёс зүйг баримталсан үнэлгээний арга зүйг ашиглах боломжийг хэлэлцэж хичээл үйл ажиллагаанд хэрэглэж байна.

Ном зүй, ашигласан материал

- ☐ Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны ёс зүйн дүрэм 2022
- ☐ Хичээл, сургалтын үр дүнг үнэлэх шалгуурыг хэрэглэх зөвлөмж 2021
- ☐ Сурлагын үнэлгээний хөгжлийн асуудлууд – 2008 Боловсролын хүрээлэн Н.Бэгз, Баз.Баярмаа, Б.Баярцэцэг, П.Оюунаа, С.Санжаабадам, Х.Цэцэгжаргал
- ☐ С.Энх-Амгалан Чойр хот “Боловсролын үнэлгээ-Стандарт бус үнэлгээ” сэдэвт магистрийн бүтээл -2016он
- ☐ Базарбаатар чойр хот 2012 оны эрдэм шинжилгээний ажил
- ☐ Боловсролын хууль
- ☐ Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн багшийн ёс зүйн дүрэм 2018
- ☐ БСШУ-ны сайдын 2018 оны 06 сарын 20ны өдрийн А/425 дугаар тушаалаар “Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчдын болон боловсролын чанарын үнэлгээний журам”
- ☐ Тунгалаг.Д. Ёс зүй. УБ 2016 /зөвлөмж/

БАГШ СУРАГЧДЫН ХООРОНДЫН ЗӨРЧИЛ, МАРГААН АРИЛГАХ АРГА ЗАМ

*О.Дуламсүрэн, М.Наранцэцэг, Х.Цэндсүрэн, З.Мөнхцолмон
Дорноговь аймаг Замын-Үүд сумын ЕБ-ын лаборатори 1-р сургууль*

Хураангуй

Сургуулийн удирдлага, багш, суралцагч, эцэг эхийн үе хоорондын ялгааг ойлгох, сэтгэлийн дархлааг дэмжих, тулгамдаж буй асуудалд зөвлөн туслах замаар сайн харилцааг бэхжүүлэхэд чиглэсэн эцэг эхчүүд хүүхэдтэйгээ хэрхэн дотносож, нээлттэй харилцах мөн сургуулийн удирдлагууд шинэ, залуу багш нартайгаа ойлголцож, ажлын бүтээмжээ нэмэгдүүлэх, багш нар сурагчдаа ямар аргаар төлөвшүүлэх маш энгийнээр үр дүнд хүрч болох инновацилаг боломж байгааг олж харсан. Өөрөөр хэлбэл, сургуулийн удирдлага багшид шинэ содон үүрэг даалгавар өгч сэдэлжүүлэх, ажил амралтын цагийг уян хатан шийдэх, сонирхлын бүлгээр хамтарч ажиллах боломж олгох, харин багш хүүхдийн онцлогийг мэдэрч, урмын үгээр тэтгэх, зөрчилтэй сурагчдын бодит байдалд тулгуурлан асуудлыг шийдэх нь үр дүнтэй байна.

Түлхүүр үг: Ёс зүй, зөрчил маргаан, үе хоорондын ялгаа зааг, зөв хандлага, зөөлөн ур чадвар, тохирсон үйлдэл, шинэ үеийнхэн.

Сэдэв сонгосон үндэслэл

Нийгэм хурдтай хөгжин өөрчлөгдөхийн хэрээр хүн бүр өөрийнхөө залуу үеэр, өөрийнхөө мэдлэгээр аливааг хэмжиж, хуучирсан арга барилаар асуудлыг шийдэх гэж оролдох нь байж боломгүй хэрэг. Тэгвэл бидэнд үе үе тулгардаг энэ асуудлыг хэрхэн шийдэх вэ? Тодорхой цаг үед төрсөн хүмүүсийн онцлог ялгааг мэдэж, тэдэнд тохирсон арга барилаар ажиллах нь ажлын үр дүнд шууд нөлөөлөхийг ажигласан.

Нөгөөтэйгүүр цаг хугацаа, орон зайн тодорхой хязгаарт төрж, өсөж амьдарч буй хүмүүсийн хоорондын мэдлэг, зан төлөв, хандлага, үйлдэл өөр өөр байгаа нь сонирхол татаж байна.

Сэдвийн судлагдсан байдал

Дэлхий даяарчлагдаж буй энэ цаг үед бид ч бусдын адил иргэдээ үеэр ангилж, зааглах нь зөв шийдэл. Манай салбарт одоогоор энэ чиглэлийн судалгаа хийж, хүний нөөцийн мэргэжилтэн, багш ажилчид түүнийг ашиглан практикт нэвтрүүлсэн жишиг хомс байна.

Судалгааны ажлын зорилго, зорилт

Боловсрол дахь багшлахуй, суралцахуйд тулгарч буй ёс зүйн хэм хэмжээний зөрчил маргааныг илрүүлэх, шалтгааныг тодруулах, асуудлын үр дагавар юу байв, цаашид үе хооронд илүү ойлголцож ажлын бүтээмжээ нэмэгдүүлэх, тодорхой үр дүнд хүрэх зорилготой.

- Багшлахуй суралцахуйд үе хоорондын ялгаа зааг чухал болохыг хөндөх
- Багш, сурагчийн харилцааны зөрчил шалтгааныг улс, аймаг, сургуулийн түвшинд судалж, харьцуулан дүгнэх
- Улс, аймаг, сургуулийн багшлах хүчний үе хоорондын ялгаа, судалгааны харьцуулалт гаргах
- Сургуулийн удирдлага, багш, ажилтан, эцэг эхийн үе хоорондын судалгаа, хамтран ажиллах

- Асуудлын эерэг шийдлийг олох, томъёолох, хэрэгжүүлэх
- Өөрийн сургуулийн “Шийдэл-санаа”-г түгээн дэлгэрүүлэх

Туршиж хэрэгжүүлсэн шийдэл, ач холбогдол

Судалгааны ажлаараа ерөнхий боловсролын сургуулийн багш сурагчийн хоорондын зөрчил маргаан тулгамдсан асуудлыг илрүүлж, түүнийг арилгахад үе хоорондын зааг ялгааг ойлгож, тохирсон арга зүйгээр ажиллаж, бодит үр дүнд хүрэх боломж байна.

Өөрийн сургуульд туршиж хэрэгжүүлсэн сурагчдын бодит байдлыг тодорхойлон, учир шалтгааныг илрүүлж ажилласан, багш нарыг үе хоорондын байдлаар баг болгож ажиллуулж үр дүнд хүрсэн, сургалтын менежерийн анги удирдсан багш даасан ангийн сурагчдын зөрчил маргаантай хэрхэн ажилласан, залуу багш нарын сурагчдын хэрэгцээ сонирхолд нийцсэн ажил зохиож сурагчидтай хялбар ойлголцсон, “Хүн бүр өөр” аян эхлүүлсэн зэрэг эерэг шийдлийг бусдад түгээн дэлгэрүүлэхэд ач холбогдол оршино.

Багшийн үйл ажиллагаанд баримтлах шаардлага

Багшийн мэргэжил бол нийгэмд хамгийн ойр мэргэжил бөгөөд ёс суртахууны чанарыг шаарддаг мэргэжил юм. Багшийн ёс суртахууны үйл ажиллагаа нь сурагчдын төлөвшлөөр хэмжигддэг. БШУ-ны сайдын А/545 тушаалаар батлагсан “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны ёс зүйн дүрэм”, Монгол улсын “Багшийн хөгжлийг дэмжих тухай хууль”-д багш, ажилтны ёс зүйн хэм хэмжээг тодорхой тусгасан байдаг.

Багш хүний хувьд хамгийн түрүүнд баримтлах зарчим бол харилцаа. Харилцаа яагаад чухал вэ? Тиймээс өөрийгөө илэрхийлж чадсан зөв зохистой хувцаслах, үг үйлдлээ захирч үгээ зөв сонгох, шаардлагатай үед ухаалаг буулт хийх, үүний тулд сонсож чаддаг байх, бусдын мэдрэмжийг хүндлэх, сэтгэл хөдлөлд үндэслэн шийдвэр гаргадаггүй байх, бусдад үзэл бодлоо тулгадаггүй байх, алдаагаа хүлээн зөвшөөрдөг байх, шалтагийг зогсоож өөрчлөлтийг бий болгодог байх зэрэг харилцааны наад захыг чадамжийг эзэмшсэн байх хэрэгтэй.

Үе хоорондын ялгаа, шинэ үеийнхний онцлог

Улс орнууд нэгэнт үеэ судлан хөгжүүлж, бүхий л салбартаа үр дүнг нь үзсээр байна.

Хүснэгт 1. Үе хоорондын ялгаа зааг

	SILENT - Чимээгүй /1928-1945/	BABY BOOM- ERS /1946-1964/	GENERATION X – экс үе /1965-1980/	MILLENNIAL'S – Мянганыхан /1981- 1996/	GEN-Z – Зүүмэрс үе /1997-2012/
Ажиллах хүч	1%	13%	29%	42%	15%
Хүүхэд нас	Дайн	Дайны дараах үе	Сэтгэлгээний хувьсал	Зах зээлийн үе	Сошиал орон зай
Үзэл бодол	Үл итгэ, нууц хадгал	Хамтран зүтгэ	Хараат бус, эрх чөлөөтэй байх	Бие дааж итгэлцэлд хувь нэмэр оруулах	Өөрт тав тухтай
Шийдэл	Эрсдлээс хамгаалах	Хөдөлмөрлөх	Амьдралын баталгаа бий болгох	Ойлголцох, хэлэлцэх	Хүлээцтэй байх, суралцах
Үнэт зүйлс	Зориулалт, золиос	Дүрэм, хамтрал	Эрх чөлөө өрсөлдөх чадвар	Амжилт, ёс зүй	Өөрийн үнэ цэнийг бий болгох
Манлайллын хэв	Тушаал ба хяналт	Дүрэм журам	Хүчээр давамгайлах, илүүрхэх	Боломж олгох, уриалах	Инфлүүнсэр, нөлөөлөл
Харилцаа	Нүүр тулах, тэмдэглэл	Нэгдэл, бүлэг	Тогтворгүй, үнэнч бус	Олон нийтийн чөлөөт	Сошиал

Дуртай үг	“Түрүүлж дуугарсан хөхөөний ам хөлдөнө”	“Зүгээр суухаар зүлгэж суу”	“Нялуунаас шулуун”	“Гялс хийгээд гялс таръя”	“Зүрх дараарай”
-----------	---	-----------------------------	--------------------	---------------------------	-----------------

Боловсрол дахь тулгамдсан асуудлыг арилгахад ямар арга зам байна, үе хоорондын заагаар оновчтой шийдэх боломж байна уу? Үе үеийн багш нартай хэрхэн ажиллах вэ? Шинэ үеийхнээс хэрхэн суралцаж, бие биеэ ойлгож, мөр зэрэгцэн ажиллах вэ? гэдэг асуулт тулгарч байна. Үүнийг шийдэхэд арга зүйн талаас дэмжлэг болох тул үе тус бүрийн дэвшилтэт тал, саад бэрхшээл байгааг харж болно. Үе үеийн багш нарт илрэх шинжийг харуулбал:

Хүснэгт 2. Үе үеийн багш нарт илрэх шинж

Үе	Дэвшилттэй тал	Саад бэрхшээл
Х үеийн багш	~Залуу мэргэжилтэнд тусламж, зөвлөгөө өгөх (ментор) ~Ажлыг чин сэтгэлээсээ, чанартай хийж гүйцэтгэдэг ~Багаар хамтран ажиллах	~Техник, технологийн мэдлэг тааруу ~Цахим уулзалт явуулахад хүндрэлтэй
Ү үеийн багш	~Аливаа ажлыг хурдан хийж гүйцэтгэх ~Техник, технологийн хэрэглээ сайн ~Шинийг эрэн хайх ~Бүтээлч сэтгэлгээтэй	~Ажлын цагийг гүйцэд ашигладаггүй ~Шинийг сурахаас илүү цалин мөнгө сонирхох
З үеийн багш	~Манлайлагч байх ~Шинэ, шинэлэг санаачилгатай ~Мэдлэгтэй ~Бие даасан	~Өөрийнхөөрөө зүтгэх ~Өөрийгөө өндрөөр үнэлэх ~Би төвт үзэл

Тэгэхээр сургуулийн удирдлага нь тухайн багшид тулгарч буй бэрхшээлийг танин мэдэрч, зөв залж чиглүүлэх нь эерэг үр дүнд богино хугацаанд хүрэхийг мэдсэн. Өөрөөр хэлбэл, багш нарт маань ямар асуудал тулгараад байгааг мэдэрч, асуудлыг хамтын хүчээр даван туулдаг. Зөвхөн хүүхэд багш нарын хооронд ялгаа байгаад зогсохгүй үйлчлүүлэгч, асран хамгаалагчийн ялгаа байгааг олж харсан. Бид эцэг эхээ “Эцэг эх болох”-д бэлтгэсэн үү? Өнөөгийн суралцагчдад ямар хэрэгцээ байна вэ? Үүний тулд би юу хийх ёстой вэ? Энэ цаг үед багш нар яаж ажиллавал зохилтой вэ? Аль үе нь давамгайлж байна вэ? гэдэг талаас судалж, тэд сурагчидтайгаа ойлголцоход ямар давуу болон сул тал үүсдэг, эцэг эхчүүд хүүхдүүдтэйгээ ойлголцож чадаж байгаа юу? Хэн нь илүү хүүхдүүдтэйгээ ажиллаж байна гэдгийг ажиглаад түүндээ тохирсон үйлдлүүд хийхгүй бол өнөөдөр ерөнхий байдлаар хандах боломж хомсдож байна.

Сургуулийн удирдлагуудын зүгээс үе хоорондын заагийг ойлгож мэдэрсэн, багш нарын хувьд 9-р ангиас доош ангийн сурагчдын эцэг эхтэй харилцах, ойлголцоход хялбар, харин 10-р ангиас дээш ангийн эцэг эхтэй тодорхой бэрхшээл тулгарч байгааг анзаарч тохирсон арга барилаар ажиллахаар төлөвлөлтөд тусгасан.

Эндээс байгууллагын (төлөвлөх, зохион байгуулах, хянах, идэвхжүүлэх) үүргийг түүртэхгүй хэрэгжүүлж, удирдлага нь багш ажилтнуудтайгаа, багш ажилтнууд нь эцэг эхчүүд, хүүхэдтэйгээ ажиллах үр дүнтэй гарцыг олж хайсан. Бидний ажиглан хэрэгжүүлснээр:

1. Тулгамдсан ямар бэрхшээл байв?

- Ахмад багш даасан ангийн сурагчдын хоорондын зөрчил илүүтэй илэрч, анхаарал татаж эхэлсэн.
- Сумын урлагийн наадамд зөвхөн залуу багшийг оролцуулахад тэдний үйлдэл үйл ажиллагаа ахмад үеийнхний сэтгэлд нийцээгүй байдлаас зөрчил үүссэн.

- Зөрүүд зантай, өөрийнхөөрөө байхыг хүсдэг хүүхэдтэй багш ажиллахад хүндрэлтэй эвээ олохгүй үйлдэл их байв.
- Ажилчид багш нарын хоорондын харилцаа сайнгүй байв. (Судалгаагаар хамгийн их үеийн ялгаа гарсан)

2. Тулгамдсан асуудлыг шийдсэн ололттой арга барил юу байв?

- Ахмад багш нарын санаачлан зохион байгуулсан багш нарын баяр өвөрмөц болсон, дараа жилийн баярыг залуус хийж, үр дүн нь өмнөхөөс сэтгэл ханамж өндөр байв.
- Ковидын үед дижитал, цахим, контент бэлтгэхэд чадвартай багш нар сонирхлоороо баг болохыг хөхиүлэн дэмжсэнээр сургуулийн бүхий л үйл ажиллагаа хэвийн үргэлжилж илүү хөгжсөн (9 сарын 1, шинэ жил, цагаан толгойн баяр, багш нарын баяр, хонхны баяр”).
- 1-5 жил ажиллаж байгаа багш нар сурагчдын хэрэгцээ сонирхолд нийцсэн арга хэмжээ зохион байгуулж, амархан ойлголцож байв. Хүүхэд үгээ хэлэх, өөрсдөө санаачлах, өөрийгөө илэрхийлэх боломжтой илүү нээлттэй болсон.
- Залуусын цагийг хатуу барьдаггүй, ажил амралтаар уян хатан ханддаг байдал харилцан итгэлцэл олсон.
- Сэтгэл зүйч, сургалтын менежер, нийгмийн ажилтны ажлын арга барил багш суралцагчдыг ойлголцуулах гүүр болсон. Удирдлагын зүгээс дарамт шахалт үзүүлдэггүй, хоббигоо хөгжүүлэн ажиллах боломж олгодог.

“Хүн бүр өөр” гурван сарын аян эхлүүлж, эрчимтэй ажиллаж байгаа төдийгүй бүх хүн 1-2 удаа хамрагдаж эерэг өөрчлөлт гарч эхэлсэн.

“Одоогийн хүүхдүүд үг даахгүй, тогтвортой ажиллаж чаддаггүй”, “Бидний үед ийм байсан” хэмээн томчууд хэлэхийг олонтаа сонссон. Тэгвэл үүнд дээрх үе хоорондын ангиллын шинж чанар төвөггүй хариулт өгнө. Энэ нь тухайн хүүхдийн сургууль, хамт олон, бие хүн өсөж хөгжсөн цаг үеийн онцлогийг мэдэрч ойлгоогүй, зохицож чаддаггүйтэй зайлшгүй холбоотой бөгөөд үе хоорондын ялгаа ийнхүү алхам тутамд ажиглагдсаар байна. Түүнийг үгүйсгэх бус, давуу талыг нь мэдэж, харилцаа хандлагад өөрчлөлт гаргах нь маш чухал байна.

Мөн өнөөдөр боловсролыг олгохдоо багш гэдэг мэргэжлийг мэдрүүлж биш хүүхдийг ойлгож, мэдэрч ажилладаг цаг болсон гэдгийг анхаарах хэрэгтэй. Шинэ (Y ба Z) үеийнхэн нэмэгдсэнээр ажиллах бүрэлдэхүүний бүтэц, чанар, ажлын орчин өөрчлөгдөж, улмаар шинэ үе, ажлын шинэ арга барил нь байгууллагын бүтээмжийг нэмэгдүүлнэ. Шинэ үеийнхний шаардаж байгаа технологи, мобайлд түшиглэсэн, илүү уян хатан ажлын орчныг бүрдүүлэхэд захиргааны байгууллагууд, удирдлагууд бэлэн байна уу? гэдэг асуулт бүх түвшинд тавигдаж байна.

Сурагчдаас авсан судалгаагаар:

- Улсыг хэмжээнд, Дорноговь аймагт, Замын-Үүдийн 1-дүгээр сургуульд “Багш-сурагчийн хоорондын зөрчил маргаан”-ны асуудал ямар байгааг харьцуулан, дүгнэлт хийхийг зорив.

1. Улсын хэмжээнд: ЕБС-ийн сурагчид болон оюутнуудтай хийсэн ярилцлага, багш нарын сүүлийн 3 жилийн сэтгэл ханамжийн судалгааны дүнгээс үзэхэд дараах ёс зүйн зөрчлүүд оршсоор байна.

Харилцааны талаар:	Сурагчдыг сонсдоггүй, хэт ууртай, загнадаг, ярих боломж олгодоггүй, хэл амаар доромжилдог, зүй бус үгээр хэлдэг гэх мэтчилэн
Хувийн үлгэр дуурайлал:	Итгэл төрүүлж чаддаггүй, зарим багш нар архи уудаг, авлига авдаг, мэргэжлийн мэдлэг чадвар сул, хэлж байгаа зүйл нь бодит байдлаас зөрдөг

Шударга, зарчимч байдал:	Ялгаварлан дүгнэдэг, бодитоор дүгнэдэггүй, хэт их юм шаарддаг, нэг дургүй хүндээ ямагт дургүй
Бусад:	Хичээлээ ойлгомжтой бус заадаг, утсаар их ярьдаг, хичээл дундуур хувийн ажилд явуулдаг ¹

2. Дорноговь аймгийн ЕБ-ийн 21 сургуулийн 3001 сурагч хамрагдав.

Багш нарын харилцаа хандлагыг сайн-49.2, дунд -42.3, муу 5.2 хувь үнэлсэн бөгөөд энэ талаарх нээлттэй санал асуулгад багш нар ёс зүйтэй байх, хүүхэд нэг бүрийг ойлгож харьцах, чөлөөтэй байлгах, тэгш харьцах, урамшуулдаг байх, эрэгтэй багш нарын харилцаа хандлага ёс зүйгүй үг хэлдэг, зарим багш нар доош нь хийж зориг мохоодог, хэл амаар доромжилдог, хэт их даалгавар өгдөг гэсэн зөрчил, алдаа дутагдлыг нээлттэй асуулгад дурджээ. Эндээс багш сурагчдын санаа бодлыг сонсох, эерэгээр зөвлөх, ялгаатай байдлыг хүлээн зөвшөөрөх, урамшуулан дэмжин үйлдэл буюу тэдний үеийг ойлгож ажиллах нь тодорхой болж байна.

3. Замын-Үүд 1-р сургуулийн 8-12-р ангийн 252 сурагч судалгаанд хамрагдсан. Судалгааны асуултын дагуу давхардсан тоогоор хувьд шилжүүлж үзсэнээр Багш сурагчдын сөрөг харилцаанд голдуу хэн нь буруутай вэ? гэсэн асуултад сурагч 28.6%, багш-0.7%, багш сурагч хоёулаа-66.7% Багш нараа хүндэтгэдэг үү? гэсэн асуултад тийм- 98.4%, үгүй-2,6% Яагаад ийм үр дүн гарав? Цаад учир шалтгаан нь юу вэ? гэдэг талаар эргэцүүлэн, эрэл хайгуул хийх үед хүүхдийн бодит байдлыг судалж илрүүлэхэд сургуулийн менежментийн үйл ажиллагааг эргэн харж, засаж сайжруулахад чиглэсэн ажил хийх дүгнэлтэд хүрсэн.

Бодит байдалд хийсэн алхам, үр дүн

Багш сурагчдын зөрчилтэй харилцаанаас болж багш ёс зүйн алдаа гаргах, эерэг байр суурьтай байж чадахгүй байх, харилцан үл ойлголцол үүсэх, багшийн нэр төрд халдсан үйлдэл гарах, багшийн эрх мэдэл, ажил хэрэгч уур амьсгал багасах, ажиллах сонирхол буурах, анги нийтийг бүрэн хяналтандаа авч чадавхгүй байх зэрэг сөрөг үр дагаврууд үүсээд байна.

Улмаар “Сайн зорилгод зөвхөн сайн аргаар хүрэх нь зөв”-ийг баримтлан тус сургуулийн сэтгэл зүйч, сургалтын менежер багш хамгийн түрүүнд хүүхэдтэй ярилцах, хүүхдээ танихыг зорьсон. Тухайн хүүхдийн “Өөрийн гэсэн гэсэн сэтгэл татам чанар”-ыг олж илрүүлэхийг хичээж, тодорхой үр дүнд хүрсэн туршлага байна.

Аливаа зүйлд өөрсдийн өнцгөөр хандаж, бусадтай сөрөг харилцаа үүсгэж, хамтарч ажиллахад төвөгтэй байдал ажлын байранд илэрсэн дараах хоёр тохиолдлыг хожим нь үе хоорондын ялгаанаас үүдэлтэй болохыг таньж залруулж, тухайн зөрчлийг арилгасан төдийгүй одооноос бид ямар ч хүнтэй харилцахдаа үе хоорондын ялгааг хүлээн зөвшөөрч, тухайн хүнийхээ онцлог шинжийг харгалзан, хүндэтгэж, харилцан ойлголцох нь чухал гэдгийг мэдэрсэн.

Багш, сургалтын менежер төвөг учруулаад байгаа суралцагчидтай биш, харин асуудалтай нь ажиллаж, үе хоорондын онцлогийг нарийн мэдрэмжээр мэдэрч, хүлээцтэй, хүндэтгэлтэй хандаж чадвал багш сурагчдын дунд зөв харилцаа, эерэг хандлага, хүндлэл үүсч багшийн нэр хүнд, байр суурийг ямар ч суралцагч хүлээн зөвшөөрдөг гэдгийг нотолж чадлаа.

Ийнхүү бид чухам юунаас болоод байгаа шалтгааныг илрүүлэхийг зорьж, түүнээс гарах

¹ Ц. Сумьяа, Р. Намжилдагва, Ч. Байгалмаа нар, Лавай №9, УБ., 2013, х.51

арга зам, шийдэл гаргалгааг олж тогтоохыг зорив.

1. Багшийн ёс зүйн дүрмийн заалт бүрийг багш нар сайн уншиж, багшийг зөрчилд орохоос урьдчилан сэргийлсэн, хамгаалсан заалтын цаад мөн чанар, эгэл хэм хэмжээ, зан үйлийг дадал хэвшил болгохыг зорьж, хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэж дүгнэж байна.
2. Сургууль багшийн зүй ёсны шаардлага, даалгаврыг буруутган, шүүмжлэх зан араншинтай, эцэг эх, асран хамгаалагчийн зүй бус харилцаа хандлага сүүлийн жилүүдэд нэмэгдсэн. Энэ нь залуу багш нарын урмыг хугалж, сэтгэлийг бөхөөдөг. Үүний шалтгаан нь анги удирдсан болон мэргэжлийн багш нар эцэг эхчүүдийн үе хоорондын зааг ялгаанаас үүдэлтэй.
3. “Өөрийн сургуульд хувь хүний хөгжлийн “Чинзо багшийн багийн сургалт” авснаар “Удирдлага-багш”, “Анги удирдсан багш-даасан ангийн сурагчид”-ын дунд үүссэн ойлголтын зөрүүтэй зарим үйлдлийг төвөггүй ойлголцож, маш энгийнээр үр дүнд хүрч чадсан инновацилаг боломж байгааг олж харлаа. Өөрөөр хэлбэл, хүүхдийн онцлогийг мэдэрч, урмын үгээр тэтгэх, багш сурагчийн хоорондын зөрчлийг тулж ярилцаж, хүүхдээ сонсоход цаг гаргаж, богино хугацаанд эерэг үр дүн гарч дотроосоо өөрчлөгдөж байгаа нь сургуулийн менежементийн ололт юм.
4. Удирдлага, багш, суралцагч, эцэг эхийн үе хоорондын ялгааг ойлгуулах, сэтгэлийн дархлааг дэмжих, тулгамдаж буй асуудалд зөвлөн туслах замаар боловсролын үйлчилгээний үр дүнг дээшлүүлэх, сайн харилцааг бэхжүүлэхэд чиглэсэн “Хүн бүхэн өөр” 3 сарын аяныг 1 сарын 30-наас 4 сарын 30-ны хооронд зохион байгуулж эхлэв. Багш, ажилтны хүсэл эрмэлзэл байгууллагын нэг зүгт чиглэсэн нэгдмэл үйл ажиллагаагаар хүүхдэд тулгарч буй асуудлыг судлан, ямар ч албан тушаалтан байсан санаачилгыг гартаа авч, шаардлагатай алхам хийн, хүүхдэд эерэг өөрчлөлт гаргахыг зорьж байна. Цаашид урт хугацаатай төлөвлөгөөтэй байх тусам үр дүнтэй гэж үзэж байна.

Дэвшүүлж буй санал

1. Хөгжихгүй байхын “Хамгийн муу гогцоо зангилаа нь шилний бөглөөн дээр байна” гэж харж байна. Тиймээс боловсролын салбарын СӨБ, ЕБ-ын сургуулийн захирал, эрхлэгчдэд зөөлөн ур чадвар, үе хоорондын ялгаа заагийг мэдүүлэх, ойлгуулах, ажил хэрэг болгох мастер сургалтыг богино хугацаанд хиймээр байна. Үе хоорондын ялгааг гүнзгий ойлговол хүний харах өнцөг өөрчлөгдөж бүх юм хялбар болж, үр дүн харагдах болно.
2. Нэгэн их сургуулийн багш “Үнэндээ дунд сургуулийн багш нар л хүүхдийг итгэл урамгүй болгодог, хүсэл мөрөөдлийг нь унтраадаг” гэсэн үг цочролд оруулав. Тиймээс багшийг хөгжүүлэх тогтолцоог шинэ шатанд гаргая. Сургууль бүрд хувь хүний хөгжлийн багшийг бэлтгээд өгчих, энэ чиглэлээр хамгийн ойр хүн сэтгэл зүйч багш. Тэднийг сургагч багш болгоё. Тэр хүн үе хоорондын зааг ялгааг мэдэрч, шинэ арга барилыг нутагшуулаад ирэхээр байгууллагад аяндаа эрс өөрчлөлт гарч, боловсролын тулгамдсан асуудлын гогцоо тайлагдана гэж үзэж байна.
3. Багш болох хүсэл сонирхолтой, багшлах авьяас чадвартай элсэгчдийг сонгон

шалгаруулж, орчин цагийн хүүхдийн хөгжил төлөвшилд нийцсэн, боловсролын хэрэгцээ шаардлагад тулгуурласан мэдлэг, чадвар эзэмшсэн, харилцааны өндөр ур чадвартай оюунлаг багш бэлтгэх зайлшгүй шаардлага байна.

4. Цаашид боловсролын салбарт эерэг харилцаа, үе хоорондын ойлголцлыг бий болгон төгөлдөржүүлэх, бодитой судлах, хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

НОМ ЗҮЙ

- [1] Ичинхорлоо, Ш. (2002). Сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс, УБ.
- [2] Ричард Темплар. (2003). Ажлын байрны ёс зүй. УБ
- [3] Лхаашид, Б. (2003). Бизнесийн ёс зүй. УБ.
- [4] Мягмар, О. (2008). Сэтгэл судлалын дэвтэр 1. УБ.
- [5] Отгонтуяа, И. (2008). Бизнесийн харилцааны үндэс. УБ.
- [6] Ичинхорлоо, Ш. (2009). Сургалтын арга зүйн шинэчлэл. УБ.
- [7] Ичинхорлоо, Ш. (2010). Сургалт, УБ.
- [8] (2014). Багш сонин №05, 16, 17. УБ.
- [9] (2014). Боловсрол судлал сэтгүүл №10. УБ
- [10] Пүрэвдорж, Ч. (2014). Багшлахуйн менежмент. УБ
- [11] (2015). Багш сонин №01, 02. УБ.
- [12] Заяадалгар, А. (2016). Гажигдалтай амьдралын давуу тал. УБ
- [13] (2018). Нээлттэй сургууль №05, 06. УБ.
- [14] (2021). Эцэг эхийн боловсролыг дэмжих нь. УБ.
- [15] (2022). Сургуулийн менежмент, технологи, манлайлал. УБ.
- [16] Сако Хидэказү (2022). Сургуулийн менежмент R-PDCA. УБ.

СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ БОЛОМЖ, ТУРШИН ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН БАЙДАЛ

*О.Мөнхгэрэл, Ч.Цогзолмаа, У.Дэлгэрмаа, Э.Хэрлэнтуяа
Дорнод аймаг Хан-Уул цогцолбор сургууль*

Түлхүүр үг: Сурагчийн харилцаа, эцэг эхийн харилцаа, багшийн харилцаа, арга зүй, багш-эцэг эх- сурагч, эерэг үйл, арт-терапи, positive teachers, khan-uul school card, ёс суртахуун, ёс зүй, хандлага

ОРШИЛ

Судалгааны ажлын үндэслэл

Сургууль дээр багш-сурагч, багш-эцэг эх, багш-багш гэсэн амжилтгүй харилцаа олон гарах болсон. Тэр ч байтугай үндэсний хэмжээнд олон нийтийн сүлжээгээр нээлттэй цацагдах болсон.

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдрийн А/243 дугаар тушаалаар “Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны ёс зүйн дүрэм”-ийг баталсан байдаг.

Нийслэлийн хэмжээнд 2021 онд багш, ажилтны ёс зүйн зөрчлийн талаар 17 өргөдөл, гомдлыг зохих журмын дагуу шийдвэрлэж, ёс зүйн дүрмийг танилцуулах, ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх сургалт, семинарт ЕБС-ын 5209, цэцэрлэгийн 4599, НТБТ-ийн 73 нийт 9881 албан хаагч хамрагдсан.

Аймгийн Засаг даргын дэргэдэх хэрэгжүүлэгч агентлаг Боловсрол, шинжлэх ухааны газарт 2022 онд байдлаар иргэдээс төрийн байгууллага албан тушаалтанд хандаж 8 өргөдөл, гомдол ирж, хугацаанд нь шийдвэрлэсэн байна. Ирсэн гомдлын 3 нь Хан-Уул цогцолбор сургуультай холбоотой байсан.

Сургууль дээр багш-сурагч, багш-эцэг эх, багш-багш гэсэн харилцаа ямар түвшинд байна, ямар асуудал байгааг илрүүлэх, түүнд нөлөөлөх боломж байгааг асуулга судалгаан дээр тулгуурлан илрүүлж, дүгнэлт гарган хамтран ажиллах хэрэгтэй байгаа учир энэхүү сэдвийг сонгон, багаар хамтран ажилласан.

Судалгааны ажлын хэрэгцээ, шаардлага

Сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт, гадуурхал, сошиал орчин дахь аюулгүй байдлын зөрчил, багш ажилтнуудын ёс зүйгүй үйлдэл 2021 онд хэд хэдэн удаа гарсан. Энэ байдлыг таслан зогсоохын тулд боловсролын салбарт сэтгэл зүйч ажиллуулж эхэлсэн. Тэгвэл эхэлсэн ажлаа үр дүнд хүргэж үүнд чиглэсэн үйл ажиллагааг илүү өргөн хүрээнд зохион байгуулахаар төлөвлөж боловсролын салбар 2022 оныг ёс зүйн жил болгон зарласан. (<http://www.edub.edu.mn/post/4135>)

Ёс зүйн жил болгосон нь боловсролын салбар буюу багш, ажилчид, сурагч, эцэг, эх, асран хамгаалагчдын хоорондын ёс зүй, харилцаа хандлагад үүссэн бэрхшээл, нөхцөл байдал, боловсролын үйлчилгээнд тулгамдаж буй асуудлыг тодорхойлох, түүнийгээ хэрхэн шийдвэрлэх арга зам, арга, аргачлалаа гаргах хэрэгцээ бий болсныг харуулж байна.

Үүнийг дагаад багш эцэг, эх, асран хамгаалагчид хоорондын ёс зүйн хэм хэмжүүрийг тогтоох

харилцан ойлголцох шаардлага гарсан. Энэхүү шаардлагын дагуу багш сурган хүмүүжүүлэгчид бид харилцаа, хандлагадаа анхаарах, эцэг, эх, асран хамгаалагчтай ажиллах арга барил, ур чадвараа нэмэгдүүлэх шаардлага бий болсон.

Цаашилбал багшийн гаргаж буй харилцаа сурагч, эцэг эхийн ёс зүй, харилцаа хандлагад хэрхэн нөлөөлж болох талаар санал дэвшүүлэх, бодитой үйл ажиллагааг чиглүүлэх зүйтэй болсон.

Судалгааны ажлын дэвшүүлж буй асуудал

Багш-багш, багш-эцэг эх, багш-сурагч харилцааг “Positive teachers”, “Урлагийн сэтгэл засал”, “Khan-Uul school parents card” аргаар сэтгэл зүйн таатай орчин бүрдүүлэн сайжруулах боломж байгаа гэдгийг энэхүү судалгааны ажлаар дэвшүүлж байна.

Судалгааны ажлын зорилго

Багшийн харилцаа, хандлагын талаар ёс зүйн сөрөг асуудал яагаад гарч байгаа шалтгааныг илрүүлж, судалгаанаас илэрсэн багш-эцэг эх, багш-сурагчийн харилцааг сайжруулах боломжийг судлах, боловсруулан хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцох

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Онолын үнэдэслэл: Орчин үеийн ёс зүйн ойлголт

Ёс зүй - гэх ойлголт нь эртний грекийн Ethos буюу хамтран амьдрах, оршин амьдрах газар гэдэг утгатайгаар илэрхийлэгддэг байжээ. Хожим нь хөгжлийн явцад "ёс заншил, сэтгэлгээний хэв маяг, хүн чанар, үнэт зүйл" гэсэн агуулгатай болж, тэдгээрийн шинж чанарыг илэрхийлэх болсон байна. Эртний грекийн гүн ухаантан Аристотель хүний зан төлөвийн өвөрмөц шинжийг илэрхийлэхийн тулд “Этос” гэх ойлголтыг анх хэрэглэсэн. Үүгээрээ тэрээр сайн үйл болох эр зориг, шударга байдал зэрэг хүний сайн эерэг чанарыг тэмдэглэж, түүнийгээ дианоэтик болон оюун ухааны сайн үйлээс ялгаатай авч үзсэн байна. Үүнээс үүдэхэд ёс зүй гэдэг нь хүний сайн сайхан үйлийг хэлнэ гэж ойлгож болно. Этика буюу ёс зүй хэмээх ойлголтын шинжлэх ухааны тодорхойлолтын түүх нь эртний Ромын Эзэнт гүрнээс үүдэлтэй гэж үздэг. Ромчууд Этос гэсэн үгнээс Мораль гэх ойлголтыг ялган гаргаж ирсэн. Өөрөөр хэлбэл, 2 өөр үг боловч нэг ижил утга санааг илэрхийлдэг байж. Харин яваандаа Этика нь Ёс зүй, Мораль нь Ёс суртахуун гэх ойлголтуудыг тус тусдаа илэрхийлэх болсон. Ийнхүү харахад Этика буюу ёс зүй нь тусдаа бие даасан салбар шинжлэх ухаан болон хөгжиж, харин Мораль буюу ёс суртахуун нь түүний нэгэн судлагдхуун болсон гэж ойлгоно. Иймд "ёс зүй" бол "ёс суртахууны" тухай шинжлэх ухаан юм гэсэн дүгнэлтийг гаргаж болно. Ёс зүй нь хувь хүний ёс суртахуунлаг шинж чанарын буюу сайн чанаруудын нийлбэр цогцыг нөгөө талаас хүмүүсийн хоорондын харилцааны хэм хэмжээний нийлбэр цогцыг хамран судалдаг шинжлэх ухаан юм.

Сэдвийн судлагдсан байдал

18 дугаар зууны Пруссийн философич Иммануил Кант шинжлэх ухааныг өөрийнхөө протестант хүмүүжлийн зан суртахууны хатуу шаардлагын зарчимтай зохицуулж, зан суртахууны үндсэн зарчмуудыг учир зүйн хувьд үндэслэхийг оролдсон. Философичид ёс зүйн тухай ярихдаа үнэн хэрэгтээ бие биенээсээ огт ондоо гурван асуудлыг гаргаж тавьдаг. Энэ нь:

- Би өөрийнхөө зан суртахууны зарчмыг үнэн зөв гэдэгт хэрхэн итгэж үнэмших ёстой вэ?

- Зан суртахууны үүднээс үзэхэд их хүнд хэцүү асуудлыг хэрхэн шийдвэрлэж болох вэ?
- Хэрхэн сайн сайхан амьдарч болох вэ?

Бүгд Найрамдах Татарстан Улсын судлаач Дьяконова Ираида Федоровна нь “Ангийн багш ба гэр бүлийн харилцааны хэлбэрүүд” бүтээлдээ харилцан үйлчлэл нь харилцан итгэлцэл, хүндэтгэл, харилцан дэмжлэг, туслалцаа, бие биедээ тэвчээр, хүлээцтэй хандах зарчимд суурилдаг талаар судалж, нийтэлсэн байна.

Судлаач Б.Жигжиджав “Багшийн ёс зүй” бүтээлдээ өнөө үеийн нийгмийн амьдралын өөрчлөлттэй уялдан хүүхэд залуус төдийгүй насанд хүрэгсдийн ёс суртахууны боловсролын ач холбогдол улам нэмэгдсээр үүнтэй уялдаад нийгэмд бүхэлдээ ёс зүй суртахууны асуудал ихээхэн яригдах болно. Нөгөө талаар нийгэмд аливаа хүний ёс суртахууныг үнэлэхдээ гадаад байдалд нь анхаарч дотоод ертөнцийн төлөв байдлыг төдийлөн анхаарахгүй байгаа нь ажиглагдсаар байна. Хүнийн нийгэмд харилцааны чухал зүйл нь тухайн хүмүүсийн ёс суртахуунд оршино. Ёс зүй нь гол төлөв ёс суртахууны хэм хэмжээний агуулга үндсэн зарчмыг илэрхийлдэг бол ёс зүй нь ёс суртахууныг хэрэгжүүлэх ухамсар хүсэл сонирхол, биеэ авч явах хандлагыг голлон авч үздэг. (Б.Жигжиджав., Багшийн ёс зүй., 2020, хуудас 25 тал)

Судлаач Ш.Ичинхорлоо, Д.Базарваань “Ёс зүй ба багшийн ёс суртахуун” хэмээх гарын авлага нь олон нийтэд зориулсан бөгөөд сүүлийн 4 дүгээр хэсэгт багш болох оюутан багш нарт зориулагдсан. Тус гарын авлага нь ёс зүйн онолын үндсийг хангалттай бөгөөд ойлгомжтой бичихийн хамт хэрэглээний зүйл багтаасан. (Ш.Ичинхорлоо., Д.Базарваань., 2018 он)

Судлаач бид ЕБС-ийн өнөөгийн байдалд багш сурагч, эцэг эхийн харилцаа, үйл ажиллагаа ямар байдалтай явагдаж байгаа, түүнийг сайжруулах, нэмэгдүүлэх нөлөөллийн ажлууд зохион байгуулж, үр дүнг тооцож ажиллах нь чухал юм гэдгийг судалгааны ажлаараа илүүлж байна.

Судалгааны арга зүй

Судалгааны талбар, түүвэр, арга хэрэгсэл, үр дүн

Судалгаанд асуулга, ярилцлагын, асуултын аргыг сонгож, фокус бүлгийн ярилцлагаар учир шалтгааныг тодруулах, багшийн ажлын байранд ажиллах орчин нөхцөлд сурагч, эцэг эхийн харилцаа чухал болохыг ярилцаж, дүгнэлт гаргасан.

Судалгааны багаас сургууль дээр багш-сурагч, багш-эцэг эхийн харилцаа ямар байгаа, асуудал юу байгааг илрүүлэх, цаашид ямар үйл ажиллагаа зохиох нь үр дүнтэй болох талаар судлахаар хаалттай асуулттай, задгай хариулттай асуулгыг цахим орчинд Google forms ашиглан авсан асуулгад хот, хөдөөгийн 20 гаруй сургуулийн 121 багш, 32 удирдах ажилтан хамрагдсан.

9-12 дугаар ангийн 120 сурагчийг түүвэрлэн авч асуулга илгээсэн. 101 асуулга буцаж ирснээс огт хариулаагүй, дутуу, хангалтгүй хариулттай асуулгыг хасаж, эцсийн байдлаар 80 асуулгыг ашиглав.

Багшид мэргэжлийн зэрэг олгох, хасах журмын шалгуурын дагуу мэргэжлийн зэрэг авах, сунгах, ахиулах хүсэлтэй багш нарын харилцаа хандлага, ёс зүйн талаар авсан сэтгэл ханамжийн судалгааг нэгтгэж, өгөгдөл болгон ашиглав.

Багшид мэргэжлийн зэрэг олгох, хасах журмын шалгуурын дагуу авсан сэтгэл ханамжийн судалгаанаас үзэхэд 61 багшийн талаарх багш нарын санал асуулга, сурагчдын санал асуулга тус бүрдээ 100% эерэг сэтгэгдэлтэй байгаа нь багш нарын заах арга, ур чадвар, сурагчдад сурах арга барил, шинжлэн судлах арга барил эзэмшүүлэх чадвар сайн байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн.

Багшийн ёс зүйтэй холбоотой гомдол ирж байсан талаар өөрийн сургуулийн 153 багшаас тийм, үгүй гэсэн хариулттай асуулга авсан.

Судалгаанд хамрагдсан 153 багшаас танд ёс зүйтэй холбоотой гомдол, санал ирж байсан талаар асуухад 146 буюу 95 хувьд үгүй гэсэн байна.

СУДАЛГАА, ТҮҮНИЙ ҮР ДҮН

Багш нараас авсан асуулга:

Асуулт 1. Багшийн ёс зүйн асуудал юунаас шалтгаалж гардаг гэж та бодож байна.

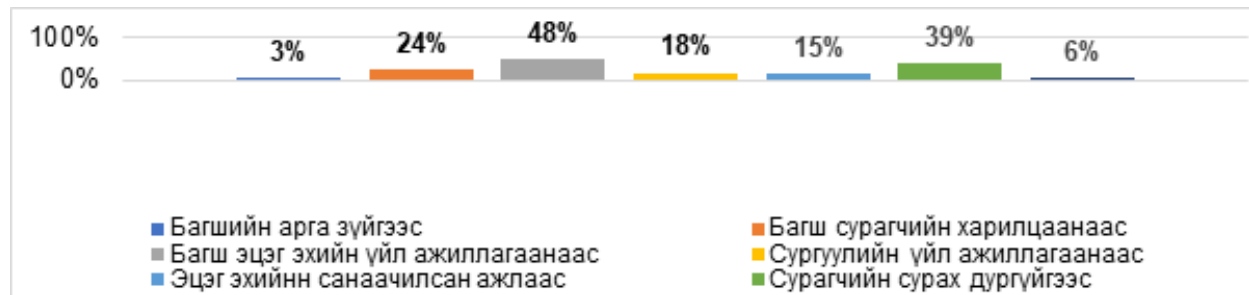

График 1. Багшийн асуулт 1

Багшийн ёс зүйн асуудал юунаас шалтгаалж гардаг гэж та бодож байна гэсэн асуултад 153 багшийн 48% нь багш, эцэг эхийн харилцаанаас, 39% нь сурагчийн сурах дургүйгээс, 24% нь багш сурагчийн харилцаанаас, 18% нь сургуулийн үйл ажиллагаанаас, 15% нь эцэг эхийн санаачилсан ажлаас, 6% нь багшийн буруу шаардлагаас, 3% нь багшийн арга зүйгээс гэж хариулсан байна.

Асуулт 2. Багшийн ёс зүйн асуудалд орохгүйн тулд багш ямар байх ёстой гэж та үзэж байна?

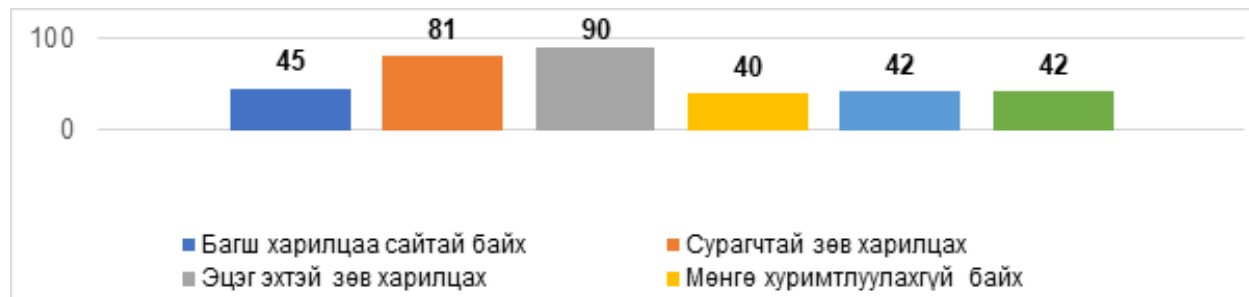

График 2. Багшийн асуулт 2

Багшийн ёс зүйн асуудалд орохгүйн тулд багш ямар байх ёстой гэж та үзэж байна гэсэн асуултад 90 багш эцэг эхтэй зөв, тохируулан харьцах, 81 багш сурагчтай зөв харьцах, 45 багш харилцаа сайтай байх, 42 багш цагтаа ажилдаа ирэх, хичээлийн бэлтгэл сайтай байх, 40 багш мөнгө хуримтлуулахгүй байх гэсэн санал өгсөн байна.

Асуулт 3. А/243 дугаар тушаалыг баримтлан ажиллахад танд боломжтой байсан уу?

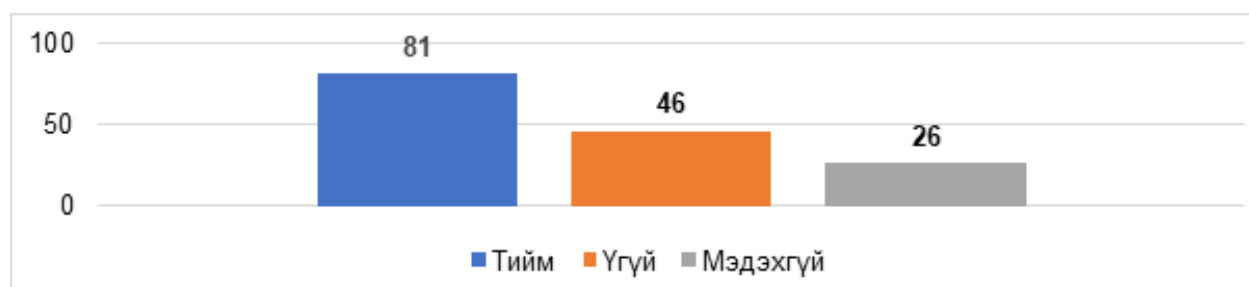

График 3. Багшийн асуулт 3

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын сайдын 2018 оны 05 сарын 01-ний өдрийн А/243 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны ёс зүйн дүрмийг баримтлан ажиллах танд боломжтой байсан уу? гэсэн асуултад 81 багш боломжтой, 46 багш үгүй, 26 багш мэдэхгүй гэсэн байна.

Асуулт 4. Сургууль дээр гарч буй багшийн ёс зүйтэй холбоотой асуудалд та оролцдог уу?

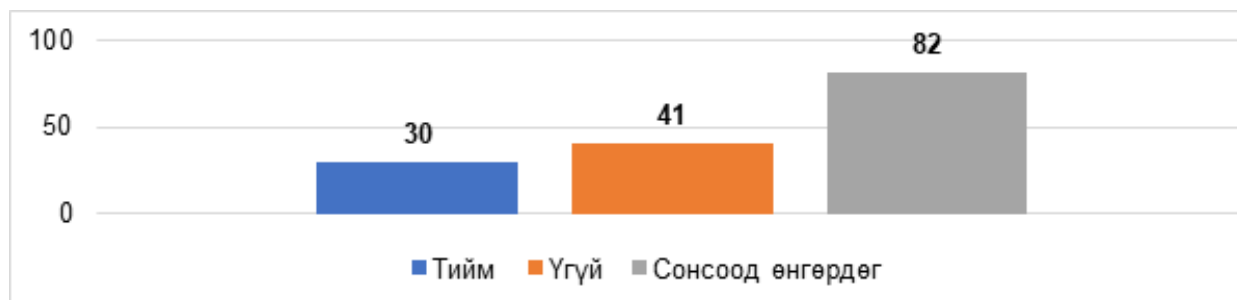

График 4. Багшийн асуулт 4

Сургууль дээр гарч байгаа багшийн ёс зүйтэй холбоотой асуудалд та оролцдог уу? гэсэн асуултад 82 багш сонсоод өнгөрдөг, 41 багш үгүй, 30 багш тийм гэж хариулсан.

Асуулт 5. Багшийн ёс зүйн алдаа гаргахгүй байхад юу хамгийн чухал гэж та үзэж байна?

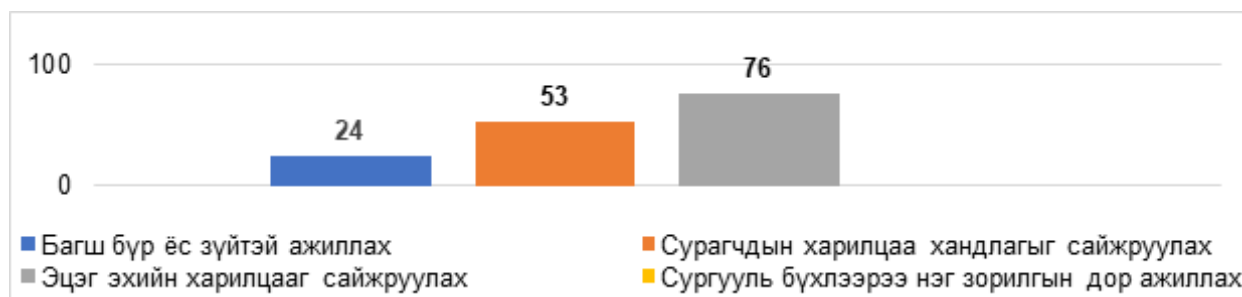

График 5. Багшийн асуулт 5

Багшийн ёс зүйн алдаа гаргахгүй байхад юу хамгийн чухал гэж та үзэж байна гэсэн асуулгад 76 багш эцэг эхийн харилцааг сайжруулах, 53 багш сурагчдын харилцаа хандлагыг сайжруулах, 24 багш багш бүр ёс зүйтэй ажиллах гэсэн хариулсан.

Асуулт 6. Сурагчийн харилцаа хандлагыг сайжруулахад юу чухал вэ?

График 6. Багшийн асуулт 6

Багш нараас авсан судалгааны дүнгээс харахад сургууль дээрх багшийн харилцаа, ёс зүй, үл ойлголцлыг таатай байлгахад эцэг эх багшийн харилцааг сайжруулах арга замыг хайх, цаашилбал сургуулийн эцэг эхийн дүрэм, журмыг боловсруулж, хэрэгжүүлж ажиллах чухал гэдэг нь харагдаж байна.

Багш сурагчийн харилцааны хувьд багш, эцэг эх бүр сурагчдыг бие даасан бүтээлч хандлагад сургах, бусдыг хүндлэх, багшийг хүндлэх, дэг соёлд сургах үйл ажиллагааг зохион байгуулахаар байна.

Багш нь ажлын байран дээрээ стрессгүй, олон янзын ажилд дарагдахгүй, багшлах ажлаа хийхээс гадна багш багшаа хүндлэх харилцаатай байх нь зүйтэй юм гэсэн байна.

Сурагчдаас авсан асуулга:

Асуулт 1. Сургууль дээр багш нартайгаа илэн далангүй, дотно харилцаж чаддаг уу?

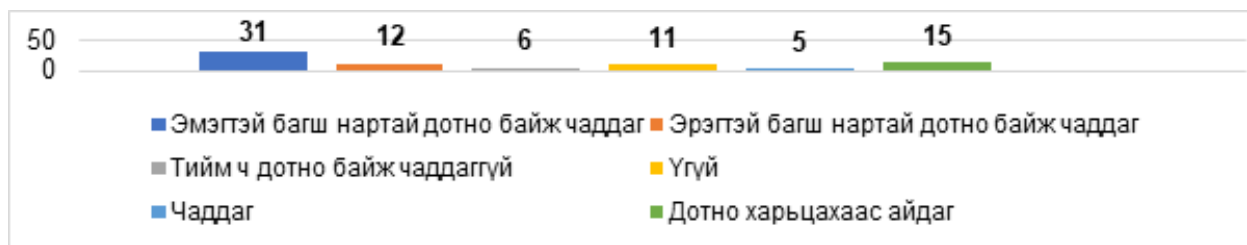

График 8. Сурагчийн асуулт 1

Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 31 буюу 38% нь эмэгтэй багштайгаа, 12 буюу 15% нь эрэгтэй багштайгаа дотно байдаг гэж хариулсан ба 5 буюу 6% нь чаддаг гэж хариулсан нь нийт хамрагдсан сурагчдын 60%-ийг эзэлж байна. Харин 6 буюу 3% нь тийм ч дотно биш, 11 буюу 13% нь үгүй, 15 буюу 18% нь дотно байхаас айдаг гэж хариулсан байна.

Асуулт 2. Багш нь ямар үед чамтай таагүй харилцдаг вэ?

График 9. Сурагчийн асуулт 2

Нийт сурагчдын 21 буюу 26% нь гэрийн даалгавар хийгээгүй үед, 15 буюу 18% нь багшийн хий гэсэн зүйлийг хийгээгүй үед, 12 буюу 15% нь хичээл анхаарахгүй байхад, 11 буюу 13% нь бусад яриад байхад, 8 буюу 10% нь хичээлийн хэрэглэлгүй үед, 6 буюу 7% нь хичээлээс хоцрох, таслах үед багш тааламжгүй харилцдаг гэж хариулснаас үзэхэд багш бид сурагч бүрт бусдыг хүндлэх, мэдлэг, чадварыг нэмэгдүүлэхийг шаардах үед харилцаа сөрөг болдог нь харагдаж байна.

Асуулт 3. Багш нар ямар үед чамд сайхан сэтгэгдэл төрүүлдэг вэ?

График 10. Сурагчийн асуулт 3

Багшийн харилцаа ямар үед сурагчдад илүү сайхан сэтгэгдэл төрүүлдэг болохыг судлахад хичээлээ ойлгоогүй үед 14, уралдаан тэмцээнд нэр дуудаж оруулахад 11, ээж аав чинь магтахад 10, үргэлж миний төлөө санаа тавихад 8, бусадтай адил харьцахад 8, ангидаа хөгжилтэй зүйл ярихад 6, юу хэрэгтэй байгааг асуухад 5, намайг анхаарч харахад 4, найз нартаа туслахад 2 гэж хариулсан байна.

Асуулт 4. Багштайгаа илүү ойр байж, мэдлэг чадвар эзэмшихийн тулд ямар зүйл хийвэл чамд таалагдах вэ?

График 11. Сурагчийн асуулт 4

Багштайгаа хамтдаа юу хийхийг хүсэж байгааг судлахад 29 буюу 36% нь дотно уулзалт, 21 буюу 26% нь хөгжилтэй тэмцээн зохиох, 25% нь багштай яаж ойрхон байх тухай зөвлөгөө авах, 10 буюу 12% нь багштайгаа яаж зөв харьцах тухай үйл ажиллагаанд хамрагдах сонирхолтой байсан.

Сурагчдаас авсан судалгаанаас үзэхэд:

Сурагчид багштай ярилцах, хамтран хөгжилдөх, тэмцээн уралдаанд оролцох, мэдэхгүй зүйлээ нэмж тайлбарлуулах, багшаараа магтуулах, дотно байхыг илүү их хүсдэг болох нь судалгааны асуулт бүрийн хариултаас харагдаж байна.

Нөгөө талаар сурагчид хэдийгээр багшийгаа хүндэлж, ойрхон байхыг хүсдэг ч яаж харилцах, яаж ойртох, юу гэж ярилцах арга хэлбэрээ мэддэггүйгээс багшийг хүндэлж байгаагаа харуулж чаддаггүй байна.

Эцэг, эхээс авсан асуулга:

Асуулт 1. Та хүүхдийнхээ багштай илэн далангүй, нээлттэй харилцаж чаддаг уу?

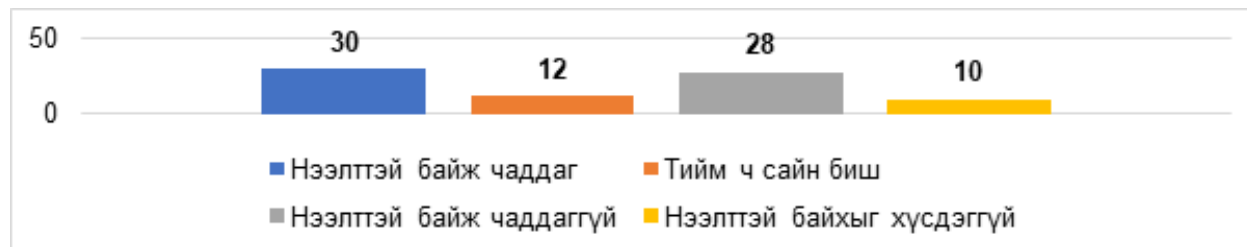

График 12. Эцэг эхийн асуулт 1

Та хүүхдийнхээ багштай илэн далангүй, нээлттэй харилцаж чаддаг уу? гэсэн асуултад 30 буюу 37.5% нь нээлттэй байж чаддаг, 12 буюу 15% нь тийм ч сайн биш, 28 буюу 35% нь нээлттэй байж чаддаггүй, 10 буюу 12.5% нь нээлттэй байхыг хүсдэггүй гэж хариулсан байна.

Асуулт 3. Та сургуульд дээр ямар ажилд оролцохыг хүсэж байна вэ?

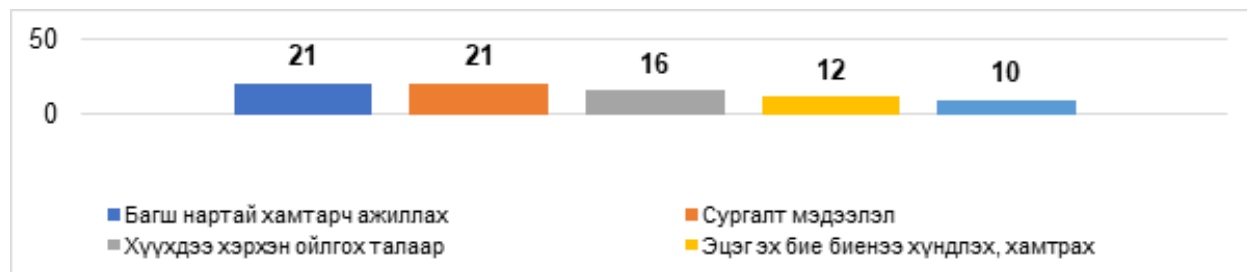

График 14. Эцэг эхийн асуулга

Та сургуульд дээр ямар ажилд оролцохыг хүсэж байна вэ? гэсэн асуултад 21 буюу 26.2% нь багш нартай ямар нэгэн байдлаар хамтарч ажиллах, 21 буюу 26.2% нь сургалт мэдээлэл авах, 16 буюу 20% нь хүүхдээ хэрхэн ойлгодог болох тухай арга зүйн зөвлөгөө, мэдээлэл авах, 12 буюу 15% нь эцэг эх бие биенээ хүндлэх, хамтарч ажиллах талаар суралцах, 10 буюу 14% нь сургуулиас олон төрлийн үйл ажиллагаа зохион байгуулахыг хүсэж, саналаа өгсөн байсан.

Эцэг эхчүүд сургуулийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцдог ч багштай илэн далангүй харьцдаггүй. Үүнийг багш үл тоосон байдалтай байдаг, өөрт нь хэрэгтэй асуудлыг хөнддөггүй гэж хариулсан нь цаашид бид багш эцэг эхийн харилцааны тал дээр анхаарах хэрэгтэй гэдгийг харуулсан.

Эцэг эхчүүд сургууль багш нартай хамтарч ажиллах хүсэлтэй, сургалт мэдээлэл авах, хүүхэдтэй харьцах арга зүйн зөвлөгөө авах, бие биенээ хүндэлж цагийн менежменттэй байх, бусад олон төрлийн үйл ажиллагааг зохиохыг хүссэн нь сургуулиас эцэг эхчүүдийг идэвхжүүлэх гарцыг олж, сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгөх, дотоод сэтгэлийг нь нээх ажлуудыг зохион байгуулах хэрэгцээ байгааг олж харсан.

ТУРШИН ХЭРЭГЖҮҮЛЖ, ҮР ДҮНГ ТООЦСОН БАЙДАЛ

Нэг. "Positive teachers" - "Эерэг багш" хөтөлбөр үйл ажиллагаа /Хавсралт 1/

Багш нарын харилцаа хандлагыг сайжруулах замаар эцэг эх, сурагчидтай зөв, хүндлэлтэй харилцах чадварыг дэмжин байгууллагын соёлыг бий болгох зорилгоор сургуулийн удирдлагын багаас "Positive teachers" буюу "Эерэг багш" нөлөөллийн үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг

боловсруулан 2022-2023 оны хичээлийн жилийн турш хэрэгжүүлэхээр 09 дүгээр сараас эхлэн 91 багшийг хамруулан 8 удаагийн үйл ажиллагааг төлөвлөн хэрэгжүүлсэн.

Нөлөөллийн үйл ажиллагаа хөтөлбөрийн дагуу 8 удаа явагдахад багш нарын ирц 90 хувиас дээш байсан. Хөтөлбөрт хамрагдсан анги удирдсан багш нар нь өөрийн ангид ба болон эцэг эх, асран хамгаалагч, сурагчдад хэрэгжүүлж болох дараах аргуудаас суралцсан. Үүнд: “Талархал, уучлалын чихэр” арга, Сэтгэл зүйн тренинг (давуу талыг хэлэх) арга, “Сэтгэц геометрийн тест ажиллуулах, дүрс, өнгөний сонголтоор дамжуулж сэтгэл зүйн байдлыг шинжих арга”, Стресс менежмент буюу сэтгэл санаа, бие махбод, оюун ухааны гурван түвшинд стресс тайлах аргуудаас суралцах” зэрэгт суралцсан.

Хүрсэн үр дүн:

- 6, 7, 8 дугаар ангийн 16 бүлэг эцэг эхийнхээ дунд зохион байгуулж, үр дүнг тооцон ажиллаж байна.
- Нийт 34 анги бүлэг талархлын самбартай болж, багш, сурагч талархсан сэтгэл болон уучлал хүссэн үгсээ үлдээж хэвшүүлсэн. Сурагчдын уучлал гуйх, талархал үлдээх зэрэг оролцоо талархлын самбарт хамгийн багадаа 5, хамгийн ихдээ 14 болсон.
- Багш-сурагч, багш-эцэг эхийн харилцаа сайжирснаар анги бүлгийн эцэг эхийн хурлын ирц 10 хувиар нэмэгдэж, сургуулиас зохиосон ажилд ангийн эцэг эхчүүдийн 75 хувиас дээших нь оролцож хэвшсэн.

Хоёр. Сэтгэл зүйн Арт-Терапи аргыг багш, сурагч, эцэг эхэд /Хавсралт 2/

Арт терапи буюу сэтгэл засал бүлгийн зөвлөгөөн нь багш, сурагч, эцэг эх аль аль нь сэтгэлээ нээх, талархал илэрхийлэх, бусдыг хүндлэх, магтаал бичих, уучлалт хүсэх зэрэг стрессийн түвшин бууруулах сэтгэл заслын үйл ажиллагааг мандала будах, хувь хүн өөрийгөө танин мэдэх хэлбэрээр сар бүр багш, эцэг эх, сурагч тус бүрийн дунд 1 удаа зохион байгуулсан. Нэг удаагийн зохион байгуулалтад 10-12 хүмүүсийг хамран бүлгийн зөвлөгөөн хэлбэрээр зохион байгуулж хэвшсэн.

Хүрсэн үр дүн:

- Багш 45, ажилтан 32, дунд, ахлах ангийн 400 орчим сурагч, тэдний 112 эцэг эхэд, хөгжлийн онцлогтой 19 сурагчийн эцэг эхэд Арт-Терапи буюу урлагийн сэтгэл засал бүлгийн зөвлөгөөнийг 32 удаа амжилттай зохион байгуулсан.
- Гэр бүлээрээ зураг зурж, будах нь эцэг эх хүүхэд бие биэндээ талархах, уучлал хүсэх, ойлгоход нөлөөллийн ажил болж байсан нь эцэг эхийн үлдээсэн сэтгэгдлээс харагдсан.
- Багш, ажилтан, удирдах ажилтан ажлын байран дээр өөрийгөө таних, хэсэг хугацаанд сэтгэл заслын үйлчилгээнд хамрагдснаар байгууллагын дотоод уур амьсгалд эерэгээр нөлөөлж байгаа нь үйл ажиллагааны дүгнэлт бүр дээр илрэн гарч байсан.

Гурав. Эцэг эхийн дүрмийг баримтлах Khan-Uul school parents card үйл ажиллагаа /Хавсралт 3/

Khan-Uul school parents картаар дамжуулан сургууль, багш, эцэг эхийн харилцаа холбоог сайжруулах, эцэг эх, асран хамгаалагчдыг сургуулийн үйл ажиллагаанд татан оролцуулах, үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх оролцоог үнэлэх аргыг сургуулийн хэмжээнд туршин хэрэгжүүлсэн. Khan-Uul school parents картыг бага ангийн 894 сурагчийн эцэг эх, асран хамгаалагчийг хамруулан сургуулийн үйл ажиллагаа, багш эцэг эхийн хамтын ажиллагаа, үүрэг даалгаврыг биелэлт, эцэг эхийн санаачилсан ажил, сургалт, зөвлөгөөнд оролцсон байдлыг харгалзан урамшууллын стикер цуглуулан түвшин ахих хэлбэрээр сургуулийн “Манлайлагч эцэг эх,

асран хамгаалагч” -ийг тодруулан алдаршуулж ажилласан.

Хүрсэн үр дүн:

Сургуулийн нийгмийн ажилтан, сэтгэл зүйч, сургалтын менежер, номын санч, хөгжүүлэх хичээлийн багш нар, зарим тохиолдолд анги удирдсан багш нар эхний удаа картны тэмдэглэлийг хийсэн. Бага ангиас 1, 2, 3 дугаар ангийн 524 сурагчийн эцэг эхийг туршилтаар сонгосон. Эхний хагас жилийн бадлаар:

- Хариуцлагатай эцэг эх 501 буюу 95%
- Идэвхтэй эцэг эх 424 буюу 81%
- Санаачлагатай эцэг эх 378 буюу 72%
- Дэмжигч эцэг эх 298 буюу 56%
- Манлайлагч эцэг эх 112 буюу 21% шалгарсан байна.

ДҮГНЭЛТ

Багшийн ёс зүйн сөрөг асуудал яагаад гарч байгаа шалтгааныг илрүүлж, багш-эцэг эх, багш-сурагчийн харилцааг сайжруулах боломжийг судлах, арга замыг боловсруулан хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцох нь чухал болсон.

Асуулга судалгааны үр дүнгээс сургууль, багш нарын үйл ажиллагаа, харилцаа хандлага илүү эцэг эх, сурагч руу ойртох, чиглүүлэх, хамтрах хэрэгцээ, шаардлага байгааг бид олж харсан. Судалгаа бүрээр авч үзэхэд багш эцэг эхийн харилцааг сайжруулах, ойртуулахын тулд эцэг эхийн оролцооны арга хэрэглэх, багш багшаа, багш сурагчаа, сурагч сурагчаа, сурагч багшаа хүндлэх эерэг аргуудыг туршиж, хэрэгжүүлж үзэх нь арга хэлбэрүүдийг туршиж үзэхийг судалгаанд оролцогчдын 80% нь хариулсан байна.

Судалгаанаас харахад багш, эцэг эх, сурагч гэсэн 3 объект руу чиглэсэн бие биенээ дэмжсэн үйл ажиллагаа нэн шаардлагатай байгаа нь илэрч байсан. Багшаар дамжуулан сурагч, эцэг эхэд нөлөөлсөн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх, сурагч руу чиглэсэн сэтгэл хөдлөлөө танин мэдэх, зөвөөр илэрхийлэх аргад суралцах сэтгэл зүйн үйлчилгээг үзүүлэх, эцэг эхийн оролцоог сайжруулах картны аргыг хэрэгжүүлэх нөлөөллийн ажил хэрэгжүүлэхээр сонгосон.

Багш-эцэг эх, сурагчдад чиглэсэн 3 нөлөөллийн ажлыг зохион байгуулсан нь хүн бүр өөрийгөө таньсан, бусдыг хүндэлсэн, уучлал хүссэн, оролцоог дэмжсэн, хүүхдийнхээ нас сэтгэл зүйн онцлогийг таньсан, багш-сурагч, эцэг эх хамтын ажиллагаа сайжирсан, бүлгийн соёлд суралцах чадварт нөлөөлж чадсан. Үүнд:

- “Positive teachers” үйл ажиллагаанд сургуулийн багш, удирдлага нийт 91 хүн 5 удаа хамрагдаж, бие биенээ хүндлэх, сурагчаа ойлгох арга зүйд суралцснаар 4 бүлгийн 81 эцэг эх, 120 сурагчид зохион байгуулж, тэдний сэтгэл ханамжийг судалж, эерэг сэтгэгдлийг сонсож, ажилласан нь хамгийн чухал нөлөөллийн ажил болж чадсан.
- Арт-терапи үйл ажиллагаанд 45 багш, 32 ажилтан, 112 эцэг эх, 400-аад сурагч хамрагдаж, өөрийн чин сэтгэлийн талархлыг бичиж, өөрөө өөрийгөө таних, сэтгэл зүйн тайвшруулах арга барилд суралцсан.
- Khan-uul parents card үйл ажиллагаа нь эцэг эх бүр 2х3 “Х”-ийн дүрмийг дагаж мөрдөх, хариуцлагатай-манлайлагч эцэг эх байхын тулд идэвх оролцоотой байснаар хариуцлагатай эцэг эх 501 буюу 95%, идэвхтэй эцэг эх 424 буюу 81%, санаачилгатай эцэг эх 378 буюу 72%, дэмжигч эцэг эх 298 буюу 56%, манлайлагч эцэг эх 112 буюу 21% шалгарсан байна.

Сургуулийн орчин дахь ёс зүйн асуудлаас урьдчилан сэргийлэхдээ сэтгэл зүйн болон оролцооны аргуудыг ашиглаж багш, эцэг эх, сурагчийн дунд бүлгийн ажлыг шинэлэг байдлаар зохион байгуулсан нь тэдний идэвх, санаачилгыг нэмэгдүүлж, ёс зүйн асуудлаас дам байдлаар урьдчилан сэргийлэх боломж байна гэж үзэж байна.

Цаашид

Эцэг эхийн оролцооны аргуудыг туршиж, сургуулийн эцэг эхийн 2Хх3Х (Хавсралт 4) дүрмийг боловсруулан хэрэгжүүлж, туршиж, хүн бүр, хүүхэд бүр, багш бүр мөрдлөг болгон ажиллах сургуулийн эцэг эхийн дүрэм болгон сургуулийн орчинд үүсэж болзошгүй сөрөг асуудлаас урьдчилан сэргийлэх, шийдвэрлэх арга зам болгох нь зүйтэй юм.

НОМ ЗҮЙ

1. Асаул М.А., П. Ю. Ерофеев. П.Ю., (2007). Култура организации- ресурс для развития бизнеса. Санкт-Петербург: «Гуманистика».
2. Баярчимэг, Д., Оюунгэрэл, Д., (2020). Мэргэжлийн ёс зүйг боловсрол олгоход кейсийн аргыг ашиглах нь. Улаанбаатар хот
3. БСШУСЯ., (2018). “Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны ёс зүйн дүрэм., Улаанбаатар хот
4. Дьяконова Ираида Федоровна., (2018). Ангийн багш ба гэр бүлийн харилцааны хэлбэрүүд. МАОУ-ын 50-р дунд сургууль, багш бага сургууль
5. Ичинхорлоо, Ш., Базарваань, Д., (2018). Ёс зүй ба багшийн ёс суртахуун. Улаанбаатар хот
6. Жигжиджав, Б., (2020). Багшийн ёс зүй. Улаанбаатар хот
7. Золзаяа, М., Баярчимэг, Ч., Оюунгэрэл, Д., (2013). Бизнесийн ёс зүй. Улаанбаатар хот: Арилдал ХХК.
8. Оюунчимэг, Б., (2012). Бизнесийн ёс зүй. Улаанбаатар хот: Бодьмер Принтинг ХХК.
9. Отгонбаяр, Н., otgonbayar.n@etugen.edu.mn
10. (https://mn.wikipedia.org/wiki/%D0%81%D1%81_%D0%B7%D2%AF%D0%B9 2022.09.12 үзсэн)
11. https://unjiipsychology.blogspot.com/2016/04/blog-post_6.html 2022.09.21 үзсэн
12. <https://edu.blogmn.net/26117/> 2022.08.28 үзсэн

СУРАЛЦАГЧИЙН ИДЭВХ ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХЭД БАГШИЙН ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Л.Хажидмарвуудайриймаа¹, Г.Хандсүрэн², Ц.Отгонжаргал³, Т.Даш-Өлзий⁴, М.Даваажаргал⁵, Г.Мядагмаа⁶
Завхан аймаг Тосонцэнгэл сумын лаборатори 1-р сургууль
xajaa00327@gmail.com¹, khandsurenganhuyag@gmail.com², otgoo7323@gmail.com³,
t.dashka0415@gmail.com⁴, davaajargalmonkhbayr@gmail.com⁵, myadgaa2020@gmail.com⁶

СУДАЛГААНЫ ҮНДЭСЛЭЛ

2020-2023 оны хичээлийн жилд сургалтын менежер багш нарынхаа хичээлд суусан тэмдэглэл, өгсөн зөвлөгөө, багш нар бие биеийхээ хичээлийг ажигласан тэмдэглэл, хэлэлцүүлгийн материал дээр шинжилгээ хийж үзэхэд суралцагчдын хариултыг сонсох, идэвх оролцоог нэмэгдүүлэх, багшийн чиглүүлэг, дэмжлэг, багшийн харилцааг сайжруулах санал, зөвлөгөө давамгайлж байсан. Ээлжит хичээл дээрх багш, суралцагчийн харилцаанаас үүдэлтэйгээр суралцагчийг бүрэн сонсохгүй байх, цөөн хэдэн идэвхтэй суралцагчидтай харилцаад бусад суралцагчийг үл хайхрах, урамшуулан дэмжиж урам зориг өгөхгүй байх, ялгавартай харилцах зэрэг ёс зүйн зөрчлүүд гарах эрсдэлтэй тул багш, суралцагчийн харилцааг сайжруулах нь тулгамдсан асуудлын нэг гэж үзээд судалгааны сэдэв болгон сонгосон.

СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО

Багшийн харилцаа хандлагаа өөрчилж зөөлөн ур чадварын арга зүйг сургалтын үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлснээр суралцагчийн хичээлийн идэвх оролцоог нэмэгдүүлэх үр дүнг тооцоход судалгааны зорилго оршино.

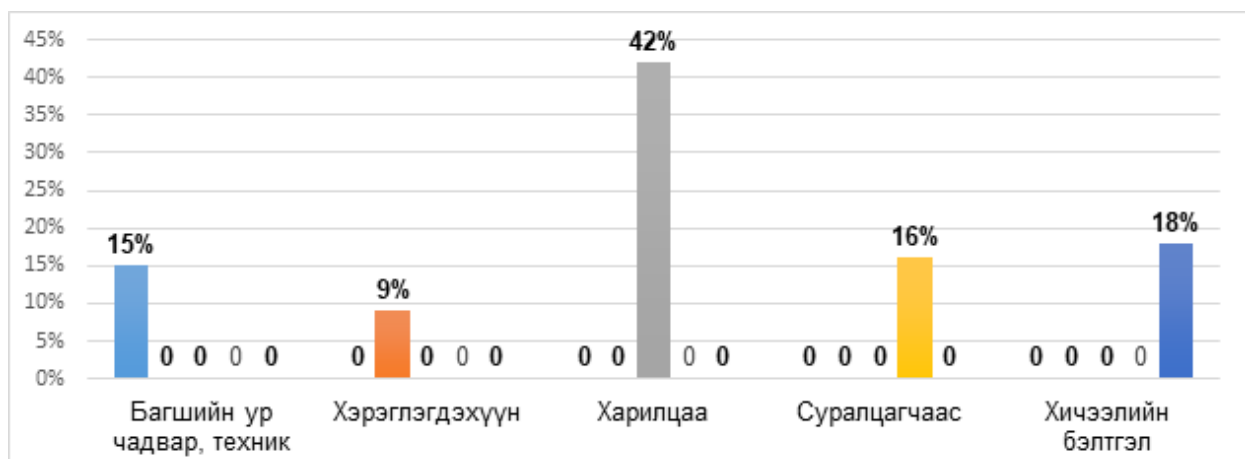
ПРАКТИК АЧ ХОЛБОГДОЛ

Багш суралцагчийн харилцаа сайжирснаар багшийн харилцаанаас үүдэлтэй ёс зүйн зөрчил багасна. Суралцагчийн хичээлд оролцох идэвх сонирхлыг нэмэгдүүлнэ. Суралцагчид хичээлд идэвхтэй оролцсоноор сурлагын амжилтад нөлөөлж ахиц гарна.

ТУРШИЛТ СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

Ээлжит хичээлийн тэмдэглэл, хэлэлцүүлгийн материалд хийсэн шинжилгээний үр дүн

2020-2023 оны ээлжит хичээлийн 35 хэлэлцүүлгийн материалыг баримт бичиг судлах арга ашиглан судалж дүгнэлт гаргасан. Хичээлийн тэмдэглэлээс харахад тухайн хичээлийг сайжруулах санал болон багшид өгсөн зөвлөгөө нь: График 1.

Тайлбар:

42% - багш суралцагчийн харилцаа

(хүүхэд бүрийг сонсох, урамшуулах, хариулт өгөх хугацаа өгөх, ангийн суралцагчдыг бүрэн анзаарах, буруу хариултыг яагаад гэдгийг асуух зэрэг)

18% - хичээлийн бэлтгэлийг сайжруулах (хэт том агуулга сонгохгүй байх, хичээл сэдэв хоорондын уялдаа)

16% - суралцагчийн идэвх оролцоог сул байгааг нэмэгдүүлэх (түвшинд тохирсон даалгавар)

15% - багшийн ур чадвар, арга зүй

9% - хэрэглэгдэхүүн, самбарын бичиглэл, ажлын хуудас гэсэн дараалалтай байна.

Дээрх графикаас харахад, багш суралцагчийн харилцаа гэсэн хариулт 42 хувиар нэгд жагссан бөгөөд тухайн хичээлийн үр дүнг нэмэгдүүлэхэд хичээлийн бэлтгэл, багшийн ур чадвар, хэрэглэгдэхүүн, суралцагчийн оролцоо зэрэг олон хүчин зүйл нөлөөлдөг ч багш суралцагчийн харилцаа дийлэнх хувийг эзэлж байна.

СУРАЛЦАГЧДААС АВСАН АСУУЛГЫН ҮР ДҮН

Ээлжит хичээлийн тэмдэглэл, хэлэлцүүлгийн материалаас хичээлийн үр дүнг нэмэгдүүлэхэд багш суралцагчийн харилцааг сайжруулах, суралцагчдын идэвх оролцоог нэмэгдүүлэх шаардлагатай байгаа нь ажиглагдаж байсан. Багшийн өдөр бүр харилцдаг субъект болох суралцагчдаас асуулга судалгаа авч үзсэн. Энэ асуулга судалгаанд Завхан аймгийн Тосонцэнгэл сумын ерөнхий боловсролын лаборатори 1 дүгээр сургуулийн 9-р ангийн 80 суралцагч хамрагдсан.

Асуулт 1: Чиний хамгийн дуртай хичээл, яагаад энэ хичээлд дуртай вэ? гэж асуухад

1. 77% эерэг зөөлөн харьцдаг
2. 54% нь бүх хүүхэдтэй тэгш харилцдаг
3. 47% нь багш үргэлж урамшуулдаг.
4. 45% нь ойлгомжгүй зүйлийг тайлбарлаж өгдөг
5. 44% нь багш хичээлээ ойлгомжтой заадаг.
6. 35% нь сайн сонсож зөвлөдөг
7. 34% нь багшаараа бахархдаг учраас
8. 20% нь хичээлийн цагийг үр дүнтэй өнгөрөөдөг
9. 15% нь гэрийн даалгавар бага өгдөг
10. 9% нь ямар ч үед уурладаггүй
11. 8% нууц хадгалж чаддаг гэсэн хариултыг өгсөн байна.

Эндээс харахад суралцагчид хичээлээ ойлгомжтой заадаг, мэдлэг ур чадвартай байхаас гадна суралцагчидтай эелдэг харилцдаг, хүүхэд бүртэй ялгаварлахгүй тэгш ханддаг, урамшуулдаг, хүүхдийг сонсож ойлгоогүй зүйлийг нь тайлбарлаж өгдөг эерэг харилцаатай багшийн хичээлд илүү дуртай, идэвхтэй оролцдог байна.

Асуулт 2: Чиний хамгийн дургүй хичээл, яагаад энэ хичээлд дургүй вэ? гэж асуухад

1. 36% хичээл орж байх үедээ ууртай байдаг.
2. 28% өмнө нь энэ хичээлээс хоцорсон учраас
3. 24% шинэ хичээлээ ойлгодоггүй
4. 23% хэдхэн хүүхэдтэй харилцаад, бусдыг үл анзаардаг, хичээлээ ойлгомжгүй заадаг,

дандаа номоос хуулуулдаг

5. 16% асуулт асуухаар анхаарч сонсдоггүй, гэрийн даалгавар маш их өгдөг
6. 14% алдааг уучилдаггүй, нэг алдсан сурагчдад тэр чигээрээ муу ханддаг
7. 12% ойлгомжгүй зүйлийг тайлбарлаж өгдөггүй, юм асуухаар уурлаж загнадаг
8. 1% багш хичээлийн цаг дээр өөр зүйл хийдэг
9. 1% хувийн нууцыг бусдад дэлгэдэг гэсэн хариултыг өгсөн байна.

Эндээс харахад, хичээл орж байх үедээ сөрөг харилцаатай байдаг, өөрийгөө хянаж, сэтгэл хөдлөлөө удирдаж чаддаггүй, шинэлэг бүтээлч аргыг эрэлхийлдэггүй, суралцагчдаа бүрэн сонсдоггүй, асуусан зүйлийг тайлбарлаж өгдөггүй багшийн хичээлд дургүй идэвх оролцоо муутай байгаа нь харагдаж байна.

Асуулт 3: Сайн багш гэж ямар багшийг хэлэх вэ? гэж асуухад

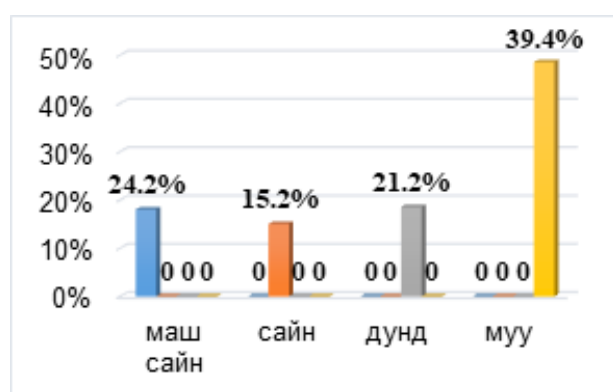
1. 53% - хичээлээ ойлгомжтой заадаг
2. 47% - харилцааны соёлтой
3. 24% - ялгаварлан гадуурхдаггүй
4. 18% - загнахгүй уурлахгүй хичээлээ ордог
5. 0.9% - сайн сонсдог
5. 0.7% - урамшуулдаг
6. 0.4% - үлгэр дуурайлал болдог
7. 0.2% - цаг баримталдаг
8. 0.1% - ойлгоогүй зүйл дээр тусалдаг, нууцыг сайн хадгалдаг гэсэн хариултыг өгсөн байна.

Үүнээс үзэхэд, суралцагчид багшаас хичээлээ ойлгомжтой заах, эерэг харилцаатай, ялгаварладаггүй, үргэлж урамшуулдаг, цагийг бүтээлчээр ашигладаг байхыг хүсдэг байна.

СУРАЛЦАГЧИЙН ИДЭВХ ОРОЛЦООГ НЭМЭГДҮҮЛЭХЭД БАГШИЙН ХАРИЛЦАА НӨЛӨӨЛЖ БУЙГ ТУРШИЖ, ҮР ДҮНГ ТООЦОХ

Суралцагчаас авсан асуулга судалгааны үр дүнгээс үзэхэд, багш хичээл орж байхдаа ууртай байдаг гэсэн хариулт дийлэнх хувийг эзэлж байсан. Тиймээс, энэ асуулгын үр дүнг сайжруулахын тулд байгалийн ухааны судлагдахуунаас 9 дүгээр ангийн физикийн хичээлийг сонгон багш суралцагчийн харилцааг сайжруулах, ингэснээр суралцагчийн хичээлд оролцох идэвх оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд туршилт хийсэн. Асуудлаа таамаглан, туршилт хийж, үр дүнг тайлбарлах явцдаа багштай харилцах харилцаа нь түлхүү байдаг учраас энэ хичээлийг сонгон туршсан. Туршилт хийхээс өмнө багшийн хувийн журналын стандарт бус үнэлгээ болон хичээлийн ажиглалтын тэмдэглэлээс харахад суралцагчийн идэвх оролцоо дараах үнэлгээтэй байсан.

Суралцагчийн идэвх оролцоог үнэлсэн гарааны үнэлгээ График 5

Энэ үзүүлэлтийн үр дүнг эрэмбэлбэл: (33 суралцагчийн)

13 буюу 39.4% нь оролцоо муу

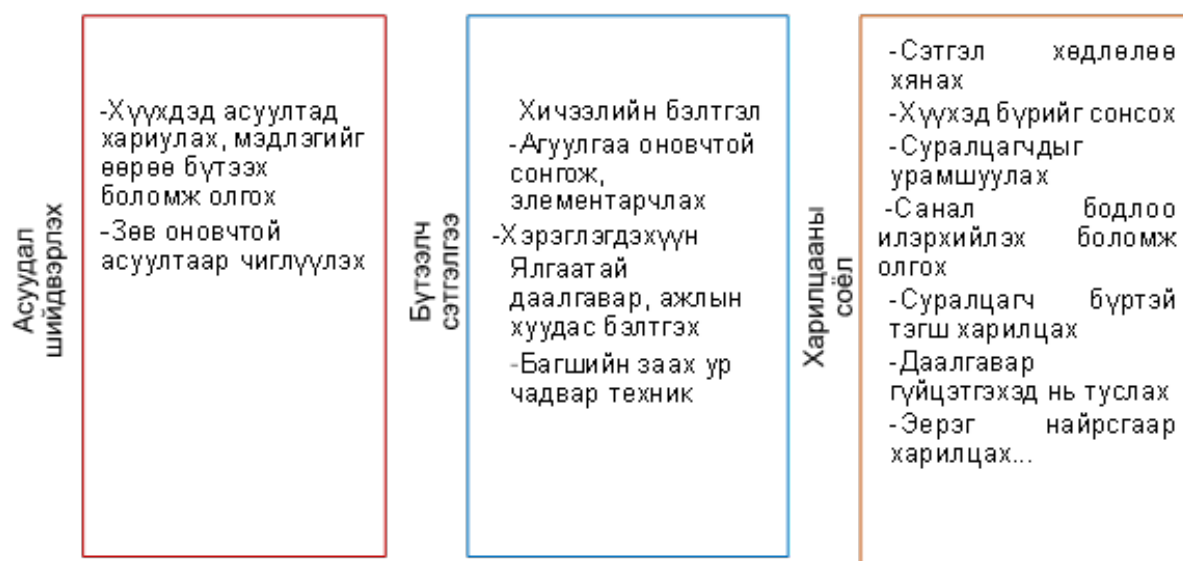
8 буюу 24.2% нь оролцоо маш сайн

7 буюу 21.2% нь оролцоо дунд

5 буюу 15.2% нь сайн оролцсон байна.

Тиймээс, суралцагчийн хичээлд оролцох идэвх оролцоог нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

Багш суралцагчийн хичээлд оролцох идэвх оролцоог нэмэгдүүлэхийн тулд 3 сарын хугацаанд 9-р ангийн физикийн хичээл дээр дараах зүйлийг хэрэгжүүлсэн. Багш хичээлийг зохион байгуулахдаа хичээлээ чанартай бэлтгэх, агуулгаа оновчтой сонгож элементарчлах, хүүхдийн сонирхол татахуйц багаж, хэрэглэгдэхүүн, үзүүлэн ашиглах, түвшин бүрд нь тохирсон ялгаатай даалгавар, ажлын хуудас бэлтгэж ашигласан ба сургалтын идэвхтэй аргуудаас хэрэглэсэн. Суралцагчтай харилцахдаа багш хичээлийн явцад сэтгэл хөдлөлөө хянаж хүүхэд бүрийг сонсох, санаа бодлоо илэрхийлэх боломж олгох, суралцагч бүртэй тэгш харилцах, даалгавар гүйцэтгэхэд нь туслах, тухай бүрд нь магтаж урамшуулах зэрэг зөөлөн ур чадварт хамаарах асуудал шийдвэрлэх, бүтээлч сэтгэлгээ, харилцааны соёл гэсэн ойлголтуудыг нь ээлжит хичээл бүрдээ тусган ажилласан. Зураг 1

Ингэж ажиллахад суралцагчид гэрийн даалгавар хийдэг хүүхдийн тоо нэмэгдсэн, багштайгаа илүү нээлттэй болсон, тухайн хичээлтэй холбоотой ном, сурах бичгийг бие даан судалдаг болсон, хичээлийн бус цагаар багшаас зөвлөгөө авдаг болсон, тухайн хичээлийг хурдан ороосой гэж хүлээдэг болсон зэрэг өөрчлөлт гарсан.

3 сарын хугацаанд 24 удаагийн хичээлийг туршин заасан ба энэ хичээлд ажиглалт хийсэн тэмдэглэл болон хичээл заагч багшийн суралцагчийн оролцоог үнэлсэн стандарт бус үнэлгээнээс харахад дараах ахиц гарсан.

Хүснэгт 1. Суралцагчдын хичээлд оролцох идэвх оролцооны ахицын үзүүлэлт

Гарааны үнэлгээ	Үзүүлэлт	Барианы үнэлгээ	Үзүүлэлт	Ахиц
маш сайн	24.2%	маш сайн	27.3%	3.1%
сайн	15.2%	сайн	21.2%	6%
дунд	21.2%	дунд	24.2%	3%

муу	39.4%	муу	27.3%	12.1%
-----	-------	-----	-------	-------

Дээрх үзүүлэлтээс харахад:

- идэвх сул оролцсон суралцагч 12.1 хувиар буурсан,
- дунд оролцсон суралцагч 3 хувиар өссөн
- сайн оролцсон суралцагч 6 хувиар өссөн

маш сайн оролцсон суралцагч 3.1 хувиар өссөн байна. Үүнээс харахад, багшийн харилцаа суралцагчийн идэвх оролцоог нэмэгдүүлэхэд чухал нөлөө үзүүлдэг нь харагдаж байна.

Туршилтын дараа суралцагчдаас авсан асуулга авч үр дүнг нэгтгэн харуулбал: Хүснэгт 2.

Асуулга	Үнэхээр санал нийлж байна	Санал нийлж байна	Хэлэхэд хэцүү	Санал нийлэхгүй	Огт санал нийлэхгүй
1. Өөрийн санаа бодлоо илэрхийлэх боломж налад байдаг.	73%	15%	9%	3%	0%
2. Хичээлийн явцад багш миний дэргэд ирж хийж байгаа зүйлд минь тусалдаг.	91%	9%	0%	0%	0%
3. Тухайн хичээл хурдан ороосой гэж хүлээдэг.	78%	22%	0%	0%	0%
4. Ангийн хүүхдүүд маань бүгд хичээлд тэгш оролцдог.	85%	9%	3%	3%	0%
5. Би ойлгоогүй зүйлээ багшаасаа асуудаг.	93.9%	6.1%	0%	0%	0%

Дээрх хүснэгтээс үзэхэд, багш суралцагчдыг сонсдог, хэрэгтэй үед дэмжлэг үзүүлдэг, бүх хүүхдийг тэгш оролцуулах гэж хичээдэг, хүүхдүүд багшаасаа эмээхгүйгээр нээлттэй харилцдаг болсон нь харагдаж байна. Түүнчлэн тухайн хичээлийг хурдан ороосой гэж хүлээдэг, хичээлийн идэвх оролцоо нь илүү нэмэгдсэн байна.

ДҮГНЭЛТ

Багш суралцагчтай эерэг, нээлттэй харилцаа үүсгэж чадахгүй байгаагаас суралцагчийн хичээлд оролцох идэвх оролцоо буурдаг байна. Мөн цаашлаад хичээлийн хоцрогдол ч үүсэж болно. Багшийн сурган хүмүүжүүлэх үйл ажиллагаа бүхэлдээ харилцаагаар дэмжин хэрэгждэг онцлогтой учраас багш мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвартай байхаас гадна тэдэнтэй зөв боловсон, эергээр харилцаж, сэтгэл хөдлөлөө зөв удирдаж, харилцааны ур чадвартаа шинэчлэлт хийн зөөлөн ур чадвар (soft skill) эзэмшин харилцвал суралцагчид хичээлд илүү идэвхтэй оролцож, тухайн хичээлийг сонирхон судлах хүсэл тэмүүлэлтэй болдог нь энэхүү судалгааны ажлын үр дүнгээс харагдаж байна. Багшийн харилцаа суралцагчдыг идэвхжүүлэх, сурах хүсэл эрмэлзлийг төрүүлэх, амжилттай суралцахад гол нөлөө үзүүлдэг бөгөөд хичээл сургалтын явцад багш суралцагчид:

- Бие биенээ хүндлэх
- Яриаг дуустал сонсох
- Нээлттэй байх
- Санаа бодлоо тулгахгүй байх
- Элдэв сөрөг авираас зайлсхийвэл багш суралцагчийн хооронд эерэг харилцаа бий болно.

Цаашид харилцааны сул талуудыг засаж, суралцагчдаа хичээлд идэвхтэй оролцуулахын тулд багш:

- Хүүхэд бүрийг хувь хүнийх нь хувьд хүндлэн эерэг хандах

- Хүүхдийн санаа бодлыг анхааралтай дуустал нь сонсож, ойлгох
- Сэтгэл зүйн таатай уур амьсгал бүрдүүлэх
- Ямар ч нөхцөлд уурлахгүй байх
- Хүүхдэд үргэлж эерэг нөлөө үзүүлж, тогтвортой харилцааны техникийг эзэмших шаардлагатай болж байна. Тиймээс, багш харилцааны алдаа гаргахгүй байхыг хичээхийн хамт харилцааныхаа ур чадварыг байнга хөгжүүлэн сайжруулахын тулд чармайх хэрэгтэй юм.

Харилцах чадваргүй хүмүүсээр дүүрэн ертөнцөд харилцааны ур чадварыг гайхам сайн эзэмшсэн хүн л хаан болдог гэж шударга ёсны төлөө тэмцэгч Marthin Luther King хэлжээ.

НОМ ЗҮЙ

1. Байгалмаа, Ч. (2018). Боловсролын судалгааны аргазүй, Улаанбаатар
2. Баярсайхан, Б. (2009). Монгол хэлний хураангуй тайлбар толь, Улаанбаатар
3. Буян, Д. (2020). Нийгмийн тухай мэдлэг, Улаанбаатар
4. Бямбасүрэн, Б. (2022). Зохион найруулах чадварыг хөгжүүлэхэд нөлөөлөх хүчин зүйл сургалт, Aplus.mn
5. Википеди нэвтэрхий толь <https://mn.wikipedia.org/>
6. Галбаатар, Д. Цэнджав, Д, ба бусад. (2018). Илтгэх урлагийн онол, арга зүй, Улаанбаатар
7. МУБИС. (2011). Багш боловсролын үндэс, Улаанбаатар.
8. МУБИС. (2006). Сурган хүмүүжүүлэх зүйн үндэс, Улаанбаатар
9. Мягмар, О. Оюунгэрэл. (2014). Харилцаа ба хувийн онцлог, Улаанбаатар

ЁС ЗҮЙТ МАНЛАЙЛАЛ ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТЭЭР БОЛОВСРОЛЫН САЛБАРЫН ЁС ЗҮЙН ЗАРИМ АСУУДАЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ БОЛОМЖ

Ч.Жанчивдорж¹, А.Сумъяа², Б.Цэцэгмаа³, Б.Энхсүрэн⁴,
Б.Даваадулам⁵, О.Оюунчимэг⁶, Д.Пүрэвдарь⁷, Н.Охиноо⁸
Өвөрхангай аймаг Арвайхээр сумын ЕБ-ын Тэмүүлэл-Эрдэм сургууль
hodoojaya@gmail.com¹, suugii998@gmail.com², btsegii129@gmail.com³, mongolkhel09@gmail.com⁴,
davaadulam0619@gmail.com⁵, otgonbayroyunchimeg063@gmail.com⁶,
dariadelger@gmail.com⁷, oogi9902785@gmail.com⁸

Хураангуй

Тэмүүлэл-Эрдэм сургууль нь Өвөрхангай аймгийн засаг даргын 2019.05.29-ний өдрийн А/367 дугаар тоот захирамжаар математик, гадаад хэлний гүнзгийрүүлсэн, урлагийн төрөлжсөн сургалттай бүрэн дунд сургууль болон өргөжиж шинэ хамт олон бүрдсэн. Хичээлийн жилийн эхний улиралд бие биедээ, орчиндоо дасан зохицох, бусдыг хүлээн зөвшөөрөх, хамтарч ажиллах, нэг баг болох зэрэгт багш, сурагчдын харилцаанд зарим нэг асуудал тулгарч эхэлсэн. Тулгамдаад байгаа асуудлаа илрүүлэн, түүнийгээ шийдвэрлэхийн тулд ёс зүйн хөтөлбөр боловсруулан хэрэгжүүлэх санаачилгыг сургуулийн удирдлагууд болон хэсэг багш нар санаачлан “Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрөө хоёр дахь хичээлийн жилдээ хэрэгжүүлээд явж байна. Уг хөтөлбөрт төлөвлөн хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагааны үр дүнд багш-багшийн, багш-удирдлагын, багш-сурагчдын харилцаанд эерэг олон өөрчлөлт гарч харилцан бие биеэ хүндэтгэсэн, амжилт өөд тэмүүлсэн хамт олон болж байгаа нь харагдаж байна. Ингээд эхний зорилтыг дэвшүүлж үйл ажиллагааныхаа үр дүнг жил, улирлаар нь дүгнэн үзэхэд ахиц, амжилт гарч байгаа нь дараа дараагийн зорилтыг дэвшүүлэн хэрэгжүүлэх үндэслэл болж байна.

Түлхүүр үгс: багшийн мэргэжлийн ёс зүй, ёс зүйн дүрэм, ёс зүйт манлайлал хөтөлбөр, мэндлэх, хүндлэх, эмх цэгц, цагийн менежмент.

Оршил

Тэмүүлэл-Эрдэм сургууль нь Өвөрхангай аймгийн засаг даргын 2019.05.29-ний өдрийн А/367 дугаар тоот захирамжаар математик, гадаад хэлний гүнзгийрүүлсэн, урлагийн төрөлжсөн бүрэн дунд сургууль болон өргөжиж шинэ хамт олон бүрдсэн.

“Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийг сургуулийн захирлын 2022 оны 1 дүгээр сарын 20-ны өдрийн тушаалаар хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэхүү хөтөлбөр нь “Боловсролын тухай хууль”, Боловсрол, шинжлэх ухаан сайдын 2022 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн А/545 дугаар тушаалын “Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм”, Монгол Улсын Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын 2022 оны 01 дүгээр сарын 03-ны өдрийн А/01 дүгээр тушаалаар “Боловсролын салбарын ёс зүйн жил зарлах арга хэмжээний төлөвлөгөө” зэрэг баримт бичгүүдтэй нийцнэ.

“Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэхэд гарч байгаа боловсролын салбарын ёс зүйн хүрээнд тулгамдсан зарим асуудлыг шийдэх боломж багш, сурагчийн аль алинд нь байна гэж үзсэн нь сэдэв сонгох үндэслэл болсон.

Судалгааны хэрэгцээ шаардлага

Сургуулийн шинэ хамт олны харилцаа хандлагад эерэг өөрчлөлт гаргах, багшийн ёс суртахуун, сурагчийн хөгжил, төлөвшил, нийгэмшилд үүрэг гүйцэтгэхэд “Ёс зүйт манлайлал хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх хэрэгцээ шаардлага бий болсон.

Судалгааны зорилго

Ёс зүйт манлайлал хөтөлбөрөөр боловсролын салбарын ёс зүйн хүрээнд тулгамдсан зарим асуудлыг шийдвэрлэх боломжийг судлахад оршино.

Судалгааны зорилт

- Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг судлах
- Багшийн ёс зүйн дүрмийг хэрэгжүүлэх боломжийг судлах
- Хөтөлбөрийн хэрэгжилт үйл ажиллагаанд дүгнэлт хийх
- Сайжруулах асуудлуудыг дэвшүүлэн тавих

Судалгааны аргууд

Асуулгын арга, ярилцлагын арга, ажиглалтын арга, SWOT шинжилгээ

Судалгааны таамаглал

“Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр багш нар болон боловсролын байгууллагын үйлчлүүлэгчид болох сурагчид, тэдний эцэг эх, асран хамгаалагчдын ёс суртахууны харилцаа хандлагад эерэг өөрчлөлт, ахиц амжилт гарна.

Үндсэн хэсэг

Онолын үндэс

Багш мэргэжлийн ёс зүй гэдэг нь багш хүн ямар байх ёстой хэм хэмжээг зааж өгсөн ойлголт юм. Багшийн ёс суртахуун нь сурагчидтайгаа хэрхэн харьцаж байгаа хандлагаар тодорхойлогдоно.

“Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийн хүрээнд 2022 онд шинэчлэн батлагдсан “Багшийн ёс зүйн дүрэм”-ийн 2.1.1. Суралцагчийн эрх, аюулгүй байдал, нэр хүнд, 2.1.2. Төрийн албан хаагчийн болон багш мэргэжлийн нэр хүнд, 2.1.3. Аливаа ялгаварлан гадуурхалтаас ангид эрх тэгш, хүндэтгэлтэй, эерэг харилцаа зэрэг багш, ажилтны эрхэмлэх үнэт зүйлсийг төлөвшүүлэн, 4.4.2. Хамт олны дунд эерэг уур амьсгал бүрдүүлэх, саналын зөрүүтэй тохиолдолд бусдад хүндэтгэлтэй хандах, зөрчилдөөнийг эерэгээр шийдвэрлэхэд мэргэжлийн ур чадвар, манлайлал үзүүлэх гэсэн заалтыг хэрэгжүүлэн ёс зүйгээрээ манлайлсан хамт олон болохыг зорьж байна.

Бид хөтөлбөрөө боловсруулахдаа 2007-2008 онд Өвөрхангай аймгийн Арвайхээр сумын ерөнхий боловсролын 1 дүгээр сургуулийн “Ёс зүйн загвар сургууль” болох хөтөлбөр, Хархорин сумын “Номын хүрдэн” сургуулийн СИИ ёс зүйн хөтөлбөрийг тус тус судалж үзсэн.

Ёс зүйн хөтөлбөрийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхийн тулд XXI зууны үеийн хүүхдүүдийн хэрэгцээ, сонирхол, онцлогийг судлах шаардлагатай учраас АНУ-ын P21 буюу XXI зууны хүүхэд бүрийн чадварыг дэмжих үндэсний байгууллагын хийсэн судалгааны үр дүнг онцолсон юм. “Generation Z”-үүд бол нийгмийн харилцааны чадвар сул буюу ганцаараа байх хандлагатайгаасаа амархан сэтгэл гутралд орж болзошгүй, Alpha үеийнхэн хувийн эрх чөлөөг дээдэлж, ямар нэгэн албан дүрэмд баригдах дургүй, өөрийн эд зүйлийг өмчирхөх хандлагатай гэсэн байдаг. 1998-2009 онд төрсөн Genegation-Z, 2010 оноос хойш төрсөн Generation-Alpha үеийн хүүхдүүдийн нийгмийн хандлагад тулгуурлан үйл ажиллагааг төлөвлөх нь хөтөлбөр үр дүнтэй хэрэгжих боломжийг бүрдүүлнэ.

ЁС ЗҮЙТ МАНЛАЙЛАЛ ХӨТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ

Хөтөлбөрийн зорилго: Зөв хандлагатай, ёс зүйтэй иргэн төлөвшүүлж, ёс зүйгээрээ манлайлсан хамт олон болох Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хугацаа: 2022 оноос зорилт бүрийг тодорхойлсноор тасралтгүй хэрэгжүүлнэ.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр гарах үр дүн

1. Сурагчид, багш, ажилчид бусдыг хүндэлж, мэндэлж хэвшсэн байна.
2. Сургуулийн орчинд харилцаа хандлагад эерэг өөрчлөлт гарсан байна.
3. Хичээл, сургалт, аливаа үйл ажиллагаа тодорхой төлөвлөлтийн дагуу цаг хоцролтгүй зохион байгуулагдаж хэвшсэн байна.
4. Эмх цэгцтэй, хоггүй, цэвэрхэн байх амьдралын зөв дадал хэвшил тогтсон байна.
5. Аймаг орон нутгийнхаа тухай тодорхой мэдээлэл, мэдлэгтэй болсон байна.
6. Аймаг орон нутгаараа төдийгүй эх орноороо бахархах, талархах сэтгэлийг төлөвшүүлсэн байна.
7. Үндсэн хууль болон бусад хууль дүрэм журмыг хүндэтгэн сахин биелүүлэх хариуцлагатай иргэн төлөвшинө
8. Ирээдүйгээ өөдрөгөөр хардаг зорилготой,ухамсартай иргэх болон төлөвшсөн байна.

Судалгааны хэсэг

Судалгаа 1. Сургуулийн тулгамдсан асуудлыг илрүүлэн “Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийн зорилтыг дэвшүүлэх зорилготой

Үр дүн: Хөтөлбөрийн Нэгдүгээр зорилтыг хамт олны судалгаанд тулгуурлан “Хүүхэд багачуудыг бага наснаас нь мэндлэх, хүндлэх ёсонд суралцах, чин сэтгэлээсээ мэндчилж хэвшүүлнэ” хэмээн тодорхойлсон.

Судалгаа 2. “Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийн нэгдүгээр зорилтын хүрээнд сурагчдыг хүн бүртэй ялгаварлахгүйгээр адил тэгш мэндэлж хэвшсэн байдлыг тодруулах, сургуулийн онцлогт нийцсэн нэгдсэн мэндийн үгтэй болох зорилгоор нийт багш, сурагчдыг хамруулсан.

Үр дүн: Хүн бүр хүн нэг бүртэй мэндэлж, бусдыг чин сэтгэлээсээ хүндэтгэн мэндлэхэд ахиц гарсан. Судалгаанд оролцогчид “Та сайн байна уу? танд амжилт хүсье” гэсэн мэндийн үгийг олонх санал нийлсэн тул нэгдсэн үг хэрэглэхээр болсон.

Ёс зүйт манлайлал хөтөлбөрийн зорилт 1-ийн хүрээнд сургуулийн нийт багш ажилчид, сурагчдыг хамруулан нийт 6 үйл ажиллагааг зохион байгуулж хэрэгжүүлсэн.

“Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм”-ийн 2.1.1., 2.1.2., 2.1.3., 4.4.2. заалтуудыг хэрэгжүүлэх боломж нэмэгдсэн.

Ёс зүйт манлайлал хөтөлбөрийн зорилт 2-ын хүрээнд “Харилцааны соёлтой, цагийн менежменттэй, эмх

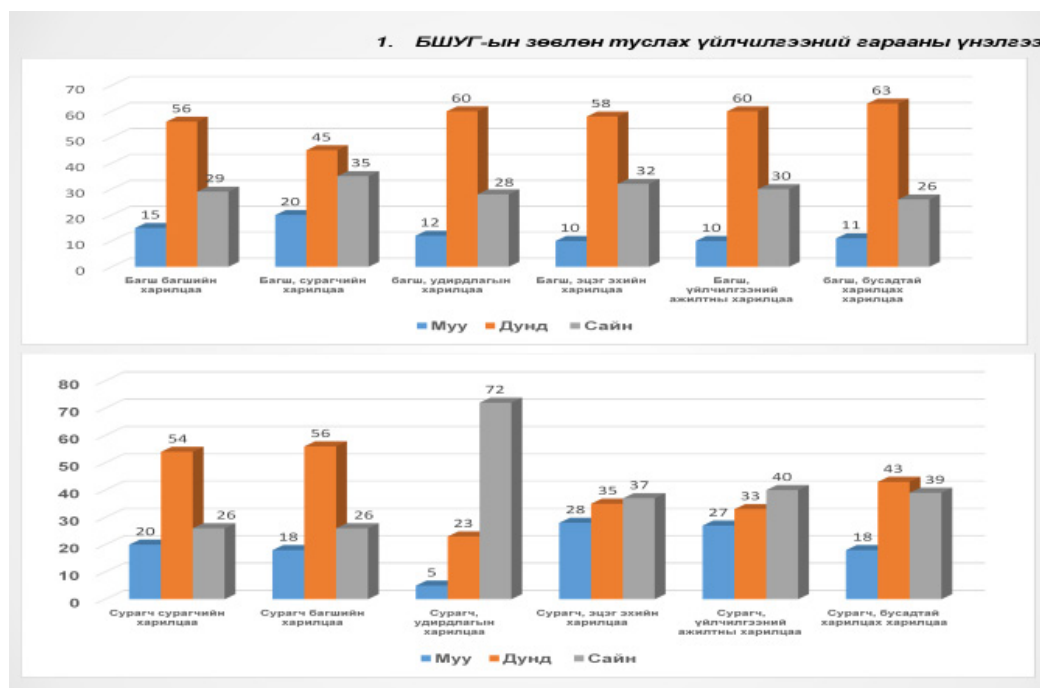
цэгцтэй хамт олон төлөвшүүлэх” хэмээн дэвшүүлээд нийт 6 үйл ажиллагааг хэрэгжүүлсэн. Сургуулийн шилдэг багш, ажилчид, сурагчдыг шалгаруулахдаа зөв хандлага, төлөвшилтэй, байгууллага хамт олондоо үлгэр жишээч ажилчдыг урамшуулсан нь “Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд эергээр нөлөөлж, байгууллагын соёлд өөрчлөлт гарч байна.

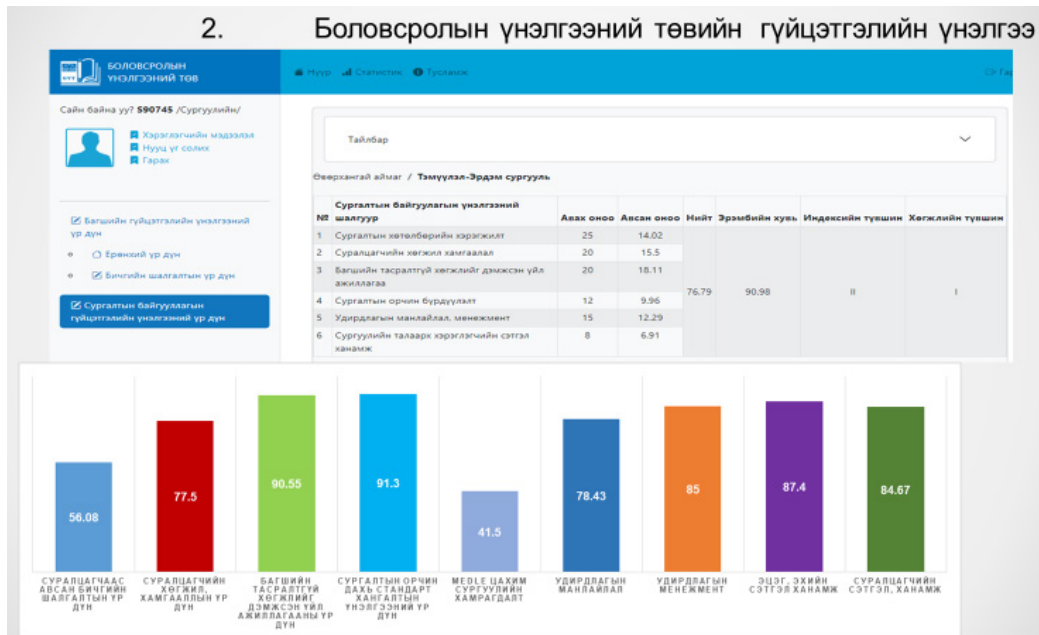
ЕРӨНХИЙ ДҮГНЭЛТ

"Ёс зүйт манлайлал" хөтөлбөрөөр дамжуулан боловсролын салбарын ёс зүйн хүрээнд тулгамдсан багш сурагчдын харилцаа, бусдыг хүндэтгэх, цагийн менежмент, сургуулийн орчны эмх цэгц, дэг журмын хүрээнд тулгамдсан асуудлуудаас шийдвэрлэх боломж байна. Сургуулийн нэг анги нь бусдыг хүндлэхдээ учир дутагдалтай, бусдыг ялгаварлаж харилцдаг анги байсан тул гавьяаны амралтад гарсан ахмад Ж.Пүрэвсүрэн багшийг ажиллуулсан. Энэхүү үйл ажиллагаагаар нийт 4 нөлөөллийн үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд тухайн ангийн сурагчдын бусадтай харилцах харилцаанд ахиц гарсан нь хичээл заадаг багш нарын ажиглалтаар илэрсэн.

"Ёс зүйт манлайлал" хөтөлбөрийг туршин хэрэгжүүлснээр багш нарын цагийн менежмент сайжирч, зарим багш, сурагчдын хувьд сургуулийн орчинд чин сэтгэлээсээ хүндэтгэн мэндлэх эерэг өөрчлөлт гарсан нь "Багш солилцоо"-оор хамтран ажилласан Алтангадас одонт ЕБ-ын I сургуулийн МУ-ын Зөвлөх багш А.Билэгжаргал, Богд сумын ЕБ-ын I сургуулийн МУ-ын Зөвлөх багш Б.Азжаргал нарын сэтгэгдлээс харагдаж байна.

Жил бүр сургуулийн тулгамдаж буй асуудлуудыг илрүүлэн дараагийн зорилтыг тодорхойлж, үйл ажиллагаагаа төлөвлөн хэрэгжүүлснээр сургалтын чанар, эцэг эхийн сэтгэл ханамжид ахиц гарч боловсролын үнэлгээний төвөөс зохион байгуулсан сургалтын байгууллагын гүйцэтгэлийн үнэлгээний үр дүнгээс харагдаж байна.

Энэ бүхнээс харахад сургуулиуд ёс зүйн хөтөлбөр хэрэгжүүлэн үр дүнг тооцон ажиллах нь боловсролын салбар дахь ёс зүйн тулгамдсан зарим асуудлыг шийдвэрлэх боломж байна гэж үзлээ. Үүний тулд байгууллагын эрхэм зорилго, алсын хараа, ажлын төлөвлөгөөг боловсруулахдаа суралцагчийн ёс суртахууны хүмүүжил, хөгжил, төлөвшлийн асуудлыг тэдний нас, сэтгэхүйн онцлогт нийцүүлэн тодорхойлж, оновчтой ажлуудыг тогтмол зохион байгуулах нь үр дүнтэй болохыг манай сургууль дээр хэрэгжсэн “Ёс зүйт манлайлал” хөтөлбөрийн хэрэгжилтээс харагдаж байна.

ДЭВШҮҮЛЖ БУЙ БОЛОН ЦААШИД ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ САНАА

- "Ёс зүйт манлайлал" хөтөлбөрийг цаашид сайжруулан хэрэгжүүлэхийн тулд ижил төстэй хөтөлбөр хэрэгжүүлдэг сургуулиудаас туршлага судалж хамтарч ажиллах.
- Ёс зүйгээрээ манлайлсан багш, ажилтан, зөв хандлага төлөвшилтэй сурагчдыг урамшуулж, үлгэрлүүлэх нь багшийн ёс зүйн дүрмийн 2.1.1, 2.1.2 дугаар заалтыг бодитойгоор хэрэгжүүлэх боломжтой.
- "Ёс зүйт манлайлал" хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд мэргэжлийн байгууллагаар хөндлөнгийн үнэлгээ хийлгэх нь хөтөлбөрийг боловсронгуй болгох боломжийг бүрдүүлнэ.
- Анги удирдсан багш нар ангийн сурагчдын мэндлэх, хүндлэх, эмх цэгцийн талаар ажиглалтын тэмдэглэлийг хөтөлж судалгааны сангаа баяжуулан, ахиц амжилтыг дүгнэж ажиллах.
- Сургуулиуд байгууллагын онцлогт тохирсон ёс зүйн хөтөлбөр боловсруулахдаа “Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм”-тэй уялдуулах, сургуулийн ёс зүйн зөвлөлтэй хамтран ажиллах.
- Анги удирдсан болон хичээл заадаг багш нар ангийн бүх сурагчдын дэвтрээр жилийн эцэст үзэсгэлэн гаргаж, эцэг эхчүүдэд тайлагнах нь өөрийн хүүхдийн алдаа дутагдлыг засах, ололттой талыг сайшаах давуу талтай.

- Сургуулиуд судалгаан дээр үндэслэн багшийн хандлагыг эерэгээр өөрчлөх, үйл ажиллагаануудыг сэтгэл зүйч болон ХӨУБ-тай хамтран зохион байгуулах.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ, НОМ ЗҮЙ

Ном, гарын авлага

1. Дарьхүү.Р нар “Ёс суртахууны боловсрол” УБ, 2020 он
2. Нэргүй.Ц “Суралцагч багш” УБ, 2018 он
3. Нэргүй.Ц “Манлайлагч багш” УБ, 2019 он
4. “Нийгмийн харилцаа, сэтгэл хөдлөл, ёс зүйд суралцахуй” Эмори Их сургуулийн Төвлөрлийн шинжлэх ухаан, энэрэнгүй сэтгэлд суурилсан ёс зүйн төв

Цахим гарын авлага

5. <https://www.meds.gov.mn/>
6. <https://www.stat.eec.mn>
7. <https://www.legalinfo.mn/>
8. Blog.gogo.mn “Шилдэг илтгэл хэрхэн бичих вэ?”
9. www.google.com
10. www.wikipedia.com
11. “АЛЬФА ҮЕИЙНХЭН ГЭЖ ХЭН БЭ? (dima.mn

СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ЁС ЗҮЙН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Д. Нарантуяа¹, Э.Сэргэлэн², Д.Батбаатар³, Б.Мөнгөнчимээ⁴
Сүхбаатар аймаг Ерөнхий Боловсролын 4 дүгээр сургууль
Nar_120179@gmail.com¹, sergelen316@gmail.com²,
Batbaatar.davaatseren@gmail.com³, bmongoo49@gmail.com⁴

Хураангуй

Монгол улсын орчин цагийн боловсролын тогтолцоо нь өөрчлөгдөн шинэчлэгдэж хувьсаж байгаа энэ цаг үед зөвхөн суралцагч сургуульд сурах нь хангалттай бус, хүүхдийн амжилттай сурах үйлд гол нөлөө үзүүлэх багшийн чанар, хүртээмж, нэр хүнд, ёс суртахуунд анхаарлаа хандуулах нь өнөөгийн нийгмийн тулгамдсан асуудлуудын нэг болоод байна. Боловсрол эзэмшинэ гэдэг нь багш, сурагч, эцэг, эхийн хамтын хөдөлмөр, харилцаа, хүндлэл, ойлголцол, ёс суртахуунлаг байдлын цогцыг хэлэх бөгөөд зөвхөн багш ганцаараа хичээгээд сайжирдаг зүйл биш учир хамтын ажиллагааг сайжруулан ажиллах нь нэн тэргүүний зорилго юм. БШУЯ-ны сайдын А/243 тушаалаар 2022-2023 оныг багшийн ёс зүйн жил болгон зарласантай холбогдуулан багш, сурагч, эцэг, эхийн хамтын ажиллагаа, харилцаа хандлагыг сайжруулах, ёс зүйн алдаа зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх боломж нөхцөл байгаа эсэхийг тодруулан илтгэлдээ тусгалаа.

Түлхүүр үг: Ёс зүй, ёс суртахуун, харилцаа, хандлага

Зорилго

Боловсролын байгууллага дахь багш, сурагч, эцэг, эхийн ёс зүйн тулгамдсан асуудлыг тодорхойлж харилцаа хандлагыг хэрхэн сайжруулж болохыг судлан турших үр дүнг тооцоход оршино.

Энэхүү зорилгын хүрээнд дараах зорилтыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Багш, сурагч, эцэг, эхийн ёс зүйн тулгамдсан асуудлыг тодорхойлох
2. Багш, сурагч, эцэг эхийн харилцаа хандлагыг хэрхэн сайжруулах бүтээлч аргыг дэвшүүлэх
3. Багш, сурагчийн ёс зүйн зөв харилцаа хандлагыг хэвшүүлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах

Судалгааны арга зүй: Асуулгын арга, ажиглалтын арга, харьцуулан шинэчлэх, турших, нэгтгэн дүгнэх

Судалгаа 1

Зорилго: Ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургуулийн багш болон сурагч, эцэг эхчүүдийн ёс зүйн харилцаа, хандлагыг судалж, тулгамдсан асуудлыг илрүүлж, шийдвэрлэхэд чиглэнэ.

Судалгааны үр дүн:

Судалгааны хариулт	Давтамж
Ёс бус харилцаа, хандлага	16
Хүмүүжил, төлөвшлийн асуудал	11
Үе тэнгийнхний дээрэлхэлт	8
Багш нарыгаа үл хүндлэх хандлага	8

Энэхүү асуултад багш нар сурагчийн ёс зүйн хандлагыг өөрсдийн үнэлгээгээр тодорхойлсон бөгөөд сурагчид дунд ёс бус үг хэллэг, харилцаа хандлагын талаар ёс зүйн зөрчлүүд их гардаг гэж дүгнэсэн байна. Тэгвэл багш нарын зүгээс сурагчдын ёс зүйн зөрчил нь харилцаа хандлага дээр илэрч байгаа тул энэхүү асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд үйл ажиллагаа 3 зохион байгууллаа.

Судалгаа 2

Судалгаа 2-т Ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургуулийн дунд, ахлах ангийн 92 сурагч хамрагдсан. Судалгааны үр дүнгээс танилцуулбал:

Хүснэгт 2. Сургуулийн орчинд гардаг ёс зүйн зөрчил

Хариулт	Давтамж
Маш их хараал сонсогддог	26
Багш сурагч нарын хооронд	18
Том ангийн ах нар доод үеэ дээрэлхэх (Үе тэнгийнхний дээрэлхэлт)	10
Охидууд нэгнийгээ муулах	4
Хүүхдүүдийг ялгаварлан гадуурхах.	4
Нэр хоч өгөх	2
Багш сурагчдын хооронд	2
Байхгүй	2
Хүүхдүүдийн соёлгүй байдалд багш нарын муу үг, ёс зүйгүй үйлдэл	1
Сурагч хооронд зааг тавиж ялгаварлан харицдаг багш нар	1

ДҮГНЭЛТ

Судалгааны хүрээнд ЕБ-ын 4 дүгээр сургуулийн багш, сурагчид судалгаанд хамрагдсан. Судалгааны үр дүнгээс харахад:

Багш нарын ёс зүйн талаарх мэдлэг, ойлголт сайн байгаа боловч сурагчдын хувьд ялгаварлан харьцах, сурагчдын таагүй харилцаанаас үүсэх харилцааны зөрчил, хувийн орон зайд алдах, өөрийн үзэл бодлоо тулгах гэх мэт ёс зүйн алдаа дутагдлуудыг сурагчдадаа гаргаж байна.

Иймээс судлаач бид нар өдөр тутмын үйл ажиллагаанд болж буй ёс зүйн зөрчил, асуудлуудыг зөвөөр шийдвэрлэх, түүнд тохирсон оновчтой санаа, шийдлийг эрэлхийлэн дээрх судалгааны дүгнэлтээс улбаалан туршилт судалгааг хэрэгжүүлж, үр дүнг тооцон гаргах ажиллагааг хэрэгжүүлсэн.

Туршилт судалгаа -1. Үйл ажиллагаа-1 Багшийн ёс зүйн дүрэм, “Боловсролын тухай хууль”-д заасан багшийн эрх, үүргийг цахим контент болгон ЕБ-ын 4 дүгээр сургуулийн дотоод, нээлттэй цахим хаягт байршуулсан. Тус үйл ажиллагаа нь багш, ажилчдад эрх зүй, ёс зүйн мэдлэг олгох зорилготой юм.

Үйл ажиллагаа-2

Жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулдаг “Дөрвөн бэрх” тэмцээний танин мэдэхүйн асуулт хариултын төрөлд “Багшийн ёс зүйн шинэчилсэн дүрэм”-ийг ашиглан асуулт асууж багш, ажилчдын ёс зүйн дүрмийг таниулах үйл ажиллагааг хийсэн.

Туршилт судалгаа 1 дүгнэлт

Судалгааны үр дүнд энэ талын мэдлэг, ойлголтыг сайжруулах, сэргээн санах шаардлагатай гэж үзсэн учраас “Багшийн эрх, үүрэг”, “Багшийн ёс зүйн дүрэм” цахим контентыг сургуулийн нээлттэй болон дотоод цахим бүлгэмд байршуулсан. “Багшийн ёс зүйн дүрэм” цахим контентын үзэлт 69 буюу нийт багш ажилчдын 74.1% “Боловсролын тухай хууль”-д заасан багшийн эрх, үүрэг цахим контентын үзэлт 75 буюу 80.6%-тай байгаа нь сургуулийн багш нарт эрх зүй, ёс зүйн мэдлэг мэдээлэл олгох үйл ажиллагаа амжилттай явагдсаныг илтгэж байна. “Цахим

контент” үйл ажиллагаанд хамрагдсан багш нарын эрх зүй, ёс зүйн мэдлэг, ойлголт хэр зэрэг ахисныг тодорхойлох зорилгоор дараах судалгааг багш нараас авлаа.

Туршилт судалгаа -2. Үйл ажиллагаа 1.ЕБ-ын 4 дүгээр сургуулийн “Сургууль болон ангид мөрдөх сурагчдын дэг журам”-ыг цахим контент болгон дотоод болон нээлттэй цахим хаягт байршуулсан мөн анги удирдсан багш нарт мэдээлэл хүргэсэн. “Сургууль болон ангид мөрдөх сурагчдын дэг журам” цахим контентын хандалт 121 байгаа нь сонирхолтой, сэргээн санахад тус дөхөм болсон.

Үйл ажиллагаа 2. “Анги танхимд баримтлах дэг”

Мөн ЕБ-ын 4 дүгээр сургуулийн 6-12 дугаар ангийн сурагчдын оролцоотойгоор анги тус бүрт “Сурагчийн ёс зүйн булан”- г тохижуулав. Сургуулийн хэмжээнд дунд болон ахлах ангийн нийт 22 бүлэг байгаагаас 8 анги “Сурагчийн ёс зүйн булан”-г тохижуулсан буюу энэхүү үйл ажиллагаа 56,3%-тай явагдаж байна. Ангиуд сурагчийн ёс зүйн булантай болсноор хичээлийн цагаар ёс бус үг хэллэг хэлэх, хичээлээс хоцрох, дүрэмт хувцасгүй ирэх зэрэг нь багассан ба сурагчийн ёс зүйг зөрчсөн тохиолдолд анги хамт олны өмнө хариуцлага хүлээдэг болсон.

Туршилт судалгаа 2 дүгнэлт

“Сурагчийн ёс зүйн булан” болон “Цахим контент”-ыг сургуулийн хэмжээнд түгээн дэлгэрүүлснээр сурагчдын ёс зүйн талаарх мэдлэг, ойлголт, хандлага хэр зэрэг ахисныг тодорхойлох зорилгоор дараах судалгааг сурагчдаас авлаа. Судалгаанд нийт 236 сурагч хамрагдсан болно.

Судалгааны үр дүнгээс:

- Сурагчид хичээл тарах үеийн дэгийг сайн мэддэг, баримталдаг болсон нь судалгаанд оролцсон 236 сурагчийн хариултаас харагдаж байна.
- Судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 80% нь завсарлагааны үед баримтлах үндсэн хоёр дэгийг (баруун гарын дүрмийг баримтлах, таван минутын завсарлагаанаар ангиас гарахгүй байх) бичсэн байна.

Ангид баримтлах дэгийн талаар та юу мэдэх вэ? гэсэн асуултад сурагчид:

Дүрэмт хувцсаа тогмол өмсөх 100%

Хичээлийн үеэр хүндэтгэх шалтгаангүйгүйгээр гарахгүй байх 69,4%

Гар утас ашиглах 0% гэж хариулсан нь сурагчид хичээлийн үеэр болон анги дотроо баримтлах дэгийн талаар маш сайн мэдлэгтэй болсон түүнийгээ хэрэгжүүлдэг нь харагдаж байна.

Туршилт судалгаа 3: Сурагчдын ёс зүйн зөв хандлагыг дэмжих, ёс зүйн зөрчлийг хянах, урамшуулах зорилготойгоор энэхүү үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байгаа ба Скаутын тэмдгийн тогтолцоог судалж, өөрсдийн үндэсний онцлог, орон нутаг, сургуулийн нөхцөл байдал дээр тулгуурлан ёс зүй, харилцаа, хандлагын ном, сурах бичиг, баримт дээр тулгуурлан шалгуур, болзолуудыг боловсруулсан.

“Эдү-Этик” тэмдэгтэн сурагчдыг шалгаруулах удирдамж, захирлын тушаалын дагуу ажлын хэсэг байгуулан, үйл ажиллагааг жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулж, шалгуур хангасан сурагчдад олгоно. Энэ үйл ажиллагаанд Ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургуулийн бүх сурагч хамрагдана.

“ЭДҮ-ЭТИК” тэмдэг-1 /Ёс зүйтэй сурагч/	“ЭДҮ-ЭТИК” тэмдэг-2 /Үлгэр жишээч сурагч/	“ЭДҮ-ЭТИК” тэмдэг-3 /Соёлч анги/	“ЭДҮ-ЭТИК” тэмдэг-4 /Өв уламжлалаа/	“ЭДҮ-ЭТИК” тэмдэг-5 /Өв уламжлалаа/

“Эдү-Этик” тэмдэгт хүчингүй болгох нийтлэг үндэслэл:	Хүрсэн үр дүн:
А. Сурагчийн ёс зүйн дүрмийн зөрчсөн сурагчийн тухай ангийн нийт сурагчдын хурлаар хэлэлцэх бөгөөд ёс зүйн тэмдэгтний шаардлагыг (эхний удаа зөрчил гаргавал сануулга өгөх, хоёр дахь удаа гаргавал шууд хураах/ зөрчсөн, ёс зүйн зөрчлийг үйлдсэн сурагчийг “СӨУЗ-ийн дэргэдэх “Ёс зүйн зөвлөл”-өөр хэлэлцэнэ. Б. Тухайн тэмдэгтэн сурагчийн ёс зүйн зөрчил бодитой, баримт, нотолгоон дээр тулгуурласан түүнийг багшийн ёс зүйн зөвлөлийн хурлаар шийдвэрлэсэн байна. В “Ёс зүйн зөвлөл” болон “Багшийн ёс зүйн зөвлөл”-ийн хурлаар тэмдэгтийн болзлуудыг зөрчсөн, ёс зүйн зөрчил мөн болохыг баталсан, нийт гишүүдийн 80% саналаар дэмжигдсэн тохиолдолд хураана. Г. Тухайн тэмдэгтэн сурагч тэмдгээ зөрчил гаргаагүй тохиолдол хураалгахгүй эзэмшин, зөрчил гаргасан тохиолдол 14 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ.	ЭДҮ- ЭТИК” тэмдэгтэн сурагч шалгаруулах үйл ажиллагааг сургуулийн хэмжээнд зохион байгуулж байна. Үүний үр дүнд дунд ахлах ангийн сурагчдаас “Үлгэр жишээч сурагч”-аар 10а ангийн сурагч Б. Номинболор “Ёс заншлаа өвлөн дээдлэгч сурагч”-аар 10в ангийн сурагч Х.Энхзул нар шалгарлаа. “Сургуулийн орчинд сурагчдын хүмүүжил төлөвшилд ажиглалт, дүгнэлт хийх ажлын хэсэг”-ийн бүрэлдэхүүнтэй хамтран шалгаруулалт хийж, ярилцлага, контент бэлтгэн аймгийн хэмжээнд түгээн дэлгэрүүлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажиллаж байгаа. Энэ нь зөв төлөвшил хандлагатай сурагчийг олон нийтэд алдаршуулах, үе тэнгийнхэндээ зөв үлгэр дуурайлал үзүүлэн нөлөөлөх, бусад сурагчдад нөлөөллийн үйл ажиллагаа зохион байгуулах зэрэг зэрэг үр дагаврыг бий болгох юм. Мөн “Соёлч анги”, “Эдү- Этик тэмдэгтэн”, “Эко сурагч” сурагчийг шалгаруулах үйл ажиллагааг тусгай удирдамжийн дагуу жилийн хугацаанд хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Туршилт судалгаа 4. Ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургуулийн 11а ангийн сурагчдын төлөвшил хандлага, харилцааг судлах, үр дүнг тооцох

Үндэслэл: Энэхүү хичээлийн жилд “Ахлах ангийн багш нарын мэргэжлийн бүлэг”-ээр бүлгийн гишүүн бүр судалгаа хийж, судалгаандаа тулгуурлан бүтээлч ажил санаачлан хийх үйл ажиллагааны хүрээнд 10-12 дугаар ангийн 7 бүлэгт сурагчдын төлөвшил хандлага, харилцааны талаар анги удирдсан болон мэргэжлийн багш нараас ярилцлага судалгааг хийж уг Н.Хүрэлбаатар багштай 11а ангийг сонгон авч үйл ажиллагаа зохион байгуулсан болно.

Зорилго: 11а ангийн сурагчдын төлөвшил хандлага, харилцааг судлан, үйл ажиллагааг зохион байгуулах.

Судалгаа: Энэхүү ангийн төлөвшил хандлага, харилцааг мэргэжлийн багш нараас бүлгийн ярилцлага хийсэн. Түүнчлэн сурагчдын төлөвшил хандлага, харилцааг Түүх, Нийгэм судлал, Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээл дамжуулан ажиглалт судалгаа, ганцаарчилсан болон бүлгийн ярилцлага хийлээ.

Судалгааны үр дүнд уг ангийн сурагчдын зэрэг төлөвшил хандлагатай боловч түүнийгээ дадуулах шаардлагатай байгаа нь илэрсэн. Мөн хувь хүн болон бусадтай харилцах харилцааны хувьд зарим сурагчид учир дутагдалтай байгаа нь харагдаж байсан. Иймд судалгаандаа үндэслэн дараах үйл ажиллагааг зохион байгууллаа.

Үйл ажиллагаа 1: “Иргэний ёс зүйн боловсрол” хичээлээр дамжуулан “Төлөвшил ба хандлага түүнийг дадуулах нь” сэдэвт хичээлийг зааж, уг сэдвийн хүрээнд “Сурагчийн ёс зүй” бүтээлч ажлыг санаачлан хийсэн. Үүнд 5 багт хуваагдан цахим контент бэлтгэн анги хамт олондоо

нөлөөлөөд зогсохгүй сургуулийн хүрээнд нөлөөллийн ажил зохион байгуулсан.

Үйл ажиллагаа 2: “Иргэний ёс зүйн боловсрол” хичээлээр дамжуулан “Харилцаа ба хандлага түүнийг дадуулах нь” сэдэвт хичээлийг зааж, уг сэдвийн хүрээнд “Харилцааны алтан дүрэм”-ийг ангийн буланд байршуулан бүр дүр хичээл эхлэхийн өмнө уншиж дадал хэвшил болгосон. Түүнчлэн сурагчдын дунд “Эерэг харилцаа” сэдэвт ярилцага өрнүүлж зөв харилцааг бий болгож дадуулсны үр дүн ач холбогдлын талаар дүгнэж, холбогдох тохиолдлыг шинжлэн судлаж гарах арга замыг тодорхойлсон.

Үйл ажиллагаа 3: Зөв Монгол иргэн болгон төлөвшүүлэх үйл ажиллагааны хүрээнд “Монголын түүх” хичээл дамжуулан “Монгол бахархал” сэдвийн хүрээнд төрт ёсны үнэт өв, үндэсний уламжлал, Эзэн Богд Чингис хааны суу алдар, агуу их түүхэн үйл хэргийг сурвалжлан судлах, алдаршуулан мөнхжүүлэх, сурталчлан түгээн дэлгэрүүлэх зорилгоор “Чингис хааны түүхэн гавьяаг” харуулсан богино хэмжээний видео контент бүтээн хүргэж аймаг, улс орон даян түгээн дэлгэрүүлсэн.

Үйл ажиллагаа 4: “Харилцаа, хандлага” сэдэвт уулзалт ярилцлагыг тус ангид зохион байгууллаа. Тус үйл ажиллагаанд М. Алтанцэцэг багш урилгаар ирж “Харилцаа-Хандлага”-ын талаар ярилцаж сургалт зохион байгуулсан. Мөн ЕБ-ын 4 дүгээр сургуулийн ахлах ангийн сургалтын менежер Б. Лхагвасүрэн “Харилцаа, хандлагаа хэрхэн сайжруулах вэ?” зөвлөмж уулзалтыг хийсэн.

Судалгаанаас харахад сурагчдын ёс зүй, харилцаа хандлага, төлөвшлийг сайжруулахын тулд багш нарын идэвх оролцоог нэмэгдүүлж төлөвлөгөөт үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажиллах нь үр дүнтэй болохыг харуулж байна

Туршилт судалгаа 4 дүгнэлт

Судалгаандаа үндэслэн дөрвөн үе шат бүхий үйл ажиллагааг зохион байгуулсан. Уг үйл ажиллагааг хийхдээ сурагчдын төлөвшилд хандлага, харилцаанд нөлөөлөх нөлөөллийн ажлыг өөрсдөөр нь бүтээлч ажил байдлаар хийлгүүлж дадал хэвшил болгон эргэх холбоотой ажиллаж заавар, зөвлөгөө өгсөн. Энэхүү үйл ажиллагааны үр дүнд:

- 11 дүгээр ангийн сурагчдын нас сэтгэхүйн онцлогт тохироод зогсохгүй тэдний хүсэл сонирхолд нийцсэн, анги хамт олондоо болон цахим орчинд өөрийгөө зөв ирэлхийлэх, зөв харилцаа хандлагыг төлөвшүүлэхэд эерэг нөлөө үзүүлсэн. Тэдний багаар ажиллах, бусадтай харилцах харилцаа, хандлага, төлөвшилд эерэг өөрчлөлт гарсан.
- Контент бэлтгэх чадвар, мэдээлэл харилцааны техник технологитой харилцах чадвар, бусдад өөрийгөө илэрхийлэх, найруулах, дүрд тоглох... гэх мэт олон чадваруудаас суралцаж байгаа. Мөн дээрх үйл ажиллаануудын үр дүнд сурагчдын төлөвшил, хандлага, ёс зүйд өөрчлөлт гарч буйг илрүүлэх зорилгоор тус ангид хичээл заадаг мэргэжлийн багш нараас бичил судалгааг аван дүгнэлээ.

Тухайн ангийн сурагчдын харилцаа хандлагад өөрчлөлт гарч буйг 1-5 оноогоор үнэлнэ үү. гэсэн асуултад нийт багш нарын 45,5% нь 4, 45,5% нь 3, 9,1% нь 2 хүртэлх оноогоор тус тус үнэлсэн байгаа нь сурагчдын төлөвшил хандлагад өөрчлөлт орж буйн илрэл юм.

Тухайн анги хамт олон нийтийг хамарсан үйл ажиллагаанд хэр идэвхтэй, үр дүнтэй оролцдог вэ? гэсэн асуултад нийт багш нарын 90,9 % нь тийм гэсэн хариултыг өгсөн байна. Энэ нь сурагчдын идэвх оролцоо сайжирсныг илтгэж байна.

Туршилт судалгаа 5: Ерөнхий боловсролын 4 дүгээр сургуулийн 12, 11, 8-р ангийн 98 сурагч “Гэр бүлийн харилцаа” цуврал ярилцлага гэртээ өрнүүлж ирэх даалгаврыг сурагчид маань гүйцэтгэсэн.

“Гэр бүлийн харилцаа” цуврал ярилцлага нь дараах сэдвийн хүрээнд явагдаж байна

№	Анги	Ярилцлагын сэдэв	Ярилцлага хийсэн хүүхдийн тоо
1	12	Эцэг, эхийн үүрэг хариуцлага	25
2		Мэргэжил сонголт	24
3		Дүгнэлт ярилцлага	25
1	11	Гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудал юу байна вэ?	30
2		Эцэг, эхийн хобби	34
3		Та хүүхдээ хэр сайн мэдэх вэ?	34
4		Дүгнэлт ярилцлага	34
1	8	Гэр бүлийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудал юу байна вэ?	28
2		Эцэг, эхийн хобби	31
3		Та хүүхдээ хэр сайн мэдэх вэ?	33
4		Дүгнэлт ярилцлага	33

Нийт 92 сурагч гэр бүлийн хүрээнд 331 удаагийн цуврал ярилцлага хийсэн. Энэхүү “Гэр бүлийн харилцаа” цуврал ярилцлагыг дүгнэн үзвэл гэр бүлийн харилцаа, хандлага зогсонго байдалд орж хүүхэдтэйгээ илэн далангүй ярилцах цаг зав бага утасны хэрэглээ их, үзэл бодлын зөрчилдөөн, байнга ярилцахгүй болсонтой холбоотойгоор саад бэрхшээлүүд гардаг болох нь ажиглагдаж байна. Энэ харилцаа хандлагыг сайжруулж тодорхой ярилцаж чаддаггүй сэдвийн хүрээнд нээлттэй ярилцаж үзсэн эцэг, эхчүүд гэр бүлийн ярилцлагыг хийж байх нь зүйтэй болохыг мэдэж мөн хүүхэдтэйгээ ярилцснаар тэднийг ойлгох, үзэл бодлыг нь сонсох, халуун дулаан уур амьсгал бүрдүүлж байгааг мэдэрсэн сэтгэгдэл үлдээсэн нь ярилцлага үр дүнтэй болохыг нотлон харуулж байна. Энэ байдлаас үзвэл багш, сурагч, эцэг, эхийн хоорондын харилцааг бас сайжруулж болох нь харагдлаа.

ТУРШИЛТ, ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮР ДҮН

Дээрх үйл ажиллагааны үр дүнд:

- Боловсролын тухай хуулийн ёс зүйн тухай ойлголт багшийн ёс зүйн дүрэм, цахим контентын хандалт 69 буюу нийт багш ажилчдын 74.1% “Боловсролын тухай хууль”-д заасан багшийн эрх, үүрэг цахим контентын үзэлт 75 буюу 80.6%-тай байгаа нь сургуулийн багш нарт эрх зүй, ёс зүйн мэдлэг мэдээлэл олгох үйл ажиллагаа амжилттай явагдаж байгааг илтгэж байна.
- Сургуулийн дунд ахлах ангийн сурагчид цахим контентийг ашиглан ёс зүйтэй

холбоотой асуудал, шийдлээр мэдээлэл солилцож, бие биедээ үлгэр дуурайл болж нөлөөлж, ёс зүйн харилцаа, хандлагын зөв дадал хэвшлийг суулгахад ахиц гарч байна. Сургуулийн зүгээс системтэйгээр анги бүрийг ёс зүйн мэдээллийн самбартай болгож 56.3% явж өдөр ирэх тусам нэмэгдэж 100% мэдээллийн булантай болсноор түүнийг зохистой ашиглах, цаг үеийн мэдээллийг түргэн шуурхай дамжуулах “Эдү-Этик” тэмдэгтэн сурагчдыг алдаршуулах гэх мэт үр дүнтэй.

- “Эдү-Этик” тэмдгийн утга, ач холбогдолыг сурагчид сайн ойлгуулж, үнэ цэнийг нэмэгдүүлж, хүрэх үр дүнг сайн тооцоолж гаргахад анхаарах хэрэгтэй.
- Сургуулийн нийт дунд, ахлах ангиудаас ёс зүйн зөрчил, алдаа дутагдалыг хэд хэдэн удаа гаргасан ангийг сонгон авч ёс зүйн харилцаа, хандлага, төлөвшилыг сайжруулах үйл ажиллагааг зохион байгуулж, үр дүнг тооцоо. Контент бэлтгэх чадвар, мэдээлэл харилцааны техник технологитой харилцах чадвар, бусдад өөрийгөө илэрхийлэх, найруулах, дүрд тоглох ... гэх мэт олон чадваруудаас суралцсан. Уг үйл ажиллагааг зохион байгуулснаар тухайн ангийн уур амьсгал эерэг болсон, сурагчдын төлөвшил хандлага, харилцаанд эерэг үр дүн гарсан. Үүнээс үзэхэд уг судалгаат үйл ажиллагааг анги, сурагч бүр дээр зохион байгуулан ажиллаж тэднийг хөгжүүлэх бүрэн боломжтой юм.
- Сургууль “Харилцааны алтан дүрэм”-ийг дагаж мөрдүүлснээр сурагчид ёс бус үг хэллэг сонсогддог (хараал), ахлах ангийн сурагчид доод үеийнхнийгээ дээрэлхдэг (үе тэнгийн дээрэлхэлт), багш сурагчдын хооронд үл ойлголцол бий болдог, бие биедээ нэр хоч өгөх (доромжлох) гэх мэтчилэн ёс зүйн алдаа, дутагдалууд бага багаар буурч анги бүлгийн доторх харилцаа эерэг түвшинд хүрч байгаа нь мэргэжлийн багш нарын ярилцлагад дурдагдсан. Мөн хичээлийн эхлэл болгон дээр сануулж, уншуулж байгаа нь талархууштай.
- Сурагчийн ёс зүйн төлөвшилд гэр бүлийн харилцаа хэрхэн нөлөөлж буй талаар “Гэр бүлийн харилцаа” цуврал ярилцлагыг зохион байгуулсан. Судалгааны үйл ажиллагаанаас дүгнэн үзвэл гэр бүлийн харилцаа, хандлага зогсонги байдалд орж хүүхэдтэйгээ илэн далангүй ярилцах цаг зав бага утасны хэрэглээ их, үзэл бодлын зөрчилдөөн, байнга ярилцахгүй болсонтой холбоотойгоор саад бэрхшээлүүд гардаг болох нь ажиглагдаж байна. Энэ харилцаа хандлагыг сайжруулж тодорхой ярилцаж чаддаггүй сэдвийн хүрээнд нээлттэй ярилцаж үзсэн эцэг, эхчүүд гэр бүлийн ярилцлагыг хийж байх нь зүйтэй болохыг мэдэж мөн хүүхэдтэйгээ ярилцснаар тэднийг ойлгох, үзэл бодлыг нь сонсох, халуун дулаан уур амьсгал бүрдүүлж байгааг мэдэрсэн сэтгэгдэл үлдээсэн нь ярилцлага үр дүнтэй болохыг нотлон харуулж байна. Энэ байдлаас үзвэл багш, сурагч, эцэг, эхийн хоорондын харилцааг бас сайжруулж болох нь харагдлаа.

ЕРӨНХИЙ ДҮГНЭЛТ

БШУЯ-ны сайдын А/243 тушаалаар 2022-2023 оныг багшийн ёс зүйн жил болгон зарласантай холбогдуулан багш, сурагч, эцэг, эхийн хамтын ажиллагаа, харилцаа хандлагыг сайжруулах, ёс зүйн алдаа зөрчилөөс урьдчилан сэргийлэх боломж нөхцөл байгаа эсэхийг тодруулан илтгэлдээ тусгалаа. Сургуулийн орчин дахь ёс зүйн харилцаа, хандлагыг талаар ерөнхий судалгаа авч анализ хийлээ. Судалгааны үр дүнгээс үзэхэд багш нарын харилцаа, ёс зүйн зөрчил сурагчдыг ялгаварлан гаруурхах хандлага гаргадаг гэж үзсэн бол сурагчдын ёс зүйн хандлагын хувьд ёс бус үг хэллэг хэрэглэдэг хэмээн үзжээ. Үүнээс багш, сурагчдын ёс зүйн

харилцаа хандлагыг өөрчлөх шаардлага тулгарч байна. Иймд сургуулийн орчин дахь ёс зүйн харилцаа, хандлагыг өөрчлөх үйл ажиллагаануудыг туршин хэрэгжүүлж байна. Туршилт судалгааны үр дүнгээс:

- Education law of videos content: Эрх зүй, ёс зүйн мэдлэг мэдээлэл олгох үйл ажиллагааг багш, ажилчдын боловсролын тухай хуулийн ёс зүйн тухай ойлголт болон багшийн ёс зүйн дүрмийн талаар цахим контентын сургуулийн багш нарт хүргэж, оюуны соёлыг хамтран бүтээсэн. Жил бүр уламжлал болгон зохион байгуулдаг “Дөрвөн бэрх” тэмцээний танин мэдэхүйн асуулт хариултын төрөлд “Багшийн ёс зүйн шинэчилсэн дүрэм”-ийг ашиглан асуулт асууж багш, ажилчдын ёс зүйн дүрмийг таниулах үйл ажиллагааг хийсэн.
- Content of ethics: Цахим контентийг ашиглан ёс зүйтэй холбоотой асуудал, шийдлээр мэдээлэл солилцож, бие биедээ үлгэр дуурайл болж, ёс зүйн харилцаа, хандлагын зөв дадал хэвшлийг суулгахад ахиц, дэвшил гарсан (дунд, ахлах ангийн сурагчид)
- Board of ethics: Анги бүрийг ёс зүйн мэдээллийн самбартай болж түүнийг зохистой ашиглах, цаг үеийн мэдээллийг түргэн шуурхай дамжуулсан. Мөн хичээлийн цагийг үр ашигтай өнгөрүүлэх, завсарлагааны дэгийг баримтлах, сурагч сурагчдадаа үлгэрлэх зэрэг давуу талтай байна (дунд, ахлах ангийн сурагчид)
- Badge of ethics: Ёс зүйгээр тэргүүний сурагчдыг урамшуулах, түүгээр дамжуулан сургуулийн орчинд нөлөөллийн ажил хийх, дадал хэвшил болгох (“Эдү-Этик” тэмдэг).
- Class of ethics: 11а ангийг онцлон авч ёс зүйн харилцаа, хандлага, төлөвшилийг сайжруулах төлөвлөгөө гарган, ахицыг тодорхойлсон.
- The golden rule of communication: “Харилцааны алтан дүрэм”-ийг дагаж мөрдүүлснээр сурагчдын ёс бус үг хэллэг (хараал), ахлах ангийн сурагчид доод үеийнхнээ дээрэлхдэг (үе тэнгийн дээрэлхэлт), багш сурагчдын хооронд үл ойлголцол бий болдог, бие биедээ нэр хоч өгөх (доромжлох) гэх мэтчилэн ёс зүйн алдаа, дутагдалууд бага багаар буурч анги, бүлгийн доторх харилцаа эерэг түвшинд хүрч байгаа нь мэргэжлийн багш нарын ярилцлагад онцлон дурдагдсан.
- Family relationship: Сурагчийн ёс зүйн төлөвшилд гэр бүлийн харилцааг хэрхэн сайжруулах үүднээс “Гэр бүлийн харилцаа” цуврал ярилцлагыг нийт 92 сурагч гэр бүлийн хүрээнд 331 удаагийн цуврал ярилцлага зохион байгуулж дүгнэсэн.

Сургуулийн орчин дахь ёс зүйн харилцаа, хандлагыг өөрчлөх хамгийн том алхам бол бие биенээ хүндэлж, харилцаа хандлагаа өөрчлөх, өөрийн үйлдлийг хянаж дадал хэвшил болгох, багш, сурагч, асран хамгаалагч нарын хоорондын харилцаа хандлагыг сайжруулах хэрэгтэй. Уг дадал хэвшлийг бий болгохын тулд судалгаат үйл ажиллагааг зохион байгуулан мэдлэг, чадвар, хэрэглээг хамтран эзэмшүүлэх нь чухал. Цахим контент, ёс зүйн булан, сургуульд мөрдөх ёс зүйн дүрэм журам, “Эцэг эхчүүдийн хүүхдээ хүмүүжүүлэх арга туршдага” ярилцлага, ёс зүйн харилцаа, хандлагыг үнэлэх, урамшуулах үйл ажиллагаануудыг зохион байгуулан үр дүнг дүгнэн сайжруулан ажилласаар байна.

Боловсролын салбарын ёс зүйн харилцаа, хандлагаар дамжуулан Монгол улсын нийгмийн ёс зүй, харилцаа хандлагыг эрүүлжүүлэх бүрэн боломжтой юм.

ДЭВШҮҮЛЖ БҮЙ САНАА

1. “Эдү-Этик” тэмдэгтэн сурагчдыг сургуулийн хүндэтгэлийн танхимд зургыг оруулах
2. “Эдү-Этик” тэмдэгтэн сурагчдыг тодруулах болзол, шалгууруудыг цахим контентжуулан

бусад сургуульд түгээн дэлгэрүүлэх, шалгуур болзолуудыг илүү чанаржуулахад анхаарах, засан сайжруулах, бусад төрлүүдийг нэмэхэд сургууль болон бусад мэргэжлийн багш нарын оролцоог татах

3. “Эдү-Этик” тэмдэгтийн үнэ цэнийг нэмэгдүүлэхэд сургууль гол анхаарлаа хандуулах
4. “Сурагчийн ёс зүйн зөвлөл” байгуулах
5. “Харилцааны алтан дүрэм”-ийг хичээл эхэлэхийн өмнө анги бүр уншиж хэвших
6. “Ёс зүйн цагираг” тэмцээнийг уламжлал болгон сурагчдын дунд зохион байгуулах,

Ном зүй

1. “Багшийн хөгжлийн зарим асуудал”, Н. Жадамбаа нар, УБ, 2004
2. “Багшийн ном”, Ш. Ичинхорлоо, УБ, 2004
3. Багш боловсролын хөгжил, шинэчлэл УБ-2006
4. Боловсролын шинэчлэл хамтын үйл ажиллагаа 2006
5. Багшийн ёс зүйн дүрэм
6. Сэтгэл судлал, сурган хүмүүжүүлэх ухааны өгүүллийн эмхэтгэл-1
/ Багшийн мэргэжил дээшлүүлэх институт 2015/
7. “Багшлахад учир бий”, Д. Батболд, УБ, 2017 он
8. Суурь боловсролын цөм хөтөлбөр
9. “Багшийн ном” Нийгмийн ухаан VII-IX анги; 2015
10. Чөлөөт нэвтэрхий толь- Википедиагаас

ЭЦЭГ ЭХ, БАГШ, СУРАЛЦАГЧДЫН ХАРИЛЦААНД ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДАЛЫГ “МИНИЙ ХАРИЛЦАА, МИНИЙ ИРЭЭДҮЙ” ХӨТӨЛБӨРӨӨР ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ

Н.Болорчимэг¹, О.Үүрийнтуяа², Б.Мөнгөнцэцэг³, А.Нармандах⁴
Төв аймаг Зуунмод сум “Хүмүүн” цогцолбор Дунд сургууль,
bolorchimeg.0903@gmail.com¹, uuriintuya8643@gmail.com², munguntsetsegb8@gmail.com³
naraa.amaraa111@gmail.com⁴

Хураангуй

“Хүмүүн” цогцолбор дунд сургуулийн 132 сурагчдаас авсан судалгаагаар багш нарын 74% нь багшийг ёс зүйн харилцааны зөрчил гаргаж байна гэж үзсэн байна.

Мөн түүнчлэн сүүлийн үед нийгмийн сүлжээнд багш сурагчдын хоорондын харилцааны зөрчил, асуудлыг харуулсан бичлэгүүд тараад байгаа. Тухайн бичлэгийг үзээд санал хүсэлтээ бичиж байгаа иргэдийн 90-ээс дээш хувь нь багшийн ёс зүйн асуудлыг л хөндсөн бөгөөд зөвхөн багш ёс зүйгүй үйлдэл гаргаж байна гэж шүүмжилж байгаа. Багшийн ёс суртахууны асуудал яригдахад сурагчийн зан суртахууны асуудал давхар яригдах нь зүйтэй.

Боловсрол шинжлэх ухааны яамны сайд Л.Энх-амгалангийн санаачилсан “Сайдад и-мэйл бичээрэй” 14 хоногийн аянд 1052 захидал ирсэний 55% нь ёс зүйн асуудлыг хөндсөн байна.

Дээрх үндэслэлүүдээс үзэхэд Багшийн ёс зүйн зөрчлийн дийлэнх хувийг харилцааны зөрчил эзэлж байна. Харилцааг үгийн гарал зүйн талаас нь тайлбарлахдаа ямар нэг зүйлийг хамтран хийх, хуваалцах гэж тайлдаг бөгөөд Багшийн харилцааны зөрчилд эцэг эх, сурагчид шууд хамааралтай болж байна. Тиймээс эцэг, эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаа нь багшийн ёс зүйн гол суурь гэж үзэн эцэг эх, багш, сурагчдын харилцааны асуудлыг бууруулах хөтөлбөр боловсрууллаа.

Түлхүүр үг: эцэг эх, асран хамгаалагч - багш - сурагч, эцг, эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаа, “Миний харилцаа, Миний ирээдүй” хөтөлбөр, ёс зүй, зан суртахуун, харилцаа, үр дүн

Оршил

Өнөө цагт багш хүн зүгээр л хичээлээ заадаг байх нь тун хангалтгүй болж, сурагчдыг хувь хүнийх нь хувьд хөгжүүлж, 21-р зууны гэгдэх суурь чадваруудыг эзэмшүүлэх нь тулгамдаж буй асуудлуудын нэг юм. Цахим орчны хөгжил болоод нийгмийн хандлагын хүрээнд сүүлийн үед ёс зүйн асуудал ихээр хөндөгдөх болсон. Тэр дундаа нийгмийн ёс зүй, боловсролын ёс зүй, багшийн ёс зүй, хувь хүний ёс зүйн асуудлууд хурцаар хөндөгдөж олон нийт анхаарлаа хандуулж байна. Боловсролын салбарт ажилладаг сурган хүмүүжүүлэгч хүний хувьд ёс зүйн ойлголтыг нухацтай олон талаас харж судлах хэрэгцээ гарч байгаа юм.

Багш мэргэжлийн өсөлт хөгжлийг бид техник, технологи, өөрийн хичээл зүтгэл, тасралтгүй суралцагч байхтай холбогдуулан авч үзэхээс гадна ёс зүйтэй байх, мэргэжлийн ёс зүйг эрхэмлэх тухай авч үзэх нь чухал болжээ.

Нөгөөтэйгүүр сургалтын чанар, үр дүнг дээшлүүлэхийн тулд суралцагч бүрийн мэдлэг, чадварт анхаарахаас гадна сурагчдын зан суртахууны байдалд анхаарч ажиллах шаардлага тулгарч байгаа юм.

2022-2023 оны хичээлийн жилийг Боловсрол шинжлэх ухааны яамнаас ёс зүйн жил болгож, ёс зүйн дүрэм хэм хэмжээ, ёс зүйн хорооны ажиллах горим зэргийг өөрчилж шинэчилж байгаа нь энэхүү асуудалд хууль эрх зүйн үүднээс шинэчлэл хийж байгаа нь сайшаалтай байна.

Харин сургуулийн зүгээс эцэг эх, багш, сурагчдын ёс суртахуун, зан суртахууны сайн чанарын талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх, тэдний бие биенээ дэмжиж, хүүхдийг сайн хүн болгон төлөвшүүлэх, хамтын ажиллагааны ойлголтыг өөрчлөх, ёс суртахууны боловсролд хувь нэмэр оруулах үр дүнтэй шинэлэг арга замыг боловсруулах шаардлагатай байна.

Зорилго: Эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлэн, шийдвэрлэх арга замуудыг тодорхойлно.

Дээрх зорилгын хүрээнд дараах зорилтуудыг дэвшүүлсэн.

1. Эцэг эх, багш, сурагчийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудлуудыг илрүүлэх
2. Асуудлыг шийдвэрлэх арга замуудыг тодорхойлох, тохирох хөтөлбөр боловсруулж, туршилт хийх.
3. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх явцад дүн шинжилгээ хийж, үр дүнг тооцож сайжруулах

Дэвшүүлж буй асуудал

Эцэг эх, багш, сурагчдын харилцаанд тулгамдаж буй асуудал, түүнийг шийдвэрлэх арга замууд

Судалгааны арга

• Асуулгын арга	- Анализ синтезийн арга
• Хэлэлцүүлгийн арга	- Математик статистикийн арга
• Далд ажиглалтын арга	- Бичвэр мэдээлэлтэй ажиллах арга
• PDCA арга	- Түүврийн арга

Судалгааны таамаглал:

“Миний харилцаа, Миний ирээдүй” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэнээр багш, эцэг эх, сурагчдын харилцаа, хамтран ажиллах байдал сайжирч улмаар багшийн ёс зүйн харилцааны зөрчил багасна.

Сэдвийн судлагдсан байдал

1. “Багш нарын мэргэжлийн дүр төрх ба мэргэжлийн ёс зүй” Европын залуучуудын зөвлөлөөс зохион байгуулсан нээлттэй хэлэлцүүлэг - 2014 он
2. “Багшийн ёс суртахууны төлөвшлийн өнөөгийн байдал” судалгааны тайлан - 2018 он
3. “Боловсролын салбар дахь ёс зүйн асуудал” сэдэвт Авилгатай тэмцэх газараас зохион байгуулсан хэлэлцүүлэг - 2019 он

Үүнээс үзэхэд Монгол болон дэлхийн улс, орнуудад багшийн ёс зүйн талаар судалж, тулгамдаж буй асуудлыг олж илрүүлэх, шийдвэрлэх арга замыг хайж байна.

Онолын үндэс

Багшийн ёс зүйн талаар ярихаас өмнө ёс зүй гэх ойлголтын талаар авч үзэх нь зүйтэй байх. Ёс зүй нь хувь хүний ёс суртахуунлаг шинж чанарын буюу сайн чанаруудын нийлбэр цогцыг нөгөө талаас хүмүүс бусадтай болон өөртөө хэрхэн хандах, биеэ хэрхэн зөв авч явахыг системтэйгээр судлах, мөн түүнчлэн хүмүүсийн харилцааны хэв маяг нь ямар байвал зөв зохистой, үлгэр дуурайлалтай байхыг судалж тодорхойлдог ухаан юм.

Харин багшийн ёс зүй нь нийгмийн өмнө чухал байр суурь эзэлдэг бөгөөд багш нь харилцаж буй субъектэд зөв үлгэрлэх мэргэжлийн ёс зүйг чандлан сахидаг хувь хүнийг хэлнэ.

Багшийн ёс зүйн дүрмийн 1.1 -д зааснаар Ерөнхий боловсролын сургууль (цаашид сургууль гэх), цэцэрлэг, албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш, удирдах болон бусад ажилтан албан үүргээ гүйцэтгэхэд баримтлах зарчим, даган биелүүлэх ёс зүйн хэм хэмжээг тогтоож, ёс зүйн зарчим, хэм хэмжээ зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, багш мэргэжлийн нэр хүндийг хамгаалахад энэхүү ёс зүйн дүрмийн зорилго оршино.

Багшийн ёс зүйн дүрмийн баримтлах зарчим:

2.1.2. Хүнлэг энэрэнгүй, шударга ёсыг дээдлэх

2.1.4. Ёс суртахууны үлгэр дуурайлтай ажиллах;

2.1.7. Аливаа ялгаварлан гадуурхалтаас ангид байх/тэгш байдлыг хангах

Судалгааны үр дүн

Хамрах хүрээ: Төв аймгийн Зуунмод сумын ЕБ-ын лаборатори “Хүмүүн” цогцолбор Дунд сургуулийн 820 сурагч, 57 багш, 63 эцэг эхээс асуулга болон хэлэлцүүлгийн аргаар багш, эцэг эх, сурагчдын харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг илрүүлж, “Миний харилцаа, Миний ирээдүй” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр гарч буй ахиц өөрчлөлтөд нь ажиглалт хийсэн.

Хугацаа: 2022-2023 оны хичээлийн жилийн 10 сараас эхлэн 7 сарын хугацаанд явагдсан. Цаашид 2 сарын хугацаанд үргэлжилнэ.

Хөтөлбөрийн зорилго: Судалгаагаар багшийн ёс зүйн зөрчлийн 74%-ийг харилцааны зөрчил эзэлж байна гэсэн үзүүлэлт гарсан. Багшийн харилцааны зөрчил гарахад нөлөөлдөг хамгийн ойрын субъектууд бол сурагч, эцэг эх юм. Үүнээс харахад багшийн ёс зүйн алдааг багасгахын тулд эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаанд анхаарал хандуулах шаардлагатай байгааг илрүүлж “Миний харилцаа, Миний Ирээдүй” хөтөлбөрөөс гарч байгаа үр дүнгийн бууралтыг тооцоход чиглэв.

Судалгааны дүгнэлт дээр үндэслэн хэрэгжүүлсэн шинэлэг санаа

Дээрх судалгааны үр дүнгээс харахад багш нарын ёс зүйн зөрчлийг багасгахад эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаанд анхаарах нь чухал гэж үзсэн. цэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаанд тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор “Миний харилцаа, Миний ирээдүй” хөтөлбөрийг боловсруулсан.

Зураг 1. Хөтөлбөрийн агуулга

Хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг PDCA загвараар төлөвлөсөн нь:

Plan: төлөвлөлт

Тус хөтөлбөр нь эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчид чиглэсэн 3 модулиас бүрдсэн бөгөөд эхний модуль болох “Өөр өнцөг” сургалт, үйл ажиллагааны агуулгыг эцэг эх, багш, сурагчдад зориулан боловсруулсан.

“Өөр өнцөг” модуль сургалтыг багш нарт дараах агуулгаар хэрэгжүүлсэн. Үүнд:

1. Сэтгэл зүйч Э.Ану-Үжин “Багшийн ёс зүй” нээлттэй хэлэлцүүлэг

2. Сэтгэл зүйч Э.Ану-Үжин “Өөртөө итгэх итгэл” сэдвээр илтгэл
3. Түүх, нийгмийн багш А.Нармандах “Харилцааны хэм хэмжээ” сэдвээр илтгэл
4. Мэдрэмж академийн үүсгэн байгуулагч М.Дэлгэрцэцэг “Хандлага” сэдвээр илтгэл
5. Англи хэлний багш Н.Болорчимэг “Манлайлал – бусдад урам хайрлах” сэдвээр илтгэл
6. Англи хэлний багш Б.Мөнгөнцэцэг, Химийн багш О.Үүрийнтуяа “Шийдвэр гаргалт” сэдвээр үйл ажиллагаа

“Өөр өнцөг” модуль сургалтыг сурагчдад дараах агуулгаар хэрэгжүүлсэн. Үүнд:

1. Сэтгэл зүйч Э.Ану-Үжин “Сурагчийн зан суртахуун” нээлттэй хэлэлцүүлэг
2. Англи хэлний багш Б.Мөнгөнцэцэг “Бие даан суралцах” сэдвээр илтгэл
3. Сэтгэл зүйч Ц. Анхнамуун “Өөртөө итгэх итгэл” сэдвээр илтгэл
4. Сэтгэл зүйч Ц. Анхнамуун “Сэтгэл хөдлөлөө хэрхэн хянах” сэдвээр илтгэл
5. Химийн багш О.Үүрийнтуяа “Бусдад талархах” сэдвээр илтгэл
6. Англи хэлний багш Б.Мөнгөнцэцэг, Химийн багш О.Үүрийнтуяа “Шийдвэр гаргалт” сэдвээр үйл ажиллагаа

“Өөр өнцөг” модуль сургалтыг эцэг эхчүүдэд дараах агуулгаар хэрэгжүүлсэн. Үүнд:

1. Англи хэлний багш Н.Болорчимэг “Харилцаа хандлага” сэдвээр илтгэл.
2. 7В ангийн эцэг эхийн төлөөлөл Н.Гантөгс “Сургуулийн үйл ажиллагаанд эцэг эхийн үүрэг, оролцоо” сэдвээр илтгэл.
3. 8Е ангийн эцэг эхийн төлөөлөл Б. Азаяа “Хүүхдийн онцлог, сонирхлыг танин мэдэх” сэдвээр илтгэл.
4. 6Г ангийн эцэг эхийн төлөөлөл М.Буянхишиг “Багш, эцэг эхийн хамтын ажиллагаа, түүнийг идэвхжүүлэх арга замууд” сэдвээр илтгэл.
5. Ахмад багш Г. Чогдонхорлоо “Хүнээр хүн хийх ухаан” сэдвээр илтгэл.
6. Сэтгэл зүйч Э.Ану-Үжин хэлэлцүүлэг, контент.

Do: Үйл ажиллагаа

Сургалтыг эхлэхээс өмнө "Хүмүүн" дунд сургуулийн нийт 820 сурагчаас асуулга авсан. Асуулгын үр дүнд хамгийн их харилцааны зөрчил гаргадаг 3 багшийг сонгон хөтөлбөрийн туршид далд ажиглалт хийж өсөлт, бууралтыг тооцоолсон.

Хүснэгт 1

	1-р багш		2-р багш		3-р багш	
Хөтөлбөр хэрэгжилт	Өмнө	Дараа	Өмнө	Дараа	Өмнө	Дараа
Хичээл ордог сурагчдын тоо	284	284	302	300	513	513
Хааяа	36	24	42	21	48	25
Тогтмол	86	40	103	69	140	51
Гаргадаггүй	162	220	157	210	325	437
Хувь	30%	14%	34%	23%	27%	10%
Бууралт	16%		11%		17%	

Check: Үр дүн

Багш нарт зохион байгуулсан “Өөр өнцөг” модуль сургалт, үйл ажиллагаанаас доорх үр дүн гарсан. Үүнд:

- Багш нар өөрсдийн харилцааны асуудлаа олж илрүүлэн, гаргаж буй ёс зүйн алдаагаа

- засан сайжруулах шийдэлд хүрсэн.
- Далд ажиглалтад хамрагдсан 3 багшийн харилцааны зөрчил 15%-иар буурсан үзүүлэлт гарсан.
 - Сургалтаас сурсан зүйлээ хэрэгжүүлэх, бусдад түгээн дэлгэрүүлэх, сурагчдадаа урам хайрлах, ёс зүйн алдаа гаргахаас урьдчилан сэргийлэх арга замуудад суралцсан.
 - Сургалтаас сурсан зүйлээ хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө гаргасан (сурагч, эцэг эхчүүдэд чиглэсэн).

Сурагчдад нарт зохион байгуулсан “Өөр өнцөг” модуль сургалт, үйл ажиллагаанаас доорх үр дүн гарсан. Үүнд:

- Сурагчид өөрсдийн харилцааны асуудлаа олж харсан
- Ажиглалт судалгаанд оролцсон 9 сурагчдад харилцааны хувьд өөрчлөлт гарч 21%-иар буурсан үзүүлэлт гарсан.
- Сургалтаас сурсан зүйлээ хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө гаргасан (өөртөө болон найзууддаа чиглэсэн).

Эцэг эх, асран хамгаалагч нарт зохион байгуулсан “Өөр өнцөг” модуль сургалт, үйл ажиллагаанаас доорх үр дүн гарсан. Үүнд:

- Эцэг эхчүүдэд зохион байгуулсан сургалтаас эцэг эхчүүд хамтын ажиллагааны төлөвлөлт хийж хүүхдүүдэд зориулсан үйл ажиллагааг 5 чиглэлээр зохион байгуулахаар баг болон хуваагдсан.
- Ахмад багшийн илтгэлээс хүүхэд хүмүүжүүлэх эерэг аргын талаар суралцсан.
- Сэтгэл зүйчтэй хамтарсан хэлэлцүүлэг, контентоос хүүхэдтэйгээ ажиллах шинэлэг арга зүйд суралцсан.

Action: сайжруулалт

1. “Миний харилцаа, Миний ирээдүй” хөтөлбөрийн агуулгыг сайжруулах, илтгэгч нарыг чадваржуулах
2. Модуль 2 буюу хамтарсан үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд анхаарах, үр дүнг тооцох, сайжруулах

Дүгнэлт

1. Багшийн харилцааны зөрчил гарахад эцэг эх, сурагчдын нөлөөлөл байдаг ч түүнийгээ тэр болгон мэддэггүй, мэддэг ч шийдвэрлэх арга зам хайдаггүй нь зөрчлийг улам бэрхшээлтэй болгодог байна. Иймд зөрчлийг шийдвэрлэх арга замыг хамтран эрэлхийлж гарц олдог байх нь багш, эцэг эх, сурагчдын хооронд ёсзүйн зөрчил үүсэхээс сэргийлэх гол үндэс юм.
2. Багш сурагч, эцэг эхчүүдийн хамтын ажиллагааг сайжруулахын тулд аливаа арга хэмжээ зохион байгуулах нь зөрчлийг бууруулах гол түлхүүр байгаа бөгөөд “Өөр өнцөг” сургалт, үйл ажиллагааг зохион байгуулсанаар багш, сурагч, эцэг эхчүүдийн хоорондын харилцаанд эерэг өөрчлөлт гарч, харилцааны асуудлаа олж, шийдвэрлэх зөв арга замыг хамтдаа эрэлхийлдэг болсон. Хөтөлбөр эхлэхээс өмнө авсан судалгаанд гарсан харилцааны зөрчил сургалтын дараа 15%-иар буурсан нь хөтөлбөр дуусахад зөрчлийн хувь дахин буурах боломжтойг харуулж байна. Иймд хөтөлбөрийг илүү сайжруулан хэрэгжүүлэх нь эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцааны ёс зүйн зөрчлийг бууруулах гол түлхэц гэж үзэж байна.

Цаашид дэвшүүлж буй санаа

1. Эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцааг сайжруулах жишиг хөтөлбөрийг сургуулийн хэмжээнд боловсруулж тасралтгүй зохион байгуулах.
2. Эцэг эх, асран хамгаалагч-багш-сурагчийн харилцаанд зориулсан хөтөлбөрт “Хугацааны туршийн судалгаа” (Хөтөлбөр хэрэгжих явцад 1 асуудал болон субъектыг сонгон ажиглалт хийх, үр дүнг тооцох үйл явц) хийж сайжруулан үр дүнг тооцох.

Ном зүй

1. АТГ. (2019). “Судалгааны тайлан”. Улаанбаатар.
2. АТГ. (2019). “Төрийн албан хаагчийн ёс зүй”. Улаанбаатар.
3. Батбаяр, Ц. (2007). “Судалгааны арга зүй”. Улаанбаатар.
4. Батбаяр, Ц. (2010). “Судалгааны арга зүй”. Улаанбаатар.
3. Вандангомбо, Р. (2007). “Төрийн албаны ёс зүй”. Улаанбаатар.
4. Гомбосүрэн, Ц. (2008). “Ёс зүй”. Улаанбаатар.
5. Жадамба, Б., Чимэдлхам, Ц. (2021). “Судалгааны арга зүй”. Улаанбаатар.
6. Золзаяа, Н. (2008). “Ёс зүй”. Улаанбаатар.
7. Сумъяа, Б. (2001). “Ёс зүйн үндэс”. Улаанбаатар.
8. Түмэндэлгэр, Ч. (1985). “Хүмүүжлийн сэтгэл зүйн зарим асуудал”. Улаанбаатар.
9. Хенри Ж. Стайнер Филип Элстон. (1999). “Эрх зүй, улс төр, ёс суртахууны асуудлууд”.

Цахим эх сурвалж

1. <https://www.scribd.com/document/487325500/5-Багшийн-ёс-суртахууны-өнөөгийн-байдал-судалгааны-тайлан#>
2. https://www.facebook.com/watch/?ref=search&v=1514302778719513&external_log_id=eb48fb93-57af-4801-a145-011718223df6&q=Боловсролын%20салбар%20дахь%20ёсзүйн%20асуудал%20хэлэлцүүлэг%202021%20оны%20хичээлийн%20жилийн%20эрдэм%20шинжилгээний%20илтгэл
3. <https://www.coe.int/t/g4/education/pestalozzi/Source/Documentation/T21/FinRepEn.pdf>
4. https://mn.wikipedia.org/wiki/%D0%81%D1%81_%D0%B7%D2%AF%D0%B9

БАГШИЙН ЁС ЗҮЙ ЭЦЭГ ЭХИЙН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГАД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Б.Болормаа
Ховд аймаг Жаргалант сумын V цэцэрлэг
bolormaab509@gmail.com

Хураангуй

Энэхүү илтгэлд багш сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг хөгжүүлэх их үйлсэд зүтгэхдээ хэрхэн ёс зүйтэй байх талаар дурдсан болно. Багш би өөрийн жишээг иш татан судалсны үндсэн дээр ажил хөдөлмөр эрхлэх нь дүрэм журмын дагуу ёс суртахуунтайгаар өөрийн ажлын онцлогт тулгуурлан зүрх сэтгэлээ зориулан ажиллахыг эрхэмлэх нь ирээдүйд боловсон хүчин болж төлөвшиж байгаа хүүхдүүдэд зөв үлгэр дуурайл болон насан туршид нь хадгалагдан үлдэх ба эцэг эх олон нийт эерэг хандлагатай болох боломжтой гэдгийг харуулах болно.

Түлхүүр үг: Ёс зүй, багш, эцэг эх

Оршил

Сэдвийн үндэслэл

Хурдацтайгаар өөрчлөгдөж өнөөгийн энэ даяарчлагдсан нийгэмд багшийн ёс зүйн асуудал ихээр хөндөгдөх боллоо. Сошиал орчин хөгжихийн хэрээр багшийн нэр хүндийг унагах санаатай үйлдлүүд ихээр гарах болов. Багш бид өөрсдийн эзэмшсэн мэргэжилдээ үнэнч байж хүүхдийг дээдлэн хайрлаж, хөгжүүлж хүмүүжүүлж чадаж байгаа юу гэдэг нь бас л эргэлзээтэй асуудал болоод байна.

Нэг үхрийн эвэр доргивол

Мянган үхрийн эвэр доргидог гэдэг үгийг санан багш бид бүгд дор бүрнээ хичээж ёс зүйн хэм хэмжээнд захирагдан ажил үүргээ гүйцэтгэх нь энэ тэргүүний асуудал.

Сургуулийн өмнөх насны хүүхэд амьдралынхаа төлөвшлийн 70 хувийг энэ насандаа эзэмшдэг. Тэдний суралцах онцлог нь тоглох явцдаа насанд хүрэгчдийг даган дуурайх юм, хүүхдээ ирээдүйн ёс зүйтэй хүнлэг энэрэнгүй сайн хүн болгохын тулд сургуулийн өмнөх насанд нь зөв үлгэрлэх явдал хамгийн чухал байдаг учир эцэг эх багш нараас маш их хөдөлмөр тэсвэр тэвчээр шаарддаг, насанд хүрэгчдийн гаргасан нэг л алдаа хүүхдийн насан туршийн зан чанар, харилцаанд нөлөөлнө.

Иймд багш бид хүүхдийг хөгжүүлэх үйлсэд хоёргүй сэтгэлээр зүтгэж эцэг эхийн дэмжлэг оролцоонд тулгуурлан хүүхдийг хөгжүүлэх нь хамгийн чухал юм. иймийн тулд ёс зүй хэм хэмжээг сахин биелүүлж зөв үлгэр дуурайл үзүүлэн, хийж байгаа ажилдаа зүрх сэтгэлээсээ хандаж ажиллавал хүүхэд гэлтгүй эцэг эх, багш, ажилчдын харилцаа хандлагад нөлөөлж болдог гэдгийг энэхүү судалгаагаар харуулахыг зорилгоо.

Сэдвийн судлагдсан байдал

Ёс зүйн талаар маш олон эрдэмтэн судлаач нар эрт дээр үеэс судалж иржээ. Тиймдээ ч өнөөгийн багшийн ёс зүйн дүрэм боловсруулах хэмжээний өргөн цар хүрээтэй өргөжин бие даасан шинжлэх ухаан юм. Боловсролын салбарт тулгамдаж байгаа ёс зүйн асуудлын талаар судлаач нар судлан өөрсдийн бүтээлээ туурвисан байдаг. Олон эрдэм шинжилгээний ажил илтгэл, реферат бичигдсэн байна. Үүнээс өөрт таалагдсан нэгэн бүтээл бол Н. Ичинхорлоо “Багшийн ёс зүй ба харилцаа хандлага” илтгэл ихийг бодогдуулж ухааруулсан сайхан илтгэл

байлаа (Ичинхорлоо, 2008).

Зорилго:

Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийг хөгжүүлэх ажлыг зохион байгуулахад багшийн хамгийн том дэмжигч, хамтрагч бол эцэг эх байдаг. Багш харилцаа хандлагаа өөрчлөн ёс зүйн хэм хэмжээгээ сахин биелүүлснээр хүүхдийн сурч, хөгжих хүсэл тэмүүлэл нэмэгдэх төдийгүй эцэг эх багшийг дэмжин хамтран ажиллах, хамтын ажиллагаа сайжирч ажлын бүтээмж нэмэгдэхийг нотлон харуулахад оршино.

Зорилт:

- Бүлгийн багш эцэг эхийн дунд ямар ямар үйл ажиллагаа явуулах талаар фокус бүлгийн ярилцлага хийн санал авах
- Багшийн ёс зүй, хүүхдийн харилцаа, хандлага эцэг эхийн оролцоонд нөлөөлж байгааг судлах
- Хүүхдийн дасан зохицох, сурах арга барилд багшийн харилцаа хандлага нөлөөлж байгааг олж тогтоох
- Эцэг эхтэй ажиллах арга зүй боловсруулах

Хамрах хүрээ: Цэцэрлэгийн багш нар бүлгийн эцэг эхчүүд, хүүхэд

Судалгааны арга:

- Ажиглалтын арга
- Фокус бүлгийн ярилцлага
- Санал асуулгын арга
- Харьцуулалтын арга
- Ярилцлагын арга
- Баримт бичигт дүн шинжилгээ хийх арга

Судалгааны таамаглал:

Багш ёс зүйн хэм хэмжээгээ сахин биелүүлснээр эцэг эхийн оролцоо нэмэгдэж, багшийн ажлын үр бүтээмж нэмэгдэнэ.

Судалгааны шинэлэг тал:

Нийгэмд үзэгдээд байгаа багшийн талаарх сөрөг хандлагад цэг тавихуйц хэмжээний эцэг эхийг хамруулсан үйл ажиллагааг зохион байгуулж, багшийн ёс зүйн хэм хэмжээг олон нийтэд түгээх судалгаа болж байгаагаараа бусад судалгаануудаас давуу байх болно

Үндсэн хэсэг

Ёс зүй нь хүмүүс бусадтай, хамт олонтой нийгэмтэй харьцах харьцааг судалдаг. Багшийн ёс зүйд хамт олон дунд багшийн эзлэх байр суурь тодорхой үүргийг гүйцэтгэдэг. Багш хамт олны дунд эзлэх өөрийн байр суурийг зөв ухамсарлан, тэдэнд итгэж ажиллах нь чухал. Суралцагч бүрийг хүндэтгэн харилцах нь сургалтын таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх дараагийн чухал алхам мөн.

Хичээллэх, сурах, судлах, турших, дадлагажих тохилог танхимууд, тэр дундаа багшийн эелдэг сайхан зан ааш, хурц тод үг хэллэг, зохимжтой хувцаслалт, зүс царай, хоолойн өнгө эл бүгд багшийн дотоод ертөнц, ертөнцийг үзэх үзэл өөрөөр хэлбэл үзэл бодлын систем, бусдад хандах хандлага, амьдралын зорилго, туйлын зорилго зэргийг тодорхойлно.

Сурган хүмүүжүүлэх үйл ажиллагааг амжилттай зохион байгуулахад эцэг эхийн оролцоо чухал. Ихэнх тохиолдолд багш эцэг эхийн хоорондох харилцаа ямар өнгө аястай болохыг багш тодорхойлдог учраас анхнаасаа харилцаа эерэг, харилцан бие биедээ нөлөөлж, хүндэлсэн,

ойлголцсон уур амьсгалтай болоход нь багш анхаарах нь зүйтэй.

Судлаач Л.И.Рувинский сурган хүмүүжүүлэх техник гэсэн ойлголтыг " багш өөр хүн болон хувирах, дуу хоолой, нүүрний хувирал болон биеийн хөдөлгөөн зэрэг хоорондоо зохицон өөрчлөгдөх чадвар " (Даваа, 2012) гэж үзсэн байдаг.

- Багш дуу хоолойгоо эзэмдэх техник нь гаргаж буй дуу авиагаар ойр, дунд, холын зайд хүргэх чухам ямар зайд хүргэхээ тооцоолон тохируулах явдал.
- Нүүрний хувирлын техник нь багш баяр баясгалан, тайван өөртөө итгэлтэй, хүүхдэд өөдрөг хандах хандлага хэнийг ч хүлээн авч ойлгох бэлэн байгаа байдлыг илэрхийлж байх ёстой. Ялангуяа багш харцаар маш их зүйлийг илэрхийлж чаддаг байхын зэрэгцээ сэтгэл санааны таагүй байдлаа нуун далдалж чаддаг байх.
- Хэл ярианы техник үгийг цэвэр тод хэлэх хэт чанга бус, хэт намуун бус ярих буюу ярианы өндөр нам нь тухайн нөхцөлд тохирон өөрчлөгдөж байх нь чухал.
- Хөдөлгөөний техник нь багш ангид яаж алхах гишгэх, яаж суух, гараа ямар байдалтай байлгах, толгойгоо яаж хөдөлгөх зэргийг эвсэлтэй зөөлөн, хөнгөн хийх урлаг болно. Тухайлбал: багш ангид хүнд алхах гишгэх, яаж суух, гараа их хөдөлгөх, толгойгоо янз бүр болгон хөдөлгөх нь сурагчдын анхаарлыг сарниулах муу нөлөө ажиглагддаг байна.

Судлаач И.И.Чернокозов багшийн ёс зүйн асуудлыг дорвитой судалж, дараах хэм хэмжээнээс бүрддэг гэж үзжээ (Даваа, 2012).

- Хүүхдийг хүндлэн, хүндэтгэх шаардлага хоёрыг хослуулсан.
- Хүүхдийг зөв хайрлах, анхаарал тавих.

Эцэг эх гэж хэн бэ? Өнөөгийн өөрчлөгдөж байгаа дэлхий ертөнцөд гэр бүлийн нэгжийг урьдынхаас өөрөөр тодорхойлж байгаа билээ. Эцэг эх бол асуудал шийдвэрлэх, хамтран ажиллах ба мэдээлэл хуваалцах улмаар хүүхдээ нийгмийн нэгэн гишүүн болох чиглэлд хүмүүжүүлдэг.

Багш ангийнхаа хүүхдүүдийн өмнө тодорхой зорилго тавьдаг шиг эцэг эх нь өргөн хүрээний зорилтыг хүүхдийнхээ өмнө тавьдаг. Жеймс Хаймс "Teaching the Child Under Six" номондоо ийнхүү бичжээ (МННХ, 1998).

Эцэг эх бол багшийн нэгэн адил хувь хүний сайн сайхан, эрхэмсэг оршихуйд итгэдэг бөгөөд тэр хувь хүн гэдэг бол тэдний хүүхэд юм. Эцэг эх бол хүүхдийнхээ хүсэл эрмэлзэл, юу чадах чадахгүйг сайн мэддэг. Тэд хүүхдүүдтэй хамт амьдардаг учраас энэ бүгдийг анхаарч байдаг.

Цэцэрлэг бол эцэг эхчүүдтэй хамтран ажиллахыг хүсэж байгаа гэдгийг багш нар ямагт мэдүүлэхийн төлөө ажиллах ёстой. Энэхүү хамтын ажиллагаа хүүхдийн суурь мэдлэг ба бүх талын өсөлт хөгжилд сайнаар нөлөөлдгийг судалгаа харуулж байна. (МННХ, 2000)

Эцэг эх нь цэцэрлэг дээр ирдэг, багштай нь хамтран ажилладгийг хараад хүүхдүүдийн хариуцлага өсөн нэмэгддэг. Гэр бүл, цэцэрлэгийн тогтсон нөхөрсөг, сайн харилцаа нь хүүхдэд сайнаар нөлөөлдөг болохыг МННХ алхам алхмаар хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч мянга мянган багш нар хэлсэн байна. (МННХ, 1998)

Байдлыг тогтоох судалгаа 1

Манай бүлэг нь ахлах бүлэг ба нийт 37 хүүхэдтэй. Анх 9 сарын 1-д хүүхэд авч эхлэхэд манай бүлгийн нийт 9 хүүхэд буюу 24% нь ангидаа ирэхдээ уйлж байлаа. Энэ байдал нийт 20 хоног үргэлжлэв.

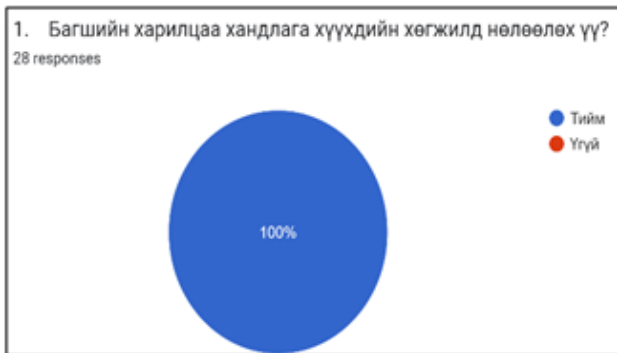
Бүлгийн багш нарт эцэг эхчүүдээс дараах сөрөг хандлага ирээд

- Багшаа хүүхдээ дассан ангид нь оруулмаар байна.
- Манай хүүхэд яагаад уйлаад байна аа
- Анги нь ямар ч тоглоомгүй юм.
- Манай хүүхэд багшдаа дасахгүй байна.
- 2 багш их чанга дуугарах юм
- Багш ангидаа их ганган хувцас өмсөж байна.
- Хүүхдээ хүлээж авахгүй юм.

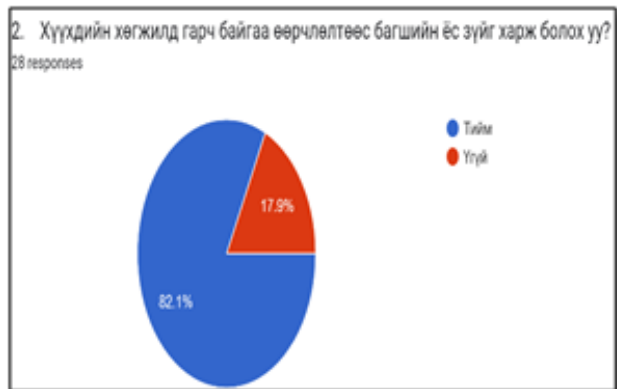
Эцэг эхээс ирсэн хүсэлтийг багшийн ёс зүй, харилцаа хандлагаас хамааралтай юу гэдгийг мэдэхийн тулд мэргэжил нэгт багш нараасаа судалгаа авлаа.

Зураг 1. Багшийн асуулга 1

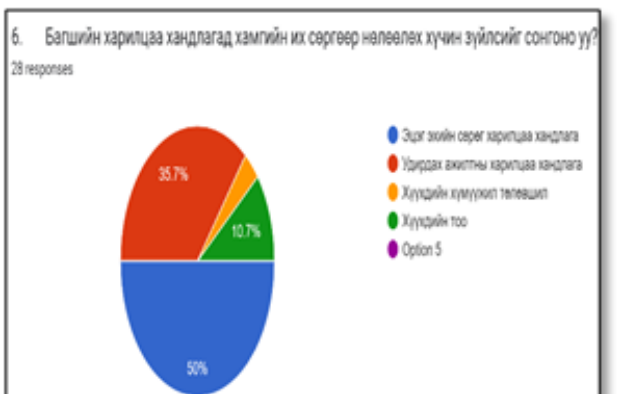
Зураг 2. Багшийн асуулга 2

Зураг 3. Багшийн асуулга 3

Зураг 4. Багшийн асуулга 4

Байдлыг тогтоох судалгаанд дүн шинжилгээ хийхэд багшийн харилцаа хандлага, зөв үлгэр дуурайл нь хүүхдийн сурч хөгжих, бие даах чадварт нөлөөлдөг болохыг багш нар өөрсдийн судалгаа шинжилгээ, ажлын туршлагаараа хариулсан байна.

Хүүхдийг сурч хөгжихөд эцэг эх анхдагч, багш бол хоёрдогч багш нь болдог. Эцэг эх хүүхдээ эрхэм нандин хэмээн өргөмжилж, тэднийг сайн сайхан хүн болгон хөгжүүлж, хүмүүжүүлэх нь тэдний туйлын зорилго.

Даяарчлагдсан энэ эрин үед эцэг эх хүүхдээ зөв хүн болгохын тулд зөв үлгэр дууриалал хамгийн чухал гэдгийг ухамсарлаад байна,

Багш эцэг эхчүүдтэйгээ хүүхдийнхээ талаар ойр дотно нээлттэй харилцаж, хүүхдийнхээ сурч, хөгжих арвин үйлсэд гар бие оролцох нь хамгийн чухал гэдгийг ойлгож ухамсарлаж ажиллах хэрэгтэй.

Багш бид өөрчлөгдөж байгаа нийгэм цаг үетэйгээ хөл нийлүүлэн хурдан хугацаанд дасан

зохицож хүүхэд болон эцэг эхийг зөв чиглүүлэгч, үлгэрлэгч, манлайлагч болон ажиллах шаардлагатайг уг судалгаа харуулж байна.

Багш, эцэг эхийн төлөөлөл хамтран зөв харилцаа хандлагын талаарх аргачлал боловсруулан түүнийгээ өдрийн дэглэмийн дагуух бүхий л үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлэн ажиллав.

Үйл ажиллагаа 1:

Багш эцэг эхчүүдтэй ярилцах нээлттэй бүлгийн уулзалт зохион байгуулан “Эцэг эх багшийн харилцаа хандлага ба хүүхдийн хүмүүжил” сэдвийн хүрээнд санал солилцлоо. Уг уулзалтаар хүүхдийг хөгжүүлэн ажиллахад эцэг эх багшийн харилцаа, уялдаа холбоотой байдал нь хүүхдийн сурган хүмүүжүүлэхэд хамгийн чухал гэж үзсэн тул эцэг эхчүүд дараах саналыг дэвшүүлэн эцэг эхийн гэрээнд тусган хамтран ажиллагааг шийдвэрлэлээ. Үүнд:

Багш харилцаандаа дараах хандлагыг чухалчилна:

- Хүүхэдтэй болон хүүхдийн дэргэд чанга дуугаар ярихгүй, харилцахгүй байх
- Хүүхдийг инээмсэглэн угтах, инээмсэглэн ярилцах
- Хүүхдийг сонсож, зохих хариултыг заавал өгөх
- Биеэ зөв боловсон авч явах
- Эцэг эхээс ирсэн саналыг үйл ажиллагаанд тусган ажиллах, эцэг эхийн саналыг эрхэмлэн дээдлэх
- Эцэг эхтэй нээлттэй харилцах, хэрэгцээт зүйлсийг цаг тухай бүрд нь мэдээлж байх.

Эцэг эх харилцаандаа дараах хандлагыг эрхэмлэнэ.

- Хүүхдээ сурч хөгжихөд нь багшийг цаг ямагт дэмжин, багшийн зааврыг даган биелүүлэх.
- Өөрийн нөөц бололцоонд тулгуурлан, үйл ажиллагаанд биечлэн оролцох
- Сургалтын хэрэглэгдэхүүнийг тухай бүрд нь бэлтгэн багшийг дэмжин ажиллах.
- Хүүхдийг хөгжүүлэх үйл ажиллагааг тал бүрээс нь дэмжих

Эцэг эх багш хамтран “Бидэнд итгэ-Бид хөгжүүлье-Та дэмж” гэсэн уриан дор хүүхдийнхээ зөв үлгэрлэгч ээж аав багш байхаа амлан ажлаа эхлүүллээ.

Үйл ажиллагаа 2:

Багшийн ёс зүйн дүрэмд заасны дагуу багш нь эцэг эхийг үйл ажиллагаанд татан оролцуулахын тулд ажил хэрэгч байдлаар хандах нь зүйтэй тул олон төрлийн бүтээлч шинэлэг үйл ажиллагааг зохион байгууллаа.

Өдрийн дэглэмийн дагуу олон хувилбарт үйл ажиллагаагаар дамжуулан нийтийг хамарсан, ганцаарчилсан уулзалт, үйл ажиллагааг зохион байгуулан эцэг эхийн идэвх санаачилгыг нэмэгдүүлэн ажиллав. Үүнд:

Хүснэгт 1. Эцэг эхийн дунд зохион байгуулах үйл ажиллагаа

Мэдээлэх самбар	Нийт эцэг эхчүүдэд ангид болсон үйл явдлын талаарх мэдээлэл хүргэх
Албан харилцаа	Нийт эцэг эхийн хурал, ганцаарчилсан уулзалт, сургалт зохион байгуулах, гэрээр зочлох
Гэр бүлийн гишүүд ангид Ээж \ Аав\ багш Бяцхан багш хийх	Ангийн хичээлд суух, үйл ажиллагаанд оролцох, хичээл сургалт үйл ажиллагаа зохион байгуулах, хүүхэдтэйгээ хамт үйл ажиллагаа зохион байгуулах
Сургуулийн өмнөх насны хүүхдийн тоглох булангийн танилцуулга	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн болон хэрэгтэй байгаа тулгамдаж байгаа зүйлсийн талаар эцэг эхэд танилцуулах
Тоглоом хичээлийн заавар	Хүүхэдтэйгээ харилцаж чадахгүй байгаа, хүүхэдтэйгээ харилцдаггүй эцэг эхэд заавар зөвлөгөө өгөх
Гэрээр ном тоглоом олгох сан	Гэрийн даалгавар өгөх
Харилцах дэвтэр	Зөвхөн тухайн хүүхдийн талаарх онцлох мэдээллийг эцэг эхтэй солилцох

Уулзалтын өрөө	Тусгай өрөөнд ганцаарчлан уулзах, эерэг дулаан уур амьсгал бүрдүүлэх
----------------	--

Онол болон эцэг эхээс авсан судалгааг үндэслэн дээрх үйл ажиллагааг 4 сарын хугацаанд зохион байгуулж ажиллагаа. Ёс зүйн хэмжээг сахин биелүүлж мөрдлөг болгон хэвшүүлж хүүхдийг хөгжүүлэх эцэг эхийн оролцоог нэмэгдүүлэх ажлын төлөвлөгөөг үйл ажиллагааны төлөвлөлтөд тусган боловсруулан туршиж үзсэн бөгөөд 7 хоногийн төлөвлөлтийг жишээ болгон орууллаа.

Хүснэгт 2. “Ахлах 2” бүлгийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт

Өдөр		Үйл ажиллагааны цаг	Хөгжөөн баясгах үйл ажиллагаа	Эцэг эхтэй ажиллах
Даваа	дасгал	МЭТ “Миний гар том жижиг” Дуу хөгжмийн цаг “Муурын зулзага” шүлэг Ярилцлагын цаг	Сайхан сэтгэлийн талаар бүлгийн ярилцлага	Хэт хөдөлгөөнтөх хам шинжтэй хүүхдийн эцэг эхтэй ярилцах (тусгай өрөөнд)
Мягмар		Хэл яриа – Бие эрхтэнээ нэрлээрэй Эрхтэн нэрлэх хөдөлгөөнт дуу, Жижүүр хэрхэн хийхийг заах	Тусч хүү сургамжит өгүүллэг уншиж өгөх	
Лхавга		ХЭМ “Нүдээ боож тоглоорой ” хөдөлгөөнт тоглоом Ангийн дүрэм танилцуулах Тусч хүү үлгэр унших	“Шидэт цорго” сургамжит өгүүллэг уншиж өгөх үгийн утга тайлбарлах	Сургалтын хэрэглэгдэхүүн бэлтгэх, хүүхдийнхээ онцлогт тохируулах талаар зөвлөгөө өгөх
Пүрэв		БНО- “Намар ямар хувцас өмсдөг вэ? Хичээл үйл ажиллагаа Эрүүл мэндийн өдөр: Эмчтэй хамтран өсөлт хөгжлийн судалгаа авах Хэл яриа харилцаа	Хувцас нэрлэн бөмбөг дамжуулан тоглох	Эцэг эхчүүдтэй ярилцах, хүүхдийн сурсан мэдэн зүйлсийг эцэг эхчүүдэд хэлэх, хүүхдийн хувийн онцлогийн талаарх судалгаа авах
Баасан		Дуу хөгжим ДУ-“Би барималчин ” Багштай хамтран бүтээлээ өлгөх Мэндлэх хүндлэх ёс	Намуу цэцэг шүлэг цээжлэх Энгийн хөгжмийн зэмсгээр тоглох	Бяцхан багш үйл ажиллагааг дүгнэн ярилцах эцэг эх болон хичээл заасан хүүхдийг урамшуулах

Судалгаа 2: Багшийн ёс зүй эцэг эхийн харилцаа хандлагад нөлөөлөх нь

Багшийн ёс зүй, харилцаа хандлагад дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр эцэг эхтэй харилцах арга барилаа өөрчлөн олон хувилбарт үйл ажиллагааг зохион байгуулан ажилласны үр дүнд эцэг эхээс багшийг үнэлэх үнэмлэж нэмэгдсэн эсэхэд ахицын судалгаа авч дүн шинжилгээ хийлээ.

График 1. Эцэг эхийн судалгаа

График 1. Эцэг эхийн судалгаа

- График 3. Эцэг эхийн судалгаа

График 4. Эцэг эхийн судалгаа

Эцэг эх багшийн үйл ажиллагаа сайжирч өсөн нэмэгдэхийн хэрээр хүүхдийн харилцааны чадвар сайжирч байгаа нь үнэлгээнээс харагдаж байна.

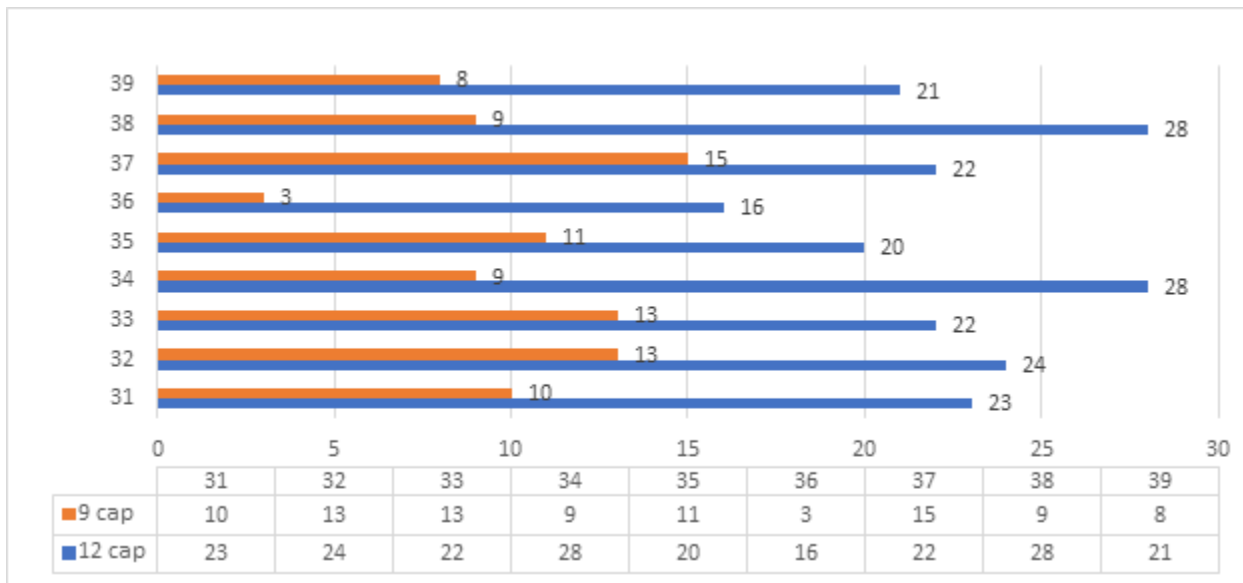
Бүлгийн нийт хүүхдийн үнэлгээнд анализ хийж үзэхэд нийгэмшихүйн чадвар ахисан үзүүлэлт байна, багшийн харилцаа хандлага, эцэг эхийн зөв үлгэр дуурайл хүүхдийн зан, харилцаанд нөлөөлдөг гэж харагдаж байна.

Ерөнхий дүгнэлт

Өмнө багш бид ёс зүй гэхээр л хамт олонтойгоо эелдэг найрсаг харилцаж л байвал энэ бол ёс зүйтэй харагдаж байна гэсэн туйлширсан ойлголттой байсан бол энэхүү судалгааг авснаар хүн бүр дор бүрнээ өөрийн хийж байгаа ажилдаа үнэнч шударга, бүх сэтгэл зүрхээ зориулан ажиллах нь ёс зүйтэй үйлдэл юм гэдгийг ухамсарлалаа. Нэрт судлаач Аристотель “Ёс зүйн асуудлыг нийгмийн бүлэг хүмүүсийн дүрэм журам гэхээсээ илүү хувь хүний ухамсарт байдал юм” гэж хэлсэн нь энэхүү судалгааны ач холбогдол оршино.

Эцэг эхчүүд багшаас маш их зүйлийг хүлээж байдаг нь оношилгооны судалгаанаас харагдаж байна. Багш эцэг эхийн хамтын үйл ажиллагаа нь хүүхдийг хөгжүүлэх хамгийн чухал алхам гэдгийг бид бүхэн судалгааны үр дүнгээс харж болно.

График 5. Эцэг эхийн судалгаа

Даяарчлагдсан энэ эрин үед бага насны хүүхдийг зөв хүн болгохын тулд багш эцэг эхийн зөв үлгэр дуурайл хамгийн чухал юм. Багш бид өөрчлөгдөж байгаа нийгэм цаг үетэйгээ хөл нийлүүлэн хурдан хугацаанд дасан зохицож хүүхэд болон эцэг эхийг зөв чиглүүлэгч, үлгэрлэгч, манлайлагч болон ажиллах шаардлагатайг уг судалгаа харуулж байна.

Бидний судалгаанаас ажиглагдсан бас нэгэн үнэт зүйл бол хувь хүн өөрөө ёс зүйг эрхэмлэн дээдэлбээс эцэг эхийн харилцаа хандлага гэлтгүй, хамт олны, олон нийтийн эерэг уур амьсгалд эерэгээр нөлөөлдөг болохыг нотоллоо.

Манай бүлгийн дэвшүүлсэн “Бидэнд итгэ, бид хөгжүүлэе, та дэмжээрэй” гэсэн уриа оновчтой байж, өөрийн туршлага тодотгож бусад багш нарт үлгэр жишээ болохуйц үйл ажиллагаа болсон гэдэгт итгэж байна.

Судалгааны эхэнд дэвшүүлсэн таамаглал батлагдаж багшийн ажлын идэвх санаачилга, бүтээмж нэмэгдсэн байна. 12 сард зохион байгуулсан “Мөнгөн өвөл” өглөөлгөөс багш, эцэг эхийн хамтын үйл ажиллагааг харж болно.

Багшийн зөв зохион байгуулалт бүлгийн менежментээ зөв төлөвлөж зөв хэрэгжүүлэх нь хамгийн чухал гэдэг нь судалгаанаас харагдаж байна.

Эцэг эх, багшийн хамтын үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх, багшийн ажлын бүтээмжийг дээшлүүлэх өөрийн арга туршлага, хэрэгжүүлсэн ажлаа гарын авлага зөвлөмж болгон эмхэтгэж залуу багш нартаа хүргэж байна.

Ном зүй

- [1] Г. Мягмар, М. Н. (2019). Төрийн албан хаагчийн ёс зүй . Улаанбаатар : Урангар Пресс.
- [2] Даваа, Ж. (2012). Сурган хүмүүжүүлэх зүй . Улаанбаатар: тод хэвлэл.
- [3] Дэмбэрэл, Д. (2011 он). Ёс зүйт төр . Улаанбаатар : УИХ Тамгын газрын хэвлэх цех.
- [4] Ичинхорлоо, Н. (2008). Багшийн ёс зүй ба харилцаа хандлага. Улаанбаатар : Аз хур.
- [5] МННХ. (1998). Бага насны хүүхдийг хөгжүүлэх нь . Улаанбаатар.
- [6] МННХ. (1998). Бага насны хүүхдийн хөгжил хүмүүжилд эцэг эхийн оролцоо . Улаанбаатар.
- [7] МННХ. (2000). Бага насны хүүхдийг хөгжүүлэх нь. Улаанбаатар.

БАГШИЙН МАНЛАЙЛАЛ, EQ ЧАДВАР НЬ БОЛОВСРОЛЫН ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ЧАНАР, ҮР ДҮН, СЭТГЭЛ ХАНАМЖИД НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

О.Ганбаяр, Э.Ганцэцэг
Хэнтий аймаг Тэмүүжин цогцолбор сургууль
ochirkhuyagganbayar@gmail.com

Зорилго

Багшийн манлайлал, EQ чадварыг ахиулснаар боловсрол дахь ёс зүйн ээдрээт асуудлуудыг шийдвэрлэх, түүнийг багасгаснаар сургалтын чанар, үр дүнд ахиц гарч, сэтгэл ханамж дээшилнэ.

Түлхүүр үг: Багшийн манлайлал, EQ чадвар, боловсролын үйлчилгээний чанар, үр дүн, сэтгэл ханамж

Сэдвийн үндэслэл

Ёс зүй гэхээр зөрчил алдаа гэдэг ойлголт хамгийн түрүүнд орж ирдэг. Иймээс бид бүхэн харах өнцгөө өөрчилж, ёс зүй гэхээр заавал алдаа биш харин эсрэгээрээ багшийн соёл, EQ ур чадвар, манлайлал талаас нь хардаг болох зорилготойгоор энэхүү сэдвийг сонгон авлаа.

Дэвшүүлж буй асуудал

Багшийн сайн сайхан талыг олж харахаас илүүтэй алдаа дутагдалтай тал дээр их төвлөрч анхаардаг. Багшийн ёс зүй гэхээр алдаа зөрчлийн тухай ойлголт л санаанд буудаг. Их бага хэмжээгээр гарч л байдаг асуудал гэж хараад байдаг. Багш хүн өөрөө бусадтай харилцах харилцаандаа хувь хүний соёл, EQ - ур чадвар, хандлага, оролцоо, манлайллаа сайжруулж оролцож чадвал хүмүүсийн харах өнцөг өөрчлөгдөж, тухайн этгээд эдгээрийг өөрөөсөө хайж эхлэх юм. Тухайн багшийн хамт олны хувьд ч, түүнийг удирдаж байгаа хүмүүсийн хувьд ч гэсэн харилцаа хандлага, үнэлэмж нь өөрчлөгдөж, өөрсдийгөө болон бусдыгаа багшийн ёс зүй, алдаа, зөрчлөөс хамгаалах боломжтой юм (3).

Судалгааны хэрэгцээ шаардлага

- Сургуулийнхаа багш нарын EQ чадварыг тодорхойлох
- Боловсролын үйлчилгээнд оролцогч-сурагчдын сэтгэл ханамжийг илрүүлэх
- Багш боловсролын харилцаанд оролцогчдод хандах хандлагыг сайжруулах
- Өнөөгийн байдлаар багшийн EQ чадвар ямар түвшинд байгааг оношилж, нөлөөлөл хүүхдэд хэрхэн хүрч байгааг тоймлон гаргаж ирэх

Судалгаанд ашигласан арга

- SWOT шинжилгээний арга
- Асуулгын арга

Илтгэлийн зорилго

Багшийн манлайлал, EQ чадварыг ахиулснаар боловсрол дахь ёс зүйн ээдрээт асуудлуудыг шийдвэрлэх, түүнийг багасгаснаар сургалтын чанар, үр дүнд ахиц гарч, сэтгэл ханамж дээшилнэ.

Илтгэлийн зорилт

- Багшийн EQ тодорхойлох, мөн сурагч, эцэг эх, асран хамгаалагчдаас асуулгын аргаар багшийн манлайлал, сэтгэл ханамжийг гаргаж ирэх
- Шийдвэрлэх арга зам болон сэтгэл ханамжийг тодорхойлох

ҮНДСЭН ХЭСЭГ

Онолын хэсэг

Багшийн манлайлал гэдэг нь бусдад боломж олгох, сэтгэлийн урам өгөх чадвар гэдэг талаас нь өнөө үед хардаг болсон бөгөөд манлайлал нь манлайлж буй хүмүүс болон манлайлагчийг дагаж буй хүмүүсийн хоорондын харилцаагаар илэрч болох юм. Манлайлал гэдэг нь бусдад нөлөөлөх чадвар хувь хүн байгууллага бүлгийн өмнө тавигдсан зорилго, зорилтыг биелүүлэх хүсэл тэмүүлэл төрүүлэх урлаг юм.

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

- SWOT- Давуу тал, боломжийг гаргаж ирэх, сул тал, эрсдэлийг тооцоолох
- Асуулгын арга

Судалгаа 1 SWOT- CBOT шинжилгээ

Судалгаа 2 Багш нарын EQ чадварыг тодорхойлох

Судалгаа 3 Сурагчийн асуулга- Сурагчаас авах "Багшийн манлайлал EQ ур чадварын тухай асуулга

Судалгаа 4 Эцэг эх, асран хамгаалагчаас авах асуулга - Эцэг эх, асран хамгаалагчаас авах "Багшийн манлайлал EQ ур чадварын тухай асуулга

Судалгаа 2 Дүгнэлт 5 чадварын хүрээнд авсан асуулгын хүрээнд дүгнэвэл

Уг судалгаанд хамрагдсан 80 багшаас өөрийн бодол мэдрэмжийг танин мэдэх чадварын хувьд 81.25 хувь буюу 65 багш өөрийн бодол мэдрэмжээ маш өндөр түвшинд таньж мэддэг, өөрийгөө ухамсарладаг, юу мэдэрч байгаагаа таньж мэддэг, үйл явдалд дадал болсон сэтгэл хөдлөлөө ойлгох чадвар өндөр, өөрийн сэтгэл хөдлөл, өөрийн зан байдал, гүйцэтгэлд хэрхэн нөлөөлж байгааг таних чадвар өндөр байна. Багш өөрийгөө ухамсарласан үедээ бусдын харж байгаа шиг өөрийгөө харж, өөрийн чадвар, одоогийн хязгаарлалтыг сайн мэддэг байх чадвар сайтай байна. Харин 18.75 хувь буюу 15 багш уг чадвараа цаашид өндөр түвшинд хөгжүүлэх шаардлагатай харагдаж байна.

Өөрийгөө удирдах буюу сэтгэл хөдлөлөө удирдах чадварыг илрүүлэх хэсэгт 80 багшийн 63.75 хувь буюу 51 багш хүчтэй сэтгэл хөдлөлийг мэдэрч байсан ч анхаарлаа төвлөрүүлж, тодорхой бодох чадвар сайн, өөрийн сэтгэл хөдлөлийн байдлыг удирдах чадвартай байдаг мөн үйлдлийнхээ төлөө хариуцлага хүлээж, хожим харамсах яаран шийдвэр гаргахаас сэргийлэх чадвартай байхад 28 хувь буюу 22 багш уг чадварын хувьд дунд зэрэг цаашид хөгжүүлэх шаардлагатай. Мөн 8.7 хувь буюу 7 багш уг чадвар сул хөгжсөн харагдаж байна.

Өөрийгөө идэвхжүүлэх чадварын хүрээнд асуусан асуулгад нийт 80 багшийн 52.5 хувь буюу 42 багш нь зорьсон зорилгодоо хөтлөхөд гүн гүнзгий сэтгэл хөдлөлөө ашиглах чадвартай, санаачилгыг гартаа авч, саад бэрхшээл, бүтэлгүйтлийн өмнө тууштай байх боломжтой мөн дотоод урам зоригтой, хүсэл тэмүүллийг гаднаас биш өөрөөсөө дотроосоо бий болгох чадвартай. 31.25 хувь буюу 25 багш уг чадварын хувьд дунд зэрэг цаашид хөгжүүлэх шаардлагатай байхад 16.25 хувь буюу 13 багш уг чадвар сул хөгжсөн байгаа учраас энэ чадвараа хөгжүүлэх шаардлагатай.

Бусдыг ойлгох чадварын хүрээнд 80 багшийн 53.75 хувь буюу 43 багш нь бусад хүмүүсийн юу мэдэрч байгааг мэдрэх, ойлгох, хариу үйлдэл үзүүлэх чадвар нь өндөр. Өөрийгөө танин мэдсэнээр бусдыг өөрийнхөө оронд тавьж ойлгох чадвар мөн адил өндөр байдаг. 36.25 хувь нь буюу 29 багшийн хувьд уг чадвар дунд зэрэг цаашид хөгжүүлэх шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна. 10 хувь буюу 8 багш нь уг чадвар сул хөгжсөн учраас анхаарах шаардлагатай.

Хамгийн чухал чадвар болох бусадтай харилцах чадварын хувьд 80 багшаас 56.25 хувь буюу 45 багш бусдын сэтгэл хөдлөлийг удирдах, нөлөөлөх, өдөөх чадвар өндөртэй, харилцааны сэтгэл хөдлөлийг зохицуулж, бусдад нөлөөлж, урам зориг өгөх чадвартай мөн багаар амжилттай ажиллах, манлайлах үндсэн ур чадвартай болох нь харагдаж байна. 38.75 хувь буюу 31 багш уг чадвар дунд зэрэг хөгжсөн энэ талаа илүү хөгжүүлэх боломжтой. 5 хувь буюу 4 багш нь бусадтай харилцах чадвар сул тул сайжруулах шаардлагатай.

Судалгаа 3, 4: Сурагч, эцэг эх, асран хамгаалагчдаас "Багшийн манлайлал EQ ур чадвар"-ын тухай асуулгуудыг харьцуулсан байдал

2. Танд хичээл зааж байгаа багшийн хувьд болон таны хүүхдэд хичээл зааж байгаа багшийн ямар харилцаатай байвал танд таалагддаг вэ гэсэн асуултад нийт 279 сурагч болон 141 эцэг эх хариулт өгснөөс нэгээс илүү олон сонголтоор давхардсан байдлаар хариулт өгсөн байна.

- хичээлээ сайн заадаг гэж 105 сурагч буюу 38% нь хариулж бол 25 эцэг эх буюу 31.3% нь сонгосон байна.
- зөв шаардлага тавьж, өөрөө зөвөөр үлгэрлэдэг гэж 147 сурагч буюу 53.3%, эцэг эхчүүдийн 45 нь буюу 56.3% хариулсан байна.
- мэдлэг ур чадвар сайн гэж 83 сурагч буюу 30.1% хариулсан болно, 31 эцэг эх буюу 38.8% нь энэ сонголтыг сонгожээ.
- бусдыг ялгаварлан гадуурхдаггүй гэж 101 сурагч буюу 36.6%, 27 эцэг эх буюу 33.8% нь хариулсан.
- дэмжин тусалж, хүүхдийг үргэлж хөгжүүлдэг гэж 116 сурагч буюу 42%, 44 эцэг эх буюу 55% нь хариулсан.
- тантай болон таны хүүхэдтэй чөлөөтэй, нээлттэй харилцдаг гэж 59 сурагч буюу 21.4%, 26 эцэг эх буюу 32.5% нь сонгосон.
- таныг бусадтай харьцуулж жишдэггүй гэж 69 сурагч буюу 25%, 26 эцэг эх буюу 32.5%
- таны хүсэл, сонирхол, нас сэтгэхүйд тохирсон сургалт явуулдаг гэж 51 сурагч буюу 18.5%, 24 эцэг эх буюу 30% гэж тус тус хариулсан байна.

3. Та багшийн ямар харилцаанд дургүй вэ?

- хүүхдүүдийг хооронд нь харьцуулдаггүй гэж 114 сурагч буюу 40.6%, 35 эцэг эх буюу 25%
- уйтгартай гэж 14 сурагч буюу 5.01%, харин эцэг эх уг хариултыг сонгоогүй
- сурагчдаа ойлгож харилцдаггүй гэж 34 сурагч буюу 12.1%, 27 эцэг эх буюу 18.8%
- шаардлага сул гэж 11 сурагч буюу 3.9%, 19 эцэг эх буюу 13.7%
- шударга бус гэж 13 сурагч буюу 4.6%, 23 эцэг эх буюу 16.2%
- өдөртөө олон янзын ааш гаргадаг гэж 25 сурагч буюу 8.9%, 8 эцэг буюу 5.2%
- Анхны үнэлэмжээр сурагчдад ханддаг гэж 35 сурагч буюу 12.5%, 12 эцэг эх буюу 8.8%
- нэг хүүхдийн дутагдлыг бусдад нялзаадаг гэж 18 сурагч буюу 6.4%, 5 эцэг эх буюу 3.5%
- сурагчидтайгаа ойлголцолд хүрдэггүй гэж 15 сурагч буюу 5.3%, 12 эцэг эх буюу 8.8%

4. Таны бодлоор манлайлалтай харилцааны соёлтой багш гэж хэнийг хэлэх вэ? гэсэн асуултад сурагч болон эцэг эхийн хариултаас харахад

- багш сурагчдыг хооронд нь харьцуулдаггүй байх гэж 80 сурагч буюу 29%, 17 эцэг эх буюу 21.3%
- харилцаа хандлага сайтай гэж 97 сурагч буюу 35.1%, 35 эцэг эх буюу 43.8%

- соёлтой зөв харилцаатай гэж 97 сурагч буюу 35.1%, 22 эцэг эх буюу 27.5%
- бидний санал хүсэлтийг үргэлж сонсдог гэж 101 сурагч буюу 36.6%, 16 эцэг эх буюу 20%
- мэдлэг, ур чадвар, арга зүй сайтай гэж 99 сурагч буюу 35.9%, 48 эцэг эх буюу 60%
- хичээлээ сонирхолтой заадаг гэж 102 сурагч буюу 37%, 23 эцэг эх буюу 28.7%

5. Таны хувьд EQ харилцааны ур чадвар сайтай багш гэж хэнийг хэлэх вэ?

- харилцаа хандлага сайтай гэж 70 сурагч буюу 25%, 16 эцэг эх буюу 11.3%
- сурагчтайгаа зөв боловсон харилцдаг гэж 65 сурагч буюу 23.2%, 35 эцэг эх буюу 25%
- сурагчаа үнэн бодитойгоор үнэлдэг гэж 52 сурагч буюу 18.8%, 27 эцэг эх буюу 18.8%
- багш нартаа болон сурагчдаа байнга зөвлөн тусалж дэмжин урамшуулдаг гэж 92 сурагч буюу 33%, 63 эцэг эх буюу 45%

6. Анги удирдсан багш болон мэргэжлийн багш нар эергээр нөлөөлдөг үү? Нөлөөлдөг бол яаж нөлөөлдөг вэ? бичнэ үү?

Сурагчийн хариулт

- эерэг хандлагатай багш нараас үргэлж үлгэр жишээ авдаг-27 сурагч
- зөв үлгэр жишээ авдаг-15 сурагч, Хичээлдээ идэвхтэй болсон-18 сурагч
- сурлагадаа анхаарч эхэлсэн-8 сурагч, Хичээлдээ сайжирсан-16 сурагч
- надад маш сайнаар нөлөөлж байгаа-7 сурагч
- багш нараас хүнтэй зөв боловсон харилцах талаар суралцдаг-13 сурагч
- зөв үлгэр дуурайлтай биеэ зөв авч явахыг сурч байгаа-19 сурагч
- зарим багш нар маань намайг тухайн хичээлийг илүү их сонирхож сурахад нөлөөлдөг-8 сурагч
- хүсэл эрмэлзэл нэмж өгсөн-5 сурагч
- сэтгэл сэргэж, хичээлээ ойлгож, дуртай болсон-7 сурагч
- цагийн юмыг цагт нь хийх ёстойг ойлгосон-8 сурагч
- намайг хичээлдээ маш идэвхтэй шамдан сурах сэтгэгдэл төрүүлдэг-21 сурагч
- маш их эергээр нөлөөлж байгаа-16 сурагч
- гэр бүл шиг ярилцаж, зөвлөгөө урам авч өсөж дэвждэг-23 сурагч
- намайг сайн ойлгодог, тусалж дэмждэг-12 сурагч
- бидний төлөө л явдаг гэж боддог-8 сурагч
- хичээл зүтгэл амжилтыг дагуулна-16 сурагч
- шударга, зарчимч, хичээнгүй зан байдаг учраас юуны төлөө хичээж байгаа зорилгыг минь сануулж өгч байдаг-10 сурагч

Эцэг эхийн хариулт

- эрүүл мэндэд нь санаа тавьдаг-2 эцэг эх
- хүүхдийн бие даах чадварыг сайн хөгжүүлдэг-5 эцэг эх
- зорилготой суралцахад тууштай зөвлөдөг-2 эцэг эх
- маш сайн багшид хүүхдээ хариуцуулсандаа сэтгэл хангалуун байдаг-4 эцэг эх
- хариуцлага сахилга баттай байхад нь нөлөөлдөг-3 эцэг эх
- суралцагчидтайгаа зөв харилцах чадвар нь илүү нөлөөлдөг-21 эцэг эх
- хүүхдийг маань зөвөөр үнэлдэг-1 эцэг эх
- үргэлж санаа тавьж, хүүхдийнхээ төлөө гэсэн сэтгэлтэй-5 эцэг эх
- байнгын харилцаатай байдаг зөвлөн тусалдаг-26 эцэг эх

- хүүхдүүдтэй чин сэтгэлээсээ харилцдаг-7 эцэг эх
- харилцаа хандлага сайтай, асуудлыг үнэн зөвөөр шийддэг-4 эцэг эх

7. Манлайлах ур чадвар сайтай багш гэж ямар байх ёстой вэ? Өөрийн үгээр бичнэ үү.

Сурагчийн хариулт

- зөв хандлага, харилцаатай-37 сурагч
- урамшуулан дэмждэг, уриалдаг-9 сурагч
- ялгаварладаггүй, адил тэгш ханддаг-23 сурагч
- зөв үлгэр дуурайлалтай, соёлтой-16 сурагч
- бүгдийг зөв талаас нь хардаг-4 сурагч
- Үргэлж инээж эерэг үг хэлдэг-21 сурагч
- Зөв боловсон эерэг харилцаа хандлагатай-19 сурагч
- зөв ёс зүйтэй, харилцааны чадвартай-29 сурагч
- хүүхдэд эелдэг зөвөөр, хичээлээ сонирхолтой заадаг-19 сурагч
- бусдыг манлайлдаг, эерэг үзэлтэй-25 сурагч
- хүүхдийг муухай үгээр доромжилдоггүй-13 сурагч
- соёлтой, гоё ааштай, уур уцааргүй-15 сурагч
- үлгэр жишээ нээлттэй, хөгжилтэй, ур чадвар сайтай-8 сурагч
- арга эвийг олдог-7 сурагч
- заах ур чадвартай-10 сурагч
- хүүхдүүдийн сонирхохгүй байгаа юмыг сонирхтол нь хөгжилтэй гоё зааж ойлгуулж чаддаг-8 сурагч
- манлайлах ур чадвар сайтай багш бол цагтаа багтаж хичээлээ үр дүнтэй зааж ойлгуулж чаддаг багш гэж би боддог-7 сурагч

Эцэг эхийн хариулт

- зөв боловсон соёлтой харилцаатай байх-32 эцэг эх
- зөв үлгэр дуурайлтай байх-23 эцэг эх
- хүүхдийг байгаагаар нь хүлээн зөвшөөрч хөгжүүлдэг-6 эцэг эх
- хүүхдийг харьцуулдаггүй, хичээлээ сонирхолтой заадаг байх-8 эцэг эх
- ёс суртахууны өндөр соёлтой, хүнлэг-13 эцэг эх
- зөв боловсон, бусдад сайхныг түгээдэг-9 эцэг эх
- мэдлэг ур чадвартай-13 эцэг эх
- үг, үйлдэл бүр нь эелдэг зөв-17 эцэг эх
- цагаасаа хоцордоггүй, цагаа баримталдаг-11 эцэг эх

8. Манай сургуульд манлайлалтай, харилцааны ур чадвар багш нар байдаг уу?

- байхгүй 5 хүүхэд буюу 1.8%, 3 эцэг эх буюу 1.3%
- цөөн 109 сурагч буюу 39.1%, 50 эцэг эх буюу 35.8%
- олон 137 сурагч буюу 49.1%, 71 эцэг эх буюу 50.6%
- Маш олон 28 сурагч буюу 10%, 17 эцэг эх буюу 12.3%

9. Та өөрийн сургууль болон хүүхдийнхээ сурдаг сургуульдаа хэр сэтгэл ханамжтай байдаг вэ?

- хангалттай сайн 64 сурагч буюу 22.9%, 60 эцэг эх буюу 42.7%
- сайн 123 сурагч буюу 44.1%, 64 эцэг эх буюу 45.1%
- дундаж 81 сурагч буюу 29%, 17 эцэг эх буюу 12.2%
- бага 11 сурагч буюу 4%, бага гэсэн хариултыг эцэг эх өгөөгүй.

Судалгааны дүгнэлт

Багшийн ёс зүй гэхээр алдаа, зөрчил гэдгээр бус багшийн хувьд манлайлал, харилцааны ур чадвар, хандлага, мэдлэг, арга зүйгээр нь үнэлж дүгнэж буйг судалгааны үр дүнгээс харж болохоор байна. Багшийн ёс зүй гэдэг ээдрээт асуудлаас зайлсхийх, түүнийг шийдвэрлэж болохуйц гарц гаргалгаа нь гагцхүү хувь багш хүний оролцоо, EQ - харилцааны ур чадвар, манлайллаас шалтгаална гэдгийг орчин үеийн боловсролын харилцаанд оролцогчид тэдгээрийн чин хүсэлт, илэрхийллээс харагдаж байна. Тэмүүжин цогцолбор сургуульд суралцаж буй 8-12-р ангийн 279 сурагчаас 67 хувь нь суралцаж буй сургуульдаа сэтгэл ханамжтай, түүнчлэн 141 эцэг эх, асран хамгаалагчид хүүхдээ суралцуулах байдлын сэтгэл ханамж 87.8 хувьтай байгаа нь манай сургуулийн хувьд багшийн ёс зүй, харилцаа хандлага, EQ ур чадвартай багш нарын тоо өсөж байгааг баталж байна.

Илтгэлийн дүгнэлт

Багш өөрийн манлайлал, EQ ур чадвараа сайжруулснаар сургалтын орчин, сургалтын үйл ажиллагаа, багш эцэг, эх, асран хамгаалагчдын харилцаа хооронд үүсэх зөрчил буурч аль аль талаасаа сэтгэл ханамж сайжирч эерэг үр дүнгүүд гарч эхэлнэ.

Багшийн манлайлал, EQ ур чадвар нь сурагч, эцэг, эх, асран хамгаалагчдаар хязгаарлагдахгүй зэргэд бүлэг, судлагдахуун, мэргэжлийн бүлэг, нийгмийн сүлжээнд олон эерэг хандлагуудыг бусдад түгээдэг.

Багш EQ ур чадвар, манлайлал өндөртэй байснаар багш сурагчдын хоорондох үл ойлголцол цаашдаа үүсэхгүй, хоорондын зөрчилдөөн багасаж, стресст өртөхгүй байх цаашдаа харилцааны хувьд ижил тэгш бие биеэ хүндэтгэсэн, бие биедээ итгэсэн, бие биесээрээ бахархсан, багшийгаа даган дуурайх, багшаасаа суралцах харилцаа бий болж багш багшлахуйн арга ухаанаа амжилттай удирдаж, сурагч суралцах аргад суралцсан, оролцоо, үлгэр манлайлал сайтай иргэн болно. EQ, манлайллыг тусдаа заах шаардлагагүй бөгөөд багш ээлжит хичээлдээ, харилцаа тутамдаа EQ, манлайллыг шингээснээр багш хүн өөрөө ёс зүйн асуудал гаргахаас зайлсхийж, бусдыгаа ч мөн багшийн ёс зүйн зөрчлөөс хамгаална.

Багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн шинэчилсэн дүрмийн эрхэмлэх үнэт зүйлс, ёс зүйн хэм хэмжээнд эдгээр нь алдаа зөрчил юм гэхээсээ илүү итгэл үнэмшил, хүндлэл, эерэг харилцааг тодорхойлсон байгаа нь бидний дэвшүүлж буй асуудалтай нийцэж байна. Энэ нь БШУ-ны яамны бодлого шийдвэр, гүйцэтгэх шатандаа хэрэгжиж буйг илтгэж байна.

НОМ ЗҮЙ

1. “Мэргэжлийн ба хэрэглээний ёс зүй” Д. Тунгалаг 2012 он
2. Олон Улсын Боловсролын Байгууллагаас гаргасан багшийн ёсзүйн тунхаглал -Боловсрол судлал. Сэтгүүл. УБ
3. https://mn.wikipedia.org/wiki/Ёс_зүй
4. Боловсрол судлал 2015/08(116)
5. Боловсрол судлал 2017/06./134
6. Боловсрол судлал 2020/04 (162)
7. Боловсрол судлал 2016/06/124
8. Боловсрол судлал 2017/03 (131)
9. Боловсрол судлал 2020/03 (161)
10. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid0Z4RG9uDv4fSw4S-JAepTxhRQnuphTGgi6Fc8vtwP8hdehKboyRikCcqt74iYJPmZyl&id=100071946003939

ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН СУРАЛЦАГЧИЙН ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ

(иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн жишээн дээр)

Б.Алтангэрэл

Улаанбаатар хот Багануур дүүргийн Боловсрол цогцолбор сургууль
aagiibuba@gmail.com 95702800

Сэдэв сонгосон үндэслэл

Монгол улс хүмүүнлэг, иргэний ардчилсан нийгэмд шилжиж, боловсролын салбарын шинэчлэл эхэлснээс хойш багагүй хугацаа өнгөрчээ. Мөн дэлхий нийтийг хамарсан Ковид-19 цар тахал нь хүүхдийг агуулгын хоцрогдолд оруулахаас гадна бусдыг хүндлэх, бусадтай зөв боловсон харилцах, бусдыг ойлгох, ялгаатай байдалд хүндэтгэлтэй хандах, цаг баримтлах гэх мэт ёс зүйн асуудлыг анхаарах шаардлагатай байна. Хувь хүнийг эрдэм, идэвх зүтгэлтэй, эх оронч, үүрэгтээ үнэнч, хариуцлагатай, хамтач, нинжин сэтгэлтэй зан чанараар төлөвшүүлэхэд ёс зүйн боловсрол чухал үүрэгтэй. Монгол Улсын Боловсролын тухай хуульд “Боловсролын зорилго нь иргэнийг оюун ухаан, ёс суртахуун, бие бялдрын зохих чадавхтай, хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахидаг, бие даан сурах, ажиллах, амьдрах чадвартай болгон төлөвшүүлэхэд оршино” гэж заасан байдаг бол, “Бага, дунд боловсролын хууль”-д боловсролын агуулгыг тодорхойлохдоо “гоо зүй, хүмүүнлэгийн мэдлэг, чадвар эзэмшүүлэх, ёс суртахууны соёлтой, иргэний үүргээ ухамсарлан, үнэнч шударга, хамтач, энэрэнгүй, соёлын үнэт зүйлсийг хүндлэн хайрладаг болгон төлөвшүүлэхэд чиглэнэ” гэжээ¹. Дээрх хууль, стандартын заалтаас харвал ёс зүй, гоо зүйн мэдлэгийг олгох нь боловсролын гол зорилт болгон дэвшүүлснийг харж болно. Уг зорилгыг хэрэгжүүлэхэд суралцагчдын ёс зүйн боловсролыг дээшлүүлэх явдал нэн чухал ач холбогдолтой. Суралцагчдын ёс зүйн боловсролд бага анхаарснаас хүүхэд, залуучуудын дунд нийгмийн хэв журам зөрчих, гэмт хэрэгт өртөх, архидах, тэнүүчлэх, хулгай дээрэм хийх, биеэ үнэлэх зэрэг зохисгүй үзэгдэл ихээр гарч байгаа бөгөөд этгээд үг хэллэг, хараалын үг нь хүүхэд залуусын амны уншлага болсон төдийгүй энэ нь нийгэмд байдаг л зүйл мэт хэвшмэл үзэгдэл болжээ. Нийгэмд болж буй бусармаг хууль зөрчсөн үйлдлүүд суралцагчдын хүмүүжил, ёс зүйд сөргөөр нөлөөлж байгаад бид анхаарах цаг нь болсон. Иймээс энэхүү илтгэлээрээ боловсролын харилцаанд оролцогчдын нэг тал болох суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг хөндөж үүнд иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн ач холбогдлыг дэвшүүлэн тавьж санал солилцохыг зорилоо. Энэ нь Боловсрол шинжлэх ухааны яамнаас 2022 оныг “Ёс зүйн жил” болгосонтой уялдаж байгаа билээ.

Судалгааны зорилго, зорилт

Суралцагчдын ёс зүйн боловсролын өнөөгийн байдалд үнэлэлт, дүгнэлт өгөх, тэдний ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдаж байгаагийн шалтгааныг илрүүлэн, гарах арга замыг тодорхойлох явдалд оршино.

Зорилгоо биелүүлэхийн тулд дараах зорилтуудыг дэвшүүлсэн. Үүнд:

1. Холбогдох ном зохиолуудыг уншиж судлах
2. Ёс зүйн боловсролын талаарх онол, үзэл баримтлалыг судлах, түүнийг зарим гадаад орны туршлагатай харьцуулан судлах
3. Ёс зүйн боловсрол, түүний мөн чанар, үүрэг, зарчим, ач холбогдлыг мэдэх
4. Суралцагчдын ёс зүй, харилцаа хандлага, төлөвшлийн өнөөгийн байдлыг шинжлэх

1 БСШУЯ. Бага, дунд боловсролын кррикулим болон стандартын шинэчлэн хөгжүүлэх үзэл баримтлал.УБ., 2002

5. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн өнөөгийн байдал, түүний үр дүнг тодруулах
6. ЕБС-ийн суралцагчдын хандлага төлөвшлийн үнэлгээг хэрэгжүүлж байгаа байдлыг судлах

Судалгааны арга зүй

Асуулгын арга (анкет), баримт мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх арга, түүврийн арга, анализ, синтезийн арга

Дэвшүүлж буй асуудал

1. Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн ёс зүйн өнөөгийн байдал ямар байна вэ?
2. Сурагчдын ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдаж байгаагийн шалтгаан нь юу вэ?
3. Суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг хэрхэн шийдэж болох вэ?
4. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн хөтөлбөр хэрэгжсээр байхад яагаад суралцагчдын ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдаад байна вэ?
5. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлээр дамжуулан суралцагчдыг хэрхэн ёс зүйтэй байлгах вэ?
6. Багш суралцагчдын хооронд яагаад харилцааны зөрчил гараад байна вэ?
7. Харилцааны зөрчлийг хэрхэн арилгаж болох вэ?

Онолын хэсэг

Ёс зүйн боловсрол гэж юу вэ?

Эрдэмтэд ёс зүйг олон талаас нь тодорхойлсон байдаг. Ёс зүй бол зөв, буруу зан үйлийг ялгах, чиглүүлэх үнэт зүйлс болон зарчмын тогтолцоо (Donald C.Menzel, 2010). Ёс зүй нь үүрэг, зарчим, тодорхой зан чанар, нийгэмд ашиг тустай байх хүрээнд хүний хийх ёстой зүйлийг заадаг зөв болон бурууг ялгах хэм хэмжээ (James Svara, 2015). Ёс зүй нь зан төлөв, ёс суртахууны зарчмыг судалж, тайлбарладаг шинжлэх ухаан (Д.Тунгалаг, 2012). Ёс зүй нь хувь хүний сайн муу, зөв буруу, буян нүгэл гэх мэт нийгмийн харилцаан дахь зан суртал, зүй тогтлын ялгамжид үнэт зүйлс, зарчмын хэм хэмжээ (М. Батаа, 2019). “Иргэний ёс зүйн боловсрол” сургалтын хөтөлбөрийн хувьд ёс зүй нь хувь хүн, нийгмийн ёс суртахууныг судалдаг шинжлэх ухаан, ёс суртахуун нь ёс зүйн нэг судлагдахуун мөн гэж үзлээ.

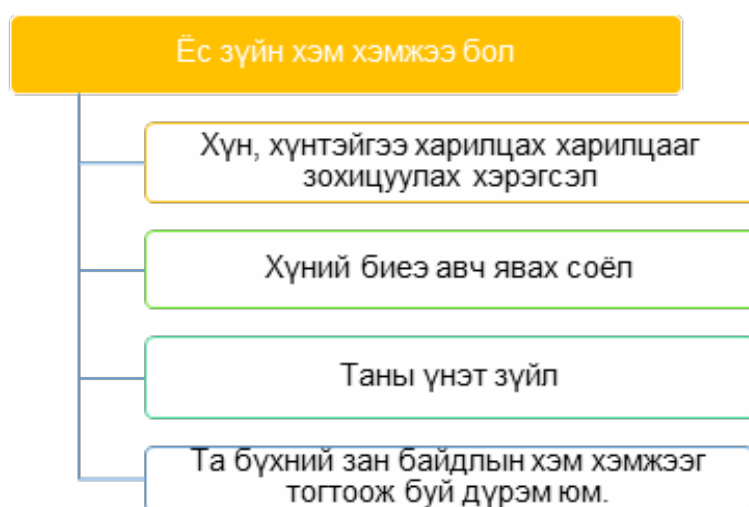
Ёс зүй нь хувь хүний нийгмийн харилцаанд баримтлах болон эс баримтлах үнэт зүйлс, хэм хэмжээ мөн.

Дэлхийн олон улс оронд хүний хөгжил төлөвшилд ёс зүйн боловсролын гүйцэтгэх үүргийг аль хэдийн үнэлж, ёс зүйг хүмүүнлэг боловсролын нэг бүрэлдэхүүн хэсэг гэж үзэж, түүнийг сургалтад хэвшүүлж иржээ. Хүн төрөлхтний боловсролын тогтолцоонд хүнийг хүмүүжүүлэх, амьдрах арга ухааныг нь оюунлаг болгох асуудлыг шийдэх нэг чухал боловсрол билээ.

Этика буюу ёс зүйг ёс суртахуун судлалын шинжлэх ухаан гэж үзэж болно. Ёс зүй, ёс суртахуун гэсэн ойлголтууд хоорондоо нягт холбоотой, ижил утгыг илэрхийлэн давхцах шинжтэй байж болно. Эдгээрийн хооронд хатуу зааг тавьж, эрс ялгахад бэрхтэй. Ёс зүй нь ёс суртахууны тухай сургаал гэсэн “цогц” утгыг мөн илэрхийлдэг. Ёс суртахуун нь нийгмийн оюун санааны тодорхой хүрээ, нийгмийн албан бус зохицуулгын нэг хэлбэр бөгөөд уг үзэгдлийн үзэл санаа, зан суртахууны түвшнийг тусгаж байна. Харин зан суртахуун нь голчлон хувь хүн, олон түмний сэтгэл санааны тодорхой түвшний зан авир, харилцаа, тухайлбал, ёс заншил, зан үйл, буян, нүглийн хувьд биеэ авч явах эгэл практик харилцааг тусган илэрхийлнэ.

Хүн хүнтэйгээ харилцах ёс суртахууны үнэт чанарыг эзэмшүүлэх, төлөвшүүлэх, нийгмийн харилцааны бүхий л хүрээнд мөрдөх хэм хэмжээг ухамсарлуулах, ёс суртахууны өндөр хариуцлагатай үйл ажиллагаа, үр дүнг ёс суртахууны боловсрол гэнэ². Ёс суртахууны боловсрол нь хүнээс, байгаль, нийгэм, хөдөлмөр, нийт хүмүүс болон өөртөө хандах харилцаа хандлагаас ургаж гардаг. Ёс суртахууны боловсролд хүмүүсийн хоорондын харилцааны ёс зүй онцгой байр суурьтай. Аливаа хүн ёс зүйд боловсроогүй учраас бусад хүмүүстэй ямагт сөргөлдөж улмаар бүдүүлэг, харгис хэрцгий, түрэмгий араншин, аминч сэтгэл ноёлж, сувдаг бэртэгчин хүн болж хувирдаг. Ёс зүйн боловсрол нь нэг талаас хүмүүсийн харилцааны явцад үүсэж хөгжин боловсорч байдаг зүйл, нөгөө талаас хүний зан төрх, хүн ёсны ухаан, ёс суртахууны төлөвшүүлдэг янз бүрийн хэмжээ, зарчмуудыг нийлбэр цогц³.

Ёс суртахууны хэм хэмжээ гэдэг нь бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн нийгмийн гишүүдийн эрхэмлэн дагаж мөрддөг зан суртахууны үнэт чанарыг агуулсан шаардлага юм⁴.

Ёс суртахуун бол нийгмийн ухамсрын нэг хэлбэр бөгөөд амьдралын бүх хэсэгт хүмүүсийн дагаж мөрдөх төрх байдал, үйл хөдөлгөөн, сэтгэл ба зүтгэл, сахилга бат, авир араншин, зангийн хэм хэмжээ, зарчим, дүрмийн цогцолбор юм⁵. Харин хүмүүжил гэдэг нь өргөн утгаараа ахмад үеэс залуу үедээ нийгмийн туршлага дамжуулах үйл явц, явцуу утгаараа бие хүний хөгжлийн идэвхтэй нөхцөл бий болгох, амьдрал хөдөлмөрт бэлтгэх зорилгоор хүн чанарыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн зорилго чиглэл, тодорхой тогтолцоо бүхий нөлөөлөл юм⁶.

2 Золзаяа М. Ёс зүй УБ., 2004 тал-95

3 Тунгалаг Д. Ёс зүй УБ., 2002 тал-41

4 Золзаяа М. Ёс зүй УБ., 2004 тал-89

5 Бор Б. Сурагчдыг хүмүүжлэх зарим арга барил УБ., 1962 тал-114

6 Ванчигсүрэн Д. Энхтүвшин Д. Краткий толковый словарь эрхшээл чиньдэглэл УБ., 1994 тал -17

Энэ бүхнээс үзэхэд хүмүүс ёс зүйн боловсролын талаар янз бүрийн ойлголттой байдаг. Өргөн утгаар авч үзвэл ёс зүйн боловсрол нь амьдрал болон ёс зүйн сургалтын явцад олж авсан хувь хүний ёс суртахууны мэдлэг, чадвар, дадал зөв амьдрах арга ухаан юм. Боловсрол судлалын шинжлэх ухааны үүднээс бол ёс зүйн боловсрол нь хувь хүний болон нийгмийн ёс суртахууны хэрэгцээ сонирхолд нийцүүлэн хэрэгжүүлж буй сурган хүмүүжүүлэх зохион байгуулалттай нийгэмших үйл явц юм.

Судалгаа, туршилт, түүний үр дүн

Суралцагчдын ёс зүй болон багш суралцагчдын хоорондын харилцааны зөрчлийг илрүүлэх зорилгоор нийслэлийн ерөнхий боловсролын лаборатори “Боловсрол” цогцолбор сургуулийн 75 сурагч, 35 багшаас асуулгын аргаар судалгаа авсан.

Суралцагчаас авсан асуулга

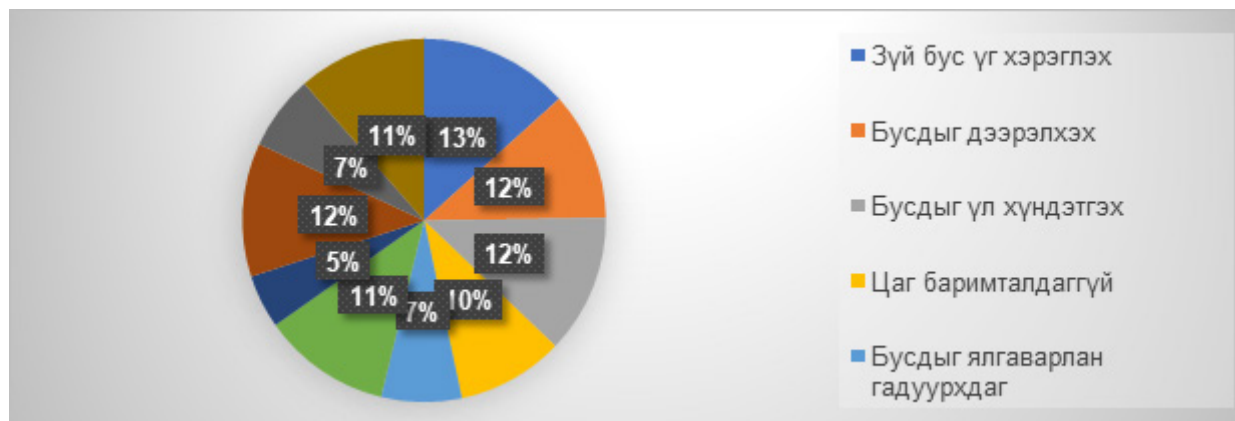
Зураг 1. Үеийнхэн нь ёс зүйн алдаа гаргадаг эсэх

Судалгаанаас харахад суралцагчдын дийлэнх нь ёс зүйн алдаа гаргадаг гэж үзэж байна.

2. Тийм бол сурагчид нийтлэг гаргадаг алдаануудыг нэрлэнэ үү.

- бусдыг хүндэлдэггүй
- хараалын үг хэрэглэх
- нэр хоч өгөх
- үл тоох
- эд зүйл болон биед дураараа хүрэх
- санал бодол зөрөлдөх
- төвөг учруулах
- утас оролдох
- мэндэлдэггүй
- гадаад өнгө үзэмжээр дээрэлхэж дарамт үзүүлэх
- доромжлох
- хэрүүл хийх
- үе тэнгийнхнээ дээрэлхэх
- мөрлөх
- их зан гаргах
- тамхи татах
- үл ойлголцол гэх мэт санаанууд гарсан.

Багшаас авсан асуулга

Зураг 2. Сурагчдын гаргадаг ёс зүйн зөрчил

Сурагчид ёс зүйн ямар зөрчил гаргадаг вэ? гэсэн асуултын хүрээнд зүй бус үг хэрэглэх, хичээл дээр гар утас оролдох, гэрийн даалгавар хийхгүй, бусдтай мэндэлдэггүй, бусдыг дээрэлхэх гэсэн зөрчлүүдийг илүү гаргадаг гэж үзсэн.

3. Суралцагчид дээрх ёс зүйн зөрчлийг гаргадаг шалтгаан нь юу вэ?

- цаг үеийн байдал
- нийгмийн нөлөөлөл
- гэр бүлийн хүмүүжил
- найз нөхдийн нөлөөлөл
- сурагчдад дадал болсон
- хүүхэд бүрийн онцлог
- гэр бүлийн асуудал гэх мэт асуудлуудыг багш нар дурдсан байна.

Энэхүү судалгааны үр дүнд суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг анхаарах шаардлагатай гэж дүгнэсэн. Тэр тусмаа зүй бус үг хэрэглэх, үе тэнгийн дээрэлхэл, хичээл дээр утас оролдох, бусдыг үл хүндэтгэх гэх мэт зүйлүүдийг багш, суралцагчийн хариултын давхцалаас харагдаж байгаа учраас цаашид анхаарах хэрэгтэй гэж үзэж байна.

Тиймээс иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлээр дамжуулан суралцагчдын ёс асуудалд нөлөөлөхийг хичээж идэвхтэй сургалтын аргуудыг (тохиолдол шинжлэн судлах, харилцан ярилцах, бүтээлч уншлагын арга, шинжлэн судлах гэх мэт) ашиглан хичээл зааснаар суралцагчид өөрийгөө танин мэдэх, бусдыг хүндлэх, хариуцлагатай байх, цаг баримтлах, бусдыг ойлгох гэх мэтээр хандлага, төлөвшилд эерэг өөрчлөлт, үр дүн гарсаар байна.

Судалгаанд үндэслэн суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг шийдэх зорилгоор дараах ажлуудыг зохион байгуулсан. Үүнд:

1. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн агуулгыг ээлжит хичээл болгон дээр олон янзын арга зүйг туршин хэрэгжүүлсэн нь

Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлээр дамжуулан суралцагчдын ёс асуудалд нөлөөлөхийг хичээж идэвхтэй сургалтын аргуудыг (тохиолдол шинжлэн судлах, харилцан ярилцах, бүтээлч уншлагын арга, шинжлэн судлах гэх мэт) ашиглан хичээл зааснаар суралцагчид өөрийгөө танин мэдэх, бусдыг хүндлэх, хариуцлагатай байх, цаг баримтлах, бусдыг ойлгох гэх мэтээр хандлага, төлөвшилд эерэг өөрчлөлт, үр дүн гарсаар байна.

Үүнээс нэг хичээлийг агуулгын хүрээнд 6-7-р ангид иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлийн “Багшийн эрдмээс өөрт тустай эрдмийг олж харъя” сэдвийн хүрээнд нас, сэтгэхүйн онцлогт тохируулан зааж суралцагчид багшаас унших, бичих, бодох, үзэл бодлоо илэрхийлэх, дуу шүлэг гэх мэт олон эрдэм сурснаас гадна багшийгаа хэрхэн хайрлаж хүндэлж, сайн сайхан зүйлтэй зүйрлэдэг болохыг мэдсэнээр багш суралцагч хоёрын хооронд эерэг харилцааг бий болгосон үр дүнтэй хичээл болсон нь сэтгэл ханамжийн судалгаагаар харагдсан. Тухайн хичээлийг зохион байгуулсан арга зүйгээсээ санал хуваалцаж байна.

Сэдэв: Багшийн эрдмээс өөрт тустай эрдмийг олж харъя

Зорилго: Багшийн эрдмийг ухаарч, ач тусыг ойлгох

Зорилт: Багш суралцагчийн харилцааны үнэ цэнийг ухаарч ойлгох

Багшийн эрдмийг өөрт дадуулж буй эсэхийг ялган таних

Багшийгаа хүндлэх, эрхэмлэх чанарт суралцах

Дээрх зорилго, зорилтыг хангахын тулд дараах үйл ажиллагаануудыг төлөвлөж хэрэгжүүлсэн. Үүнд:

Алхам 1. “Багш таныг дуулъя” дууг сонсоод, асуултад хариулах

1. Дуу сонсох (5 мин)
2. Дуунд юуны тухай өгүүлэв? (2 мин)
3. Дууг сонсоод өөрт төрсөн сэтгэгдлээ хуваалцана уу. (2 мин)

Алхам 2. Сургамжит өгүүллэгийг анхааралтай сонсох (5 мин)

- Сургамжит өгүүллэгт юуны тухай өгүүлсэн бэ? (2 мин)
- Хүү багшаас ямар эрдмийг ухаарч ойлгосон бэ? (2-3 мин)
- Багш хүүгийн амьдралд хэрхэн нөлөөлсөн бэ? (2-3 мин)

Алхам 3. Багшаас сурч мэдсэн эрдмээ нэрлэнэ үү. (сурагч бүр 2 эрдэм бичээрэй) (4 мин)

Алхам 4. Багшийн эрдмийг дадуулсны ач тус болон дадуулаагүйн хор уршиг (хосоороо ярилцаад 1-ийг бичнэ үү) (3 мин)

- Багшийн эрдмийг хэрхэн өөртөө дадуулах вэ? (2 мин)
- Багшийгаа сайхан зүйлтэй зүйрлэвэл (2 мин)

Алхам 5. Багшдаа баярлалаа бас уучлаарай. Багшийн тарааж өгсөн цаасан дээр бичээрэй. (3 мин)

Хичээлийн үр дүнд багш болон суралцагчдын харилцаа, хандлагад эерэг өөрчлөлт гарсан.

Тухайлбал

1. Багшийгаа сайхан зүйлтэй зүйрлэвэл гэсэн асуултын хүрээнд дулаан дамжуулах эрчим хүч, баллуур, аянга цахилгаан, гэрэл гэх мэт хариултууд өгсөн яагаад гэж асуухад багш нь суралцагчийн ёс зүйгүй үйлдлүүдийг баллуурдаж зөв болгож өгдөг.
2. Багшийн эрдмийг дадуулаагүйн хор уршгийг буруу замаар будаа тээх, сурлага муудах, мэргэжил эзэмшиж чадахгүй, муу хүн болох гэх мэтээр хариулсан.
3. Гомдоосон багшдаа хандаж уучлал хүссэн сэтгэлийн үгээ бичиж, багшдаа өгсөн. Ингэснээр багш суралцагчийн хоорондох харилцааны зөрчил арилж эерэг харилцаа бий болсон.

Энэ бүхний үр дүнд нь тухайн хичээл зорилго, зорилтоо хангасан суралцагч болон багшид эерэг мэдрэмж төрүүлсэн үр дүнтэй хичээл болсон нь сэтгэл ханамжийн хуудаснаас харагдаж байсан.

2. Суралцагчдын хүмүүжил, төлөвшлийг үнэлсэн нь

Хичээл сургалтын явцад дараах хуудсаар суралцагчдаар өөрийн болон хөндлөнгийн үнэлгээг хийлгэсэн. Өөрийгөө үнэлэхийн тулд суралцагчид өөртөө хяналт тавьж энэ нь

хандлага төлөвшлийг өөрчлөхөд нөлөөлөн.

Хүмүүжил, төлөвшлийн үнэлгээ																	
№	Үзүүлэлт	Бусадтай зөв боловсон харилцах /100 оноо/ 1 үзүүлэлт 14 оноо						Дэг мөрдөх 1 үзүүлэлт 16.5 оноо					Цаг баримтлах 1 үзүүлэлт 33 оноо		Мөндлөх /100оноо/	Нийт оноо	
Багуудын гишүүдийн нэрс он, сар:	Ялгаварлан гадуурхалт	Хараал хэлэх	Дээрэлхэлт	Уурлах	Амин хувиа хичээх	Хэрүүл хийх	бусад	Төрийн дуулал Завсарлагааны дасгал	Үймүүлэх	Гэрийн даалгавар	Утгас оролдох	бусад	Хичээлийн эхлэхийн өмнө 10 минутын өмнө ирэх	Завсарлагааны цаг			
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	

Хичээл ордог ангиудын суралцагчдын хүмүүжил, төлөвшлийг сайжруулах зорилгоор бусадтай зөв боловсон харилцах, дэг мөрдөх, цаг баримтлах болон мэндлэх үзүүлэлтийг ашиглаж үнэлсэн. Үнэлэхдээ өөрийн, багшийн, найзын болон багийн гишүүдийн үнэлгээг үнэлгээний хуудасны дагуу үнэлсэн.

Энэ үйл ажиллагааг хэрэгжүүлснээр суралцагчид зүй бус үг хэрэглэх, хичээлээс хоцрох, бусдыг үл хүндлэх, хэрүүл хийх гэх мэт буруу үйлдлийг хийх нь багасаж эерэг өөрчлөлтүүд нэмэгдсээр байна.

Дүгнэлт

Сурагчдын ёс зүйн хэм хэмжээ нь гэр бүл, найз нөхөд, нийгмийн нөлөөллөөс гадна хувь хүний өөрийнх зан байдлаас шалтгаалдаг болох нь багш суралцагчийн хариултын давхцалаас харагдсан.

Суралцагчдын ёс зүйн асуудлыг шийдэх өөр хүчин зүйл хайхаас илүүтэй иргэний ёс зүйн боловсрол хичээлд ач холбогдол өгч энэхүү хичээлээрээ дамжуулан хүүхдүүдийн ёс зүйд анхаарч ажиллах нь үр дүнтэй гэж үзэж байна. Мөн эцэг эхчүүд ганцхан мэдлэг олгох гэж нэг талыг барилгүйгээр хүүхдийн ёс зүйн асуудал дээр багш нартай хамтарч ажиллаж өөрсдөө бас үлгэрлэх шаардлагатай. Иргэний ёс зүйн боловсрол хичээл ороод хэдэн жил өнгөрсөн ч ёс зүйн асуудал байсаар байгаа нь суралцагч, багш болон эцэг эх, асран хамгаалагч нар ач холбогдлыг ухаарч мэдэхгүйд гол зангилаа оршиж байгаа нь үйл ажиллагаа, туршилт судалгааны үр дүнд харагдсан.

Мөн иргэний ёс зүй хичээлийн арга зүй нь баяр баясал, хүсэл тэмүүлэл, сурагч өөрчлөлтийг өөрөөсөө эхлүүлэхэд хөтлөх нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх нь чухал ач холбогдолтой.

Өмнө дурдсанчлан суралцагчдын ёс зүйн боловсролд бага анхаарснаас хүүхэд залуучууд дотор нийгмийн хэв журам зөрчих, гэмт хэрэгт өртөх, архидах, тэнүүчлэх, хулгай дээрэм хийх, биеэ үнэлэх зэрэг зохисгүй үзэгдэл ихээр гарч байгаа бөгөөд этгээд үг хэллэг, хараалын үг нь хүүхэд залуусын амны уншлага болсон төдийгүй энэ нь нийгэмд байдаг л зүйл мэт хэвшмэл үзэгдэл болжээ. Хүүхдэд багаас нь ёс зүйн боловсрол хүмүүжлийг олгохгүйгээр нийгэмд болж

хууль бус зүйлтэй тэмцэнэ хий хоосон зүйл юм.

Хичээл ордог ангиудын суралцагчдын хүмүүжил, төлөвшлийг сайжруулах зорилгоор бусадтай зөв боловсон харилцах, дэг мөрдөх, цаг баримтлах болон мэндлэх үзүүлэлтийг ашиглаж үнэлсэн. Үнэлэхдээ өөрийн, багшийн, найзын болон багийн гишүүдийн үнэлгээг үнэлгээний хуудасны дагуу үнэлсэн. Энэ үйл ажиллагааг хэрэгжүүлснээр суралцагчид зүй бус үг хэрэглэх, хичээлээс хоцрох, бусдыг үл хүндлэх, хэрүүл хийх гэх мэт буруу үйлдлийг хийх нь багасаж эерэг өөрчлөлтүүд нэмэгдсээр байна.

Санал

Боловсролыг хүний хөгжлийн төвд тавьж байгаа өнөө үед ёс зүйн сургалтыг шинэ шатанд гаргах нь чухал байна. Энэ бүхэнтэй уялдуулан дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Боловсролын харилцаанд оролцогч талууд болох суралцагч, багш, эцэг эх асран хамгаалагч нарын хамтын ажиллагааг сайжруулах.
2. Сургуулийн түвшинд хийж буй үйл ажиллагаа болгонд ёс зүйн үзүүлэлтүүдийг тогтмол тусгаж оруулах, сургуулийн бүх түвшний ажилчид, багш, удирдах ажилтан бүгд жигд шаардлага тавьдаг, өөрсдөө бас ёс зүйгээр үлгэр жишээ үзүүлэх.
3. ЕБС-ийн суралцагчийн болон сургалтын чанарын үнэлгээний журмыг хэрэгжүүлэх зөвлөмж дээрх хандлага төлөвшлийн үнэлгээний шалгуураар суралцагчдыг хичээл орж буй багш нар үнэлэх (сүүлийн үед хийгдэхгүй байгаа)
4. Хандлага төлөвшлийн үнэлгээг нэгтгэн эцэг эхэд танилцуулах
5. Хандлага төлөвшлийн үнэлгээний хүснэгт дээр үндэслэн хувийн хэрэгт тодорхойлолт бичих

НОМ ЗҮЙ:

1. Бор Б. Сурагчдыг хүмүүжүүлэх зарим арга барил УБ., 1962 тал-114
2. Золзаяа М. Ёс зүй УБ., 2004 тал-95
3. “Иргэний ёс зүйн боловсрол” сургалтын хөтөлбөр, удирдамж /суурь, бүрэн дунд болосврол/, 2019
4. Тунгалаг Д. Ёс зүй УБ., 2002 тал-41
5. Тунгалаг Д. Ёс зүйн сургалтын өнөөгийн байдал, түүнийг сайжруулах хэрэгцээ, шаардлага – “ФИЛОЛСОФИ: ОНОЛ, ПРАКТИК” сэдэвт олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурлын эмхэтгэл. УБ., 2010. 137 дахь тал
6. Цэрэннадмид Д. Хүн ёс, хүн төрх, зан суртахуун. УБ., 2002
7. Хүүхдийн эрх, хүчирхийллийн эсрэг арга хэмжээний үр дүнтэй танилцах ерөнхий хяналтын сонсголын “Хүүхдийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн бодлого, үйл ажиллагаа, анхаарах асуудал” илтгэл, Монгол Улсад гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга бөгөөд ажлын албаны дарга Л.Нямгэрэл, Төрийн ордон, 2019

БАГШ СУРАГЧДЫН ХООРОНД ТУЛГАМДАЖ БУЙ ЁС ЗҮЙН АСУУДАЛ БА ТҮҮНИЙГ ШИЙДВЭРЛЭХ НЬ

Ц.Сайханжаргал¹, Ч.Лхагвадулам², Б.Баярмаа³
Улаанбаатар хот Багахангай дүүргийн Хангай цогцолбор сургууь
saikhanjargal1125@gmail.com¹, Lkhagvadulamch691@gmail.com², Bayarmaabeegii@gmail.com³

Оршил

Багшийн ёс зүй, хэм хэмжээ ямар түвшинд байгаа эсэх, багшийн ёс зүйн дүрэм хэрхэн хэрэгжиж байгааг тодорхойлох үнэлэх нь чухал боловч багшийн ёс зүйн асуудал нь дан ганц багшаас шалтгаалах бус суралцагч-эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн хамтын үйл ажиллагаагаар илэрдэг бөгөөд аль нэг нь доголдоход багшийн ёс зүйн асуудал хөндөгддөг. Иймээс багш-эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн ёс зүй, харилцаа, харилцан ойлголцол, үүрэг хариуцлагын хэм хэмжээгээр тодорхойлогдоно.

Боловсрол шинжлэх ухааны яамны 2022 оны 6 дугаар сарын судалгаагаар: Төрийн өмчийн цэцэрлэгүүдэд нийт 884 ёс зүйн зөвлөл ажиллаж байна. Ёс зүйн зөвлөлийн дарга нарыг ажилласан жилээр авч үзвэл дунджаар 10-11 жил ажилласан хүн томилогдсон байна.

Түлхүүр үг:

Багш: Эрдэм сургах хүн
Хүүхэд: Суралцахуйн объект
Харилцаа: Хандах чиглэл, зөв хандлага
Ёс суртахуун: Сурвал зохих ёс заншил; ёс суртахуун; зан суртахуун; хэв суртахуун (хэв заншил)
Ёс зүй гэдэг ойлголт нь: Аливаа юмны зайлшгүй зүй тогтол жам тавилан (Я.Цэвэл Монгол хэлний тайлбар толь)-с авав.

Судалгааны зорилго

Багшийн ёс зүйн зөрчил үүсэхэд нөлөө үзүүлж буй багш-эцэг эх-асран хамгаалагч-харгалзан дэмжигчийн хоорондын харилцааг тодорхойлж, сөрөг хандлагыг багасгах арга замыг эрэлхийлнэ.

Зорилт

- Багшийн ёс зүй зөрчигдөж буй бодит байдлыг илрүүлэх судалгаа хийх
- Багшийн ёс зүй зөрчигдөхөөс сэргийлэх арга замыг эрэлхийлэх
- Цаашид хэрэгжүүлж болох шинэ санал санаачлагыг дэвшүүлэх
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн 9-12-р ангийн хүүхдээс судалгаа авах

Сэдэв сонгосон үндэслэл

Хүүхдийн хөгжил, төлөвшлийн гол тулах хүч нь багш юм. Хүүхэд хоногийн 24 цагийн идэвхтэй үеийн 8-9 цагийг цэцэрлэгт, багш нартаа хамт өнгөрүүлдэг. Багш бидэнд шинэ үеийн хүүхэдтэй хэрхэн ойлголцож, эерэг аргаар хөгжүүлж хүмүүжүүлэх шаардлага тулгарч байна.

Орчин үеийн багш бид:

1. Оюуны чиглүүлэгч
2. Харилцааны менежер
3. Сэтгэлзүйч байхыг биднээс шаардаж байна.

Судалгааны шинэлэг тал

Багшийн ёс зүй, харилцаанд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг менежментийн үүднээс харьцуулан судалж, тэдгээрийн давуу ба сул талыг гаргаж дүгнэв.

Судалгааны арга

- Мэдээлэл цуглуулах
- Анализ хийх
- Асуулга
- Ажиглалт
- Ярилцлага
- Статистик боловсруулалт

Онолын үндэс

Ёс зүй гэж юу вэ?

- Ёс - Хүний дагаж баримтлах хэв хууль, журам зарчим, заншил суртал; төрийн ёс; хууль ёс; шажны ёс; боловсон ёс; найр хуримын ёс; энэрэх элбэрэх ёс; зөв буруугийн ёс ...
- Зүй - Аливаа юмны тогтоол жам ёс ба түүнд тавтайяа нийлэлцэх; зүй тогтоол; зүй зарчим; зүй ёс; зүй зохис ...

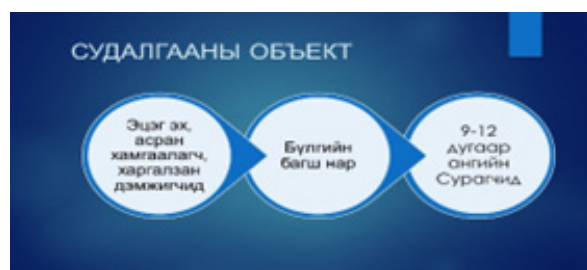
Судлаач И.И.Чернокозов багшийн ёс зүйн хэм хэмжээг тодорхойлохдоо:

- Хүүхдийг хүндлэн, хүндэтгэх шаардлага хоёрыг хослуулах
- Хүүхдийг хайрлах анхаарал тавих
- Хүүхдийнхээ дотоод ертөнц, биеэ авч явах байдлыг үргэлж судлах
- Хүүхдийн боломж, үзэл бодол авьяас билэгт үргэлж анхаарч, өөдрөг хандах
- Тэвчээртэй байж, засаж залруулах, хэзээ ч хүүхдийг доромжлохгүй, гомдоохгүй байх
- Хүүхдэд элэгсэг, найрсаг хандах, үнэнч шударга зарчимч байх
- Ямагт хүүхдэд зөв үлгэр дуурайл үзүүлэх
- Биеэ зөв авч явах гэх мэт

МУБИС-ийн багшийн сургуулийн захирал, дэд профессор, доктор Ph.D Г. Бямбацэрэн:

“Багшийн ёс зүйн асуудал ярихад юуны өмнө харилцаа, хандлага яригдах учиртай, яригддаг ч юм. Харилцаа бол зөвхөн багш өөрөө өөртэйгөө харилцаж буйгаар бус хамгийн эхэнд эцэг эх, асран хамгаалагчтай харилцах харилцаанаас эхэлдэг. Харилцааны эерэг, сөрөг хандлага үүссэнээс багшийн ёс зүйн талаарх асуудал яригдаж байна”

“Юу гэх гээд байна вэ? гэвэл багшийн ёс зүйн асуудлын нэг том нөлөө, шалтгаан нь эцэг эх, асран хамгаалагчийн багштай харилцаж буй харилцаа хандлага юм . . .”

Судалгааны хэсэг

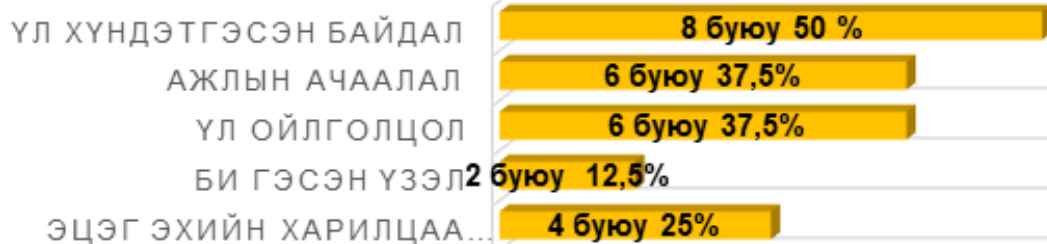
Судалгаа 1: Багш нараас авсан судалгааны асуулга

1. Багшийн ёс зүй гэж таны бодлоор?
2. Ёс зүйн зөрчил юунаас болж гардаг вэ?
 - Эцэг эхийн харилцаа хандлага
 - Би гэсэн үзэл
 - Үл ойлголцол
 - Ажлын ачаалал
 - Үл хүндэтгэсэн байдал
3. Багшийн харилцаа хандлага ямар байх ёстой гэж боддог вэ?
 - Хамт олонтойгоо зөв зохистой харьцдаг
 - Эцэг эх, асран хамгаалагчтай зөв зохистой харилцдаг
 - Хүүхдэд хайртай, хүүхэдтэй зөв харьцдаг
 - Бүгд
4. Та ямар нэгэн ёс зүйгүй харилцаатай тулгарч байсан уу? Тийм бол ямар үед тулгарч байсан
 - Тийм
 - Үгүй
5. Багшийн буруу харилцаа хандлага хүүхдэд хэрхэн нөлөөлөх вэ?
 - хүүхдийн сурах хүсэл эрмэлзэл үгүй болно
 - мэдлэг боловсролгүй болно
 - харилцааны асуудалтай болно
 - бусадтай харилцах чадваргүй болно
 - бүгд
6. Багшийн зөв хандлага хүүхдэд хэрхэн нөлөөлөх вэ?

Багшийн ёс зүй, харилцааны зөрчил түүнд нөлөөлөх хүчин зүйл

1. Багшийн ёс зүй гэж таны бодлоор
 - Харилцаа хандлага, зарчимч байдал, буруу зөвийг ялгадаг, ялгаварлан гадуурхахгүй зөв хүн
 - Харилцаа хандлагын нэгдэл
 - Багшийн харилцаа хандлага
 - Харилцааны доголдол үүсгэхгүй байх, эцэг эх, хүүхэд, хамт олонтой харилцаа сайтай байх
 - Хувь хүний харилцаа хандлага зөв байх
 - хүндлэх, ойлголцох, хүлээцтэй байх
 - Хандлага
 - Мэдрэмж
 - Харилцаа хандлагын хэм хэмжээ

2. ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧИЛ ЮУНААС БОЛЖ ГАРДАГ ВЭ?

3. БАГШИЙН ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГА...

- бүгд
- хүүхдэд хайртай, хүүхэдтэй зөв харьцдаг
- эцэг эх, асран хамгаалагчтай зөв зохистой харилцах

1. Та ямар нэгэн ёс зүйгүй харилцаатай тулгарч байсан уу? Тийм бол ямар үед тулгарч байсан бэ?

- Хэн нэгэнтэй үл ойлголцоод
- Эцэг эхтэй
- Үйлчлэгч эгч үргэлж эцэг эхчүүдийг улавчгүй байна гэж хэрэлдэх, энгийн зүйлсийг хэт дөвийлгөж ярих
- Багшийг хүндэтгэхгүй доромжлох
- Үл ойлголцлоос болж
- Эцэг эхийн харилцаа, багшийг хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр дайрах буруутгах
- Сурагчидтай тулгарч байсан. Багш хэчнээн ёс зүйтэй байгаад сурагчдаас багш руу чиглэсэн ёс зүйгүй хандлага маш их гарч байна
- Багш бол үйлчлэгч гэсэн хандлага
- Сурагчид өөдөөс хэрэлдэх, танихгүй хүн муухай үг хэлэх
- Эцэг эхэд доромжлуулж байсан

5. БАГШИЙН БУРУУ ХАРИЛЦАА ХАНДЛАГА ХҮҮХДЭД ХЭРХЭН НӨЛӨӨЛӨХ ВЭ

6. Багшийн зөв хандлага хүүхдэд хэрхэн нөлөөлөх вэ?

- Хүүхдийн ирээдүйд хэрэгтэй, зөв хүн болж өсөхөд нөлөөлнө.
- Идэвх оролцоо нэмэгдэж итгэл найдвар төрүүлнэ.
- Хүүхдийн хөгжилд эерэгээр нөлөөлнө.
- Бусадтай харилцах чадвартай болно
- Бусдыг ойлгох, хүлээцтэй хандахад зөв үлгэрлэл үзүүлнэ.
- Нийгэмд идэвхтэй биеэ дээсн зөв хүн болоход
- Үлгэр дуурайлал болно
- Хүүхэд хөгжих, хичээл зүтгэлтэй болох, харилцаа хандлага ёс зүйтэй болно.

Дүгнэлт

Багш хүн тэр бүр ёс зүйн алдаа гаргаад байхыг хүсдэггүй, ёс зүйн алдаа гаргахаас сэргийлж хичээнгүйлэн ажилладаг хэдий ч зарим нэг хүчин зүйлээс шалтгаалан ёс зүйн алдаа гаргах тохиолдол байдаг. Учир нь эцэг эхийн харилцаа хандлага, үл ойлголцлоос шалтгаалж ёс зүйн хэм хэмжээ алдагдах, харилцааны зөрчил гаргах тохиолдол байдаг.

Судалгаа 2: Эцэг, эх, асран хамгаалагчдаас авсан багшийн ёс зүйн хэм хэмжээг тодорхойлох судалгааны асуулга

1. Та хүүхдийнхээ багшийн харилцаа, хандлагыг тодорхойлж бичнэ үү.
2. Таны хүүхдийн багш эцэг эх, асран хамгаалагч нартай тэгш харилцаж чаддаг уу?
Таны бодол
3. Таны хүүхдийн багш бүлгийн бүх хүүхэдтэй тэгш харилцдаг уу? Таны бодол
4. Багшийн зүгээс танай хүүхдэд сэтгэл санаа болон бие мах бодийн шийтгэл үзүүлж байсан уу? Тийм гэж хариулсан бол тодорхой бичнэ үү
5. Багшийн зүгээс танай хүүхдэд анхаарал халамж хэр хандуулдаг вэ?
6. Та хүүхдээ багшид нь үлдээгээд явахдаа сэтгэл хангалуун байдаг уу?
7. Та хүүхдийнхээ багшид шаардлага тавихаас айж имээдэг үү?
8. Та багшийн зүгээс тавьж буй шаардлагатай санал нийлдэг үү? Ямар тохиолдолд санал нийлдэггүй вэ?
9. Та хүүхдийнхээ багшийн сайн шинж чанараас бичнэ үү
10. Та багшийн харилцааны сул талаас бичнэ үү
11. Таны зүгээс бидэнд хэлэх санал хүсэлт байна уу?

Үр дүн

1. Эерэг хандлагатай- 101, сөрөг хандлагатай – 0
2. Тийм - 94, Үгүй - 2, Заримдаа - 3, Мэдэхгүй - 2
3. Тийм - 1 (туслах багш), Үгүй - 100
4. Сайн - 87, Дунд - 4, Бага - 1, Муу - 1
Мэдэхгүй - 8, Тийм - 97, Үгүй - 4
5. Тийм - 92, Үгүй - 9
6. Нийлдэг - 101
7. Эерэг хариулт - 94
(нээлттэй, өглөө бүхэн инээж угтдаг, хүүхдийг маань бүх талаар нь хагжүүлэх гэж хичээж байгаа нь харагддаг гэх мэт)
Сөрөг хариулт - 0, Мэдэхгүй - 7

8. Байхгүй - 50, Мэдэхгүй - 39, Сөрөг хариулт - 12 (их зантай, дуугардаггүй гэх мэт)
9. Байхгүй - 81 /Амжилт хүссэн/
Санал - 20
 - Багшийн ёс зүйн асуудлаар бус 10-15 санал нь өдөр тутмын үйл ажиллагааны талаар байсан. Жишээ нь: ойр ойрхон шингэн зүйл өгч байх хүүхэд их цангасан ирдэг, 00 ороход нь хамт орж байх гэх мэт.
 - Жаахан хөдөлгөөнтэй дэггүй хүүхэдүүдээ юмыг сайн учирлаж тайлбарлаж хэлж байна уу!!! биед нь чимхэх, цохих байдлаар хандахад хүүхэд цэцэрлэгтээ явах дургүй болох цаашлаад багш гэдэг нэртэй хүнд дургүй болох талтай тул анхаараарай.
 - Багшийн ёс зүй, хичээл заах арга барилыг сайжруулах зорилгоор сургалт нөлөөллийн ажил, энэ чиглэлээр уралдаан тэмцээн зохион байгуулж, урамшуулж байх хэрэгтэй

Судалгаа 3: Сурагчдаас авсан судалгаа

Судалгаанд нийт ерөнхий боловсролын сургуулийн IX-XII ангийн 54 сурагч хамрагдсан.

1-р асуулга: Танай багш нар хүүхдүүдийг ялгаварлаж харьцдаг уу?

огт үгүй - 33, заримдаа - 9, тийм - 8

2-р асуулга: Багш нар хичээл сургалтын явцад ямар нэгэн ёс зүйгүй үг хэллэг хэрэглэдэг үү?

Тийм - 6, Хааяа - 19, Үгүй - 29

3-р асуулга: Танай ангийн болон үе тэнгийнхний дунд дээрэлхэлт байдаг уу?

Тийм - 36, Үгүй - 18

4-р асуулга: Хүүхдүүд нэгнийгээ ялгаварлан гадуурхдаг уу?

Тийм - 36, Үгүй - 18

5-р асуулга: Ихэвчлэн ямар хүүхдүүд ёс зүйгүй үйлдэл гаргадаг вэ?

хөвгүүд - 32, охид - 15, үгүй - 4, аль аль нь - 3

Судалгаанаас үзэхэд сургуулийн багш нарын дунд хүүхдийг ялгаварлах асуудал ёс зүйгүй үг хэллэг хэрэглэдэг цөөн тооны багш байгаа нь харагдлаа. Мөн сургуулийн өсвөр насны хүүхдүүдийн дунд нэгнийгээ гадуурхах, дээрэлхэх хандлага дээрх судалгаанаас ажиглагдаж байна.

Үндсэн дүгнэлт

Сүүлийн үед IQ буюу оюун ухаан ур чадвар чухал уу? EQ буюу харилцаа хандлага чухал уу? гэж их яригддаг болсон. Өнөө үед багш нарын ур чадвараас илүү багш хүний ёс зүйг чухалчилж авч үзэж байна.

Багшийн харилцаа хандлага маш чухал гэдгийг, эцэг эх, хүүхдийн асуулгаас харагдаж байна.

Тиймээс багшийн сэтгэл зүйн байдалд нөлөөлж буй хүчин зүйлийг олж илрүүлэх, сайжруулах арга замыг эрэлхийлэх, эцэг эхчүүдийн санал дүгнэлтийг сонсож дүгнэлт хийж байх хэрэгцээ шаардлага бидэнд тулгарч байна.

Өнөөдөр аль ч сургууль цэцэрлэгийн багш нарын дунд багшийн ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн багш нар байж л байдаг, жирийн багш бидний хувьд “Нэг үхрийн эвэр доргивол мянган үхрийн эвэр доргино” гэдгийн адил судалгаанаас үзэхэд ёс зүйн дүрэм сайн хэрэгждэг ч хэсэг багш нарын буруу үйлдлээс нэр хүнд мууддаг. Багшийн ёс зүйн зөрчил гаргахад эцэг эхчүүдийн

таагүй харилцаа зан чанар нөлөөлдөг болох нь өдөр тутмын үйл ажиллагаанаас ажиглагддаг.

Өсвөр үеийн хүүхдүүдийн дунд үе тэнгийнхний дээрэлхэлт, ялгаварлан гадуурхах зэрэг ёс зүйн алдаа ихээр байдаг нь судалгаанаас харагдаж байна.

Цэцэрлэгийн эцэг эх асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, бүлгийн багш нараас авсан судалгааг дүгнэвэл багш нарын ёс зүйд асуудалд 80-85 хувь нь эерэг, 15-20 хувь нь сөрөг үнэлгээ дүгнэлт өгсөн.

Дэвшүүлж буй санаа

- Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын удирдлагууд болон багш нар нь хоорондын харилцаа холбоон дээр анхаарч харилцан бие биеэ ойлголцож, хүний нөөцийг хөгжүүлэх талаар тодорхой бодлого баримтлаж ажиллах.
- СӨББ-ын үйл ажиллагаанд эцэг эхийн оролцоог нэмэгдүүлж тэдэнтэй хамран ажиллах хүрээг тэлж, багш нар тайлант хичээл, үзүүлэх ажлыг улирал бүр явуулж хүүхдийн сурч, мэдэж, хөгжиж байгаа үйл явцыг нээлттэй тайлагнах ажлыг чанаржуулах.
- СӨБ-ын байгууллага бол үйлчилгээний байгууллага гэдгийг тухайн байгууллагад ажиллаж буй хүн бүр ухамсарлан харилцааны соёл, зан суртахуун, ёс зүй дээр анхаарч ажиллавал ёс зүйн зөрчил гарахгүй байх үндэстэй юм.
- Үл ойлголцол үүссэн бол эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн тухайн үеийн нөхцөл байдалд гаргаж буй харилцаа хандлага, зан авир байдлыг зөөлрүүлэх, тайвшруулах арга хэмжээ авах.

НОМ ЗҮЙ:

1. БСШУС., (2018). А/243 тушаал
2. I-VI хурал.,(2019). Хүүхдийн хөгжлийг дэмжсэн багшлах арга зүй сэдэвт онол практикийн бага хурлын илтгэлийн эмхэтгэл.
3. Пүрэвдорж.Ч.,(2004). Сургууль цэцэрлэгийн менежмент, тулгамдсан зарим асуудал. УБ
4. Жигжжав.Б., (2020). Багшийн ёс зүй. УБ
5. Оюунчимэг.Б., (2019). Ёс суртахууны тухай ном. УБ
6. Я.Цэвэлийн “Тайлбар толь”
7. https://www.meds.gov.mn/posts?category_id=12375 Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны вэб сайт
8. Ш.Ичинхорлоо, Х.Энхтуяа “Ёс зүй хийгээд багшийн ёс суртахуун” 2022 он
9. Р.Дарьхүү “Ёс зүйн асуудлууд” 2015 он
10. С.Түмэн (2021он) Шинэ цагийн хүүхдийн төлөвшил

ӨНӨӨГИЙН НИЙГЭМД АЖИЛЛАЖ БУЙ БАГШИЙН МЭРГЭЖЛИЙН ЁС ЗҮЙН ХЭМ ХЭМЖЭЭНД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙН АРГА ЗАМ, ШИЙДЛИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

З.Алтанзул¹, Т.Гантуяа²
Нийслэлийн 114 дүгээр цэцэрлэг
zulaazagdaa@gmail.com¹, gantuyatvwshin@gmail.com²

Хураангуй

Багш бид хүүхдийг сургах, хөгжүүлэх, төлөвшүүлэх үйл ажиллагааг эцэг эх, асран хамгаалагчидтай хамтарч тэгш хүртээмжтэй зохион байгуулах, хуулиар хүлээсэн үүрэгтэй, гэвч өнөөгийн энэ нийгэмд өөр өөр технологи, арга барил, үзэл бодол, зан төлөв, харилцаа хандлагатай багш нар ажиллаж байгаа бөгөөд тэдгээрийн үе хоорондын ялгаатай байдал нь мэргэжлийн чиг үүрэгт нөлөөлж буйд дүн шинжилгээ хийх, цаашид хэрхэн ажиллах арга зам, шийдлийг тодорхойлох зорилгоор энэхүү илтгэлийг бичихийг зорилгоо.

Түлхүүр үг: Хөгжих, сэдэлжүүлэх, идэвхжүүлэх, үүрэг хариуцлага, үе хооронд, ялгаа

Оршил

Бага насны хүүхэд нь өдрийн ихэнх цагийг багшийн гар дээр өнгөрүүлдэг бөгөөд тэднийг ёс зүйтэй, өв тэгш хүмүүжил, төлөвшилтэй, зөв дадал хэвшилтэй иргэн хүний суурийг нь тавих хариуцлагатай үүргийг улс, эцэг эх, олон нийт багш бидэнд өгсөн билээ. Тиймээс нэрт эрдэмтэн Я.А.Коменский багшийн мэргэжлийг бүх урлаг дотроос хамгийн хэцүү урлаг гэж үзсэн байдаг нь бусад мэргэжлээс ялгаатай өвөрмөц шинжтэйг тодотгосон байна. Монгол улсын хөгжлийн ирээдүй боловсролоос, боловсролын хөгжил багшлах боловсон хүчнээс ихээхэн хамааралтай байдаг учраас багшийн ёс зүй хэм хэмжээгээ сахин ажиллах өөрсдийгөө хөгжүүлэх, сэдэлжүүлэх, идэвхжүүлэх, манлайлахад багш нарын үе хоорондын ялгаатай байдал хэрхэн нөлөөлж буйд дүн шинжилгээ хийж, цаашид ажиллах арга зам, шийдлийг судлах шаардлагатай холбогдуулан энэхүү сэдвийг сонгон авах үндэслэл боллоо.

Судалгааны зорилго: Өнөөгийн нийгэмд ажиллаж байгаа багш нарын мэргэжлийн ёс зүй хэм хэмжээнд үе хоорондын ялгаатай байдал нөлөөлж буйд дүн шинжилгээ хийж, цаашид хэрхэн ажиллах арга зам, шийдлийг тодорхойлох.

Судалгааны объект ба судлагдахуун:

- СӨБ-ын багш нар, эцэг эх, нийгмийн хүрээ

Судалгааны шинэлэг тал:

- Багшийн мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээнд насны үечлэл, туршилга болон нөлөөлөх хүчин зүйлсүүд, тэдгээрийг шийдвэрлэх оновчтой арга зам, шийдлийг судлан асуудал дэвшүүлж байна.

Судалгааны онол практикийн ач холбогдол:

- Энэхүү судалгааны ажил нь цаашид багш нар нь ёс зүйн хэм хэмжээндээ юуг анхаарвал илүү үр дүнд хүрэх талаар багш нарт гарын авлага, зөвлөмж болж байгаа нь

- Илтгэл нь багшийн мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээнд үе хоорондын ялгаатай байдалд гарч буй асуудлуудыг хэрхэн даван туулах, шийдвэрлэхэд хувь нэмэр оруулж байгаа нь

Багшийн мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээг сахин биелүүлэхэд нөөлөөлөх хүчин зүйлс тэдгээрийг судлах судалгаа, дүн шинжилгээ

Хамрах хүрээ: Өөрийн цэцэрлэгийн багш - 22, СХД-ийн 119 дүгээр цэцэрлэгийн багш - 20, цэцэрлэгийн эцэг эхчүүд нийт - 355, нийгмийн сүлжээгээр - 200 оролцогч хамрагдсан.

Одоогийн байдлаар ажлын байран дээр ажиллаж байгаа багшийг 3 үед хувааж авч судлахад:

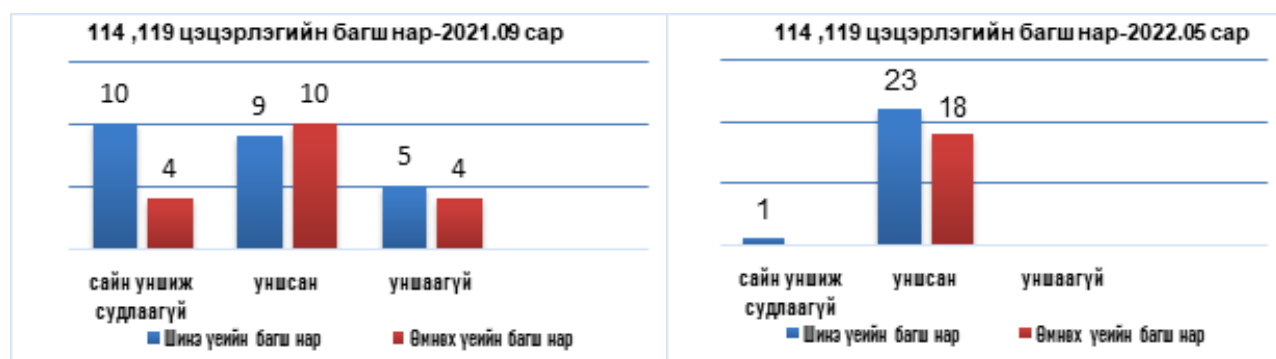
Z, Y үеийн багш - 24-58%

X үеийн багш 18-42%

Багш нараас авсан судалгаа

Багш та мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм журамаа уншиж судласан уу?

Багш та мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээгээ сахиж мөрдөхөд ямар саад бэрхшээл, мөн ямар алдаа дутагдалыг илүү их гаргадаг вэ?

Багш та мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээндээ зөөлөн ур чадваруудыг хэрэгжүүлэн ажиллаж чаддаг уу?

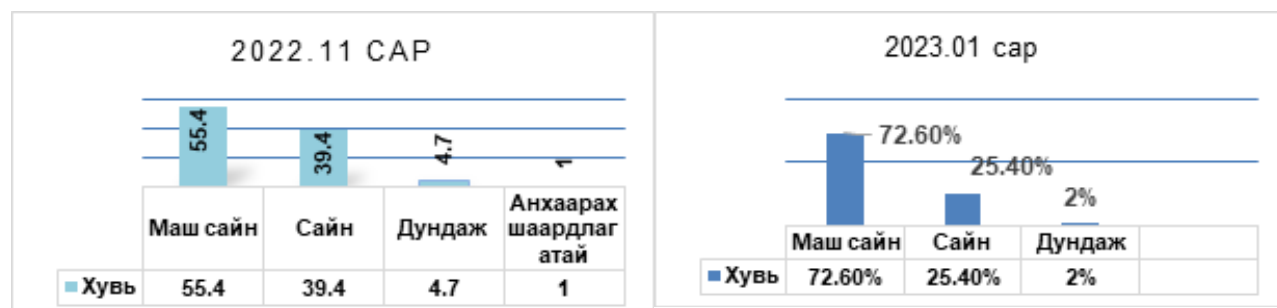

Эцэг эхээс авсан судалгаа

Таны бодлоор аль насны багш нар мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээг мөрдөн ажиллаж байна вэ?

Та хүүхдийнхээ багшийн, ёс зүйн хэм хэмжээнд хэр сэтгэл ханамжтай байдаг вэ?

Та бүлгийн багшийн мэргэжлийн ёс зүй, алдаа дутагдал болон мэргэжлийн ёс зүйн зарчмын талаар ямар байр суурьтай байдаг вэ? 2022.11 сар:

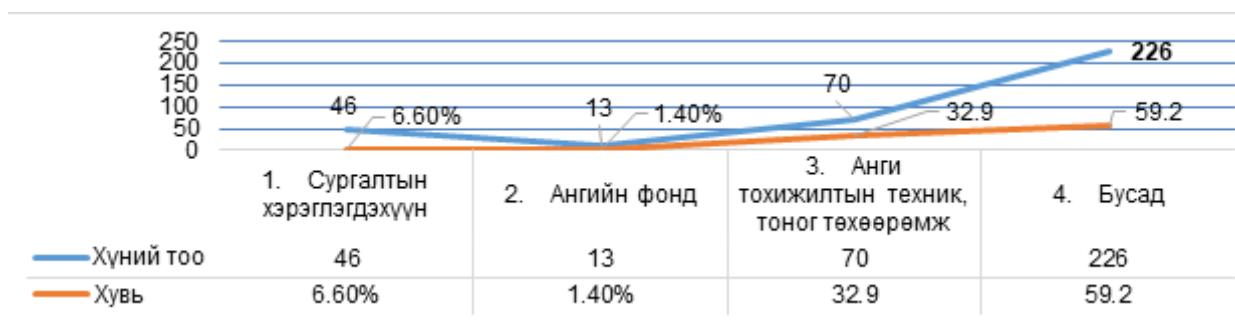
1. Хүүхдийг хүндэлдэг, Үзэл бодлыг нь сонсдог 98 (46%)
2. Харилцаа сайтай 135 (63.4%)
3. Үлгэр дуурайлалтай, Биеэ зөв авч явдаг. 88 (41.3%)
4. Асуудлын шийдлийг олон талаас нь авч үздэг. Оновчтой шийдвэр гаргах чадвартай

5. Мэргэжлийн ур чадвар, эв дүйтэй. 121 (56,8 %)
6. Мэргэжлийн ур чадваргүй 7 (3.3 %)
7. Биеэ тоосон, харилцааны соёлгүй 0 (0 %)
8. Нээлттэй харилцдаггүй, дотогшоо 6 (2.8 %)
9. Зөвлөгөө, санал хүсэлт хүлээж авдаггүй 1 (0.5%)
10. Эмх цэгцгүй 0 (0%)
11. Ялгаварлан харилцдаг 3 (1.4 %)

2023.01 сар:

Эцэг эх, асран хамгаалагч боловсролын салбараар үйлчлүүлэхэд эдийн засгийн хувьд дараах зүйлсийг шаардахад дарамт болж очдог уу?

Нийгмийн сүлжээнээс авсан судалгаа

Өнөөгийн нийгэм дэх мэргэжлийн ёс зүйгээ эрхэмлэдэг багш гэж хэнийг хэлэх вэ?

Боловсролын салбарт гарч буй багшийн мэргэжлийн ёс зүйн алдаа дутагдлын талаар ямар бодолтой байдаг вэ?

Ерөнхий дүгнэлт, санал, шийдэл

Байгууллагын ажиллах бүрэлдэхүүнд үе хоорондын ялгаатай, онцлогтой багш нарын эзлэх хувь нэмэгдэх, шинэ санаа, үзэл хандлагууд бий болж байгаагаас шалтгаалж үе үеийн багш нарыг удирдах, хамтран ажиллах сорилт өнөөгийн нийгмийн боловсролын салбарт тулгарч байна. Удирдлага болон бусад багш нар маань бие биеийнхээ үзэл бодол, хандлагыг ойлгож, хүндэтгэн зохицож ажиллах нь багш бидний мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээгээ сахин биелүүлэх үүрэг хариуцлага юм. Удирдах ажилтнууд менежментийн чиг үүргээ хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ үе хоорондын ялгаатай багш нартай хамтран ажиллах арга барилаа олох хэрэгтэй тул дараах арга зам, шийдлийг хэлэлцүүлж байна.

Багш нарт

Багшийн мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээнд сэргөөр нөлөөлөх	Багшийн мэргэжлийн ёс зүйн хэм хэмжээнд эерэгээр нөлөөлөх арга зам, шийдэл
Шинэ үеийн багш нарт	
Багшийн ажлын менежмент, хөдөлмөрийг зохион байгуулахад арга зүйн дэмжлэг дутмаг	Захиргаадалтын арга барил үеэ өнгөрөөж, залуу багш нартай хамтран ажиллахдаа ёс зүйн манлайлал, дэмжлэгт манлайлал, оролцуулах, төлөөлүүлэн гүйцэтгүүлэх зэрэг аргуудыг удирдлага талаас хослуулан хэрэглэх.
Бага цалин хөлс	Гүйцэтгэлийн ажлаа үнэлж, дүгнэх, бодит ажилд илүү анхаарч үр дүн, үр дагаврыг баримжаалж ажиллахад сэтгэлгээ, хандлагаа өөрчлөхөд олон боломж бий. (Ажлаа гүйцэтгэл сайтай хийвэл мэргэжлийн зэрэг, үр чадварын нэмэгдэл авах)
Ажил мэргэжлийн үйл ажиллагаатай холбоотой хууль тогтоомж, дүрэм журамаа мэдэхгүй	Ажил мэргэжлийн үйл ажиллагаатай холбоотой хууль тогтоомж, дүрэм журам, бусад эрх зүйн баримт бичгийг хөтлөх, судалж мэдэх, арга зүйн дэмжлэгээ бусдаас суралцах боломж бий (А/545 4.3.1 ¹)
Сэтгэл зүйн орчин бүрдээгүй \ хамт олны уур амьсгал, ажлын ачаалал, гэх мэт\	Менежментийн (төлөвлөх, зохион байгуулах, хянах, идэвхжүүлэх) аргуудыг хэрэгжүүлэн чиглүүлэх, хүүхэд, эцэг эхтэй ажиллахад ажил үйлчилгээг чиглүүлэх хэрэгцээ, шаардлагыг чиг үүргийг ойлгуулах
Ганцаараа хувиа хичээх	Туршлага солилцох бусдаас суралцах хамтран ажиллах
Хүнээс түрүүлж хөдлөхгүй, ажиглалт их хийдэг хүндэтгэлгүй хандах	Ажлын алдаа дутагдал, шүүмжлэлийг зөв талаас нь харах, сайжруулах, хандлага чадварт сурах
Зорилго төлөвлөгөөгүй ажиллах (урсгалаар)	Хөгжих зорилго, төлөвлөгөө боловсруулах чанартай гүйцэтгэх
Хүүхдийн өмнө зүй бус үг хэллэг, үйлдэл гаргах	Хүүхдийн өмнө зүй бус үг хэллэг, үйлдэл гаргахгүй тул хууль дүрэм журам, ёс зүйн алдаа гаргахаас урьдчилан сэргийлэх олон талт ажил зохион байгуулах (А/545 4.2.2., 4.2.6, 4.2.8)
Багшын сууринаас эцэг эхтэй хандах	Өөрөө өөрийгөө үнэлэх, дүгнэж эцэг эх олон нийттэй хамтран ажиллах харилцах эерэг аргаар ажиллах (А/545 4.4.1)

1 БШУС. (2022) "Багшийн ёс зүйн дүрмүүд" А/545 "УБ

Бусдын мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар амжилтанд бахархах үзэл дутмаг	Мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, ажлын гүйцэтгэлийг шударга, бодитой үнэлэхэд бусдаасаа суралцах, бахархах урмын үг өгөх (А/545 4.5.8)
Х-Үеийн багш нарт	
Мэдлэг чадвар, хандлага, бие авч явах байдал, арга барилаа олон жил ажилласнаар захирангүй хандах,	Альфа үеийн хүүхдүүдийг сургаж-хөгжүүлэхийн тулд шинэ үеийн мэдлэг, чадвартай, өөрийн үзэл бодол, сонирхолдоо илүү үнэнч багш нартайгаа залгамж холбоотой нягт хамтарч ажиллах, нөгөө талаас өргөн мэдлэгтэй, ойлгомжтой яриатай, аливаа зүйлсийн учир холбоосыг нь тайлбарладаг, өргөн их мэдлэг туршлагаа хуваалцдаг зөвлөгч байх.
Хамт олны дунд уур амьсгал бүрдүүлэхэд хүндэтгэлтэй хандахгүй өөрийн үзэл бодлоо тулгах, зөрчилдөөнийг зөвөөр шийдэхэд саад болох	Хамт олны дунд эерэгээр уур амьсгал бүрдүүлэхэд хүндэтгэлтэй хандах, зөрчилдөөнийг зөвөөр шийдэхэд манлайлал үзүүлэх (А/545 4.4.2)

Шинэ үеийн эцэг эхтэй ажиллахдаа:

Өнөөгийн нийгэмд багш бид шинэ үеийн эцэг эх, шинэ үеийн хүүхдүүдтэй нүүр тулж, хүндлэгдэх, мөн үл ойлголцоолоос болж ёс зүйн зөрчил багагүй гаргадаг. Иймд хүүхдийнх нь төлөө хамтарч ажиллах, харилцан ойлголцох, хамт суралцах шийдлийг хэлэлцүүлж байна.

- Зааварлаж, загнадаг, тулгадаг хуучин арга барил нь өнөөгийн нийгэмд тохирохгүй тул шинэ үеийн эцэг эхчүүдийг зөөлөн ур чадвараар дэмжих.
- Менежментийн (төлөвлөх, зохион байгуулах, хянах, идэвхжүүлэх) үүргүүдийг хэрэгжүүлж, удирдлага нь багш нараа хүүхэд, эцэг эхтэй ажиллахад ажил үүргийн дагуу зөвлөн туслах (ментор), чиглүүлэх

НОМ ЗҮЙ:

1. Аристотель, орчуулга. (2007). Никомахын ёс зүй. УБ: 10-12.
2. БСШУСС. (2018 оны 5 1 А\243). Багшийн ёс зүйн дүрэм. Ерөнхий боловсрол, цэцэрлэг ,албан бус, насан туршийн боловсролын төвийн багш,удирдах болон ажилтны ёс зүйн дүрэм, хуудсд. 1-5.
3. БШУЯ. (2022, 12 20 А\545). Дүрэм, журам шинэчлэн батлах тухай. Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын сургалтын байгууллагын багш, ажилтны мэргэжлийн ёс зүйн дүрэм, рр. 1-4.
4. М. Золзаяа. (2005). Ёс зүй. УБ.
5. О.Пүрэв Д. Тунгалаг. (2004). Ёс зүй. УБ: 20-23.
6. Р. Дарьхүү Г. Нарантуяа. (1998). Ёс зүй. УБ: Сурах бичиг.
7. С. Эрдэнэцэцэг Ш. Ичинхорлоо. (2001). Багш боловсролын үндэс. УБ: 15.
8. БШУЯ.(2020) Цэцэрлэгийн менежмент, манлайлал. Хүүхдийн цэцэрлэгийн удирдах ажилтанд зориулсан гарын авлага,УБ. Хуудас72-82

СУРАГЧДЫН СЭТГЭЛ ХӨДЛӨЛИЙН ЧАДАМЖ (EMOTIONAL QUOTIENT)-ИЙГ ДЭЭШЛҮҮЛЭХ АРГА ЗАМ

Б.Оюунсүрэн¹, Б.Дөлгөөн², У.Бадмаараг³

Нийслэлийн Налайх дүүргийн ерөнхий боловсролын 109 дүгээр сургууль
mglsisi38@gmail.com¹, bdulguun0920@gmail.com², bbadmaa132@gmail.com³

Хураангуй

Сүүлийн үед үе тэнгийхний дээрэлхэлт сурагч-сурагчийн хооронд харилцааны зөрчлүүдтэй холбоотой тохиолдлууд сургуулийн орчинд ихээр үйлдэгдэж, цаашлаад тэдгээрээс гэмт хэрэг бий болох тохиолдлууд цөөнгүй байна. Цахим орчинд үе тэнгийхний дээрэлхэлттэй холбоотой бодит кэйс, мэдээ нийтлэгддэг ч уг асуудал буурсан тухай мэдээ, түүнийг бууруулахад чиглэсэн судалгааны ажил, түүний үр дүнгийн тухай мэдээлэл дутагдалтай байна. Криминологи¹ (Г.Эрдэнэбат, Б.Батзориг, Т.Туяа, 2013) шинжлэх ухаанд экспрессив² хэв шинжийн гэмт хэрэг буюу сэтгэл хөдлөлөөс үүдэлтэйгээр гэмт хэрэг үйлдэгддэг ба энэ нь нийт гэмт хэргийн 57 хувийг эзэлдэг тухай бичигдсэн байдаг. Сэтгэл хөдлөлийг удирдаж сурснаар аливаа зөрчил, гэмт хэргээс сэргийлэх боломжтойг уг судалгаа харуулж байна.

Сурган хүмүүжүүлэгч бид сурагчдын оюуны чадамж /IQ/-ыг дээшлүүлэхээс гадна сэтгэл хөдлөлийн чадамж /EQ/; өөрийгөө зөв удирдах, бусдын сэтгэл хөдлөлийг ойлгох чадамжуудыг мэдлэг ойлголтыг сурагчиддаа хүргэх хэрэгцээ шаардлага үүсээд байгаа төдийгүй, энэ чиглэлийн судалгааны ажлууд дутагдалтай байдгийг онцолмоор байна.

Энэхүү судалгааг 1) тус сургуулийн 13 насны сурагчдын сэтгэл хөдлөлийн чадамж нь тэдгээрийн ёс зүйтэй хэрхэн холбогдож буй судлах; 2) Судалгааны үр дүнгээс EQ хөгжүүлэх боломжит арга, хөтөлбөрийг туршин гаргаж ирэх; 3) EQ хөгжүүлэх “Тавтын зарчим” арга, “SEL” хөтөлбөрийг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх зорилгоор гүйцэтгэв.

Түлхүүр үг: сурагч, сурагчийн ёс зүй, сэтгэл хөдлөлтийн чадамж (EQ), ‘SEL’, тавтын зарчим

Удиртгал

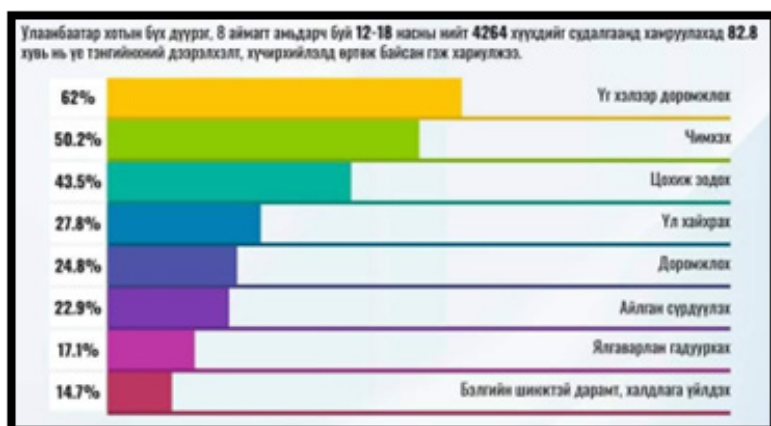
Сүүлийн жилүүдэд хүүхдийн гэмт хэргийн тоо өсөж байгаа нь манай улсад нийт гэмт хэргийн тоо өсөж байгаатай холбоотойн зэрэгцээ ерөнхий хандлагаар хүүхдийн гэмт хэргийн тоо нийт гэмт хэргийн 9 орчим хувьтай тэнцэж байна. Хүүхдүүд гол төлөв танхайн гэмт хэргийг сургууль, үзвэр үйлчилгээ, гудамж талбайд үйлдэж ихэнх тохиолдолд хохирогчид нь үе тэнгийн хүүхдүүд байдаг гэсэн статистик мэдээлэл байдаг ба Боловсролын ерөнхий газрын “Үе тэнгийнхний дарамт, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх аргачлал”³ гарын авлагын (БСШУЯ, 2017) сэдэвт 2017 оны судалгаанд:

Улаанбаатар хотын 9 дүүрэг, 21 аймагт амьдарч буй 12-18 насны нийт 4264 хүүхэд судалгаанд хамрагдсан (БШУЯ, 2017).

1 [criminology.indd\(nli.gov.mn\)](http://criminology.indd(nli.gov.mn))

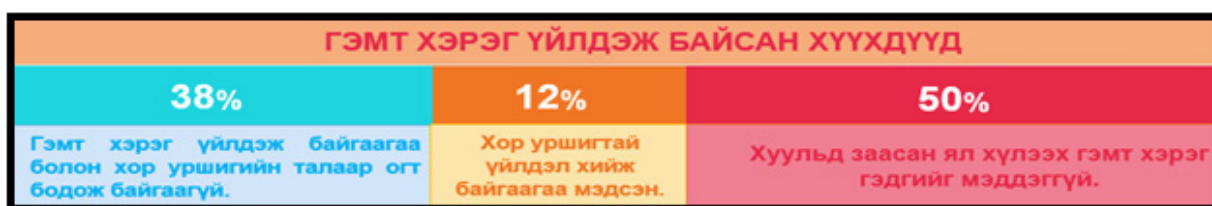
2 Гэмт хэрэгтний сэтгэл санаа хүчтэй цочрон давчидсаны улмаас богино хугацаанд үйлдэгдэж өнгөрдөг

3 СУДАЛГАА: Сурагчдын 82 хувь нь үе тэнгийнхний дээрэлхэлт, хүчирхийлэлд өртөж байсан гэжээ (gogo.mn)

Зураг 1. Үе тэнгийн дээрлэлхэлтийн судалгаа

Өөрөөр хэлбэл 10 хүүхэд тутмын 8 нь ямар нэгэн хүчирхийлэлд, тэр дундаа бие махбодын хүчирхийлэлд хамгийн их өртжээ. Сургуулийн орчинд хүүхдийн эрхийг зөрчиж, хүчирхийлэл үйлдэгч гол этгээд нь дээд ангийн хүүхэд (47.6%), багш (15%) гэж хариулсан нь сургууль хүүхдэд ээлтэй бус байгааг харуулж байна хэмээн 2017 онд судлагдсан байдаг. Мөн гэмт хэрэг үйлдэж байсан хүүхдүүдийн талаарх “Хүүхдийн гэмт хэргийн нөхцөл, өнөөгийн байдал”⁴ (О.Өнөрцэцэг, 2011) судалгаанд дараах байдалтай хариулт өгсөн байна.

Зураг 2. Гэмт хэрэг үйлдэж байсан хүүхдүүдийн сэтгэл зүйн байдал

Дээрх судалгаануудыг дүгнэхэд сургуулийн орчинд сурагчид сэтгэл хөдлөлөө зөв удирдаж чадаагүйгээс ёс зүйн зөрчил гаргадаг, үүний зарим нь эрүүгийн гэмт хэрэг болж үйлдэгдэх магадлалтай байна. Ийм учраас боловсролын салбарт сурагчид хоорондын ёс зүйн асуудлыг хөндөх хэрэгцээ шаардлага бий болж байна.

Судалгааны зорилго: Сурагчдын EQ-г хөгжүүлэх арга замыг олсноор ёс зүйн зөрчил буурна гэдгийг батлахад оршино.

Судалгааны зорилт:

1. Сурагчдын ёс зүй ба сэтгэл хөдлөлийн чадамжийн (Emotional quotient) талаар онолыг судлах
2. Сурагчдын сэтгэл хөдлөлийн чадамж буюу сурагчдын ёс зүйн хамаарлыг судалгаагаар нотлох
3. Сурагчдын сэтгэл хөдлөлийн чадамжийг хөгжүүлэх арга замыг судлах
4. Сурагчдын сэтгэл хөдлөлийн чадамжийг хөгжүүлэх арга замуудыг туршиж, таамаглалаа нотлох
5. Судалгааг нэгтгэн дүгнэх

Судалгааны арга зүй:

⁴ ХҮҮХДИЙН ГЭМТ ХЭРГИЙН ШАЛТГААН НӨХЦӨЛ, ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ - Улс Төрийн Боловсролын Академи (academy.edu.mn)

1. Сэтгэл хөдлөлийн чадамж, ёс зүйтэй холбоотой ном зохиол судалж, дүгнэлт хийхдээ онолын судалгааны арга;
2. Сурагчдын EQ -г хэмжихдээ “Vivid Mind” цахим хуудас болон “Хүүхдийн EQ сурлагын амжилт хоорондын харилцан нөлөөллийн судалгаа” [1]-нд хэрэглэсэн асуулгын арга;
3. Тус ангийн сурагчдын ёс зүйг (бусадтай харилцах харилцааг голчилсон) 1-5 оноогоор үнэлгээжүүлж, үүнийгээ ангийн сурагч бүрээр үнэлүүлж анкетын арга;
4. Өдөр тутамд сурагч бүрд ангийн бусад сурагчдаас ирдэг үе тэнгийн дээрэлхэлтийн төрлүүдийн тоо, давтамжийг илрүүлэх анкетын арга;
5. EQ ойролцоо түвшингээр “case study” ажиллуулан ёс зүй болон оюуны чадамжийн хамаарлыг туршин туршилт, ажиглалтын арга;
6. “Тавтын зарчим” “SEL” хөтөлбөрийн үр дүнг тооцохдоо математик болон чанарын судалгааны аргыг тус тус ашигласан.

Хүснэгт 1. Судалгаанд оролцогчдын хүйсийн дэлгэрэнгүй

	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Сургалтын тоо	17	17

Үндсэн хэсэг

Сэтгэл хөдлөлийн чадвар бол бидний өдөр тутмын амьдралд амин чухал чадвар билээ. Мэдрэмжтэй байх нь ухаантай байхаас илүү гэдэгчлэн (EQ – Emotional quotient) сэтгэл хөдлөлийн чадавч нь (IQ-Intelligence quotient) оюуны чадвараас илүү чухал байдаг байна. Тухайлбал: Харвардын эрдэмтдийн хийсэн судалгаагаар хүн амьдралд амжилттай байхад 75-80 хувь нь EQ чадвараас шалтгаалдаг бол 20-25 хувь нь IQ чадвараас хамаардаг.

Мөн Даниел Голмен⁵ өөрийн “Emotional Intelligence” номд “Амхерст коллежид миний даасан ангийн нэгэн сурагч сургуульд элсэхийн өмнөх академик чадварын тест, элсэгчдээс авдаг бусад сорилд таван ч удаа 800 оноо авсныг би санаж байна. Тэрээр оюуны асар их чадамжтай хэдий ч ихэнх цагаа дэмий өнгөрөөдөг, гэртээ оройтож ирээд маргааш нь үд хүртэл унтана, хичээлээ тасалдаг байлаа. Эцэст нь арайхийн бакалаврын зэргээ 10 жил сурч байж авч чадсан юм” (Сэтгэл хөдлөлийн чадамж, 1995) гэж дурджээ.

Сэтгэлийг төлөвшүүлэхгүйгээр оюуныг хөгжүүлэх нь огтхон ч боловсрол биш. Аристотель⁶ EQ болон IQ -ийн ялгаа: IQ бол хүний сэтгэн бодох чадвар, оюуны чадамж, потенциалыг судалдаг бол, EQ нь хүний сэтгэл хөдлөлийн чадамж, өөрийн сэтгэл санааг танин мэдэх чадварыг хэлж байгаа юм. EQ чадварт:

1. Өөрийн бодол санааг танин мэдэх. (Self awareness) Жишээ нь: Гэнэт идэвхгүй болох, гэнэт ямар нэг зүйлд санаа зовних, уурлах, бухимдах гэх мэт зүйлсийг мэдэрч чадаад түүндээ хяналт тавьдаг чадвар.
2. Өөрийгөө удирдах чадвар (Self control). Өөрийгөө удирдахын тулд тухайн үедээ өөрийгөө сэтгэл хөдлөлийг ямар байгааг зөв олж уншсанаар зөв удирдаж явдаг.
3. Өөрийгөө идэвхжүүлэх (motivation) Яаж өөрийгөө идэвхжүүлэх вэ? Эерэг бодлын хүч (High Hopes) – зорисондоо хүрэхийн тулд маш хүчтэй итгэл найдвартай байх ёстой. Алдаа гаргалаа гэхэд түүнээсээ суралцаад засаж авч явж чадах итгэлтэй байх
4. Бусдыг ойлгох чадвар (Empathy). Харилцаанд орж буй нөгөө талаа танин мэдэж

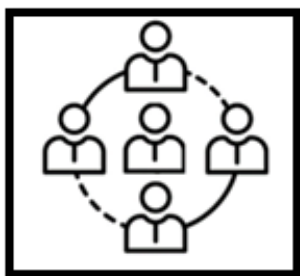
5 Daniel Goleman - Wikipedia

6 Aristotle - Wikipedia

ойлгох чадвар.

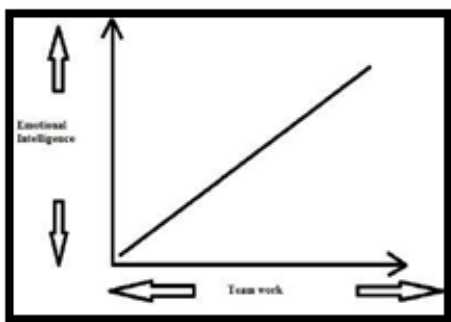
5. Бусадтай харилцах чадвар: Бусдыг ойлгоод зөв харилцах чадвар (Social skill)
Энэ 5-н чадварыг эзэмшсэн бол өөрийгөө EQ чадамжтай хүн гэж хэлж болно⁷.
Тавтын зарчим

Зураг 3. Тавтын зарчим

Мотивацийн илтгэгч Жим Рон хэлэхдээ, бид хамгийн их цагийг өнгөрөөдөг таван хүний дундаж нь юм. Энэ нь тухайн нөхцөл байдлын үр дүн нь бүх үр дүнгийн дундаж байх онол болох дундаж үзүүлэлтүүдийн хуультай холбоотой юм. Хэрэв та хариуцлага хүлээж чаддаг, амжилттай, эерэг хүмүүстэй хамт байвал та өөрийнхөө ирээдүйг тодорхойлсон идэвхтэй хувь хүн болно. Хэрэв та хорвоо ертөнцөд ямар ч үнэ цэнэтэй зүйл байхгүй гэж итгэдэг гутранги үзэлтнүүдтэй хамт байвал та хичнээн эерэг хүн байсан ч хэзээ нэгэн цагт сөрөг байдлын цөөрөмд орж эхэлнэ. Үүнээс харвал та эргэн тойрны хүмүүсээ идэвхтэй, зөв дадалтай хүмүүсээр сольвол та бүхээл талаараа тэднээс сурч, хөгжих боломжтой. Тэгвэл сурагчийн эргэн тойрны хүмүүсийг өөрчлөхийн тулд багшийн зүгээс сургуулийн орчинд хийж чадах зүйл нь багт хувиарлаж хамтран ажиллуулах.

Зураг 4. EQ болон багын ажиллагааны хамаарал

Багаар ажиллах нь сурагчдын хоорондын сэтгэл хөдлөлийн саад тотгорыг арилгах, бие биенээ илүү сайн ойлгох замаар өрөвдөх сэтгэлийг дэмжих, харилцаа холбоо, хамтын ажиллагааг сайжруулахад тусалдаг. Сэтгэл хөдлөлийн чадамж болон багын ажиллагааны муруйг харвал энэ 2 шууд хамааралтай. Тэгвэл сурагчдад түгээмэл тулгардаг тохиолдлуудыг илрүүлж, түүнд дүн шинжилгээ хийж өөр гаргалгаа боломжуудыг сурагчдад таниулахын тулд хувиарласан багуудаар 5 удаагийн тохиолдол дээр ажилласан.

SEL хөтөлбөр. “SEL”⁸ нийгмийн сэтгэл хөдлөлийн сургалт нь сургуулийн орчинд бүх насны сурагчдыг өөрсдийнхөө болон бусдын сэтгэл хөдлөлийг таних мөн хүмүүстэй харилцах чадварыг хөгжүүлэхэд чиглэсэн олон улсын хөтөлбөр юм.

Яагаад кэйс стади чухал вэ? Кейс менежмент гэдэг үгийг утгачлан тайлбарлах юм бол асуудал, бэрхшээлд орсон хүүхдэд тухайн асуудлаасаа бүрэн гарахад нь тодорхой алхмуудын дагуу тусгайлан төлөвлөсөн үйл ажиллагааг олон талын оролцоог зохицуулан үзүүлж тодорхой хугацааны дараа үр дүнд хүрэхийг зорьдог үйлчилгээг хэлж байгаа юм⁹. (сан, Хүүхэд хамгааллын кейс менежментийн үйл ажиллагаанд хяналт шинжилгээ хийх гарын авлага, 2020)

Судалгааны хэсэг

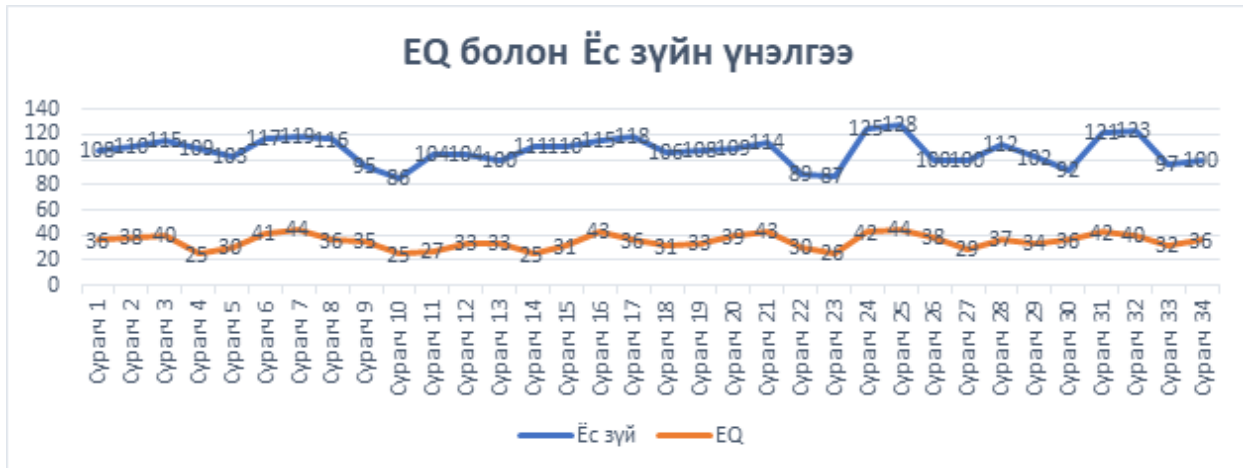
Алхам 1. Сурагчдын ёс зүйн болон сэтгэл хөдлөлийн чадамжын хамааралыг тогтоох.

7 https://postby.mn/alphateam1/eq_%D0%B1%D1%83%D1%8E%D1%83_emotional_intelligence__1618638166834, 2022

8 Social Emotional Learning

9 https://www.savethechildren.mn/uploads/2021/04/JICA_Case_Management.pdf?fbclid=IwAR1V0U9i6T_WkZQpC_q2wcAZfi-JHPtHwDgE6naKMNG5cu0yLZYxvQhBYZJc

8-р ангийн 34 сурагчдаас 30 асуулгатай ёс зүйн болон сэтгэл хөдлөлийн чадамжийн түвшинг тогтоох судалгаа авсан. Судалгаагаар ангийн ёс зүйн дундаж үнэлгээ 107, сэтгэл хөдлөлийн чадамжийн дундаж үнэлгээ 34 байсан. Мөн судалгаанаас сэтгэл хөдлөлийн чадамжийн үнэлгээ доогуур байгаа сурагчийн ёс зүйн үнэлгээний түвшин бас доогуур байгаа нь ёс зүй болон сэтгэл хөдлөлийн чадамж хоорондоо хамааралтай гэдгийг харуулж байна.

Зураг 5. Сурагчдын ёс зүйн болон EQ чадамжийн үнэлгээ

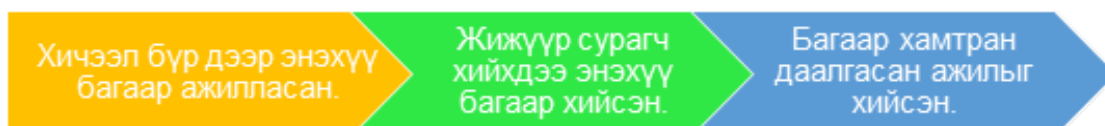
Зураг 6. Кейс дээр ажиллахад сурагчдын гаргасан үйлдлүүд

Сурагчдыг EQ чадамжийн түвшнээр 5 хүний бүрэлдэхүүнтэй баг болгон хуваасан. Тус багаараа кэйс стади сэдвийн дагуу хэлэлцүүлэг хийж багаараа шийдэл олох даалгавар авч гүйцэтгэж байсан. Тус туршилтын дүнд EQ доогуур үнэлэгдсэн сурагчдын хариу үйлдэл нь сөрөг, сэтгэл хөдлөлдөө автан шийдвэр гаргах зэрэг нийтлэг талууд ажиглагдаж байсан. Харин EQ дээгүүр үнэлгээтэй сурагчдын баг тус асуудлыг хамгийн боломжит, бодит хариуд нийцэхүйц хариултыг өгч байсан нь ёс зүйн зөрчил EQ-тэй шууд хамааралтай гэдгийг батласан.

Алхам 2. Сэтгэл хөдлөлийн чадамжийг дээшлүүлэх аргыг турших.

Арга 1. Жим Роны санаанаас үүдэн EQ-г хөгжүүлэх зорилгоор “Тавтын зарчим”-г гаргаж ирэн судалгаанд хамрагдсан 34 хүүхдүүдийг EQ чадамжаар дундаж болон өндөр түвшинтэй 4 хүүхэд, EQ чадамжаар бага түвшинтэй 1 хүүхэд гэсэн бүрэлдэхүүнтэй 6 багийг хувиарлаж 10 сараас эхлэн хамт суулгасан.

Схем 1. Энэхүү багаар дараах үйл ажиллагаануудыг хийсэн.

Арга 2. Нийгмийн сэтгэл хөдлөлийн хөтөлбөрийг (SEL) үйл ажиллагааны төлөвлөгөө гарган хичээлээс бус цагаар хэрэгжүүлсэн.

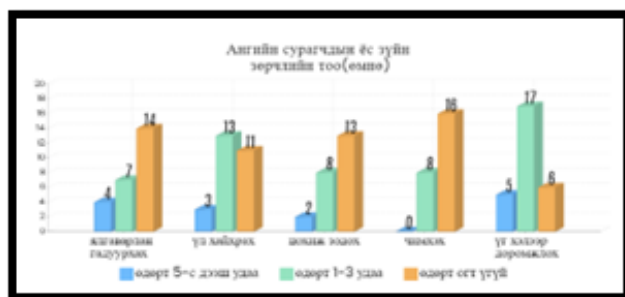
Зураг 7. SEL хөтөлбөрийн дагуу хэрэгжүүлсэн үйл ажиллагаа

Уг хөтөлбөрийн явцад ажиглалтын аргаар SWOT шинжилгээ хийсэн.

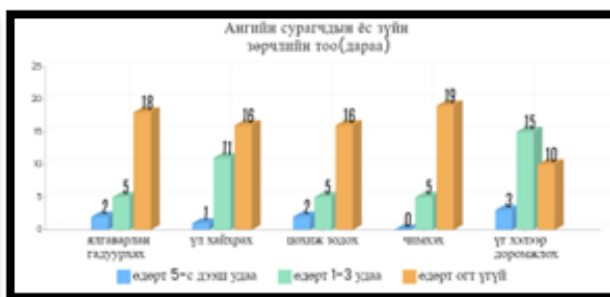
Хүснэгт 3. Хөтөлбөрт хийсэн SWOT шинжилгээний үр дүн

Давуу тал (strengths)	Сул тал (weaknesses)
Сэтгэл хөдлөлөө танихад туслах Хичээлийн хөтөлбөрт орсноор сурагчид сурангаа сэтгэл хөдлөлөө удирдаж сурах Хувийн зохион байгуулалтыг сайжруулах Сэтгэл хөдлөлтэй холбоотой ёс зүйн алдаа буурах	Цаг их шаарддаг. Үр дүнг богино хугацаанд хэмжих боломжгүй.
Боломж (opportunities)	Эрсдэл (threats)
Сэтгэл хөдлөлөөр шийдвэр гаргахгүй байх Бусадтай харилцах харьцаа эерэг болох Өөрийгөө бусдад нээн таниулах	SEL хөтөлбөрт оролцогчдын нууцлал алдагдах.

Алхам 3. Туршсан аргуудаас гарсан үр дүнг тооцох.

Зураг 8. Ёс зүйн зөрчлийн тоо (өмнөх)

Зураг 9. Ёс зүйн зөрчлийн тоо (хөтөлбөр хэрэгжсэний дараах)

Зураг 10. Ангийн нийт ёс зүйн зөрчлийн өөрчлөлт

Зураг 11. Сурагчдын EQ түвшний өөрчлөлт тооны өөрчлөлт

Сурагчдын гаргаж буй ёс зүйн алдааг сургуулийн орчинд ангийн сурагчдийн ёс зүйн зөрчлийн тоо үг хэлээр доромжлох өмнө нь 22 удаагийн давтамжтай байсан бол одоо 20, чимхэх өмнө нь 8 байсан бол одоо 5, цохиж зодох өмнө нь 10 байсан бол одоо 9, үл хайхрах өмнө нь 14 байсан бол одоо 12, ялгаварлан гадуурхах өмнө нь 7 байсан бол одоо 5 тус тус тоогоор буурсан байгааг ажиглаж болно.

13 насны 34 сурагчдаас ахин сэтгэл хөдлөлийн чадамжийг тогтоох судалгаа авахад өмнөх түвшингээс 1.2%-иар өссөн байна.

Дүгнэлт

- Сурагчдын гаргаж буй ёс зүйн асуудал нь тэдний сэтгэл хөдлөлийн чадамжийн түвшинтэй хамааралтай гэдгийг судалгаагаар баталсан. Сурагчдын EQ чадамж нь тэдгээрийг сургуулийн орчинд ёс зүйн зөрчил гаргахад нөлөөлдөг байна.
- Сэтгэл хөдлөлийн чадамжийг Тавтын зарчим болон “SEL” хөтөлбөрөөр дээшлүүлэх боломжтойг судалгааны үр дүнгээр батласан.
- Сэтгэл хөдлөлийн чадамжийг дээшлүүлснээр сурагчдын гаргаж буй ёс зүйн асуудал дагаад буурч байгааг судалгаагаар нотолсон.

Дэвшүүлсэн санаа

1. Сурагчдын EQ чадамжийг судалгаагаар тогтоодог байх.
2. Сурагчдын EQ чадамжийн талаар судалгаа, шинжилгээний ажлыг нэмэгдүүлэх.
3. Сурагчдын сэтгэл хөдлөлийн чадварыг дээшлүүлэх нэмэлт арга, хөтөлбөрийг сургалтад нэвтрүүлэх.
4. Тавтын зарчмыг сургалтын явцад анги нийт сургалтын явцад ашиглах бүрэн боломжтой.
5. “SEL” хөтөлбөрийг сургалтын хөтөлбөрт нэмэлтээр оруулах.

Ном зүй

1. (1995). Д. Голмен-Д, Сэтгэл хөдлөлийн чадамж. New York Times.
2. БСШУЯ, (2017). Хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтийн зарим асуудал . Улаанбаатар
3. Г.Эрдэнэбат., Б.Батзориг., Т.Туяа, (2013). Криминологи гарын авлага . 17.Улаанбаатар
4. Голмен, Д. (1995). Сэтгэл хөдлөлийн чэдамж . New York times.
5. О.Өнөрцэцэг. (2011). Хүүхдийн гэмт хэргийн шалтгаан нөхцөл, өнөөгийн байдал, №72. Улаанбаатар
6. Хүүхдийг ивээх сан. (2020). Хүүхдийг хамгаалах Case management хийх үйл ажиллагааны гарын авлага. Case management.-Д УБ.
7. Meena Srinivasan. (2019). SEL every day. Norton and Company.
8. Хууль Их Сургууль, (2018). Гэмт явдалтай тэмцэх асуудал. Улаанбаатар
9. Ш.Ичинхорлоо. (2015). Судалгааны ажлын үндэс
10. Б.Жадамбаа, Ц.Чимидлхам, (2011) Судалгааны арга зүй. Улаанбаатар
11. Г. Амгаланзаяа, Хүүхдийн EQ, сурлагын амжилтын хооронд харилцан нөлөөллийн судалгаа.

Цахим эх сурвалж

12. СУДАЛГАА: Сурагчдын 82 хувь нь үе тэнгийнхний дээрэлхэлт, хүчирхийлэлд өртөж байсан гэжээ (gogo.mn)
13. Хүний эрхийн судалгаа, дүн шинжилгээ 2017 оны эхний хагас жилийн байдлаар -

Хүний эрхийн Үндэсний Комисс (nhrcm.gov.mn)

14. https://postby.mn/alphateam1/eq_%D0%B1%D1%83%D1%8E%D1%83_emotional_intelligence__1618638166834. (2022). Retrieved from https://postby.mn/alphateam1/eq_%D0%B1%D1%83%D1%8E%D1%83_emotional_intelligence__1618638166834.

БАГШИЙН ЁС ЗҮЙН ЗАРИМ ЗӨРЧИЛД НӨЛӨӨЛЖ БУЙ ХҮЧИН ЗҮЙЛИЙГ ИЛРҮҮЛЭХ, ШИЙДЭЛ ДЭВШҮҮЛЭХ

Х.Аззаяа¹, Н.Энхтуяа²

Нийслэлийн 153 дугаар сургууль

kh.azzaya60450@gmail.com¹, enkhtuyanergui992@gmail.com²

Түлхүүр үг: Багш, эцэг эх, сурагч, ёс зүй, эрх, үүрэг

Үндэслэл

Багш мэргэжлийн онцлог, чадвар, нийгэмд үзүүлэх эерэг нөлөө, байр суурь давуу тал, ач холбогдлыг тоочиж дурдаад дуусахгүй байх. Тэгвэл багш мэргэжлийг “Монгол хэлний тайлбар их толь”-д эрдэм ном заан сурган хүмүүжүүлэгч өсвөр залуу үеийнхэнд амьдралд нь хэрэгтэй мэдлэг, чадвар олгох тэднийг бие хүн болгон хүмүүжүүлэх ажлыг шинжлэх ухааны үндэстэй хийх мэргэжлийн ур чадвартай хүн юм гэж тодорхойлсон байдаг бөгөөд багш сурган хүмүүжүүлэгчид ч энэхүү тодорхойлолтод заасан үүрэг, сурган хүмүүжүүлэх ажлаа нэр төртэй, хийсээр, гүйцэтгэсээр ирсэн. Гэвч сүүлийн жилүүдэд багш мэргэжлийн нэр хүнд, багшийн ёс зүй, харилцааны талаар нийгэмд ихээхэн яригдаж шүүмжлэл дагуулсаар байна.

Эртний Грекийн философич Аристотель “Хүн бол уг мөн чанартаа нийгмийн амьтан юм”, хэрэв хүмүүстэй хамтран амьдарч чаддаггүй эсвэл өөрийнхөө хэрэгцээг бүрэн хангачихсан, хүмүүсээс тусдаа амьдарч чадах нэгэн байдаг бол тэр адгуус аль эсвэл бурхан байх хэмээн тодорхойлсон байдаг. Өөрөөр хэлбэл, хүн үргэлж нийгмийн харилцааны оролцогч байдаг. Гэхдээ нийгмийн амьдралд оролцогч бүр хэзээ ч үргэлж бусдыг хүлээн зөвшөөрч, бусадтай цаг ямагт үзэл бодол нэгддэггүй учир нийгмийн шинжлэх ухаанд үүнийг “Зөрчилдөөний онол”-ын хүрээнд тайлбарладаг бөгөөд өөрөөр хэлбэл хүмүүсийн харилцаанд үргэлж зөрчил гарч байдаг. Боловсролын эрх зүйн харилцаанд оролцогчдын дунд ч зөрчил маргаан байсаар байна. Гэтэл сүүлийн жилүүдэд нийгмийн дунд тэр тусмаа цахим орчинд зөвхөн багш ёс зүйгүй үйлдэл гаргасан ёс зүйн хэм хэмжээг багш л зөрчөөд байгаа мэт мэдээллүүд нь багшийн нэр хүндэд ихээхэн нөлөөлж байгаа учраас багшийн ёс зүйн талаарх дараах судалгааг хийлээ.

Багшийн ёс зүй харилцааны талаар нийт 257 сурагчаас асуулгын аргаар судалгааг авч нэгтгэхэд сурагчид ёс зүйгүй багш нар байдаг бөгөөд ёс зүйн зөрчлүүдийг нэрлэсэн байна. Тухайлбал багшийн ялгаж харилцах, их даалгавар өгөх, хоцорсон үед хичээлдээ оруулдаггүй, утас хураадаг гэх мэт багшийн үйлдлийг сурагчид ёс зүйгүй, ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчиж байна хэмээн хариулжээ.

Энэхүү судалгааны үр дүн, сурагчдын асуултад дүн шинжилгээ хийхэд зарим нэг ёс зүйн зөрчил хэмээн үзэж байгаа үйлдлүүд нь багш үнэхээр ёс зүй, харилцааны доголдолтой, хүний эрхийн мэдрэмжгүйдээ хийсэн үйлдэл биш бөгөөд сурагчид болон бусад хүчин зүйлсийн нөлөөтэй хийгдэж буй үйлдлүүд байна гэдэг нь харагдаж байна. Судалгаанаас харахад багш ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчиж байна гэсэн үр дүнг хийж байгаа ч багшийн ёс зүй харилцаанд сөргөөр нөлөөлдөг хүчин зүйлс байгаа гэдэг нь ч харагдаж байгаа тул энэхүү судалгаагаар багшийн ёс зүйд сөргөөр нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг илрүүлэх, учир шалтгааныг дүгнэх, шийдэл гарцыг эрж хайх зайлшгүй хэрэгцээ шаардлага байгаа нь энэхүү судалгааг хийх удаах үндэслэл болж байна.

Судалгааны зорилго: Багшийн ёс зүй нь зарим зөрчилд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг илрүүлэх түүнд дүн шинжилгээ хийх, шийдэл дэвшүүлэх

Судалгааны зорилт: Энэхүү зорилгод хүрэхийн тулд дараах зорилтуудыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Ёс зүй, багшийн ёс зүй гэж юу вэ? онолын судалгаа хийх, холбогдох дүрэм журам судлах
2. Сурагчид, эцэг эх багшийн ёс зүйг дүгнэх нь судалгааг хийх, үр дүнг нэгтгэх
3. Багшийн ёс зүйд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг илрүүлэх судалгааг хийх
4. Багшийн ёс зүйн талаар ярилцлагын аргаар мэдээлэл цуглуулах
5. Багшийн ёс зүйн зөрчилд дүн шинжилгээ хийх
6. Сурагчийн эрх үүрэг, багшийн эрх, үүрэг, эцэг эхийн эрх үүргийн тухай сургалтын хөтөлбөр, сурах бичгийн агуулгагт байгаа эсэгт дүн шинжилгээ хийх
7. Судлагааны ажлын хүрээнд цуглуулсан мэдээлэл, судалгааны үр дүнг багшийн ёс зүйн дүрэмтэй холбон дүн шинжилгээ хийх
8. Багшийн ёс зүйн зөрчлийг багасгах арга зам, шийдэл дэвшүүлэх

Судалгааны ажлын арга зүй: Судалгаанд баримт бичгийн шинжилгээ хийх, асуулгын арга, фокус бүлгийн ярилцлага, ганцаарчилсан ярилцлагын аргыг хослуулан хэрэглэсэн.

Судалгааны аргууд	Баримт бичигт дүн шинжилгээ хийх арга	Ёс зүй гэж юу вэ? Багшийн ёс зүйн дүрэм Эцэг эх, сурагчдын эрх үүрэг
	Асуулгын арга	Багшийн ёс зүйн талаар-сурагчдаас судалгаа авах Багшийн ёс зүйн талаар- багш нараас судалгаа авах Багшийн ёс зүйн талаар-эцэг эхээс судалгаа авах
	Ярилцлагын арга	Багшийн ёс зүйд сурагчид нөлөөлдөг эсэх багш нартай ярилцах
	Контент анализ	Нийгэм судлал VII-XI ангиудын “Хүний эрх ба хууль” бүлэг сэдэвт дүн шинжилгээ хийх

Судалгааны ажлын шинэлэг тал: Энэхүү судалгааны ажлын шинэлэг тал ач холбогдолыг дараах байдлаар тодорхойлж байна.

- Багшийн ёс зүйн хэм хэмжээнд нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг илрүүлэх
- Боловсролын эрх зүйн харилцааны оролцогч бүр ёс зүйн хэм хэмжээг дагаж ажиллах ёстойг тайлбарлах
- Багшийн ёс зүйн зөрчлийг багасгах шийдэл, арга зам дэвшүүлэх

Судалгаа I: Багшийн ёс зүйн талаар сурагчдаас авах судалгаа

Сурагчдаас өөрсдийн эрх үүрэг болон багшийн эрх үүргийг мэддэг эсэх мөн багшийн ёс зүйн талаарх нийт 257 сурагчаас асуулгын аргаар дараах судалгааг авч үр дүнг нэгтгэлээ.

Асуулт 1: Хүүхдүүд та нар ямар эрхтэй вэ? Судалгаанд нийт 257 сурагч оролцсон. Түүний 233 буюу 91 хувь нь өөрийн эрхийг мэддэг, 23 буюу 9 хувь нь бүрэн мэдэхгүй байна. Хүүхдийн эрхээ мэдэж байгаа 233 сурагчдын 80 хувь буюу 186 сурагч үндсэн 4 эрхээ бүрэн мэдэж байгаа бол 20 хувь буюу 57 сурагч үндсэн эрх бус эрхүүдийг бичсэн байна.

Асуулт 2: Эрхээ мэддэг бол тэдгээртэй холбогдох үүргээ мэддэг эсэх талаар: Хүүхдүүд та нар ямар үүрэгтэй вэ? Гэсэн асуулгыг авахад судалгаанд нийт 257 сурагч оролцсоноос 123 сурагч буюу 48 хувь нь үүргээ мэдэхгүй гэж хариулсан бол 82 сурагч буюу 32 хувь сайн мэдэхгүй байсан ба эрх үүргээ солиж бичсэн бол 51 сурагч буюу 20 хувь нь үүргээ бүрэн мэднэ хэмээн хариулсан байна.

Асуулт 3: Багш ямар эрхтэй вэ? Нийт судалгаанд хамрагдсан сурагчдын 185 сурагч буюу 72 хувь нь багшийн эрхийн талаар мэдэхгүй байна. 72 сурагч буюу 28 хувь нь багшийн эрхийг мэдэхгүй байна. Багшийн эрхийг мэднэ хэмээн хариулсан сурагчдын хариултад дүн шинжилгээг хийлээ. Багшийн эрхийг мэдэж буй 72 сурагчийн 58 сурагч буюу 81 хувь нь багшийн эрхээс 1-2 эрхийг зөв нэрлэж чадаж байсан бол, 14 сурагч буюу 19 хувь нь зөв нэрлэн бичиж чадаагүй байна.

Асуулт 4: Багш ямар үүрэгтэй вэ? асуултад сурагчид ихэвчлэн “Хичээл заах, Сурган хүмүүжүүлэх, Заах чиглүүлэх” үүрэгтэй гэж бичсэн байна.

Асуулт 5: Багшийн ямар зан араншин, үйлдэл чамд ёс зүйгүй санагддаг вэ?

Багшаас шалтгаалах

1. Ялгаж харилцах

2. Гүтгэх үзэл бодлоо тулгах

3. Сайн хүүхдүүдтэй тулж харилцах,
суралцах хүсэлтээ хүүхдүүдийг үлдээх

Сурагчдаас шалтгаалах

1. Их даалгавар өгөх

2. Хоцорсон үед хичээлд оруулдаггүй

3. Утас хураадаг

4. Зөв суулгах, чимээгүй байлгах

5. Заавал номтой ирэхийг шаардах

6. Дүрэмт хувцас заавал бүрэн өмсүүлэх

Асуулт 6: Багш чиний эрхийг зөрчдөг үү? Нийт судалгаанд оролцсон 257 сурагчийн 206 сурагч буюу 80 хувь нь багш бидний эрхийг зөрчдөггүй гэж хариулсан бол 20 хувь буюу 51 сурагч нь зарим багш нар зөрчдөг гэж хариулсан байна. Багш сурагчийн эрхийг зөрчдөг бол ямар эрхүүдийг зөрчдөг талаах нээлттэй асуулгаар санал авахад бусадтай харьцуулдаг, хэлмэгдүүлдэг, нэр хүндэд халдаж анги хэсүүлдэг, аюулгүй амьдрах эрийг зөрчдөг, цагтаа завсарлуулдаггүй, алдааг бусдад хэлдэг, маш их даалгавар өгч хөгжих боломжийг хаадаг, чимээгүй байлгадаг гэсэн хариултаудыг өгсөн байна.

Судалгаа I: Дүгнэлт

Багшийн ёс зүйг сурагчдаар дүгнүүлэх, тэдний эрх зөрчигддөг эсэх мөн багшийн эрхийн талаарх мэдлэгийг тодруулах зорилгоор 257 сурагчаас асуулгын аргаар судалгааг авч дараах дүгнэлийг хийж байна.

Сурагчдаас багшийн ямар үйлдлүүд ёс зүйгүй байдаг вэ? гэсэн асуулгад багшийн ёс зүйгүй үйлдлүүдийг дурдсан байгаа ч тэдгээрийн дийлэнх хувь нь сурагчдын ёс зүйгүй, үүргээ мэддэггүй, биелүүлдэггүйгээс шалтгаалсан үйлдлүүд байна. Жишээ нь: хоцорсон үед оруулдаггүй, дүрэмт хувцаснаас зөвхөн зангиа зүүгээгүй байхад загнидаг гэсэн байна. Энэ нь багш “Боловсролын тухай хууль”-д (44.1.3. суралцагч болон түүний эцэг, эх, асран хамгаалагчид шаардлага тавих, зөвлөгөө өгөх) заасан эрхийнхээ хүрээнд хийсэн үйлдлүүд байна.

Багш, сурагчид адилхан боловсролын эрх зүйн харилцааны оролцогчид бөгөөд өөр өөрийн эрхтэй атал зөвхөн сурагчдын эрхийг л нэн тэргүүнд тавьсаар байгаа нь багшийн зарим үйлдэл нь ёс зүйгүй хэмээх ойлголтыг нийгэмд төрүүлж багшийн мэргэжлийн нэр хүндэд сөргөөр нөлөөлсөөр байна.

Судалгаа II: Багшийн ёс зүйн талаар эцэг эхээс авах судалгаа

Багшийн ёс зүйн талаар болон боловсролын харилцаанд оролцогч болох эцэг, эхч, асран хамгаалагчид өөрсдийн эрх, үүрэг, багшийн эрх, үүргийг мэддэг эсэхийг тодруулах тандалт судалгааг 63 эцэг, эхээс дараах судалгаар авч үр дүнг нэгтгэлээ.

Асуулт 1: Танд боловсролын харилцаанд оролцогч эцэг, эхийн хувьд ямар эрхүүд байна вэ? Судалгаанд нийт 63 эцэг, эх, асран хамгаалагч оролцсон ба 66 хувь буюу 42 эцэг, эх эрхээ мэдэхгүй, 17 хувь буюу 11 эцэг, эх эрхээ мэднэ, 17 хувь буюу 11 эцэг, эх зарим эрхээ мэднэ гэж хариулсан байна.

Асуулт 2: Боловсролын харилцаанд оролцогч таны хувьд үүргээ мэдэх үү? гэсэн асуултад нийт судалгаанд оролцогч эцэг, эхчүүдийн 38 эцэг, эх буюу 61 хувь нь үүргээ мэдэхгүй, 39 хувь 25 эцэг, эх, асран хамгаалагч үүргээ мэднэ гэж хариулсан байна.

Асуулт 3: Багшийн ямар зан араншин үйлдэл танд ёс зүйгүй санддаг вэ? гэсэн асуултад нийт эцэг, эх, асран хамгаалагч дараах үйлдлүүдийг ёс зүйгүй үйлдэл гэж хариулсан байна. Үүнд: далгавар их өгдөг, захирангуй, хатуу шаардлага тавидаг, цохиж, загнадаг, мөнгө хураадаг (уралдаан тэмцээнд), ангид эд зүйлс их авхуулдаг.

Судалгаа II: Дүгнэлт

Боловсролын харилцааны оролцогчид болох эцэг, эх, асран хамгаалагчид нь “Боловсролын тухай хууль”-д заасан эцэг, эхийн эрх, үүрэг, багшийн эрх, үүргийг мэдэхгүй байгаа нь багшийн зарим үйлдлийг багш ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчиж байна, ёс зүйн алдаа гаргаж байна хэмээн дүгнэхэд хүргэж байна.

Зөвхөн хүүхдийн эрх, хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтийн талаар ярих, шаардах бус, багшийн эрхийг мэдэх, эцэг, эх өөрсдийн эрхээ мэдэж байж боловсролын харилцаанд үүсэх зөрчлөөс сэргийлэх юм.

Судалгаа III: Багшийн ёс зүйн талаар багшаас авах судалгаа

Багшийн ёс зүйн талаар дүн шинжилгээ хийх зорилгоор 71 багшаас дараах судалгааг авч үр дүнг нэгтгэлээ.

Асуулт 1: Та өөрийгөө ёс зүйтэй багш гэж боддог уу? асуултад нийт судалгаанд оролцсон багшийн 99 хувь нь тийм ээ, би ёс зүйтэй багш мөн гэж хариулсан бол 1 багш дүгнэж мэдэхгүй байна хэмээн хариулсан байна.

Асуулт 2: Та сурагчидтай харилцахдаа ёс зүйн алдаа гаргадаг уу? асуултад нийт судалгаанд оролцогч багш нарын 69 хувь буюу 49 багш ёс зүйн алдаа гаргадаггүй гэж хариулсан бол 31 хувь буюу 22 багш нь зарим үед алдаа гаргадаг гэж хариулсан байна. Тэгвэл ёс зүйн алдаа гаргадаг хэмээн хариулсан 22 багшаас та ямар үед ёс зүйн алдаа гаргадаг вэ? гэсэн асуултад 90 хувь нь буюу 20 багш нь сурагчдын ёс зүйгүй байдлаас болж, 1 багш нь сурагч үүрэг даалгавар биелүүлээгүйгээс болж гэж хариулсан бол 1 багш хариулт өгөөгүй байна.

Асуулт 4: Та сурагчдын эцэг, эхээс шалтгаалж ёс зүйн алдаа гаргадаг уу? гэсэн асуултад 8 багш буюу 11 хувь нь тийм гэж хариулсан бол 63 багш буюу 89 хувь нь үгүй гэж хариулсан байна. Тэгвэл ямар үед сурагчдын эцэг, эхээс шалтгаалсан ёс зүйн алдааг гаргадаг вэ? гэсэн асуултад сурагчдын ёс зүйгүй байдал, эцэг, эхийн соёлгүй харилцаа, багшийг үл хүндэтгэх, зөвхөн өөрийн хүүхдэд анхаарах ёстой гэсэн шаардлага, хүүхдийнхээ гаргасан алдааг хүлээн зөвшөөрдөггүй, буруу ойлголцох, сурагчийн дүнг нэмэх, ахиулахыг шаардах зэрэг шалтгаануудыг дурдсан байна.

Асуулт 5: Та удирдлагаас шалтгаалсан ёс зүйн алдаа гаргаж байсан уу? гэсэн асуултад нийт багш нарын 1 багш нь тийм, 91 хувь нь буюу 65 багш үгүй, 7 хувь буюу 5 багш зарим үед гэж хариулсан байна. Зарим үед болон тийм гэж хариулсан багш нараас ямар тохиолдолд удирдлагаас хамааран ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчиж байна вэ? гэсэн асуултад сургууль нийтээрээ хураалгах мөнгө, анги тохижуулалт, зурагт болон бусад зүйлийг ангидаа авах зэрэг хэмээн хариулсан байна.

Судалгаа III: Дүгнэлт

Багшийн зарим нэг ёс зүйн алдаа, ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн үйлдлүүд нь хувь хүн болон багшийн ёс зүй нь ойлголт муу байгаагаас бус сурагч, эцэг, эх, удирдлага, нийгмийн хүчин зүйлс нөлөөлж байгаа нь энэхүү судалгааны үр дүнгээр харагдаж байна.

Судалгаа IV: Нийгэм судлал хичээлийн сурах бичгүүдэд боловсролын эрх зүйн харилцаанд оролцогчид болох “эцэг, эх, багш, сурагчид”-ын эрх үүргийн талаар мэдээлэл байгаа эсэхт дүн шинжилгээ хийх нь

- Сурагчийн эрх үүргийн талаар: Нийгэм судлал VII ангийн нийгмийн ухааны хичээлийн хөтөлбөрт “Хүний эрх ба хууль” бүлэг сэдэвт, “Хүүхдийн эрх ба үүрэг”, “Бид эрхээ хэрхэн хэрэгжүүлэх вэ?”, “Хүүхдүүд эрхээ яаж хамгаалах вэ?” сэдэвт хичээлүүд, Нийгэм судлал VIII ангийн “Хүний эрх ба хууль” бүлэг “Хүний эрхийн болон хүүхдийн эрхийн зарчим”-ууд сэдэвт хичээлүүд байна.
- Эцэг, эхийн эрх, үүрэг, багшийн эрх, үүргийн талаар бүрэн дунд боловсрол болон суурь боловсролын сургалтын хөтөлбөр агуулга, сурах бичигт огт тусгагдаагүй байна.

Сурах бичгүүдийн агуулгад дүн шинжилгээ хийснээр дараах дүгнэлтийг хийж байна. Сурагч хичээлдээ хоцорч ирсэн, гэрийн даалгавраа хийгээгүй үед багшийн шаардлагыг буруугаар хүлээн авч багш ёс зүйгүй авирлаж, сурагчдын хөгжих эрхийг зөрчиж байна гэж үзэх сурагч, эцэг, эхчүүд цөөнгүй байдаг. Тэгвэл багш шаардлага тавих эрхтэй, сурагч хичээлдээ цагтаа ирэх, хичээлийн бэлтгэлтэй ирэх, даалгавраа хийх зэрэг хөгжих эрхийн хүрээнд үүсэх үүргүүдээ мэдэхийн зэрэгцээ багш шаардлага тавих эрхтэй гэдгийг ч мэдэх хэрэгцээ шаардлага байна.

Аливаа зүйлийн зохист тэнцвэрийг ямагт хангаж байх ёстой. Ийм ч учраас сурагчдын эрх үүргийг ярьж л байгаа бол тэнд багшийн эрхийн талаар ч дурдах ёстой бөгөөд харилцан хүндэтгэлтэй хандах ёстой гэсэн хандлагыг төлөвшүүлэх нь зүйтэй. Тэгээгүй үед зөвхөн өөрийн эрхээ ярьдаг, бусдын эрхийг үл хүндэтгэдэг хүмүүс байсаар байх болно. Цаашлаад боловсролын харилцаанд оролцоход эцэг эхийн хүлээх эрх, үүргийн талаар ч хичээл сургалтын агуулгад тусгаж өгсөнөөр боловсролын эрх зүйн харилцаанд соёлтой, хүндэтгэлтэй оролцох ирээдүйн эцэг, эхчүүдийг төлөвшүүлэх юм.

Практикт хэрэгжүүлсэн байдал

Судалгаа I, II, III-ын үр дүнд үндэслэн сурагчийн эрх, үүрэг, багшийн эрх, үүргийг практикт таниулсан.

Судалгааны зорилго: Сурагчдад багшийн эрх, үүргийн талаар танин мэдүүлэх боловсролын эрх зүйн харилцаанд сурагч ямар үүрэгтэйг ойлгуулах

- Ерөнхий боловсролын хөтөлбөрт сурагчийн эрхийн талаар түлхүү байгаа хэдий ч багшийн эрх, үүргийн талаар огт байдаггүй учраас сурагч багшийг хүндлэхгүй, үүрэг даалгавар биелүүлэхгүй, шаардага тавьсан тохиолдолд миний эрхэнд халдлаа хэмээн гомдол мэдүүлдэг учир нийслэлийн 153-р сургуулийн 7-12-р ангиудын сурагчдад багшийн эрх, үүргийн талаар, мөн сурагч сургууль дээр ямар үүрэг хүлээдэг талаар сургалт зохион байгууллаа. Ахлах ангийн сурагчдын дунд "Сургуулийн орчин дахь ёс зүйн асуудал, санал" сэдэвт илтгэлийн уралдааныг зохион байгуулсан.

Цаашид хэрэгжүүлэх ажил:

1. II улирал - Эцэг, эх, асран хамгаалагчдын ёс зүйн улирал болгон ажиллах. Үүнд:

- Бага ангийн багш нартай хамтран эцэг, эхийн хурал дээр нь орж 15 минутын сургалтыг зохион байгуулах. Хүүхдийн эрх, үүрэг, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, багш, сурган хүмүүжүүлэгчийн эрх, үүргийг таниулан сурталчлах
- Дунд, ахлах ангийн сурагчдаар дамжуулан гэр бүлийн гишүүддээ хүүхдийн эрх, үүрэг, эцэг, эхийн эрх, үүрэг, багш, сурган хүмүүжүүлэгчийн эрх үүргийг таниулах сургалт орох, түүнийгээ видео болгон сургуулийн группэд байршуулах

2. III улирал - Удирдлага, ажилтны ёс зүйн улирал

- Сургалт зохион байгуулах, секц бүрийн хуулийн хавтсанд хүүхдийн эрх, үүрэг, багшийн ёс зүйн дүрэм, эрх, үүрэг, боловсролын салбарт ажиллаж буй ажилчдын эрх, үүрэг, эцэг, эх, асран хамгаалагчийн эрх, үүргийг байршуулах
- АХА тэмцээн зохион байгуулах

Дүгнэлт

Монгол Улсын боловсролын зорилго нь иргэнийг оюун ухаан, ёс суртахуун, бие бялдрын зохих чадавхтай, хүмүүнлэг ёсыг дээдлэн сахидаг, бие даан сурах, ажиллах, амьдрах чадвартай болгон төлөвшүүлэхэд оршино хэмээн дэвшүүлсэн байдаг. Тэгвэл эдгээр зорилгод тусгасан мэдлэг, чадвар, хандлагатай иргэн төлөвшүүлэхэд голлох үүргийг багш сурган хүмүүжүүлэгчид эзэлж байдаг. Энэхүү үүргээ ч багш сурган хүмүүжүүлэгчид нэр төртэй биелүүлсээр ирсэн. Хүүхэд залуучуудын ёс суртахууны төлөвшил, ёс зүйн эерэг хэм хэмжээ төлөвшихөд багш нарын үлгэр дуурайлал чухал байдаг бөгөөд тэр тусмаа ерөнхий боловсролын сургуулийн багш нарын үүрэг оролцоо их юм.

Багшийн ёс зүйн талаар эцэг, эх, сурагч гэх мэт боловсролын эрх зүйн харилцааны оролцогчдоос багшийн ёс зүй, түүнд нөлөөлөгч хүчин зүйлсийн талаар судалгааг авч үр дүнг нэгтгэхэд багшийн зарим нэг ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн үйлдэл нь эцэг эх, сурагчдаас ихээхэн хамааралтай байна. Эцэг эх, сурагчид яагаад багшийг ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчихөд хүргэж буйд дүгнэлт хийхэд багшийн эрх, сурагчдын үүрэг, эцэг эхийн үүргийн талаар ойлголт муутай байна.

Бид нийгмээрээ зөвхөн нэг талыг хэтэрхий их барьж үргэлж хүүхдийн эрхийг ярьж, хэрэгжүүлсээр байгаад багшийн эрх, эцэг эхийн үүрэг, сурагчийн үүргийг орхигдуулсан бололтой. Харилцааг эерэг, зөв байлгах хамгийн зөв арга нь яалт ч үгүй харилцаанд оролцогчид эрх тэгш байх, харилцан бие биенийнхээ эрхийг хүндэтгэдэгт байхад оршино.

Багшийн ёс зүйгүй үйлдэл, ёс зүйн зөрчлийг зөвтгөх арга үгүй ч зарим нэг ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн үйлдэл гаргахад үүргээ мэддэггүй сурагч, эцэг эхтэй зайлшгүй холбоотой

гэдгийг ч ойлгох нь зүйтэй. Нийгэмд зөвхөн багшийн ёс зүйн асуудлыг хөндөөд байх бус, сурагч, эцэг эхийн ч ёс зүйгүй үг үйлдлийн талаар хөндөж энэ талын боловсролд анхаарах хэрэгцээ шаардлага зайлшгүй байна. Багшийн ёс зүйн боловсролд л анхаараад бусад оролцогчдыг орхигдуулаад байвал боловсролын харилцааны зөрчил хэзээ ч буурахгүй, багшийн мэргэжлийн нэр хүнд, нийгэмд эзлэх байр суурь ч бага байсаар байх болно.

Боловсролын эрх зүйн харилцааны оролцогчдын ёс зүйн асуудлыг цогцоор нь авч үзэх, шийдвэрлэх зайлшгүй шаардлага байгааг энэхүү судалгааны ажил харуулж байна.

Багшийн зарим ёс зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн үйлдэл, түүнд нөлөөлөгч хүчин зүйлсийг бууруулахад дараах саналыг дэвшүүлж байна.

- Монгол улсын “Боловсролын яам”-аас 2022 оны хичээлийн жилийг “Ёс зүйн жил” болгон зарласантай холбогдуулан цаашид “Эцэг эхийн ёс зүй нь улирал”, “Сурагчдын ёс зүйн улирал” болгон зарлах.
- Боловсролын эрх зүйн харилцаанд оролцогчдын тэгш эрхийг хангах.
- Сургалтын хөтөлбөр, хичээлийн агуулгат хүүхдийн эрх, үүргийн талаар агуулга байгаа л тохиолдолд боловсролын харилцаанд оролцож буй эцэг эхийн эрх үүрэг, багшийн эрх үүргийн талаар оруулж байх.

ӨСВӨР НАСНЫ СУРАГЧДЫН ЁС СУРТАХУУНЫ ТӨЛӨВШИЛД ЦАХИМ КОНТЕНТЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨ

(9 ДҮГЭЭР АНГИЙН СУРАГЧДЫН ЖИШЭЭН ДЭЭР)

М.Амарбаян¹, Ц.Гоомарал
Нийслэлийн 3 дугаар сургууль
ataraa275@gmail.com¹

Судалгааны үндэслэл

Хүний хөгжил нь улс орны хөгжлийн суурь бөгөөд хүний хөгжил хүүхдийн хүмүүжил, төлөвлөөс шууд хамааралтай болохыг дэлхий нийтээрээ хүлээн зөвшөөрч байна¹. Энэ утгаар XXI зуунд олон нийтийн дунд ёс суртахууны боловсролыг түгээх замаар иргэдэд зөв амьдрах арга, чадвар, ухааныг төлөвшүүлэх нь чухал байна². КОВИД-19 цар тахал дэлхий даяар маш олон тооны суралцагч, багш, эцэг эхчүүдийн амьдралыг өөрчилсөн бөгөөд сая сая хүмүүс гэрээсээ суралцаж МХХТ өргөнөөр ашиглах болсон³. Үүнтэй холбоотойгоор нэг талаас мэдээлэл авах, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө нь нийгмийн зарим бүлэг, нэн ялангуяа өсвөр насны хүүхдүүдийг сөрөг мэдээллээс ангид байх (хүчирхийлэл зэрэг зүй бус үйлдэл) эрхтэй зөрчилдөж байна. Cisco-ийн хийсэн судалгаагаар 2022 он гэхэд бүх сошиал агуулгын 82% нь видео контент байх болно хэмээжээ. Энэ нь цахим контентын агуулга өсвөр насны сурагчдын ёс суртахууны хүмүүжилд ямар нөлөө үзүүлж байгааг судлах шаардлагатай гэдгийг бидэнд харуулж байна.

Түлхүүр үг: Ёс зүй, ёс суртахуун, ёс суртахууны төлөвшил, нийгэмшил, өсвөр насны сурагчид, цахим контент,

Оршил

Судалгааны ажлын зорилго: Ерөнхий боловсролын сургуулийн есдүгээр (14-15 нас) ангийн сурагчдын ёс суртахууны төлөвшилд цахим контентын үзүүлэх нөлөөг тодруулахад оршино. Дээрх зорилгод хүрэхийн тулд дараах зорилтыг тавьж ажиллав. Үүнд:

- Ерөнхий боловсролын сургуулийн 14-15 насны сурагчдын ашигладаг цахим платформыг тодруулах
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн 14-15 насны сурагчдын үздэг цахим контентыг судалж анализ хийх, тулгамдаж буй асуудлыг тодруулах, санал зөвлөмж боловсруулах

Судалгааны арга: Тоон дүн шинжилгээний арга болох асуулга судалгааны аргыг ашиглан мэдээлэл цуглуулж, контент анализын аргаар сурагчдын ёс суртахууны төлөвшилд цахим контентын үзүүлэх нөлөөг судалсан. Судалгаанд хамрагдсан сурагчдыг сонгохдоо зорилтот түүврийн аргыг ашигласан (9 дүгээр ангийн нийт 200 сурагч судалгаанд хамрагдсан).

1 Пүрэв О. (2013). Монголын боловсрол, сургалтыг хүмүүншүүлэх онол, арга зүйн зарим асуудал, II боть, 8
2 Дарьхүү Р.(2016). Ёс зүйн үндсэн асуудлууд. 207
3 https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373273_mon

Онолын хэсэг

Ёс зүйн судлагдахуун, бүтэц, ач холбогдол

Ёс зүй бол ёс суртахууны онол, тайлбар мөн. Ёс зүй нь хүний сайн, сайхан амьдрал болон эрх, хариуцлагын тогтолцоо гэж юу болох, үйлдлийг зөв, буруу ба сайн, муу гэж үнэлэлт дүгнэлт өгөхийн утга учир юунд орших вэ? зэрэг олон асуудлын дагуух эрэл хайгуулын үр дүнд үүсжээ. Ёс зүй нь ёс суртахууны үнэлэмж, хэм хэмжээ нийтлэг дүрэм, журмыг судалдаг. Товчоор хэлбэл, хүмүүсийн харилцааны мөн чанар, дээд эрхэмнэл, зөрчилт шинж онцлогийг авч үзэж, “хэрхэн зөв амьдрах вэ?” хэмээх асуултад хариулт өгдөг.

Бүдүүвч 1. Ёс зүйн үндсэн салбарууд⁴

Этикетийн тухай ойлголт

Этикет хэмээх ойлголт нь франц хэлний “*etiquette*” – хаяг, шошго, пайз гэсэн утгатай үгнээс гаралтай. Францын хаан XIV Луисийн оронд зочдод биеэ авч явах ёстойг дүрсэлсэн карт буюу шошго тарааж байсан тэр үеэс эхлэн энэ соёл, ёс суртахууны утга агуулгатай болжээ. Эдүгээ ёс зүйд энэ ойлголт тухайн нийгмийн соёл, ёс суртахууныг хүндэтгэн биеэ зөв авч явах энгийн дүрэм гэсэн утга илэрхийлдэг. Этикетын үндсэн төрөл бол:

Интернэт орчны этикет⁵

Интернэт орчныг “нүгэл буяны чанадад” орших ёс суртахууны шинэлэг орчин, бодит байдал гэж ойлгож болох тухай судлаачид бичдэг. Нэг талаас мэдээлэл авах, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө нь нийгмийн зарим бүлэглэл, нэн ялангуяа өсвөр насны хүүхдүүдийг сөрөг мэдээллээс ангид байх (хүчирхийлэл зэрэг зүй бус үйлдэл) эрхтэй зөрчилдөж байдаг. Нөгөө талаас, орчин үеийн сургууль, сургалтын үйл ажиллагаа сурагчдаас цахим орчинд идэвхтэй байхыг шаардаж байна. Эдгээрийг шийдвэрлэх эрх зүй, ёс суртахууны үндэслэлийн талаар асуудал бүрэн шийдэлд хүрээгүй байгаа билээ. Шууд хориглох, хэсэгчлэн хаах гэх мэт арга хэмжээ үр дүнгүй гэдгийг амьдрал харуулсан, гаднаас ёс суртахууны хэм хэмжээг мөрдлөг болгохыг шаардах боломжгүй гэдгийг ч бүгд мэддэг. Харин дотроос нь зан байдлын дүрэм горимыг тогтоох буюу интернэт орчны этикетээр зохицуулж болох талтай гэж үздэг. Өөрөөр хэлбэл харилцаа холбооны үндсэн дүрэм горимуудыг шинэ нөхцөл байдалд тохируулан өөрчилж, хэрэглэх ухамсартай хандлага төлөвшүүлэх хэрэгтэй гэсэн үг юм.

Эрдэмтэн судлаачид өөр өөрийн судалгаа шинжилгээнд үндэслэн олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл нь хүүхдэд хэрхэн нөлөөлдөг талаар тайлбарласан байдаг. Ихэнх судлаачид дэлгэцээр хүчирхийллийг үзүүлэх нь зан үйлд хэрхэн нөлөөлдгийг судалсан байна. Судлаач Ф.Андерсон дэлгэцээр хүчирхийллийг үзүүлэх нь хэр нөлөөтэй талаар бүтээлүүдийг судлаад, тэдгээр бүтээлүүдийн дөрөвний гурав нь хүүхдэд түрэмгий зан авир төлөвшихөд нөлөөлдөг гэж дүгнэжээ. Р.Хож, Д.Трипп нар дэлгэцийн нэвтрүүлгийг хүүхэд энгийнээр бүртгэж хүлээн авах бус, өөрөө уншиж тайлбарладаг. Иймд хүчирхийлэл нь бус хүчирхийллийг үзүүлж буй, түүнийг яаж хүлээн авч буй тогтсон ойлголт нь нөлөөтэй хэмээжээ. Ийнхүү судлаачид ТВ нь тогтсон хандлагыг түгээгч хэмээн дүгнэжээ. Судлаачид кино урлаг, телевизийн нэвтрүүлгийн

4 Нэмэхжаргал Т. (2021). Ёс зүй. 11

5 Нэмэхжаргал Т. (2021). Ёс зүй. 138

хүүхдийн нийгэмшилтэд үзүүлэх нөлөөллийг судалсаар байна.

1989 онд Мери Месенжер Девизс “Зурагт хүүхдэд сайн зүйл үү?” гэдэг номдоо зурагтаар үзүүлдэг балмад явдлууд хүүхдүүдэд ямар нөлөө үзүүлдгийг анхааран судалжээ. Энд цочирдох, цагаатгах, мэдрэмжгүй болох гэсэн дэлгэцийн балмад явдлын гурван төрлийн нөлөөг авч үзжээ.

Мэдрэмжгүй болох гэдэг бол нэгэн цагт бид хүний зовлонд мэдрэмжгүй болох үйл явцыг хэлнэ. Балмад хөтөлбөрүүдийг үзэх нь бидэнд ийм нөлөө үзүүлж болно. Бид хүний зовлонг мэдрэх чадвараа алдаж, балмад явдал нь бидний хийдэг хэвийн зүйл мэт итгэдэг болчхож магадгүй юм. “BOZO тоглоом”⁶ гэдэг алдарт туршилт мэдрэмжгүй болох энэ нөлөөг нотолжээ. Бага насны хүүхдүүдэд том тоглоом руу хүүхдүүд алх барин эвдэлж байгааг харуулсан кино үзүүлжээ. Дараа нь яг кинонд үзүүлсэнтэй адил тоглоом бүхий өрөөнд хүүхдүүд юу хийхийг ажигласанд олон хүүхэд дэлгэцээр үзсэнтэйгээ адил балмад авирласан байна.

Судалгааны үр дүн

Асуулга судалгааны үр дүн

График 1. Хамгийн их ашигладаг 2-3 платформыг сонгоно уу

График 2. Дээрх платформыг өдөрт дунджаар хэдэн цаг ашигладаг вэ?

График 3. Дээрх платформыг ашиглахдаа ямар төрлийн видео контент үздэг вэ?

6 Гидденс. А, (2006), Социологи. 147

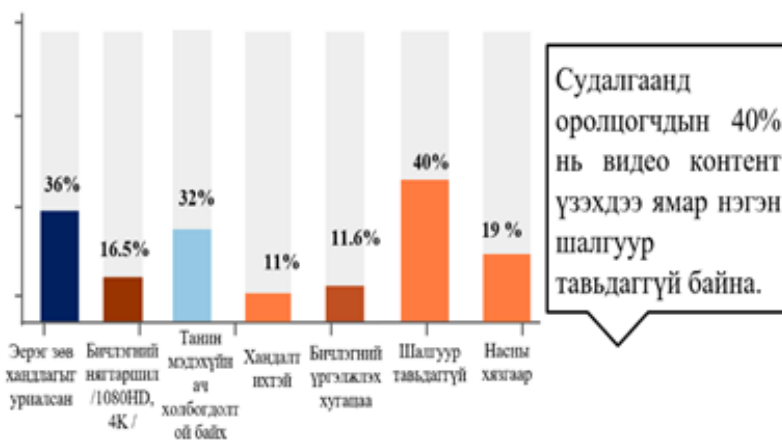
График 4. Таны үзэх дуртай видео контент гаргадаг ямар суваг байдаг вэ?

График 5. Дээрх цахим сувгуудын контентууд чамд сөргөөр нөлөөлдөг үү?

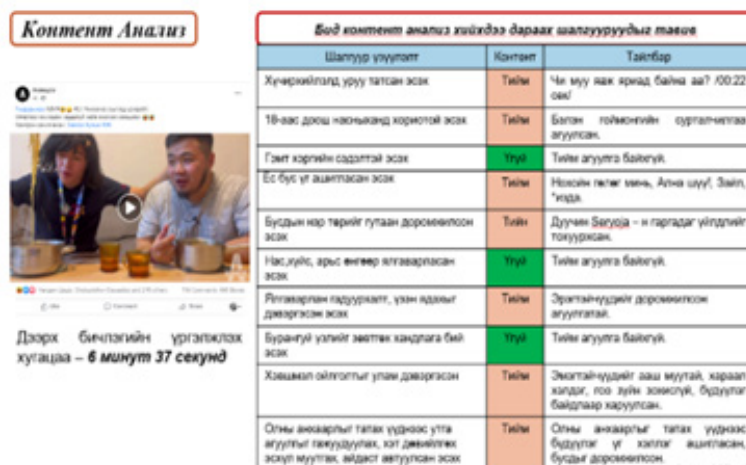
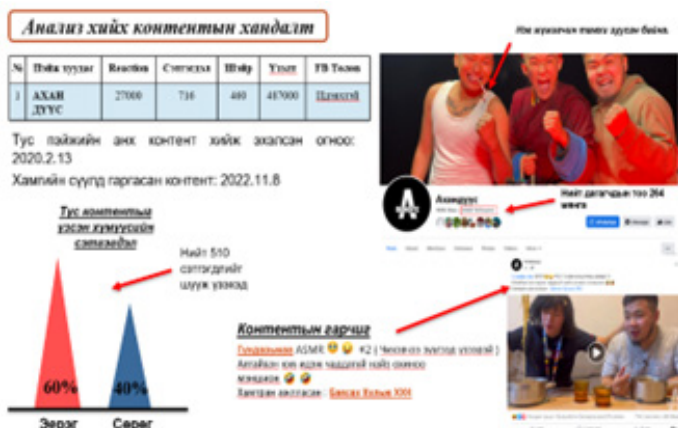

График 6. Видео контент үзэхдээ ямар шалгуур тавьдаг вэ?

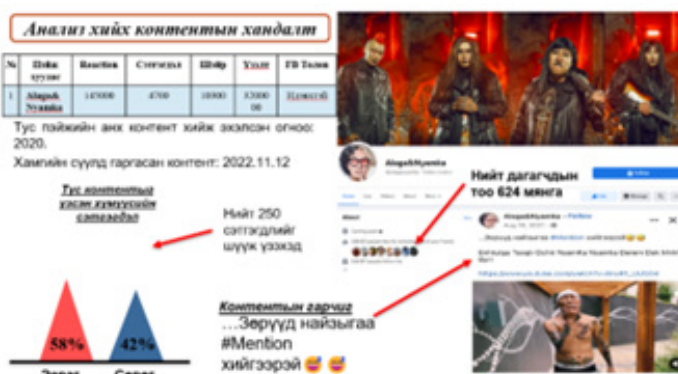

Контент аналizes үр дүн.

Анализ 1.

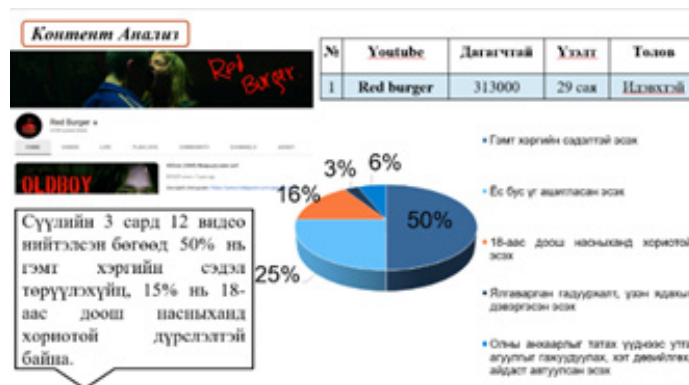
Анализ 2.

Анализ 3.

Анализ 4.

Дүгнэлт

9 дүгээр ангийн сурагчид өдөрт дунджаар 3-4 цаг Фэйсбүүк, Ютүб, Инстаграм ашиглан өнгөрүүлж байгаа нь насанд хүрсэн дундаж хүний телевиз үздэг хугацаатай адил бөгөөд өсвөр насны сурагчдын хүрээнд зурагтын үүргийг гар утас хэдийнээ орлох болжээ. Өсвөр насны сурагчид цахим орчинд өнгөрүүлж буй ихэнх хугацаагаа видео контент үзэхдээ зарцуулдаг ба видеоны агуулгын хувьд шалгуур тавилгүй автоматаар гарч ирснийг нь үздэг байна. Ихэнх сурагчдын хувьд контентын агуулга ёс суртахууны төлөвшилд нөлөөлдөггүй гэж үзсэн нь судалгааны үр дүнгээс харагдаж байна.

Тиймээс сурагчдын хамгийн их үздэг дөрвөн цахим хуудасны хамгийн өндөр хандалттай контентуудад дараах шалгуурын дагуу анализ хийлээ.

Анализ хийсэн дөрвөн фэйсбүүк хуудас

1. Ахан дүүс
2. Alaga&Nymka
3. Tippytop
4. Red burger

Хүснэгт 1. Контент анализ хийсэн цахим сувгуудын харьцуулалт

Шалгуур үзүүлэлт	Ахан дүүс	Alaga&Nymka	Tippytop	Red burger
Хүчирхийлэлд уруу татсан эсэх	Тийм	Тийм	Үгүй	Үгүй
18-аас доош насныханд хориотой эсэх	Тийм	Тийм	Үгүй	Тийм
Гэмт хэргийн сэдэлтэй эсэх	Үгүй	Тийм	Үгүй	Тийм
Ес бус үг ашигласан эсэх	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм
Бусдын нэр төрийг гутаан доромжилсон эсэх	Тийм	Үгүй	Үгүй	Үгүй
Нас, хүйс, арьс өнгөөр ялгаварласан эсэх	Үгүй	Үгүй	Тийм	Үгүй
Ялгаварлан гадуурхалт, үзэн ядахыг дэвэргэсэн эсэх	Тийм	Үгүй	Тийм	Тийм
Бурангуй үзлийг зөвтгөх хандлага бий эсэх	Үгүй	Тийм	Тийм	Үгүй
Хэвшмэл ойлголтыг улам дэвэргэсэн	Тийм	Тийм	Тийм	Үгүй
Олны анхаарлыг татах үүднээс утга агуулгыг гажуудуулах, хэт дөвийлгөх эсхүл муутгах, айдаст автуулсан эсэх	Тийм	Тийм	Тийм	Тийм

Контент анализын үр дүнгээс харахад сурагчдын үзэж буй контентын агуулгад ёс бус үг хэллэг, олны анхаарал татах үүднээс утга агуулгыг гажуудуулах, хэт дөвийлгөх эсхүл муутгах, айдаст автуулсан хэсгүүд маш их байна. Мөн тус контентууд хэвшмэл ойлголт, ялгаварлан гадуурхалтыг ил болон далд хэлбэрээр илэрхийлж байна.

1989 онд Мери Месенжер Девиэс “Зурагт хүүхдэд сайн зүйл үү?” гэх бүтээлдээ зурагтаар үзүүлдэг балмад явдлууд хүүхдүүдэд ямар нөлөө үзүүлдгийг анхааран, мэдрэмжгүй болох гэдэг ойлголтыг судалсан. Мэдрэмжгүй болох гэдэг бол нэгэн цагт бид хүний зовлонд мэдрэмжгүй болох үйл явцыг хэлнэ. Балмад хөтөлбөрүүдийг үзэх нь бидэнд ийм нөлөө үзүүлж болно. Бид хүний зовлонг мэдрэх чадвараа алдаж, балмад явдал нь бидний хийдэг хэвийн зүйл мэт итгэдэг болчхож магадгүй юм гэдгийг “BOZO тоглоом” гэдэг алдарт туршилт энэ нөлөөг нотолжээ.

Мөн харилцан үйлдлийн онолоор өсвөр насны хүүхдийн би адилтгал төлөвшихөд дуурайлт чухал үүрэг гүйцэтгэдэг ба насанд хүрэгчдийн зан төлөв, зан үйл, амьдралын хэв маяг, үнэлэмжийг ухамсартай болон ухамсаргүйгээр дуурайдаг тул сурагчид ямар нэгэн шүүлтүүр, шалгуургүй видео контентуудыг үзэх нь ёс суртахууны мэдрэмж, үзэл төсөөлөл, итгэл үнэмшилд сөргөөр нөлөөлж ёс бус үг хэллэг, ялгаварлан гадуурхалт, хэвшмэл ойлголт, гэмт хэргийг байх ёстой хэвийн зүйл мэт хүлээн авч, ёс суртахууны мэдрэмжгүй болж байна.

Санал зөвлөмж

- Цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр олон улсын чиг хандлага, туршлагыг судлах
- Цахим орчин дахь контентод тавигдах шаардлагын тухай хууль эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, хүүхдэд сөрөг нөлөөтэй контентод хяналт тавих
- Сурагчдын цахим ёс суртахууны ойлголт, хандлагыг төлөвшүүлэх
- Контент бүтээгчдэд өөрсдийн хийсэн контент өсвөр залуу үеийнхний ёс суртахууны төлөвшилд нөлөөлдөг гэдгийг сануулах
- Хүүхдүүдийн ёс суртахууны төлөвшилд цахим контентын үзүүлэх нөлөөг цаашид

нарийвчлан судлах, судалгааны эргэлтэд оруулах

Ном зүй

1. Дарьхүү Р.(2016). Ёс зүйн үндсэн асуудлууд
2. Пүрэв О. (2013). Монголын боловсрол, сургалтыг хүмүүншүүлэх онол, арга зүйн зарим асуудал, II боть,
3. Нэмэхжаргал Т. ба бусад (2021). Ёс зүй
4. Мери Месенжер Девизс (1989). Зурагт хүүхдэд сайн зүйл үү?
5. Н. Смелзер (2008). Социологи
6. А. Гидденс (2015). Социологи

Цахим эх сурвалж

7. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373273_mon
8. www.legal.info
9. [Src.gov.mn](http://src.gov.mn) – Харилцаа холбооны зохицуулах хороо, цахим орчны хүүхэд хамгаалал
10. Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар | Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг (fcy.gov.mn)

ӨНӨӨГИЙН ХҮҮХДИЙН ХАРИЛЦАА, ХАНДЛАГАД “АФФЕКТИВ ҮЙЛ”-ЭЭР НӨЛӨӨЛӨХ НЬ

Г.Бат-Учрал¹, Б.Ган-Эрдэнэ², Б.Баярбат³, Н.Анударь⁴, З.Цэнгэл⁵
Улаанбаатар хот Чингэлтэй дүүргийн 23 дугаар сургууль
80070402alt@gmail.com¹, Sengumbileg0609@yahoo.com², bayraalucky@gmail.com³,
anudarinamkhanymbuu@gmail.com⁴, Ttsengel732@gmail.com⁵

Оршил хэсэг

Судалгааны үндэслэл

Монгол улсын боловсролын тухай хуулийн 46.2.4, 46.2.5 заалт¹, багшийн ёс зүйн дүрмийн 4.2.1, 4.3.3 заалтууд дээр эцэг эх, асран хамгаалагчийн, багшийн үүргийг дурдагдсан байна².

Гэвч бодит байдал дээр манай улсад 2022 оны эхний 9 сард гэмт хэрэгт 1155 хүүхэд холбогдон шалгагдсан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 613 буюу 2.1 дахин өссөн. Холбогдогчдын 345 буюу 29.9 хувь нь эмэгтэй, 810 буюу 70.1 хувь нь эрэгтэй хүүхэд эзэлж байгаа нь өмнөх оны мөн үеийнхээс эмэгтэй хүүхэд 9.1 дахин, эрэгтэй хүүхэд 60.7 хувиар тус тус өссөн байна гэж дурдсан байна³.

Дээрх тоон үзүүлэлтүүдээс харахад өнөөдөр монгол хүүхдүүд ямар орчинд аж төрж, ямар хүмүүжил олж байгааг харуулах чухал баримт мөн боловч харамсалтай нь энэ мэтчилэн судалгаануудаас хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшилд гарч буй ёс зүйн доголдол түүнийг засч залруулахад эерэгээр нөлөөлж болох арга замуудыг огт дурдаагүй.

Тиймээс хүүхдийн сэтгэл зүйн мэдрэмж дээр тулгуурлан хүмүүжил, төлөвшилд багш эерэг харилцаа, хандлагаар хэрхэн нөлөөлж болохуйц хүчин зүйлс, боломжуудыг судлах, үүнд анхаарлаа хандуулах шаардлага зайлшгүй гарч байгаа сэдвийг сонгон авч судалж үзлээ.

Судалгааны зорилго: Багш, суралцагчийн харилцаан дахь тулгамдаж буй ёс зүйн асуудлыг илрүүлэх, түүнийг “Аффектив” үйлээр шийдвэрлэх, боломжийг эрэлхийлэхэд оршино.

Судалгааны шинэлэг тал:

Багш, суралцагчийн харилцаан дахь ёс зүйн тулгамдсан асуудлыг “Аффектив” үйлээр шийдвэрлэх арга зам дэвшүүлэх явдал нь судалгааны шинэлэг тал болно.

Судалгааны арга зүй:

Кейс судалгаа, туршилт, нээлттэй асуулга, проектив судалгааны арга

Үндсэн хэсэг

Хүүхэд хүмүүжүүлэх гэдэг амаргүй ажил, “Энэ хүүхдийг яана аа”, “Яаж хүмүүжүүлнэ”, “Манай хүүхэд үнэхээр хэрэг алга аа”, “Одооны хүүхдүүд биднээс шал өөр болжээ”, “Дандаа мууг нь дуурайна” гэх мэт шогширсон үгийг бие биедээ хэлж хариуд нь “Харин тийм ээ, хүүхдээ ойлгохоо болилоо” гээд л ярина. Монголын нийгэм өнөөдөр ийм л байна.

Иймдээ ч өөрсдийн төсөөлсөн хүнээр дүгнэдэг... Үүнээс үүдэж эцэг эх-хүүхэд, багш-суралцагчийн зөрчил үүсэж, харилцаа хандлагад өөрчлөлт орсноор ёс зүйн доголдол гаргах нэгэн шалтгаан болж байна. Өнөөдрийн бидний бодит нөхцөл байдал...

Эцэг эхчүүд сургууль, багшийг буруутгадаг

Сургууль багш нар, эцэг эхчүүдийг буруутгадаг

Сүүлдээ бүгд хүүхдүүдээ буруутгаж эхэлдэг. Бид өмнө нь ч, одоо ч бие биеэсээ

1 Монгол улсын боловсролын тухай хууль

2 Багшийн ёс зүйн дүрэм

3 Цагдаагийн ерөнхий газрын тайлан

буруутанг хайснаараа хэн хожсон бэ? Юуг хэрхэн өөрчилж чадсан бэ? Гэтэл үүнээс үүдэлтэй хүүхэд хохирогч болж үлддэг. Гэвч бид нэг л зорилготой, тэр нь “Хүүхдээ сайн хүн болгох”-ыг хүсдэг.

Дээрх тулгамдаж буй ёс зүйн асуудал нь багш, эцэг, эх, суралцагчдын хоорондох харилцаан дээр үүсэж байна. Учир нь боловсролын салбар нь харилцаанд тулгуурлаж явагддаг онцгой салбар юм. Харилцаа нь өөрөө зөвхөн мэдээлэл солилцохоос гадна харилцан нөлөөлөх, үзэл бодол, итгэл үнэмшил, хандлагаа солилцох үйл явцыг багтаадаг⁴. Иймээс боловсролын салбарын харилцаа, хандлага дахь ёс зүйн асуудлыг шийдвэрлэх, засч залруулах алхмыг эхлүүлж, чиглүүлэх гол субъект нь багш юм.

Орчин үед техник, технологийн хөгжил, амьдралын нөхцөл, хүүхдийн авьяас чадвараа хөгжүүлэх боломж нэмэгдсэн зэрэг нь багшийн үйл ажиллагаанд харилцааны ур чадвар, эв дүй ихээхэн шаардах болов⁵.

Учир нь хүүхдийн хүмүүжил төлөвшлийн 80 хувь, ололт амжилтын 85 хувь нь эерэг харилцаа буюу аффектив үйл, мэдрэмжээс шалтгаалан тэдний зан чанар, төлөвшил, суурь хүмүүжилд ихээхэн нөлөөлдөг байна.

Аффектив үйл нь харилцаа, сэтгэлийн хөдлөл, мэдрэмжийн (Хандлага-Attitude), суралцагчийн мэдлэг хүлээн авахад бэлэн байдал, анхаарлын шилжилт, хариу үйлдэл үзүүлэх, зохион байгуулах зэрэг сэтгэл, санаа, мэдрэмжийн үзүүлэлт, үнэт зүйлсийн үнэлгээ, түүнд хандах хандлага юм. Аффектив үйл нь мэдрэмж, үнэт зүйл, үнэлэмж, урам зориг, хүсэл эрмэлзэл, хандлага гэх мэт сэтгэл хөдлөл (санаа)-өөр илрэх зан үйлийг агуулдаг (Krathwohl, Bloom, Masia, 1973)⁶.

Энэ удаагийн судалгааны ажилд аффектив үйлийг мэргэжлийн багш, тэр дундаа анги удирдсан багш нар хичээл сургалтдаа арга зүйгээ болгон авч хэрэгжүүлэх боломжтой.

Судалгааны үр дүн

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгаанд хотын төвийн 1, захын хорооллын 1, хөдөө орон нутгийн 3, нийт 5 сургуулийн 16 багш, 7 ангийн 190 сурагч хамрагдсан.

Диаграмм 1.

Судалгааг 3 үе шаттайгаар авсан. Үүнд

1. Суралцагчдаас проектив судалгаа, фокус бүлгийн ярилцлага
2. Багш нараас кейс судалгаа
3. Туршилт, ажиглалтын судалгааг тус тус авлаа.

Проектив судалгааны үр дүн:

Зураг 1

4 Carol S. Dweck. Mindset: The New Psychology of Success. 2007 он

5 Т. Нэмэхжаргал, Л. Будгал, Б. Батзаяа, Л. Сарангэрэл. "Ёс зүй". УБ. 2021 он

6 Сурагч төвтэй, тэгш хамруулах, оролцоонд суурилсан бүтээлч арга зүй". БШУЯ. УБ. 2021 он

Зурган судалгаанаас дүгнэж үзэхэд гэр бүлийн орчинд хүүхэд өөртөө хамгийн ойр хүнтэйгээ дотно харилцаж, ойлголцдог, мөн гэр бүлийн гишүүдийн эерэг харилцаа нь хүүхдийн хүмүүжил төлөвшилд ихээхэн нөлөөтэй гэдэг нь харагдаж байна.

Нээлттэй асуулгын үр дүн:

Тус сургуулийн ахлах дунд ангийн суралцагчдыг судлахдаа Х.Смишекийн зан төлөвийн арга, Спилбергерийн асуулга буюу сэтгэлийн түгшүүр зэрэг арга зүйг судалж анализ хийн, нээлттэй асуулга боловсруулан судалгаа авлаа.

Дараах 5 асуултын хүрээнд сурагчидтай ярилцлаа.

Диаграмм 2

Суралцагчдын хариултыг дүгнэж харвал эцэг, эх, суралцагчдыг үл тоох, бусадтай харьцуулах, ярилцах завгүй гэж цааш түлхэх нь эцэг, эхдээ хандах сурагчдын харилцаанд нөлөөлдөг байна. Үүнээс үүдэн суралцагчид тулгамдсан асуудлаа эцэг, эхдээ хэлэхгүй байх, нуух, шийдэж чадахгүй байх зэрэг асуудлууд гарч болзошгүй байна. Мөн суралцагчид эцэг, эхээс бус багшаас асууж тодруулах, багшид итгэх итгэл мөн нэмэгдэж байгаа асуулт 4-ийн хариултаас харагдаж байна. Хүүхдүүдийн багшдаа итгэх итгэлд багшийн зан чанар ихээхэн нөлөөлж байна. Тухайн багшийг эелдэг даруу, уян зөөлөн байхыг суралцагчид их хүсдэг ба загнаж уурладаг багшид дургүй гэдгийг илэрхийлж байсан.

Дээрх суралцагчдын нээлттэй асуулгын үр дүнд тулгуурлан багш нараас дараах нээлттэй асуултыг авсан. Үүнд: Та суралцагчдаа хүмүүжил, төлөвшлийн хувьд ямар байгаасай гэж хүсдэг вэ? Та суралцагчдаа өдөр тутамдаа хэрхэн урамшуулдаг вэ? Суралцагчдад асуудал тулгарахад хэрхэн шийдвэрлэдэг вэ?

Эдгээр асуултын хүрээнд дүгнэхэд багш суралцагчтай хэрхэн харилцах, тэд багшаасаа юуг хүсэж байгааг мэддэг хэрнээ өдөр тутмын хичээл, сургалтын үйл ажиллагаандаа эерэг харилцаа, зөөлөн ур чадвар, мэдрэмж аффектив үйлийг төдийлөн хэрэгжүүлэхгүй, орхигдуулж байгаа нь ажиглагдсан.

Хүснэгт 1. Аффектив үйлээр суралцахууд тулгамдсан асуудлыг үр дүнтэй шийдвэрлэх кейс судалгааны үр дүн

Кейс тохиолдол	Судалгаанд оролцсон багш нарын хариултыг дүгнэвэл
- Хичээл удаа дараалан тасалсан - Хичээлийн идэвх, оролцоо буурсан - Огцом уур, уцаартай болсон - Давтан хулгайн хэрэгт холбогдсон, түүнийгээ хүлээн зөвшөөрч байгаа. - Ангийн сагсан бөмбөгийн шигшээ багийн гол довтлогч - Зөрүүд - Өмнөх улирлаасаа дүн, үнэлгээ буурсан. - Бусдад тусархаг зан төлөвтэй Жич: асран хамгаалагчийн хувьд хүүхдээ анхаардаггүй, сөрөг хандлагатай, хэл ам ихтэй бол. Та эцэг эхтэй нь уг асуудлаар уулзаж ярилцаж, хэрхэн шийдвэрлэх вэ?	16 багшийн 9 нь суралцагчийн хүсэл сонирхлыг нэгд тавьж эерэг харилцаа бүрдүүлэх замаар асуудлыг шийдвэрлэх гэж хариулсан боловч 7 багш нэгд хичээлээ хийх хэрэгтэйг хэлж байна. Багш эергээр харилцах ёстойг мэдэж байгаа боловч хэрхэн яаж хэрэгжүүлэх аргачлалаа мэдэхгүй байна. Бид уламжлал, шинэчлэлийг хослуулах нь өнөөдрийн харилцааны суурь юм. Учир нь Монголчууд эртнээс жаргал, зовлон, жаргал гээд сайнаар эхэлж сайнаар төгсгөдөг билээ. Харилцаа эерэг байх нь тухайн амжилтын 85 хувь нь байдаг билээ.

Аффектив үйлийн туршилтын судалгаа:

Хүснэгт 2. ЕБ-ын 5 сургуулийн туршилтын үр дүнгийн нэгтгэл

Чиглэл	ЧД-ийн А сургууль	СБД-ийн Б сургууль	Хөдөө орон нутгийн 3 сургууль
Туршилтын явц дахь бэрхшээл	- Хичээл сургалтын явцад дэг алдагдаж бужигнах тал ажиглагдсан - Зарим суралцагчийн хувьд багштай тоглоом шоглоомоор харилцсан - Багш арга зүй, эв дүйгээ олохгүй байх - Арга зүйгээ өөрчлөхөд хүндрэлтэй байсан - Зарим суралцагчийн харилцаа нь хол хөндий байсан - Анги бүлэг дэх суралцагчийн тоо нөлөөлж байсан - Цөөн тооны эцэг эхчүүдэд үл тоомсорлох хандлага ажиглагдсан.		
Туршилтын үр дүн	- Багштай нээлттэй харилцаж, оролцоо нэмэгдсэн - Багш суралцагчийнхаа сэтгэл зүйн байдлыг мэдрэх болсон - Багшид өөрийгөө нээж илэрхийлдэг болсон - Суралцагчид өөрсдийн сэтгэл зүйн мэдрэмжээ илэрхийлж чаддаг болсон - Багштай найрсаг, эерэг харилцаа үүсэхэд тал дээр ахиц гарсан - Ангийн суралцагчид хоорондын харилцаа эерэг өөрчлөлт ажиглагдсан - Суралцагчдын тулгамдаж буй асуудлуудыг мэдэхэд дөхөм болсон - Хичээл сургалтын үйл ажиллагаанаас гадна, эцэг эх, асран хамгаалагчидтай харилцах харилцаа сайжирч, багшийн үнэлэмж өсөх хандлага ажиглагдсан.		

Дээрх туршилт судалгааны үр дүнд хичээл сургалтдаа дараах санааг дэвшүүлж байна. Учир нь багш суралцагчийн харилцаан дахь ёс зүйн асуудалд “Аффектив үйл”-ээр шийдвэрлэх нь эерэг үр дүнг гаргах бөгөөд багш нар эерэг харилцааг бий болгохын тулд сурагчийн сэтгэл хөдлөлд тулгуурлах нь илүү үр дүнтэй байна.

1. Хоорондоо харилцах аргачлал
 - 1-рт магтах - (сайн тал)
 - 2-рт шүүмжлэх - (асуудлыг хөндөх)
 - 3-рт pf.lfh - (явал сайжрах)

Бид уламжлал, шинэчлэлийг хослуулах нь өнөөдрийн харилцааны суурь юм. Эртнээс Монголчууд жаргал, зовлон, жаргал гээд сайнаар эхэлж сайнаар төгсгөдөг билээ. Тиймдээ ч үр дүнтэй эерэг харилцах аргачлал хамгаас чухал бөгөөд амжилтын 85 хувь нь байдаг билээ.

2. Хичээл дээрх чөлөөт байдлын дүрэм. А сургуулийн ахлах ангийн 1 ангид туршиж, 7 хоног санамжийг байрлуулсан. Үр дүнг нэгтгэхийн тулд суралцагчдаас сэтгэл ханамжийн судалгаа авч үзэхэд 50 сурагч 100% дэмжсэн, цаашдаа хэрэгжүүлбэл их хялбар бөгөөд хичээлийн дундуур хүүхдүүдэд садаа болохгүй, нэг хэлбэрийн соёл гэж хариуллаа.

3. Мэндлэх соёл (Hi five мэндчилгээ). Суралцагчид ангид орж ирэхэд нь багш хаалганы хажууд 3 сонголтуудаас (тэврэх, гар барих, алга хавсарч цохих) аль нэг төрлөөр нь мэндчилэх арга юм. Тус аргыг дунд ангийн 6 болон 7-р ангид туршиж үзсэн. 7 хоногийн эхэнд хүүхдүүд

гайхсан шинжтэй байсан бол сүүлийн өдрүүдэд хэвшил болж байна. Ажиглалт болон сэтгэл ханамжийн судалгаа авахад багш суралцагчийн харилцааг илүү нээлттэй, чөлөөтэй байж чадаж байна, сэтгэл ханамж өндөртэй сэтгэл зүйн эерэг орчинг бүрдүүлж байгаа нь харагдлаа.

4. “Өнөөдөр би” сэтгэл хөдлөлийг илэрхийлэх самбарыг 6-р ангийн 1 анги, ахлах ангийн 1 ангид байрлуулж, хүүхэд бүр өдөр бүр өөрийн сэтгэл зүйг хялбар аргаар тодорхойлсон юм. Энэ талаар багш болон суралцагчдаас судалгаа авахад багш нарын хувьд ангийн багш болон хичээл ордог багш суралцагчтай харилцах, ойлголцоход хялбар харин суралцагчдын хувьд, өөрийнхөө сэтгэл зүйг тодорхойлох, сэтгэл зүйн чадвар буюу EQ-г хөгжүүлэх, мөн багш нартайгаа харилцахад хялбар бөгөөд цаашид хэвшил болгох хүсэлтэй байгааг илэрхийлсэн байна.

5. Шидэт хайрцаг. Суралцагчид өөрт болон найздаа тухайн өдөр тохиолдсон эерэг мэдрэмж, тулгамдсан асуудлаа илэрхийлэхэд хялбар болсон. Хамгийн гол үр дүн нь интроверт хэв шинжтэй суралцагчдад өөрийгөө илэрхийлэх, багштайгаа чөлөөтэй харилцах боломжийг олгож өгснөөрөө давуу талтай байлаа. Энэ нь суралцагчдын ярилцах хэрэгцээг тэгш хангаж өгөх боломжийг хангаж өгсөн нь гол үр дүн юм.

Ерөнхий дүгнэлт

Судалгаа нь багш, суралцагчийн харилцаан дахь тулгамдаж буй ёс зүйн асуудлыг илрүүлэх, түүнийг “Аффектив үйл”-ээр шийдвэрлэх, боломжийг эрэлхийлэх зорилгоор судалгааг 3 үе шаттайгаар зохион байгуулж, багш, суралцагчдаас авсан болно. Үүнээс дараах үр дүн илэрлээ.

- Аффектив буюу эерэг сэтгэл хөдлөл дээр тулгуурласан харилцаа нь суралцагчид таатай ойр байсан.
- Аз жаргал мэдрүүлдэг, сайхан байдаг хэмээн суралцагчид дүгнэсэн бөгөөд анги удирдсан багш, мэргэжлийн багш нартай найрсаг эерэг харилцаатай байвал хичээл хийх эрч хүчтэй, суралцах идэвх сонирхолтой байх нь судалгааны үр дүнд гарлаа.
- Эцэг, эх, асран хамгаалагчдын уур амьсгал, гэр бүлийн орчин нь хүүхдийн хүмүүжил төлөвшилд ихээр нөлөөлдөг учир тэдний хооронд үүсэж буй сөрөг харилцааг аффектив үйлээр шийдвэрлэх боломжтой.
- Багш нь суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагчтайгаа ойлголцох гүүр нь гэдгийг мэддэг хэрнээ харилцааны доголдол гаргадаг байдлыг аффектив үйлээр өөрчлөхөд нөлөөлсөн.
- Багш суралцагчидтай эерэг харилцааг хэрхэн бүрдүүлэх, ямар үр дүнтэй болохыг мэддэг боловч хэрэгжүүлдэггүй болох нь судалгааны үр дүнд гарлаа.
- Багшийн ажилд нэмэлт ачаалал үүсгэхгүйгээр багш, суралцагчийн харилцаа нь илүү нээлттэй, чөлөөтэй, эерэг уур амьсгал бүрдүүлж байна.
- Гэр бүлийн орчин, уур амьсгал таагүй, сэтгэл гутралд автсан шинжтэй суралцагчид сургуулийн орчинд эерэг уур амьсгал мэдрэх, өөртөө итгэх итгэл нэмэгдэх, өөрийгөө зөвөөр илэрхийлэх, бусадтайгаа ойлголцох, асуудлаа шийдвэрлэх боломж бүрдэж байна.

Үүнээс дүгнэж үзвэл багш аффектив үйлийг харилцаа хандлага, арга зүйдээ оруулж суралцагч, эцэг эхийн сэтгэл зүйн мэдрэмжийг анзаарч ажиллах, хөгжүүлэх нь боловсрол дахь ёс зүйн тулгамдсан зарим асуудлуудыг шийдвэрлэх боломжтой гэж үзэж байна.

АШИГЛАСАН НОМ:

1. С.Эрдэнэцэцэг. Багш боловсролын үндэс. 2010 он
2. Ш.Ичинхорлоо. “Багшийн хөгжил” УБ. 2006 он
3. Монгол Улсын Боловсролын тухай хууль.УБ. 2015 он
4. Багшийн ёс зүйн дүрэм. УБ.2022 он
5. Бага ангийн багш сэтгүүл
6. О. Мягмар. Судлаач багшийн гарын авлага. УБ. 2013 он.
7. Т. Нэмэхжаргал, Л. Будгал, Б. Батзаяа, Л. Сарангэрэл. “Ес зүй”. УБ. 2021 он
8. “Сурагч төвтэй, тэгш хамруулах, оролцоонд суурилсан бүтээлч арга зүй”. БШУЯ. УБ. 2021 он

